ADRIANA STOICHIȚOIU ICHIM

CREATIVITATE LEXICALĂ ÎN ROMÂNA ACTUALĂ



editura universității din bucurești®

„Une théorie du changement linguistique devra nécessairement prendre en compte l'activité créatrice du locuteur et le fait social de la généralisation de la création linguistique ainsi que celui des obstacles à cette généralisation.

Il convient donc d'étudier la relation entre la créativité linguistique, l'usage et la norme."

(Louis Guilbert, *La créativité lexicale*,
Paris, Larousse, 1975, p. 21)

CUPRINS

SIGLE ŞI ABREVIERI

A – „Adevărul”
AC – „Academia Caţavencu”
ACCLR – *Actele Colocviului Catedrei de Limba Română* (22-23 noiembrie 2001). *Perspective actuale în studiul limbii române* (red. resp. Gabriela Pană-Dindelegan), Bucureşti, Editura Universităţii, 2002.
$ADLRA_1$ – *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană-Dindelegan), vol. I, Bucureşti, Editura Universităţii, 2002
$ADLRA_2$ – *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană-Dindelegan), vol. II, Bucureşti, Editura Universităţii, 2003
Ant1 – canalul de televiziune „Antena 1”
Ant3 – canalul de televiziune „Antena 3”
AP – „Atac la persoană”
AUB–LLR – „Analele Universităţii din Bucureşti. Limba şi literatura română”
AW – „Adevărul de week-end” (supliment al cotidianului „Adevărul”)
B1TV – Canalul de televiziune „B1TV”
BBC – *BBC English Dictionary*, London, BBC English and Harper Collins Publishers Ltd, 1998
C – „Cotidianul”
CN – „Curierul naţional”
CR – „Cronica română”
D – „Dimineaţa”
DAEF – Volceanov, Anca; Volceanov, George, *Dicţionar de argou şi expresii familiare ale limbii române*, Bucureşti, Livpress, 1998

DALR – Nina Croitoru-Bobârniche, *Dicţionar de argou al limbii române*, Slobozia, Arnina, 1996

DAS – Pitiriciu, Silvia; Topală, Dragoş Vlad, *Dicţionar de abrevieri şi simboluri*, Bucureşti, ALL, 1998

DCR_2 – Dimitrescu, Florica, *Dicţionar de cuvinte recente*, Bucureşti, Logos, 1997

DETS – Andrei, Nicolae, *Dicţionar etimologic de termeni ştiinţifici*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987

DEX – *Dicţionarul explicativ al limbii române* (red. resp. Ion Coteanu, Mircea Seche şi Luiza Seche), Bucureşti, Editura Academiei 1975

DN_3 – Marcu Florin; Maneca, Constant, *Dicţionar de neologisme*, ediţia a treia, Bucureşti, Editura Academiei, 1978

$DOOM_2$ – *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (coord. Ioana Vintilă-Rădulescu), ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2005

DP – *Dicţionar politic*, Bucureşti, Editura Politică, 1975.

DPA – Collin, P.H., *Dicţionar de politică şi administraţie englez-român*, Bucureşti, Universal Dalsi, 2000.

DSL – Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Nemira, 2001

ELR – *Enciclopedia limbii române* (coord. Marius Sala), Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001

EM – „Expres Magazin"

engl. – englez(ă)

EZ – „Evenimentul zilei"

$FCLR_1$ – *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I – Compunerea (red. resp. Al. Graur, Mioara Avram), Bucureşti, Editura Academiei, 1970

fr. – francez

G	– „Gândul”
GE	– „Gândul educaţional” (supliment al cotidianul „Gândul”)
germ.	– german
gr.	– grecesc
it.	– italian
JN	– „Jurnalul naţional”
L	– „Libertatea”
lat.	– latinesc
LL	– „Limbă şi literatură”
LLR	– „Limbă şi literatură română”
LR	– „Limba română”
MDN	– Marcu, Florin, *Marele Dicţionar de neologisme*, Bucureşti, Editura Saeculum, I. O., 2002
MDTA	– Uritescu, Dorin, *De la chioşcari la vesternizare. Mic dicţionar de termeni actuali*, Bucureşti, Humanitas, 1993
N	– „Naţional”
N24	– canalul de televiziune „N24”
OTV	– canalul de televiziune „OTV”
PL	– *Le Petit Larousse en couleurs*, nouvelle édition, Paris, Larousse, 1995
PR	– *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (sous la diréction de Josette Rey-Debove et Alain Rey), Paris, Dictionnaires Le Robert, 2004
Prima TV	– canalul de televiziune „Prima TV”
ProC	– canalul de televiziune „Pro Cinema”
ProTV	– canalul de televiziune „Pro TV”
RAct	– canalul „Radio România Actualităţi”
ReTV	– canalul de televiziune „Realitatea TV”
RL – TL	– „Timpul liber” (supliment al cotidianului „România liberă”)
RL	– „România liberă”
RM	– „România Mare”

rom. – românesc
RRL – „Revue roumaine de linguistique”
rus. – rusesc
SCL – „Studii şi cercetări de lingvistică”
SMFC – *Studii şi materiale privitoare la formare cuvintelor în limba română* (red. resp. Al. Graur, Jacques Byck), vol. I (1959), III (1962), IV (1967), Bucureşti, Editura Academiei
Tele 7ABC – canalul de televiziune „Tele 7ABC”
Tele G – „Tele Gândul” (supliment al cotidianului „Gândul”)
TISLR – *Tradiţie şi inovaţie în studiul limbii române* (coord. Gabriela Pană-Dindelegan), Bucureşti, Editura Universităţii, 2004
TVR1 – canalul public de televiziune „TVR1”
TVR2 – canalul public de televiziune „TVR2”
v. sl. – vechi slav
Z – „Ziua”

I

Creativitatea lexicală şi dinamica limbii: precizări preliminare

I. În peisajul tot mai bogat şi diversificat al lucrărilor consacrate dinamicii limbii actuale[1], volumul de faţă îşi propune prezentarea unor aspecte ale **neologiei lexicale**[2] care evidenţiază **creativitatea internă a limbii** şi, implicit, a **vorbitorilor** (şi/sau grupurilor) care o utilizează.

Precizăm că sintagma **limba actuală** desemnează – în sens strict – etapa cea mai recentă a limbii române contemporane, „cuprinsă între sfârşitul anului 1989 şi «azi»" [3].

Pentru majoritatea cercetătorilor, acest segment temporal (care coincide cu aşa-numita "perioadă de tranziţie") se caracterizează prin două fenomene: *abolirea limbii de lemn*, proprii discursului totalitar stereotip şi desemantizat[4]; *îmbogăţirea spectaculoasă a vocabularului*, în care creaţia lexicală internă concurează şi, uneori, interferează cu împrumutul[5].

Deşi procedeele lexico-semantice asupra cărora ne-am oprit în această lucrare nu reprezintă inovaţii absolute ale perioade postdecembriste, ele ne-au reţinut atenţia prin ponderea semnificativă pe care au dobândit-o după 1990 în cadrul vocabularului literar standard, precum şi prin contribuţia lor la *modernizarea* şi *internaţionalizarea* acestuia (ultimele două aspecte se realizează nu numai prin împrumutul de formanţi – de exemplu, afixoide – ci şi prin impunerea unor

"tipare" străine de realizare a compunerii tematice, conversiunii sau antonomazei).

Cu excepţia derivării regresive, mai puţin productive astăzi, celelalte procedee discutate înregistrează o creştere constantă a productivităţii şi, în unele cazuri (conversiune, siglare), o diversificare a tipurilor de formaţii obţinute.

Fenomenul este cu atât mai interesant cu cât unele dintre aceste procedee (compunerea tematică, siglarea) – considerate în urmă cu 5-6 decenii ca neproductive şi chiar nepotrivite limbii române – s-au impus în uzul actual, sub influenţa unor limbi străine (între care franceza deţine, în mod surprinzător, o poziţie privilegiată în raport cu engleza).

II. Corpusul analizat provine din *presa scrisă şi audiovizuală* a perioadei 1990-2006, deşi majoritatea exemplificărilor datează din ultimii 5-6 ani. Opţiunea pentru investigarea discursului publicistic se explică prin calitatea sa de seismograf al tuturor schimbărilor şi tendinţelor din limbă, dar şi prin capacitatea mass-media de difuzare şi impunere în uzul comun a unor inovaţii lexico-semantice.

III. Perspectiva funcţională a cercetării noastre explică unele concesii asumate în raport cu criteriile etimologic şi istoric. Astfel, în corpusul lucrării au fost incluse – pe lângă *creaţii interne* cu statut de noutăţi reale (absolute) –, *formaţii calchiate* şi *împrumuturi cu structură analizabilă*, ţinând seama de faptul că mecanismele lexico-semantice şi motivaţiile care le-au generat nu sunt sensibil diferite.

Interesul pentru utilizarea creativă a resurselor limbii actuale motivează prezenţa în corpus a unor formaţii insolite, ocazionale, cu evident *caracter ludic*. Dincolo de faptul că reflectă implicarea factorului subiectiv în dinamica lexicului,

asemenea formaţii lexicale (dintre care unele cu statut de *hapax legomenon*) au o valoare "de diagnosticare" a tendinţelor limbii actuale[6].

IV. Creativitatea lexicală nu poate fi înţeleasă adecvat decât în cadrul teoriei generale a **dinamicii limbii**, dominată de ideea de **schimbare**: "Limba nu este dinamică pentru că se schimbă – adică pentru că schimbarea este un «fapt» –, ci se schimbă pentru că natura ei este dinamică: pentru că limbajul este o activitate liberă, adică *creatoare* [*subl. ns.*] şi «moare» când încetează să se mai schimbe"[7].

Principalele corelaţii implicate în funcţionarea limbii ca sistem dinamic sunt: *sincronie-diacronie*, *stabilitate-mobilitate*; *individual-social*; *subiectiv-obiectiv*[8].

– Concilierea sincroniei cu diacronia a dus la apariţia conceptelor „*sincronie dinamică*" (la A. Martinet) şi „*diacronie în sincronie*" (la E. Coseriu), care evidenţiază coexistenţa în limbă a zonelor *stabile* (reprezentând „vechiul") şi a celor *instabile* (reprezentând noul, inovaţia lexicală, care tinde să se substituie „vechiului" şi să pătrundă în sistem).

– *Relaţia individual-social* corespunde celei dintre *factorul subiectiv* (vorbitorul, publicistul etc.) care inovează în mod conştient şi deliberat, cu o anumită intenţie comunicativă şi *factorul social* reprezentat de uzul lingvistic, codificat ulterior sub forma normei: „De fapt, actul lingvistic este un act individual, fiind *creaţia a unui individ* şi corespunzând unei intuiţii personale, în fiecare caz inedită; dar este concomitent şi *act social,* adică *determinat social,* dat fiind că semnele pe care le folosim nu le inventăm «ex novo» în fiecare caz particular, ci doar le recreăm pe baza unor modele acceptate de către o comunitate şi inteligibile în această comunitate"[9].

Un rol important în buna formare, dar și în acceptarea creației lexicale (a inițiativei individuale) revine *analogiei*, care acționează ca un factor coercitiv al libertății de creație atât în plan lingvistic, cât și social[10].

V. Întrucât lucrarea a fost concepută ca o „radiografie" a tendințelor actuale din sfera procedeelor interne, iar formațiile lexicale examinate sunt, în majoritate, recente, am considerat prematură formularea unor judecăți de tip normativ sau prescriptiv în cadrul fiecărui capitol. Cititorul atent va putea însă deduce poziția noastră exprimată, adesea, implicit.

NOTE:

---

1. Dintr-o lungă listă de autori – deschisă în calitate de precursor al acestui tip de cercetare de Iordan (1947) – n-ar putea lipsi nume ca Mioara Avram, Florica Dimitrescu, Valeria Guțu-Romalo, Th. Hristea, Rodica Zafiu, Adriana Stoichițoiu Ichim (vezi titlurile indicate în bibliografie); pentru o privire sintetică asupra direcțiilor de cercetare a limbii de azi, vezi Avram (2003). O imagine de ansamblu asupra dinamicii limbii actuale (la nivel morfo-sintactic, lexical, stilistic și discursiv-textual) se degajă din volumele colective $ADLRA_1$ (2002) și $ADLRA_2$ (2003).

2. *Neologia lexicală* este definită ca o formă de manifestare a creativității lingvistice individuale, care permite apariția de noi unități lexicale (cu funcție *denominativă* și/sau *stilistică*), construite în acord cu anumite reguli: „La néologie lexicale se définit par la possibilité de création de nouvelles unités lexicales en vertu des règles de production incluses dans le système lexical " (Guilbert 1975 : 31) ; pentru statutul de *neologism* al unor formații interne ale limbii române – cărora li se pune condiția de a conține în structura lor „măcar un element constitutiv neologic" –, vezi Hristea (2004, p. 29–30).

3. Vezi Guțu-Romalo (2005: 252) și Avram (2003: 17).

4. Pentru conceptul *limba de lemn* (fr. *langue de bois*), vezi Thom (1993); analize ale fenomenului în context românesc se găsesc la Slama-Cazacu (2000: 55–101) și la Guțu-Romalo (2005: 229– 242).

5. Cf. Guţu-Romalo (2000: 236): „Nevoia de lărgire şi înnoire a lexicului stimulează şi creaţia lexicală internă. În numeroase cazuri, cele două surse – împrumutul şi creaţia internă – se suprapun, separarea fiind dificil de realizat". Fenomenul este evidenţiat de dicţionarele de neologisme (DCR_2, MDN) şi de studii consacrate dinamicii interne a limbii: Preda (1992; 1993); Dimitrescu (1995); Avram (1997a); Stoichiţoiu Ichim (2001; 2002a; 2005).

Cf. Guilbert (1975: 80): „Le néologisme mort-né, *l'hapax*, offre seulement de l'intérêt comme témoignage d'une possibilité offerte par le système linguistique ou pour caractériser le parti qu'a su en tirer un locuteur, sa personnalité langagière".

7. E. Coseriu, *apud* Guţu-Romalo (2005: 14); vezi şi DSL: 180–181.

8. Vezi Guţu-Romalo (2005: 9–24).

9. Coseriu (1999: 56); un punct de vedere similar apare la Guilbert (1975: 32; 49), conform căruia creaţia lexicală este un act individual, iar acceptarea ei este un fapt social şi cultural.

10. „Ce qu'on dénomme *analogie* n'est, en définitive, que le respect du schéma, si bien que l'analogie n'est pas créatrice par elle-même, mais constitue une sorte de label de garantie de l'acceptabilité du terme crée [..]. L'analogie constitue plutôt un alibi social pour le créateur que le principe de création" (Guilbert 1975: 48).

II

Actualitatea compunerii tematice

I.1. Procedeul de îmbogăţire lexicală analizat aici este desemnat în bibliografia de specialitate sub numele de **compunere tematică**[1], **„savantă"**[2] sau **alogenă**[3], drept **recompunere** ori **confixare**[4].

Importanţa acestui tip de compunere – semnalat de Iorgu Iordan încă din perioada interbelică drept unul livresc, slab productiv[5] – a crescut constant în ultimele patru decenii, atât sub aspectul productivităţii şi al inventarului de formanţi, cât şi al circulaţiei compuselor în diverse stiluri ale limbii[6].

Formanţii lexicali implicaţi sunt desemnaţi în lingvistica românească printr-o varietate de formulări: **elemente (prime sau secunde) de compunere savantă**[7], **teme**[8], **prefixoide** (pseudoprefixe sau false prefixe), **sufixoide** (pseudosufixe sau false sufixe)[9].

Fără a intra în detaliile controversatei probleme a raporturilor dintre **afixoide** şi **afixe**[10] subscriem la opinia că nu se poate pune semnul egalităţii între compunerea tematică şi derivarea cu sufixe/prefixe, luându-se în considerare exclusiv identitatea funcţională a respectivelor morfeme lexicale[11], fără a se ţine seama de aspectele etimologice, structurale, semantice şi stilistice prin care acestea se diferenţiază.

I.2. Corpusul analizat cuprinde peste 600 de compuse cu prefixoide şi sufixoide excerptate din mass-media ultimilor ani – perioadă unanim recunoscută drept cea mai dinamică din

segmentul temporal desemnat generic drept **limba română actuală**[12].

Reluarea cercetării – după 4 ani de la publicarea celor două studii consacrate compunerii tematice[13] – a relevat înmulţirea explozivă a noilor formaţii lexicale şi impunerea unor afixoide care au devenit productive, ataşându-se cu uşurinţă la o mare varietate de baze, în virtutea analogiei cu mecanismele derivării[14].

Limitarea cercetării la presa de largă circulaţie ne-a permis selectarea acelor elemente de compunere care au depăşit graniţele terminologiilor, pătrunzând în discursul publicistic şi, ulterior, în limbajul literar standard[15].

Deşi numărul acestora (**59 prefixoide**; **24 sufixoide**)[16] este relativ restrâns în raport cu inventarul elementelor de compunere savantă prezente în diverse terminologii[17], considerăm că dinamica procedeului merită studiată în contextul mai larg al tendinţelor de „*intelectualizare*” şi „*internaţionalizare*” a lexicului actual[18].

Includerea în corpus, pe lângă **formaţii interne**, a unor **calcuri** sau **împrumuturi cu structură analizabilă** se explică prin finalitatea cercetării noastre care vizează – în principal – capacitatea românei de a asimila modele străine de compunere şi de a „reutiliza” formanţi de tip tematic („savant”) în asocieri lexicale diverse. Din acest motiv nu au fost ignorate nici formaţii cu vădit caracter ocazional (aşa-numitele „efemeride lexicale”), a căror atestare poate avea „funcţie de diagnosticare”[19] a unor tendinţe ale limbii actuale.

Vor fi discutate nu numai compuse de tip tematic absente din DN_3, DCR_2 şi MDN, ci şi unele care au dezvoltat valori semantice şi/sau stilistice neînregistrate în dicţionare, singura condiţie pentru includerea în corpus fiind ca elementul-bază (la care se ataşează afixoidul) să fie un cuvânt cu autonomie semantică şi sintactică în limba română[20].

II. Aspecte definitorii

În lucrările româneşti de lingvistică termenii **prefixoid** (fals prefix) şi **sufixoid** (fals sufix), se definesc prin:

– *autonomie semantică* (explicabilă prin provenienţa lor din substantive, adjective, pronume, numerale şi verbe cu sens lexical deplin în limbile de origine)[21];

– *tendinţa de a câştiga autonomie sintactică* (fiind întrebuinţate ca adjective şi/sau substantive independente)[22];

– *apartenenţa celor mai multe dintre ele la stilul tehnico-ştiinţific* (de unde pot „migra" spre alte registre stilistice)[23].

Un rol important în delimitarea acestei categorii de formanţi lexicali se acordă criteriului etimologic, conform căruia afixoidele implicate în „compunerea savantă" sunt **împrumuturi neologice, având circulaţie internaţională.** Majoritatea provin din **greacă** sau **latină** (unde au sens lexical deplin) şi au pătruns în română direct sau prin filieră (franceză, italiană, engleză, germană sau latină savantă); un număr mult mai mic de afixoide reprezintă împrumuturi directe din **limbi moderne**[24].

În cele mai multe cazuri, elementele de compunere tematică figurează în dicţionarele româneşti (de exemplu în DN_3) ca având etimologie multiplă. În această situaţie se află prefixoide precum *auto*$_1$- (< fr., it., cf. gr.), *cvasi-* (< lat., fr., it.), *micro-*, *mega-* (< fr., cf. gr.), *mini-* (< fr., it., engl.), *video-* (< fr., it., cf. lat.) şi sufixoidele *-logie* (< fr., it., cf. gr.), *-manie* (< fr., cf. lat., gr.), *-tecă* (it., fr., cf. gr.).

III. Etimologia compuselor tematice

III.1. Franceza actuală reprezintă pentru română principala sursă din care s-au împrumutat compuse tematice şi

afixoide, dar și modele (în sensul engl. *pattern*) după care au fost construite asemenea creații lexicale pe teren românesc.

De aceea, considerăm că prezentarea succintă a categoriilor propuse în *lexicografia franceză contemporană*[25] permite o clasificare mai adecvată a compuselor din româna actuală.

Formațiile alogene (savante)[26], numite și **confixate**[27], „**recompuse**" (fr. *récomposés*)[28] sau **hibride**[29] sunt repartizate în două clase, în funcție de *etimologia* elementelor alcătuitoare și de *structura* compusului.

III.1.1. (Re)compusele savante (clasice) aparțin diverselor terminologii, de unde au putut „migra" – prin intermediul mass-media – spre limbajul curent[30]. Ele rezultă din asocierea conform modelului clasic (*determinant + determinat*) între:

(a) formanți împrumutați din greacă și latină (*graphologie, ortographie, litographie, génotype, télephone, photographie, aérodrome, quadrupède, omnivore*);

(b) formanți clasici și un cuvânt autonom (*télévision, télésiège, télédiagnostic, autodetermination, autocensure, autodestruction, néocolonialisme, futurologue, filmothèque, discothèque*).

III.1.2. (Re)compusele moderne[31] sunt create prin analogie, după modelul savant (clasic), prin aglutinarea unui cuvânt autonom cu un pseudoformant – numit și „fals confix" (fr. *faux confixe*)[32] sau „neoconfix"[33] – obținut prin trunchierea unui lexem autohton. Vocalele finale ale cuvântului trunchiat pot fi *-o*, după modelul „recompuselor" grecești (*socioprofessionnel, écoproduit, fibrociment, afro-asiatique*) sau *-i*, după modelul latinesc (*publirédactionnel, surdi-mutité*)[34].

III.2. Compusele tematice (alogene sau savante) utilizate în **mass-media românească** aparţin – într-o proporţie covârşitoare – categoriei „(re)compuselor" clasice şi moderne[35].

III.2.1. Situaţia din româna actuală este similară celei din franceză, atât sub aspectul frecvenţei[36], cât şi al **mecanismelor de compunere.**

Abordarea acestor mecanisme din perspectivă generativă[37] relevă patru etape: *deconstrucţia* compusului alogen împrumutat, *autonomizarea* („eliberarea") formantului clasic sau modern, *remotivarea* sa în limba română şi *recompunerea* – prin imitarea structurii *determinant* + *determinat* a modelului.

În acest fel, emiţătorul (specialist, publicist sau vorbitor mediu) îşi valorifică atât competenţa, cât şi creativitatea prin constituirea unor serii (paradigme) deschise[38].

Motivarea (re)compunerii presupune analiza interacţiunii factorilor lingvistici şi funcţionali (ţinând de practica socială)[39], fără a neglija rolul automatismelor verbale şi al „modelor" lingvistice[40].

III.2.2. În plan etimologic, principala dificultate apare în stabilirea statutului de împrumut, calc sau creaţie internă pentru **(re)compusele analizabile**, în care se poate recunoaşte un formant (savant sau modern), productiv pe teren românesc, ataşat unui neologism împrumutat.

În asemenea cazuri, subscriem la opinia lexicologilor francezi care consideră ca nerelevantă „viziunea excesiv etimologizantă"[41] într-o abordare de tip sincronic, preponderent descriptivă şi funcţională, cum este cea de faţă.

În schimb, considerăm necesară sublinierea distincţiei dintre formanţii clasici (de origine greco-latină) şi cei moderni (pe care îi desemnăm, în continuare prin termenul **neoconfixe**).

Deşi unele neoconfixe (*euro-, tele-, mini-, -naut, -shima, -zaur*) au beneficiat de studii monografice (indicate în bibliografia acestei lucrări), conceptul respectiv nu a fost teoretizat în lingvistica românească şi nu are în toate cazurile o reflectare adecvată în dicţionare.

În funcţie de **sursa lor**, formanţii de acest tip, pot fi încadraţi în două categorii: **neoconfixe de sens** şi **neoconfixe de formă**[42].

(a) **Neoconfixele de sens** sunt în majoritate rezultatul unor evoluţii semnatice suferite de formanţii clasici (de origine greacă sau latină), care au dezvoltat semnificaţii „moderne" în cadrul unor compuse neologice. Prin *trunchiere*[43], din asemenea termeni se separă neconfixele, care devin productive, cu o nouă valoare semantică (distinctă de cea etimologică). În cazul neoconfixelor antepuse (de tipul prefixoidelor), *autonomia semantică* se poate asocia cu *autonomia sintactică* (prin care neoconfixul apare ca determinant adjectival şi, mai rar, ca substantiv).

Neoconfixele de sens din română reprezintă *împrumuturi cu caracter internaţional*, preluate, de regulă, din franceză.

De exemplu, formantul *tele-* a dezvoltat, pe lângă sensul etimologic (1) din greacă „departe (de), la distanţă" (prezent în *telecomandă, telemedicină, telecomunicaţii, teledetecţie*), alte trei sensuri, reprezentând neoconfixe:

– *tele*$_2$ < *teleferic* (fr. *téléphérique*) cu sensul „transport pe cablu": *telecabină, telescaun, teleschi, telegondolă*;

– *tele*$_3$ < *televiziune* (fr. *télévision*) cu sensul „referitor la / prin / specific televiziunii", prezent în numeroase formaţii româneşti cu caracter denotativ, consemnate în MDN (*telecronicar, telecronică, teledialog, teledivertisment, teleenciclopedie, teleredactor, telesport* etc.), dar şi în altele, calchiate (*televot* după engl. *televoting; telecumpărături* după

engl. *teleshopping* şi fr. *téléachats*) sau create în română, cu intenţii ironice, peiorative: „Acuzând «*telejustiţia*», el [Adrian Năstase] şi-a regizat *teleperchezitia*" (G, 6.03.06, p. 1); „Mona Muscă este un *telepersonaj*, un om care a obosit televiziunile" (ReTV – 26.07.05).

– *tele*$_4$ < *telefon*(*ie*) (< fr. *téléphone*) cu sensul „referitor la / prin telefon": *telecentru*; *teleconferinţă*;

Alte exemple de *neoconfixe internaţionale* productive şi în română sunt înregistrate ca sensuri secundare în listele de prefixoide şi sufixoide (vezi *infra*, **VII**).

(b) **Neoconfixele de formă** rezultă din trunchierea unui cuvânt simplu, împrumutat sau românesc, astfel încât formanţii antepuşi să aibă finală vocalică (de regulă -*o*) şi o structură bi- sau trisilabică.

Din categoria acestor pseudoformanţi (creaţi prin analogie cu afixoidele clasice), cel mai productiv pe plan internaţional este *euro-* (< *Europa*)[44], dar pot fi citate şi altele ca *meteo-, info-, narco-, petro-*; dintre pseudoformanţii de tip sufixoidal pot fi menţionate împrumuturile din engleză (*-gate* şi *-land*), respectiv din japoneză (*-shima*)[45].

IV. Din punct de vedere morfologic, majoritatea compuselor de tip tematic din presă reprezintă **substantive** şi **adjective**[46], numărul **verbelor** astfel create fiind mult mai redus.

IV.1. Substantivele sunt formate, de regulă, de la nume comune româneşti: neologice (*autorecuperare*, *autoadministrare*, A, 28.05.02, p. 5; *megaecran*, Pro TV – 30.05.02; *mini-staţiune*, AC, 21/2002, p. 6; *videojoc*, A, 23.05.02, p. 9; *paramedic*, A, 20.05.02, p. 13; *vitezoman*, G, 22.11.05, p. 14; *spionofobie*, EZ, 22.07.93, p. 1) sau aparţinând fondului vechi, popular (*pseudoizbândă*, RL, 31.08.94, p. 4; *motocositoare*, ReTV, 31.10.05; *minirăzboi*, A, 24.01.01, p. 5;

„cuptoare *multivatră*", A, 25.09.95, p. 5; *zvonotecă*, JN, 8.04.05, p. 4; *videojoc*, G, 22.11.05, p. 14).

Elementele de compunere tematică se pot ataşa şi unor substantive recent împrumutate (*megashow*, Ant1, 5.05.01; *microcip*, AC, 19/2001, p.13; *megaVIP*, A, 18.05.02, p.1; *pseudohackeri*, A, 28.09.01, p. 6).

Folosirea ca bază a unor nume proprii (de persoane, locuri, organizații, instituții) româneşti sau străine duce la apariția în presă a unei categorii de *compuse deonomastice*[47] (*noicolog*, A, 31.03.99, p. 3; *brâncuşolog*, A, 1.02.01, p. 4; *Abbamania*, A, 29.12.01, p. 11; *mini-Disneyland-uri*, A, 30.05.01, p. 1; *hitleroid*, RM, 4.06.93, p. 4; *Natomania*, RAct, 11.03.94), considerate reprezentative pentru înmulțirea şi diversificarea tipurilor de compunere savantă în epoca actuală.

IV.2. Compusele adjectivale de tip tematic au drept bază adjective calificative (*pseudo-gripal*, JN, 16.04.05, p. 19; *cvasi-dezastruos*, A, 5.11.01, p. 1; *autoguvernabil*, A, 23.11.01, p. 1; *microelectronic*, A, 24.05.02, p. 6) sau participiale (*cvasigeneralizat*, A, 23.05.02, p. 1; *cvasinecunoscut*, A, 22.11.01, p. 4; *telemediat*, RL, 3.02.93, p. 1; *multietajat*, C, 27.01.06, p. 1).

IV.3. Verbele compuse (numai cu prefixoide) apar într-un număr relativ redus, sub forma infinitivului scurt (*a se autotrata*, A, 3.11.01, p. 9; *a se autorecuza*, A, 11.09.00, p. 1; *a se autosesiza*, A, 20.10.01, p.1; *a tele-vota*, A, 1.03.00, p. 15; *a se polispecializa*, GE, 4.07.05, p. III; a *teleecraniza* – DCR_2; *a se macrostabiliza*, A, 25.04.02, p. 3).

Mult mai frecvente, sunt forma de infinitiv lung substantivizat (*autoguvernare*, *autoasigurare*, A, 23.11.01, p. 3; *autoinseminare*, A, 28.08.00, p. 13) şi participiul (vezi *supra* **IV.2.**).

IV.4. Sub aspectul **categoriei morfologice a cuvântului-bază**, numeroase afixoide se pot ataşa atât substantivului, cât şi adjectivului:

– „*cvasitotalitatea* lucrătorilor publici" (G, 2.08.05, p. 11) – „lipsa *cvasitotală* a fenomenelor meteorologice" (JN, 2.04.05, p. 23);

– „Farmaciştii au votat în *cvasiunanimitate* soluţia propusă" (ReTV, 18.07.05) – „părerea *cvasiunanimă* a lumii politice" (G, 12.08.05, p. 10);

– *criptocomunişti* (AW, 142/2005, p. 6) – „partid *cripto-comunist*" (G, 24.05.05, p. 5);

– *omniprezenţă* (A, 10.03.01, p. 5) – „*omniprezenta* reclamă" (A, 3.02.01, p. 4).

Dintre sufixoide pot da naştere unor perechi de termeni formate din adjectiv şi substantiv: *man-* / *-manie* (*bingoman*, A, 12.01.01, p. 15 – *bingomanie*, A, 17.04.01, p. 3); *-log* / *-logie* (*brâncuşolog*. A, 1.02.01, p. 4 – *brâncuşologie*, A, 10.01.00, p. 4); *-fag* / *-fagie* (*energofag*, A, 3.02.01, p. 6 – *energofagie*, A, 18.12.01, p. 6).

Dintre cele care se combină numai cu substantive, menţionăm: *auto*$_2$- (*autotransport*, A, 12.05.94, p. 8); *micro-* (*microcredit*, A, 8.05.01, p.7); *mini-* (*minicolecţie*, A, 22.11.00, p. 8); *moto-* (*motopompă*, RL, 11.05.05, p. 1); *vice-* (*viceprimar*, A.12.03.05, p. 2). O preferinţă evidentă pentru teme verbale manifestă prefixoidul *auto*$_1$-, de origine pronominală: *a se autoinclude* (A, 17.05.02, p. 2); *a se autopropaga* (A, 5.06.02, p. 1).

V. Sub aspect structural, elementele de compunere pot sta în **poziţie iniţială** (*prefixoide*) sau **finală** (*sufixoide*).

În ambele situaţii, trăsătura distinctivă a compunerii „savante" (alogene) este *topica inversă* (*determinant* + *determinat*) a elementelor. Aceasta presupune o structură

profundă complexă, care asociază funcţia sintactică şi cea semantică[48].

Majoritatea afixoidelor implicate în compunerea „savantă" reprezintă formanţi monopoziţionali (ante- sau postpuşi), dar există şi segmente mobile (bipoziţionale)[49].

V.1. Caracterul bipoziţional al unor formanţi permite utilizarea lor ca prefixoide, dar şi ca sufixoide (ultimele formând atât adjective, cât şi substantive). Câteva asemenea exemple – aşa cum apar consemnate în MDN – sunt:

- *fag(o)-, -fag, -fagie* „mâncare, nutriţie, ingestie" (< fr. *phag/o/-, -phage, -phagie*, cf. gr. *phagein*, a mânca);
- *fil(o)-, -fil, -filie* „prieten", „amator", „iubitor" (< fr. *phil/o/–, -phile, -philie*, cf. gr. *philos*);
- *metr(o)-, -metrie, -metru* „măsură, măsurătoare", „(picior de) vers" (< fr. *métr/o/-, -métrie, -métre*, cf. gr. *metron*);
- *term(o)-, -term, -termie* „căldură, temperatură, termie" (< fr. *therm/o/-, -therme, -thermie*, cf. gr. *thermos, therme*).

Ilustrăm mobilitatea unor asemenea formanţi savanţi prin exemplul lui *filo(o)- /-fil*, frecvent atestat în presa actuală cu sensul de „amator, iubitor (de)": „aripa *filoperemistă* a PDSR" (A, 12.02.01, p. 1); *filosemit, filosemitism* (A, 29.12.99, p. 4); *filo-rus* (A, 12.04.94, p. 5); *filofascist* (AC, 18/2002, p. 4); *filoamerican* (RAct., 10.06.02); „(comuniştii) *rusofili*" (Z, 15.12.00, p. 20); *scenariofil* (A, 22.05.02, p. 8); „papă *germanofil*" (A, 14.08.05, p. 8).

În categoria formanţilor mobili (bipoziţionali) se pot înscrie şi segmente rezultate din trunchierea unor cuvinte prezente în numeroase acronime (nume de societăţi comerciale, firme, manifestări expoziţionale); asemenea segmente lexicale

manifestă tendința de a se fixa în limbă cu statut de confixe: *Rom- / – rom* (< *România*): *Rompetrol; Petrom* [societăți de prelucarea petrolului]; *Asirom* [societate de asigurări]; *Romavia, Tarom* [companii de aviație]; *Rompres* [agenție de presă]; *Romexpo* [pavilion expozițional].

V.2. În ceea ce privește **raporturile sintactice** dintre elementele compuselor tematice se pot face următoarele constatări:

– **Prefixoidele** au, de regulă, **funcție atributivă**[50], în timp ce termenul-bază apare ca determinat, fie că este substantiv, fie că este adjectiv: *Auto-Moto Club* (emisiune RAct.); *videojocuri* (A, 23.05.02, p. 9); *fotodocument* (AC, 20/2002, p. 22); *pseudosinucidere*, *autoprotecție*, *neuro-mediatori* (A, 8.06.02, p. 6); *minisummit* (RAct., 21.04.02); *eurosceptic* (A, 18.05.02, p. 9); *cvasilegal* (A, 29.03.02, p. 1); *filoamerican* (RAct., 12.06.02); „infecții *intraspitalicești*" (A, 11.04.02, p. 12).

În cazul verbelor formate cu un prefixoid, acesta are funcție de **complement direct** (este vorba despre prefixoidul cu valoare de pronume reflexiv *auto*$_1$-, care apare frecvent în formații cu aspect pleonastic: *a se autoinclude* (N, 6.04.02, p. 9); *a se autoexploda* (TVR1, 12.04.02); *a se autodevora* (A, 5.06.02, p. 9).

– **Sufixoidele** prezintă situația inversă, jucând **rolul determinatului** în compuse precum: *Beckham-Mania* (AW, 1/2002, p. 23); „*ANDO-grafia* zilei" (emisiune de caricaturi realizate de Ando la Prima TV); *jeep-man* (A, 26.04.02, p. 1); *narcoman* (A, 18.04.02); *vampirologie* (A, 04.02, p. 9); *spionofobie* (EZ, 22.07.93, p. 1).

VI. Din punct de vedere stilistico-funcțional, compusele cu afixoide din presa postdecembristă se pot înscrie în categoria **neologismelor denominative** (cu funcție

referenţială şi comunicativă) sau a **neologismelor stilistice** (cu funcţie predominant expresivă).

VI.1. Compusele tematice cu caracter denominativ [CD] îşi justifică prezenţa în presă prin economia lingvistică pe care o realizează, prin precizie (monosemantism), structură transparentă, circulaţie internaţională şi, nu în ultimul rând, prin impactul stilului tehnico-ştiinţific asupra celorlalte variante ale limbii actuale[51].

Formaţiile lexicale din această clasă se pot grupa din punct de vedere *semantic* (al relaţiei cu referentul) şi *pragmatic* (al raporturilor cu utilizatorii şi cu situaţia de comunicare, respectiv tipul de text) în două subclase: (VI.1.1.) **compuse denominative (strict) specializate [CDS]**; (VI.1.2.) **compuse denominative „gazetăreşti" [CDG]**.

Aşa cum vom demonstra în continuare (vezi *infra* **VI.1.2.**), cele mai interesante din punct de vedere lingvistic (semantic şi structural), dar şi funcţional (ca inventar şi frecvenţă de utilizare) sunt compusele denominative „gazetăreşti" [CDG], al căror număr este în continuă creştere.

VI.1.1. Subclasa CDS include formaţii savante preluate ca atare de publicişti din diverse terminologii (ştiinţifică, tehnică, medicală, economică etc.)[51]. Sub **aspect etimologic**, majoritatea sunt împrumuturi sau calcuri după modele străine; în cazul formaţiilor româneşti, baza este un termen specializat sau, cel puţin, neologic.

În **plan semantic**, CDS prezintă caracteristicile definitorii ale termenilor din limbajele specializate (monoreferenţialitate şi univocitate semantică, stabilitate a sensului, independenţă faţă de contextul verbal şi/sau situaţional)[52].

În **plan pragmatic**, CDS apar, de regulă, în texte (articole, ştiri, interviuri) cu tematică specializată, incluse în

pagini cu un anumit profil (economic, ştiinţific, medical etc.) sau în articole de popularizare. Utilizarea lor în presa cotidiană are la bază presupunerea Emiţătorului (jurnalist sau specialist) că Receptorul (publicul cititor) dispune de o competenţă comunicativă (lingvistică şi referenţială) aptă să-i permită decodarea corectă a mesajului.

Când nu există certitudinea unei asemenea competenţe, iar CDS este recent apărut în limbă, se poate recurge la o definiţie de tip lexical (asemănătoare celor din dicţionarele lingvistice) şi nu enciclopedic (ca în dicţionarele terminologice): „*Biomimetica* – o nouă ramură a ştiinţei care îşi propune să creeze cópii după diferite vieţuitoare" (A, 24.04.01, p. 12); „*Chemioinfuzia* locală constă în injectarea unor substanţe citostatice" (A, 1.12.01, p. 9); „*blerfaroplastia* (chirurgia pleoapelor)"; „*rinoplastii* (operaţii de corectare a nasului)"; „*lipoaspiraţie*, adică scoaterea grăsimii localizate în exces în unele regiuni ale corpului" (G, 14.01.06, p. 8); „Întregul complex este numit «*nanogenerator*» pentru că are dimensiuni microscopice şi emite radiaţia atomică" (A, 24.11.01, p. 9) (în ultimul exemplu, se ia în calcul şi cunoaşterea prefixoidului *micro-*, cvasisinonim cu *nano-*).

Explicitarea prin sinonimie sau parafrază (specifică CDG) nu este întâlnită decât în cazuri cu totul izolate: „Ar trebui să se întocmească studii de *bioechivalenţă*, care să dovedească faptul că eficienţa este apropiată de cea a produsului original" (A, 2.06.01, p. 1). În mod similar, un compus „savant" din categoria CDS (*gazoduct*), prezent în titlu („*Gazoductul* Rusia-UE, obiectul unei concurenţe acerbe") este explicat în primul paragraf al articolului drept „conductă pentru transportul gazelor naturale" (RL, 23.02.01, p. 5).

Cu cât termenul „savant" este mai recent şi mai puţin inteligibil pentru nespecialişti, cu atât explicaţiile sunt mai ample, aşa cum se întâmplă în cazul *mesoterapiei*, prezentată

generic în titlul articolului („*Mesoterapia* – o altă metodă pentru tratarea celulitei", G, 23.07.05, p. 5) şi sub aspect procedural în text („Procedura implică injectarea unui cocktail de medicamente şi extracte de plante în ţesutul gras şi ţesuturile de sub piele unde există celulita").

Un mare număr de asemenea formanţi specializaţi figurează în (re)compuse de tip „savant" (clasic), cu sensurile lor etimologice. Indiferent de origine (împrumuturi sau creaţii interne), aceste compuse – analizabile în română – formează paradigme lexicale „deschise" cum este cea a diverselor tipuri de terapii, atestate în articole de medicină popularizată: *eletroterapie*, *fototerapie*, *fitoterapie*, *gemoterapie* „tratament cu muguri de plante" („Jurnalul de sănătate", 15/2005, p. 14); *cromoterapie* „tratament cu ajutorul culorilor"; *aromoterapie* „tratament cu arome"; *auriculoterapie* „masaj al urechilor" (*ibidem*, p. 12, 13); „*hidrokinetoterapie* (gimnastică în apă)"; „*helioterapie* (băi scurte de soare)"; *talasoterapie* „tratament cu ajutorul valurilor marine" (*ibidem*, 13/2005, p. 11); *psihoterapie* (G, 23.06.05, p. 8); *zooterapie* „tratament cu ajutorul animalelor special dresate" (G, 23.06.05, p. 3); *laseroterapie* (G, 14.01.06, p. 8); *apifitoterapie* (ReTV, 23.03.05) etc.

Relativ frecvent, în clasa CDS se întâlnesc formaţii lexicale realizate prin cumul de prefixoide (fenomen similar supraprefixării). Termenilor menţionaţi *supra* (*hidrokinetoterapie*, *apifitoterapie*), li se pot adăuga: *microhidrocentrală* (A, 28.02.05, p. 6); „avion *biturbopropulsor*" (TVR1 – 6.08.05); „Sistem *audiomulticanal*" (RL, 21.04.05, p. 30).

Enumerăm, în continuare, afixoide care nu figurează decât în termeni cu caracter specializat, unde îşi actualizează sensul etimologic (din limbile greacă sau latină). Semnificaţia afixoidelor este indicată conform MDN:

• **CHEMO-** „chimie" (< germ. *chemo-*, cf. lat. *chymus*, gr. *khymos*"): *chemoembolizare*; *chemoinfuzie* (A, 1.12.01, p. 9);

• **-DUCT** „care duce" (< lat. *ductus*) este prezent în presă prin termeni tehnici specializați: *gazoduct* < fr. *gazoduct* („NGPC va construi până în 2010, pe sub Marea Baltică, *gazoductul* ce va transporta gaz din Rusia în Germania" – C, 9.01.06, p. 16);

• **ELECTRO-** „electricitate" (< fr. *éléctr/o/-*, germ. *elektr/o/*, cf. gr. *elektron*): „fierăstrău *electromecanic*" (pliant publicitar); „şedințe de *electrostimulare*" (G, 17.12.05, p. 11); *electroterapie* (A, 6.04.04, p. 9); *electrogimnastică* („Jurnalul de sănătate", 14/2005, p. 20);

• **ETN(O)-** „popor, comunitate etnică, rasă" (< fr. *ethn/o/-*, cf. gr. *ethnos*): „creații *etno-folclorice*" (A, 18.03.02, p. 13); „*Eco-Etno-Folk* Film" (festival de film) (ReTV, 1.09.05);

• **FIL(O)-, -FIL** „prieten", „amator", „iubitor" (< fr. *phil/o/-*, *-phile*, cf. gr. *philos*): *filoamerican* (ReTV, 6.06.05); *filoromân*, *filorus* (G, 5.12.05, p. 8); *filopopular* [susținător al doctrinei populare europene] (G, 6.05.05, p. 4); *filopesedist* (AC, 25/2004, p. 23);

• **FITO-** „plantă, vegetație" (< fr. *phyto-*, *phyte-*, cf. gr. *phyton*): „produse *fitonaturiste*" (A, 31.10.01, p. 3); *fitoterapie* (RL, 17.05.05, p. 27); „*fitoestrogeni* (estrogeni vegetali)" („Jurnalul de sănătate", 13/2005, p. 14); „tratament *fitoterapeutic*" (*ibidem*, p. 20);

• **FOTO$_1$-** „lumină, fosforescență" (< fr. *photo*, cf. gr. *phos*, *photos*): *fotochimioterapie* (A, 8.06.02, p. 7); „cremă *fotoprotectoare*" (G, 29.05.05, p. 5); „creme de *fotoprotecție*" (ReTV, 9.09.05); *fotosensibilitate* (G, 18.06.05, p. 5);

„dermatite *fotoalergice*"; „*fotoîmbătrânirea* pielii" (G, 18.06.05, p. 5); „*fotoagresiunea* şi *fotoîmbrătrânirea* [pielii] sunt probleme medicale reale" (G, 4.06.05, p. 5);

• **-FUG** „care alungă, respinge" (< fr. *-fuge*, cf. lat *fugus*) apare exclusiv în termeni specializaţi, reprezentând împrumuturi din terminologia tehnică, cum sunt *ignifug* < fr. *ignifuge* şi *hidrofug* < fr. *hidrofuge* („panouri exterioare *ignifuge* şi *hidrofuge*" – pliant publicitar) sau din cea medicală *febrifug* (< fr. *fébrifuge*, lat. *febriguga*); *vermifug* (< fr. *vermifuge*);

• **-GRAMĂ** „scriere", „înregistrare", „literă" (< fr. –*gramme*, cf. gr. *gramma*) figurează numai în termeni specializaţi, reprezentând împrumuturi analizabile din franceză înregistrate ca atare în MDN şi DCR$_2$.

Pe primul loc, ca frecvenţă, se situează *organigramă* („schemă de organizare a unei instituţii"): „s-a stabilit *organigrama* FRF" (ReTV, 22.11.05); „Metoda Cinteză de a scăpa de subordonaţii incomozi: Destituiri prin modificări de *organigrame*" (G, 2.07.05, p. 11).

Dintre termenii medicali, cei mai cunoscuţi sunt *electrocardiogramă* (concurat de sigla EKG) şi *electroencefalogramă* (EZ, 3.04.05, p. 2) (ambii figurează în MDN ca împrumuturi din franceză).

Din DCR$_2$, pot fi reţinuţi, între alţii, *termogramă* (< fr., engl., rusă) „curbă de înregistrare grafică a temperaturii, utilizată ca mijloc de diagnosticare" (atestat din 1976) şi *profesiogramă* (< germ.) „reprezentarea unor activităţi profesionale sub aspectul solicitărilor fizice şi psihice la care este supus cel care exercită o profesie" (înregistrat în 1974).

• **HIDRO-** „apă" (< fr. *hydro*, cf. gr. *hydor*, *-atos*): „Compania *Hidroelectrica* SA"; „*microhidrocentrala* electrică" (A, 17.03.05, p. 10); „instalaţii *hidroenergetice*" (A,

13.11.01, p. 13; „cadă baie cu *hidromasaj*” (pliant publicitar); *hidrobiciclete* (G, 9.08.05, p. 1);

• **INTRA-** „spre interior, înăuntru” (< fr. *intra*, cf. lat. *intra-*): „infecţii *intraspitaliceşti*” (A, 11.04.02, p. 12); „viaţa *intrauterină*” („Jurnalul de sănătate”, 14/2005, p. 17); „zone *intracarpatice*” (JN, 2.04.05, p. 23); „hipertensiune *intracraniană*” (JN, 5.04.05, p. 17);

• **LIPO-** „grăsime, ţesut adipos” (< fr. *lipo-*, cf. gr. *lipos*): *lipoaspiraţie* (G, 14.01.06, p. 8); „(operaţii) de *liposculptură* (scoaterea unor mici pungi de grăsime depuse pe corp)” (A, 10.05.02, p. 1);

• **MELO-** „cântec, melodie, muzică (< fr. *mélo-*, cf. gr. *melos*): *meloterapie* (A, 21.07.93, p. 4);

• **METEOR(O)-** „fenomen atmosferic”, „meteorologic” (< fr. *metéor/o/-*, cf. gr. *meteoros*) figurează sub această formă în cadrul unor împrumuturi înregistrate în MDN (*meteorobiologie* < engl.; *meteoropatologie* şi *meteorosensibilitate* < fr.). În formaţiile româneşti apare neoconfixul *meteo-*, detaşat din termenul *meteorologie* (< fr. *météorologie*): *meteodependent* (ReTV, 20.07.05); *meteoinformaţie*, *meteorutier* (DCR_2);

• **MONO-** „unul singur, unic” (< fr. *mono-*, cf. gr. *monos*); „(spitale de) *monospecialitate*” (G, 7.10.05, p. 3); „(legislativ) *monocameral*” (D, 1.03.94, p. 1); „(guvern) *monocolor*” (AS, 11.11.00, p. 2); *monoterapie* (A, 3.12.01, p. 9); „specializări *monodisciplinare*” (GE, 4.07.05, p. III); „scaun *monobloc*” (pliant publicitar);

• **NAN(O)-** „mic, nedezvoltat; „a miliarda parte” (< fr. *nan(o)-*, cf. gr. *nanos*; gr. *nanos* „pitic”) apare în termeni tehnici absenţi din MDN (probabil, din cauza noutăţii lor şi a circulaţiei restrânse): *nanotehnologie*, *nanoprocesor*,

natotranzistori (G, 25.08.05, p. 10); „*nanotuburi* de carbon" (G, 9.08.05, p. 11);

• **NEURO-**, „nerv", „nervură, nervaţie" (< fr. *neuro/o/-*, germ. *neuri*, cf. gr. *neuron*): *neuroştiinţe* (GE, 23.01.06, p. VII); „(gaz) *neuroparalizant*" (RAct, 9.06.02); *neuro-mediatori* („substanţe care ar trebui să se găsească în sistemul nervos central") (A, 8.06.02, p. 6); *neurochirurgie*; „chirurgie *neruovasculară*" (A, 25.03.05, p. 15);

• **ONCO-**, „volum, masă", „tumoare, tumefacţie" (< fr. *onco-*, cf. gr. *onkos*): *onco-geriatrie*, *onco-hematologie* (RL, 7.04.05, p. 32);

• **RADIO$_1$-** „rază, unde, radiaţie, radioactivitate" (< fr. *radio-*, cf. lat. *radius*): *radioterapie* (A, 27.01.01, p. 12); *radiodiagnostic* (A, 24.11.01, p. 9); „(expunere la) *radio-frecvenţe*" (A, 31.01.01, p. 1);

• **-SCOPIE**, „examinare", „explorare", „imagine" (< fr. *-scopie*, cf. gr. *skopia*): *colonoscopie* (A, 25.05.02, p. 9);

• **TELE$_1$-**, „departe, (de la) distanţă" (< fr. *télé-*, cf. gr. *tele*): *telecomandă*, *teledetenţie*; *telesanie*, *telebusolă* (MDN);

• **TERMO-** „căldură, temperatură" (< fr. *thermo-*, cf. gr. *thermos*): „geamuri *termoizolante*" (G, 13.08.05, p. 11); „ustensile *termoizolante*" [pliant publicitar]; *termoclei* [pentru lipirea cărţilor] (G, 28.07.05, p. 9); „*termocream* – o cremă care intensifică procesul de transpiraţie" (G, 17.12.05, p. 11); „Societatea *Termoelectrica*" (A, 16.11.01, p. 5);

• **TRANS-** „dincolo (de)", „peste", „prin" (< fr. *trans-*, cf. lat. *trans*): „forum *parlamentar trans-asiatic*" (Z, 26.01.01, p. 5); „(partid regionalist) *transetnic*" (A, 20.02.01, p. 3); *transoceanic* (A, 7.11.01, p. 3); „formaţiune *transpartinică*" (ReTV, 14.03.06); *transsexuali* (G, 30.05.05, p. 2); „cooperare *transnaţională*" (JN, 31.03.05, p. 17);

„traseele *transeuropene* rutiere" (N24 – 23.08.05); „zbor *transatlantic*" (G, 14.06.05, p. 10);

• **UNI-** „unul singur", „unic" (cf. fr. *uni-*, cf. lat. *unus*): „costume *unisex*" (G, 24.08.05, p. 2); „vot *uninominal*"; „parlament *unicameral*" (A, 22.11.00, p. 4); *unicameralism* (G, 7.09.05, p. 4); *unifuncțional*; *uninațional* (MDN);

• **XENO-** „străin" (< fr. *xén/o/-*, cf. gr. *xenos*): *xenotransplant* [transplant de organe de la o altă specie] (A, 17.10.01, p. 16).

VI.1.2. Subclasa CDG cuprinde **compuse denominative „gazetăreşti"**, create prin analogie cu termeni strict specializați (CDS). Sub aspect **etimologic**, deşi există **împrumuturi** şi **calcuri**, majoritatea compuselor sunt **creații româneşti** sau **analizabile în română**.

Diferența dintre cele trei categorii etimologice este, de regulă, greu de realizat, cu atât mai mult cu cât modelele de compunere au circulație internațională, iar cuvintele-bază sunt – în majoritatea lor – neologisme.

În unele cazuri, compusul împrumutat şi cel calchiat circulă în paralel: *megastar* (A, 13.11.00, p. 12) – *megastele* (AC, 11/2001, p. 17); *megashow* (Ant1, 5.05.01) – *megaspectacol* (TVR1, 3.04.01); *televot*; *televoting*; *megaVIP-uri* (A, 18.05.00, p. 1) – *megapersonalități* (AC, 8/2001, p. 7); *megaparty* (A, 11.05.01, p. 15) – *megapetrecere* (Z, 27.02.01, p. 11); *teleshopping* – *telecumpărături* (anunț publicitar).

Din punct de vedere semantic, CDG se caracterizează prin predominarea sensului denotativ (propriu), liber (sau relativ liber) de context. Consecința „determinologizării" elementelor de compunere savantă este reducerea preciziei acestora prin desemantizare şi lărgirea posibilităților combinatorii[53].

Diferenţierea semantică în raport cu etimonul clasic se corelează, de regulă, cu **autonomia sintactică**[54], astfel încât acelaşi formant poate apărea cu sensul etimologic („clasic") în poziţie de morfem legat (prefixoid) şi cu un sens „modern" („pseudo-clasic") ca morfem liber, cu valoare adjectivală sau, prin conversiune, substantivală.

- **AFRO-** cu sensul (1) „african" funcţionează ca prefixoid în *afroamerican* şi *afroasiatic* (MDN), dar valoarea adjectivală se realizează numai pentru sensul (2) (despre coafură) „cu părul foarte încreţit", împrumutat din engleză sau franceză (conform MDN).

- **BIO-** figurează în MDN în compuse cu sensul (1) „în legătură cu viaţa sau cu materia vie" (*biocatalizator, bicompatibil, biocronologie, biocurent, biodiversitate, biopotenţial, bioritm),* precum şi cu sensul (2) „în legătură cu biologia" (*biocomuncaţie, biomedicină, bioreactor, biotipologie*). Utilizarea adjectivală (neconsemnată în MDN) este posibilă numai pentru sensul (2): „alimente *bio* (obţinute prin agricultura biologică)" (A, 8.06.02, p. 7). Modelul pentru utilizarea adjectivală este oferit de franceza actuală, unde morfemul liber *bio* funcţionează ca adjectiv (în *agriculteurs bios, produits bios, marché bio, fruîts et légumes bios*), ca adverb (în *manger bio, acheter bio, s'habiller bio*) sau ca substantiv (în *le bio*);

- **FOTO-** este înregistrat în MDN ca prefix cu sensurile (1) „lumină, fluorescenţă" (*fotoalergie, fotobacterie, fotomagnetic, fotosensibilitate*) şi (2) „fotografie" (*fotoanchetă, fotocopie, fotoreportaj*), dar numai sensul (2) este asociat morfemului liber *foto*, utilizat adjectival (cf. *fotoaparat* – aparat *foto*; *fotoperspectivă*, perspectivă *foto*) sau substantival.

Din punct de vedere pragmatic, creaţiile „gazetăreşti" cu sens denominativ (CDG) apar într-o gamă largă de texte

publicistice (ştiri, analize, editoriale, cronici, comentarii) şi publicitare (din presa scrisă şi audio-vizuală). Numărul lor a crescut impresionant în ultimii ani, după cum reiese din examinarea dicţionarelor (MDN, DCR_2) şi a studiilor consacrate compunerii. Între elementele de compunere tematică „la modă" în limbajul publicistic, lucrările mai vechi semnalează prefixoidele *micro-*, *mini-* şi *tele-*, ultimele două beneficiind chiar de prezentări monografice[55]. După 1970, lista prefixoidelor productive se îmbogăţeşte cu *auto-, moto-, foto-, para-, radio-, semi-, electro-*, *hidro-* [56].

O evoluţie spectaculoasă sub aspectul productivităţii a cunoscut în ultimii ani prefixoidul *mega-*, prezent în corpusul nostru în peste 150 de formaţii lexicale (împrumutate, calchiate sau create în română), ceea ce ne-a determinat să-l considerăm un prefixoid „la modă" în discursul politic cu şanse reale de pătrundere în limbajul literar standard şi chiar în cel familiar-argotic[57].

Formanţii lexicali implicaţi în *compusele denotative gazetăreşti* (CDG) relevă diverse tipuri de **evoluţii semantice**[58].

a) **Determinologizarea** se asociază cu **dezvoltarea polisemiei** în cazul profixoidelor utilizate iniţial în sistemul unităţilor de măsură cu semnificaţii foarte precise (*mega-*, *micro-*, *giga-*).

• **MEGA-** apare în limbajul specializat cu sensul din sistemul metric („de un milion de ori"): „o cameră video de 1,3 *megapixeli*" (G, 16.11.05, p. 5); „consumul a depăşit 15000 de *megawaţi*" (G, 20.01.06, p. 9); *megacalorie, megadină, megahertz, megaciclu, megaerg, megafarad, megametru, megaparasec, megatonă, megavolt* (MDN).

Dintre numeroasele sensuri (subordonate hiperonimului „foarte mare") cu care este atestat *mega-* în creaţiile „gazetăreşti" menţionăm câteva:

– „de mari dimensiuni" (pe lângă referenţi concreţi sau absenţi): „ *megastaţiuni* de distracţii" (A, 30.10.93, p. 8); *megabazar* (A, 22.08.95, p. 12); *megaziar* (A, 5.03.94, p. 6); „*mega-agenţie* cu profil economic" (A, 4.04.00, p. 7); „*megapetrecerea* de după nuntă" (N24 – 12.10.05); *megastatuile* din temple" (TeleG, 29/2005, p. 11); *megastadion* (G, 27.10.05), p. 1); „*megaincendiu* care a distrus zeci de mii de hectare de păduri" (ReTV, 1.10.05); *megaconcert* în Piaţa Universităţii" (RAct., 12.11.01); *megatsumani* (TeleG 44/2006, p. 4); *megalovitură* (dată de spărgători de seifuri" (TeleG, 43/2006, p. 14); „*megaconstrucţie* politică" (OTV, 3.03.06); „*megapartid* prezidenţial"(G, 2.03.06, p. 4); *megaguvern* (ReTV, 2.03.06);

– „de mare amploare/răsunet (în sens pozitiv sau negativ)": „*megasurvol* african" (EZ-TV, 10-16.02.01, p. 19); „*megaparadă* de modă" (A, 5.02.00, p. 3); *Megaafaceri* (titlu al unei rubrici de ştiri economice – A, 6.02.01, p. 7); „Dosarul Flota e un caz de *megacorupţie*" (Ant.3, 21.03.06); „*megascandal* sexual" (G, 24.02.06, p. 4);

– „de valoare, în sens artistic" („Sunt *megafilme*, filme de Oscar", Prima TV, 20.11.01) sau material-financiar („o *mega-afacere* pe piaţa internaţională de transferuri" – A, 4.10.01; „sportul [ca] *megaafacere*" – N24, 3.03.06).

– „de mare atractivitate" (în reclame): „*megatentaţii* şi *mega calitate* elveţiană: Mega Mix – peste 130 de hituri într-un 3 CD-box": „Connex îţi face o *megaofertă*" [Prima TV, 28.04.01); „Vino acum la Media Galaxy; te aşteptăm cu *megaoferte*!" (Ant.1, 2.10.05).

Funcţia evaluativă (de superlativ) a prefixoidului pare a motiva utilizarea sa în denumirea unor firme sau societăţi comerciale autohtone. Astfel, după modelele internaţionale (*Megapower, Megaimage, Telemobil, Microsoft*) s-au format,

pe teren românesc „*Mega Construct* SRL", „*Megapress* Holdings S.A.", *Mega Caritas, Mega Quality* ş.a.

• **MICRO-** nu apare cu sensul strict specializat pentru unităţi de măsură („a milioana parte") în presa cotidiană; în schimb, MDN înregistrează, printre altele, *microamper, microangstrom, microcurie, microfot, microlitru*). Este atestat în mass-media cu sensul „mic (ca dimensiuni sau ca valoare)" în două categorii de compuse:

– termeni referitori la domenii/activităţi ştiinţifice, tehnice, economice, medicale, intelectuale de interes general: *microhidrocentrale* (G, 29.11.05, p. 5); *microfinanţare, microcreditare, microcredite* (RL, 21.04.05, p. 7); „*microsatelit* experimental" (G, 19.05.05, p. 13); „*microregiuni* cu personalitate juridică" (G, 16.06.05 p. 7); „complicaţie diabetică *microvasculară*" (G, 5.11.05, p. 5); *microfilme* (JN, 6.04.05, p. 9); „control *microradiofotografic*" (G, 5.07.05, p. 3); „operaţiunea de *microcipare* (a cailor)" (JN, 20.04.05, p.8);

– formaţii nespecializate, de uz curent (care dublează frecvent, compuse cu *mini-*[59]): *microrecitaluri* (G, 9.08.05, p. 13); *micrhistogrădiniţă* (L, 16.08.04); *microstagiune* (G, 18.07.05, p. 7); „*micro-Revelionul* PSD" (J, 3.01.06, p. 5).

b) **Polisemia** caracterizează şi **pseudo-formanţi din categoria neoconfixelor**, reprezentând trunchieri ale unor cuvinte simple. Între aceştia, cel mai frecvent atestat în compuse din mass-media actuală este elementul **EURO$_1$-** (<*Europa*), a cărui circulaţie internaţională a fost favorizată de omonimia cu substantivul **EURO$_2$**, care denumeşte moneda unică europeană („Începând cu 1 ianuarie 2002, 12 ţări membre ale Uniunii Europene au renunţat la moneda proprie şi au îmbrăţişat *euro*", C, 9.01.06, p. 13).

Polisemia lui *euro*$_1$, atestat într-un număr impresionant de compuse (împrumutate, calchiate sau formații interne), a fost deja semnalată ca un fenomen în continuă expansiune după 1990, nu numai în română, ci şi în franceză, italiană[60] etc.

Ilustrăm în continuare, câteva dintre direcțiile în care s-a dezvoltat „pletora semantică" a acestui neoconfix, care a păstrat semul central „referitor la Europa":

– în accepție geografică: *Eurometeo; Euromonitor* (emisiuni TV la N24 – 25.11.05); *euro-atlantizare* (JN, 31.03.05, p. 4); *Eurosport* (canal TV); *Eurodicționar, Euro-Dispecer* (emisiuni la TVR2); *Europetice* (emisiune privind curiozități europene la ReTV); *Eurolider* („publicație săptămânală vizând promovarea valorilor româneşti în Europa" – TVR1, 18.09.05); „zonă *euroasiatică*" (A, 15.04.05, p. 10); euroturişti (JN, 4.05.05, p. 9); „parteneriatul *euro-mediteranian*" (G, 29.11.05, p. 13); *eurocupe* (referitor la competiții fotbalistice europene – ReTV, 20.05.05): „*Eurogay* la Bucureşti" (festival european al homosexualilor- ReTV, 27.05.05); „*Euro concerte* (prezentate de Orchestra Națională Radio la Bruxelles – EZ, 12.04.05, p. 5); „*euromitingul* de la Bruxelles" (organizat de Confederația Europeană a Sindicatelor – Ant.1, 20.03.05);

– în accepție politică, juridică şi administrativă („privind /aparținând de Uniunea Europeană"): *eurosocialişti* (C, 20.05.05, p. 7) *euro-populari* (G, 2.06.05, p. 5); „*eurofuncționarii* din Bruxelles" (A, 14.03.05, p. 3); *europarlament; europoliticieni* (A, 3.03.05, p. 1); *eurodeputat* (A, 5.07.04, p. 9); *euroconsilieri* (RL, 13.05.05, p. 4); „lobby *europarlamentar*" (A, 12.01.06, p. 1); *euroobservatori* (G, 27.09.05, p. 4); „soluții [juridice] *euroconforme*"(G, 1.08.05, p. 10); *europartid* (ProTV, 22.05.05); „partide româneşti admise în *eurofamilie*" (G, 4.06.05, p. 4); *Euroconstituția* (ReTV,

27.05.05); *eurobirocrați* (JN, 20.04.05, p. 4); *eurocetățeni* (JN, 19.04.05, p. 10); „*euroobligațiuni* de 500 milioane euro" (G, 24.11.05, p. 5); „*euroregiune* autonomă" (G, 2.12.05, p. 4); *eurobarometru* (sondaj privind extinderea UE – G, 29.06.05, p. 9); „*euroalegerile* [pentru Parlamentul European] din România" (G, 2.12.05, p. 4); *euroglobalizare* (A, 24.04.02, p. 13);

– privind atitudini față de extinderea Uniunii Europene şi/sau aderarea la UE: „*euroscepticii* francezi"; „recrudescența *euroscepticismului*" (RL, 24.03.05, p. 8); „partide *euro-ostile*" (A, 15.06.04, p. 9); *euroentuziast, euroentuziasm* (ReTV, 22.10.05); *eurooptimişti* (N24-29.10.05), *euroindiferenți* (ReTV, 8.09.05); „*Euromania* integrării" (titlu de rubrică – JN, 11.04.05); *eurocomunism* (ReTV, 3.06.05); *euromituri* (privind integrarea în UE – A, 25.02.05, p. 15); *Euroiluzii* (titlu de film documentar);

– în conformitate cu cerințele/standardele Uniunii Europene: „«*Euro-apă*» cel târziu în 2017" (apă de calitate „europeană" – EZ, 12.04.05, p. 5); „*europubele* de 120 sau 240 de litri" (G, 22.08.05, p. 3); „motorina Super *EuroDisel*; motorina *EuroPremium*" (ReTV, 12.11.05);

– de valoare europeană (în sens evalutiv): „Mijlocaşul stelist a fost autorul unui *eurogol* în meciul cu FC Vaslui" (ReTV, 6.12.05); cu această semnificație, care nu este străină de intenția de manipulare a receptorului, $euro_1$- este inclus în numeroase denumiri de societăți comerciale, firme, manifestări publice (alături de baze româneşti sau străine): „*Euromedia* – liderul pieței de outdoor" („Ziarul Financiar", 4.02.05, p. 1); „Stomatologie la standard european: Clinica *Euroestet*" (RL, 21.04.05, p. 27); „*Eurometal* Prod SRL"; „Editura *Eurostampa*" (ProTV, 20.03.05); *Euroconstruct* Trading" (ReTV, 23.08.05); „*SCMetalEuroEst* SA" (G, 8.11.05, p. 1); „magazinele *EURO-GSM*" (L, 13.12.05, p. 15); *Eurostil* (firmă

de taximetrie); „transport autocar *Euro-time*" (RL, 7.04.05, p. 19); *Euroconsult* (firmă de consultanţă electorală) (ReTV – 22.03.05); *Euroasig* (firmă de asigurări) (RL, 24.03.05, p. 30); „*Eurofarmacia* Iedera"; „*Eurolider* Conferences: Liderii Noii Europe" (G, 13.10.05, p. 8); „proiectul *Europolar*" (A, 25.03.05, p. 16); „*Eurobusiness* SRL" (G, 29.11.05, p. 1); „*Europharm* Distribuţie este liderul distribuţiei româneşti de medicamente" (RL, 14.04.05, p. 13); *Eurobuilding* (firmă de construcţii) (RL, 24.03.05, p. 24); „centrala termică *Eurostar*" (RL, 24.03.05, p. 24); „*Euroclass* Cosmetic" (OTV, 13.03.05); „*SC Euroglass* SRL" (A, 15.03.05, p. 7).

– utilizat exclusiv substantival, în contexte sportive, *EURO* reprezintă o creaţie ad-hoc (rezultată din trunchierea adjectivului *european*), prin care se desemnează într-o manieră familiar-uzuală Campionatul European de Fotbal: „A fi sau a nu fi la *EURO* 2008" (ReTV, 27.01.06); „Schimbare a sistemului de calificare la *Euro* 2008" (RL, 21.04.05, p. 10).

EURO$_2$- cu semnificaţia referitoare la moneda unică europeană – apare în compuse ca: *Euroland* „zona de circulaţie a monedei respective" („Inflaţia din *Euroland* ar putea scumpi creditele în euro acordate de băncile româneşti" – G, 25.11.05, p. 6); „Moştenitorii *euromilionarilor*" (N, 2.11.04, p. 3); *europortofele* („portofele compartimentate pentru dimensiunea euro" – G, 29.06.05, p. 1); *euroconvertizor* (mic calculator care transformă sumele în euro) (A, 29.11.01, p. 5).

Cele două sensuri ale lui *euro-* se pot asocia în context: „*Euroloteria* de la Paris – loteria *euromilioanelor*" (ReTV, 29.07.05); „loteria europeană *Euro-milioane*" (G, 19.09.05, p. 9).

Când se doreşte elucidarea sensului diverselor compuse cu *euro-* din presă, se recurge la explicaţii contextuale de tip definiţional („*Eurocadrele* îi reprezintă pe intelectualii din UE

şi pe salariaţii cu o funcţie de conducere care fac management, în afară de patroni" – A, 12.03.05, p. 7) sau etimologic („procesul de *euroconstituţionalizare*, adică de armonizare a Constituţiei României cu normele europene" – OTV, 19.02.05).

În caz contrar, ambiguitatea compuselor gazetăreşti ocazionale favorizează interpretări multiple în funcţie de referentul/referenţii avuţi în vedere de publicist.

De exemplu, polisemia neoconfixului *euro* (vezi *supra*) permite decodarea titlului *EuroPleşan* (L, 27.12.04, p. 11) în sens evaluativ („jucător de nivel european"; „fotbalist care înscrie «*eurogoluri*»") sau în sens referenţial („fotbalist care joacă în Europa"). Intenţia care stă la baza compusului ad-hoc este evidenţiată în subtitlul cronicii sportive („golul olteanului în amicalul cu Germania a fost ales de *Eurosport* între cele mai frumoase ale anului" – *ibidem*).

Titluri din presa sportivă precum *Eurorivale* (N24, 2.11.05); „*Eurofarmecul* vieţii" (ReTV, 2.11.05) sau „*Eurovisul* continuă!" (ProSport, 24.02.06, p. 1) se referă la diverse competiţii europene.

Atât *euroalergie* („Jurnalul de sănătate", 5.04.05, p. 30) cât şi *eurogripă* („TVMania", 52/2005, p. 31) dau impresia unor termeni medicali: primul desemnează alergia produsă de nichelul din monedele euro, în timp ce al doilea se referă la ştirile despre gripa aviară transmise de canalul TV Euronews.

VI.2. Neologismele „stilistice" (creaţii „gazetăreşti" cu valoare stilistică – CSG) reprezintă cea mai interesantă categorie din corpusul analizat, întrucât compusele în discuţie sunt motivate în raport cu toate cele trei funcţii ale discursului publicistic: referenţial–comunicativă, conativă, dar mai ales **expresivă**.

Abordarea pragmatică – esențială pentru acest tip de compuse – evidențiază prezența lor în texte „de atitudine" (critice, argumentative, polemice, satirice etc.) și aproape deloc în texte strict informative.

Cauzele de **ordin obiectiv** (economia lingvistică, de exemplu) au o pondere nesemnificativă în explicarea apariției lor. Mult mai importantă și complexă este **motivația subiectivă**, care include: dorința publicistului de a fi original cu orice preț (chiar șocându-și cititorul), căutarea unor noi resurse expresive, veleitarismul și snobismul lingvistic exprimate prin preluarea unor „mode lingvistice" de import.

Majoritatea formațiilor lexicale din această categorie reprezintă creații spontane, ocazionale, uneori ludice[61], dependente de un anumit context verbal și/sau situațional. De aceea, ele au șanse reduse de a se impune în limbă[62], în ciuda valorilor expresive mult mai evidente decât în cazul altor formații interne (sufixale sau prefixale).

Din punct de vedere semantic, ele au sensuri figurate, conotative, care se pot diferenția, cel puțin parțial, de sensurile componentelor (prin determinologizare sau desemantizare, în primul rând, dar și prin extinderi sau restrângeri semantice, ori prin diverși tropi).

Ca exemple în acest sens pot fi citate sufixoidele **-zaur** („reptilă") și **-pitec** („maimuță") aparținând terminologiei științelor naturii. Utilizate cu referent uman în compuse „gazetărești", precum *rockozaur* („Mișu Cernea, unul dintre ultimii *rockozauri* ieșiți la lumină din straturile incerte ale muzicii actuale", AC, 18/2002, p.11) și *turistopitec* („Vulcanii noroioși – lada de gunoi a *turistopitecilor*", A, 30.05.02, p.15) evidențiază devieri semantice și atribuirea de conotații expresive, de tip depreciativ. În primul caz, din sensul specific paleontologiei se actualizează semul „fosilă", dublat de o valoare expresivă augmentativ-peiorativă[63]. În al doilea , sensul

„comportament animalic imitativ" este asociat cu ideea de „distrugere a naturii"[64].

Expresivitatea compuselor din această categorie poate fi de tip (VI.2.1.) **lexematic** sau (VI.2.2.) **contextual**, după cum sursa ei se găseşte în structura compusului sau în enunţ.

VI.2.1. Expresivitatea de ordin lexematic poate proveni exclusiv de la **cuvântul-bază** (căruia i se ataşează afixoidul) sau poate fi efectul **asocierii insolite** dintre bază şi elementul de compunere.

VI.2.1.1. Prima subclasă are un grad mai redus de expresivitate aşa cum rezultă din compuse ca: „*vicebulibaşa* romilor" (A, 10.05.01, p.3); „*mini-aurolac*" (Ant.1 – 1.01.01 – scheci umoristic); „*a se automilui* (cu fostul hotel al PCR)" (A, 13.10.94, p.1); „parlamentarii *se automiluiesc* cu privilegii" (G, 6.06.05, p. 1); *megamaneliştii* din România" (OTV, 1.03.05); *megaparastas* (G, 8.02.06, p. 2); *Autoscărpinarea* [titlu de editorial] (EZ, 29.03.04, p. 1); „*gigapreţuri* la căldură" (Ant1 – 8.04.05); *gigadespăgubiri* (AC, 23/2005); „sentimentele *multitrandafirii* ale foştilor parlamentari" (G, 8.07.05, p. 4); „*Eurobabilonia* monedei unice" (C, 9.01.06, p. 11); „*a se autoîmproprietări* (cu stadionul din Străuleşti)" (A, 14.03.01, p. 3); *megabuticuri* (A, 22.02.01, p. 3); „*megaescrocheria* (FNI)" (A, 16.05.02, p. 14); *micro-înfometatul* (A, 25.04.02, p. 3); *manelolog* (AC, 11/2001, p. 18); *scandalomanie* („Vremea", 19.01.93, p. 3); *mahalolog* (AC, 26/1993, p. 2); *spintecătorolog* („specialist în istoria lui Jack Spintecătorul", EM, 38/93, p. 10); „*jeep-man*-ul ucigaş" (A, 26.04.02, p. 1); *scenariofil* (A, 22.08.02, p. 8); *suspiciometre* (A, 27.04.02, p. 7); *rockozaur* (AC, 18/2002, p. 11).

VI.2.1.2. Contrastul stilistic dintre elementul „savant" de compunere şi baza reprezentată de termeni din afara limbii literare generează un grad sporit de expresivitate şi originalitate[64]. Compusele de acest tip – prezente şi în editoriale, comentarii politice sau analize economice – ilustrează stilul „relaxat", caracterizat prin transgresarea limitelor dintre registrul „literar" (*high*) şi „neliterar" (*low*), sub presiunea exercitată de varianta orală a limbii asupra celei scrise[65]. Citām, în acest sens: „maneaua *civicoidă* [cântată de preşedinta APADOR-CH privind discriminarea romilor]" (A, 12.10.01, p. 1); „*megaşuşă* (pe stadionul din Roşiori)" (AC, 4/2001, p. 2); „*mega-gaşca* (condusă de fostul prim-ministru)" (A, 10.10.94, p. 1); *macroşpagă* (AC, 21/2002, p. 8); „*megahoţia* FNI" (A, 17.03.01, p.1); „*megaţeapa* (de la Banca Populară Română)" („Atac la persoană", 12/2000, p. 12); „*cocinofilul* (Adrian Păunescu)" (AC, 17/2002, p. 9); „*neo-ciocoime* postdecembristă" (Ant3 – 9.10.05); „*megaşpaga* pentru gazul importat din Rusia" („Gardianul", 5.01.06, p. 1); „Năstase se face de *europomină*" (AC, 14/2005, p. 7); „*Megahoţie* cu cercei de oaie" (titlu în JN, 15.11.05, p. 1).

VI.2.2. Expresivitatea de natură contextuală poate fi explicată prin raportarea la **contextul situaţional (evenimenţial)** care a prilejuit apariţia compusului şi care condiţionează decodarea semantică şi stilistică. În această categorie intră titluri precum: „*Cutremorologul* Hâncu suferă de amnezie" (A, 17.01.00, p.12); „Patronul cabaretului preferat de *porno-procurorii* craioveni a fost arestat" (A, 15.04.00, p.12); „*Megaodraslele* lui *Megapower*" [aluzie la copiii implicaţi în firma tatălui fost prim-ministru] (A, 10.10.94, p. 1); „*Euro-talciocul* de maşini second-hand [din târgul Vitan-Bârzeşti]" (A, 13.05.02, p. 3); „*Eurobutoaie* la selecţia pentru Eurovision" (ReTV, 7.02.05).

În funcție de contextul situațional, același compus poate avea conotații pozitive sau negative. De exemplu, *megatelevizor* apare cu prima valoare în anunțuri publicitare, dar capătă conotații peiorative în contextul „După ce a tocat bugetul pe *megatelevizoare* și supercopiatoare, secretarul general al Senatului – luat la bani mărunți" (A, 24.04.02, p.2).

În mod similar, compusele *câinofilă* (A, 28.04.01, p.1) [cu referire la Brigitte Bardot] și „*mega-hingherul* Bucureștiului" [Traian Băsescu] nu pot fi înțelese decât în contextul campaniei din 2001 referitoare la câinii vagabonzi.

Este interesant de observat că expresivitatea condiționată extralingvistic (evenimențial) se realizează, frecvent, cu referire la viața politică și la principalii actori implicați:

– „premierul *telecomandat* de la Cotroceni" (G, 14.07.05, p. 4); „*cvasidemisionatul* Tăriceanu" (G, 12.07.05, p. 4);

– „La masa CSAT, Băsescu și-a înghesuit și tot *mini-guvernul* său de la Cotroceni" (A, 4.03.05, p. 3);

– „*circoteca* electorală ne sufocă zilnic cu baloanele sale de săpun" (RL – TL; 20/2004, p. 50);

– „În acest moment, reforma în justiție este *semiavortată*" (ReTV, 20.07.05).

În virtutea analogiei, se constituie paradigme din derivate expresive formate cu același element.

De exemplu, *tele*$_3$- „referitor la TV" apare în creații lexicale conotate ironic (în sensul „manipulării televizate"): „Am căzut din sezonul *telearestărilor* în sezonul *telereformei*" (magistrat, la ReTV, 4.10.05); „Video-politica și opinia *teledirijată*" (ProTV, 26.06.05); „Subiectul zilei este *teleperchezitia* făcută la Adrian Năstase acasă, un nou show mediatic" (N24 – 6.03.06); „*telerevoluție,* farsă, mascaradă" (ProTV, 17.07.05); „faimosul «*teleevanghelist*» Pat Robertson" (G, 19.10.05, p. 10).

Serii de termeni cu caracter peiorativ formează şi prefixoidul *auto*$_1$- aflat în asociere cu baze incompatibile sub aspect logico-semantic: „Şi alte ţări au avut ostatici cât se poate de autentici, *nu autorăpiţi*" (OTV, 10.06.05); „Secretomanie de tip ceauşist în jurul dubioasei (*auto*?) *împuşcări* a ministrului Ilie Sârbu" (A, 30.12.03, p. 1); „Năstase vrea să-şi facă *autopercheziţie*" („Ziarul", 9.03.06, p. 1).

Conotaţiile ironice ale compusului *mega-distracţie* apar în contextul relatării despre „«cântarea» artistico-religios-electorală" organizată la „Zilele Constanţei 2002" (A, 22.05.02, p. 4); aceeaşi explicaţie este valabilă pentru compusul tematic dintr-un titlu precum: „O fundaţie condusă de premierul Năstase vrea bani de la Guvern pentru un *megashow* cu căluşari" (A, 15.11.01, p. 8).

Efectul ironic se poate realiza şi într-un context cu coloratură religioasă: „După ce şi-a justificat batjocura «demisiei» cu un citat biblic, Tăriceanu *s-a autorăstignit* pe fotoliul de premier din «patriotism»" (G, 20.07.05, p. 1); „fotografia [...] unde-l putem admira pe preşedintele Băsescu *autorăstignit* între Gigi Becali şi George Copos" (G, 26.10.05, p. 12).

Valoarea expresivă în context poate fi subliniată prin ghilimele: „«Adevărul» nu este şi nu se lasă controlat «deloc», cum a exclamat cu un scrâşnet schimonosit de ură «*euroatlanticul*» şi vremelnicul ministru [Paşcu]" (A, 10.05.02, p. 1).

Expresivitatea generată de relaţia compusului cu **contextul verbal** este de natură pur lingvistică şi presupune o anumită subtilitate, atât a emiţătorului, cât şi a receptorului.

Astfel, un prefixoid poate apărea în acelaşi enunţ, în două compuse, unul cu sens denotativ, strict specializat şi altul cu sens conotativ: „*Gigacaloria* şi *gigademagogia*: PDSR vrea să rebranşeze caloriferele" (A, 22.11.00, p. 1); „Clasaţi pe locul 9

la *Eurovision*, recuperăm prin guvernanţi: „locul întâi la *eurocomision*" (AC, 21/2002, p. 1).

Într-un număr redus de situaţii, contextul jurnalistic are capacitatea de a dezvolta conotaţii peiorativ-ironice ale unor CGD, transformându-le în CGS: „Damblaua *neo-capitalistului* nostru era o dambla de tip *cripto-comunist*. În prelungitele sale refulări de slujbaş la şcoala de partid, visase să-şi vadă feciorul campion la ceva" (A, 7.05.02, p.8).

„Tocirea" expresivităţii unor afixoide impune găsirea de **noi tehnici de intensificare** a efectelor stilistice, cum ar fi:

– cumulul de formanţi: *ultra-mega-extra-tupeu* (AC, 23/2005, p. 11); „*mega, super, ultra, para* concerte de manele" (G, 11.10.05, p. 11);

– asocierea, în context, a mai multor compuse, formate cu acelaşi afixoid: „Acuzând «*telejustiţia*», el [A. Năstase] şi-a realizat *teleperchezitia*" (G, 6.03.06, p. 1); „În *megaafacerea* Costea-Bancorex-Agroholding, magistraţii francezi au parte de *megasurprize* de 5,9 milioane dolari ... şi *megaVIP-uri* à la Răzvan Temeşan" (A, 18.05.00, p.1);

– efectul de antiteză, realizat cu ajutorul unor formanţi cu sens opus: „«Surprizele» [emisiune TV] acordă constant *minipomeni* în raport cu *maxipomenile* electorale" (RL – TL, 20/2004, p. 50); „«*Macropiramida*» de tip comunist ori oligarhic ar trebui înlocuită cu o multitudine de «*micropiramide*», în care individul, cetăţeanul să-şi găsească locul" (A, 30.03.02, p. 3); „Cum se *macrostabilizează* niţel ţara, Guvernul comandă un sondaj de opinie, să vadă: îl mai iubeşte *micro-înfometatul?*" (A, 25.04.02, p. 3); „Periuţă *mini*, gene *maxi* – Mascara" (reclamă pentru rimel, Ant.1, 6.04.02);

– substituirea formantului „clasic" printr-un „pseudo-formant", obţinut ad-hoc din trunchierea unui termen popular, cu conotaţii peiorative în plan social şi politic: „După 4 ani de

guvernare post post-comunistă [...] *criptocomunismul* s-a transformat în *friptocomunism* [< *fript/*urism/ + *comunism*]" (G, 23.03.06, p. 1).

VII. Prezentăm, în continuare, **lista alfabetică** a formanţilor (prefixoide şi sufixoide) pe care îi considerăm reprezentativi pentru dinamica acestui procedeu în etapa actuală.

VII.1. Prefixoide

• **AERO-** „aer", „avion", „aviaţie" (< fr. *aéro*, cf. gr. *aer*, *-os*) apare în presă numai cu sensul al doilea, referitor la aviaţie: *aeroclub* (G, 7.03.06, p. 3); „*aeroflota* română" (ReTV – 8.12.05); „Autoritatea *Aeronautică* Civilă Română"; „Facultatea de Inginerie *Aerospaţială*" (RL, 28.04.05, p. 10).

• **AGRO-** „agricol, agricultură" (< fr. *agro-*, cf. lat. *ager*, *agri*, gr. *agros*): „piaţă *agroalimentară*" (G, 25.02.06, p. 5); „*agrocaravane* [...] care distribuie broşuri despre programele UE în domeniul agriculturii" (G, 13.06.05, p. 1).

Un sens specializat, „deviat" faţă de cel etimologic, se întâlneşte în domeniul turismului, unde formantul *agro-* capătă sensul „rural" (cf. MDN: *agroturism* < fr., engl. „turism care se face în zonele rurale"): „pensiuni *agroturistice*" (A, 11.03.05, p. 7); „*agroturismul* în UE" (ReTV, 20.03.05).

• **AUDIO-** „auz" (< fr. *audio-*, cf. lat. *audire* „a auzi") este atestat numai în compusul împrumutat din franceză *audiovizual*, utilizat substantival: „industria *audio*-vizualului din Argentina" (RL-TL, 18/2005, p. 32); „Consiliul Naţional al *Audiovizualului*"; „Legea *audiovizualului*" (G, 17.08.05, p. 7).

• **AUTO$_1$-** „însuşi, singur" (fr. *aut/o/-*, cf., gr. *autos*) este un formant frecvent atestat în mass-media actuală în componența unor verbe, substantive (abstracte verbale) şi adjective participiale.

MDN înregistrează numeroase împrumuturi analizabile (*autocenzură* < fr. *autocensure*; *autofinanța* < fr. *s'autofinancer*), calcuri (*autocontrol*, după engl. *self-control*; *autodistruge*, după fr. *s'autodétruire*; *autocritic* < fr. *autocritique*, după rus. *samokritika*) şi, îndeosebi, formații interne (*autoaprecia*, *autoculpabiliza*, *autodevora*, *autodizolva*, *autoexigență*, *autoexil*).

Prezentăm în continuare o listă (incompletă) de formaţii lexicale în care *auto-* îşi actualizează sensul etimologic („clasic") ataşându-se, de regulă, unor baze neologice: *a se autointitula* (Z, 9.01.01, p. 2); *a se autoincendia* (A, 22.05.01, p. 3); *a se autoinstrui* (A, 20.11.01, p. 14); *a se autoproiecta* (C, 1/1996, p .2); *a se autotrata* (A, 3.11.01, p. 9); *a se autorecuza* (A, 11.09.00, p. 1); *a se autosesiza* (A, 20.10.01, p. 1); *a se autodevora* (A, 5.06.02, p. 7); *a se autoinclude* (A, 17.05.02, p. 2); *a se autoproclama* (AW, 1/2002, p. 22); *autoapărare* (EZ, 4.02.93, p. 8); „*autoblocare* (în galerii)" (A, 12.01.01, p. 1); *autodecizie* (A, 2.10.01, p. 1); *autoopțiune* (C, 1/1996, p.13); *autopublicare* (*ibid.*); „*autoprivatizarea* (directorilor)" (A, 3.06.94, p. 3); *autoguvernare* (A, 22.11.01, p. 2); *autoasigurare* (A, 23.11.01, p. 3); *autodenunț* (A, 1.12.01, p.11); „*autosuspendare* (din funcţie)" (A, 21.05.01, p. 11); *autosancționare* (A, 20.10.00, p. 1); *autoevaluare* (A, 1.03.01, p. 9); *autoinseminare* (A, 28.08.00, p. 13); *autodeclarat* (A, 6.03.01, p. 11); *autoimpus* (D, 3.02.93, p.1); „(zone maghiare) *autoguvernabile*" (A, 23.11.01, p. 1); *autogol* (ReTV, 7.10.05); *autocolant* (JN, 2.03.05, p. 12); *autointitulat* (C, 27.01.06, p. 2); *autosacrificat* (ReTV, 7.10.05);

autosuficiență, *autoexigență*, „(manifestări) *autodistructive*" (GE, 4.07.05, p. X, XI); „(plic) *autoadresat*" (ReTV, 29.03.05); *autoizolat* (B1TV, 17.07.05); *autosechestrat* (A, 16.03.05, p. 7); *a se autositua*, *autoprotector* (G, 16.06.05, p. 4); (creme) *autobronzante*" (C, 20.05.05, p. 10); *autoironic* (G, 3.10.05, p. 3); „*autoproclamata* republică transnistreană" (A, 16.03.05, p. 12); *a se autoamenda* (G, 29.06.05, p. 1); *autoflagelări* (G, 21.01.06, p. 4); „(un personaj) *autoconstruit*" (C, 20.05.05, p. 24); *a se autoinvita* (ReTV, 4.06.05); *a se automutila* (A, 11.03.05, p. 12); *a se automotiva* (GE, 15.08.05, p. I); *a se autopropune* (G, 27.09.05, p. 14).

Reține atenția capacitatea prefixoidului de a funcționa atât în terminologii (juridică, medicală, tehnică etc.), cât și în asociere cu elemente ale lexicului uzual, chiar vechi și / sau popular.

Dintre termenii specializați putem cita – pe lângă cei juridici menționați *supra* (*a se autosuspenda*, *a se autodizolva*, *a se autoproclama*) – compuse din sfera medicinei („boala *autoimună*"; *automedicație* – G, 1.10.05, p. 5; „*autotransplant* (de celule)" – A, 5.03.05, p. 5; *autodiagnosticare* – JN, 5.04.05, p. 7 sau din cea tehnică („rachete *autodirijate*" – ReTV, 15.08.05; „sapă *autonivelantă*", „pompă *autoamorsantă*" – pliant publicitar).

Atașarea prefixoidului „savant" la termeni din lexicul comun creează compuse ca *autolaudă* (G, 12.01.06, p. 1); „*autocurățire* (a gurii)" (ReTV, 12.09.05; *autorănire* (A, 2.07.04, p. 14); *a se autoaprinde* (G, 15.07.05, p. 6). Sunt atestate, de asemenea, formații cu valoare expresivă (vezi *supra* VI.2) precum a se *autorăstigni* (G, 26.10.05, p. 12); *a se autoumili* (G, 6.06.05, p. 1).

• **AUTO₂-** „automobil, mașină" (< fr. *auto-*, cf. gr. *autos*) este un neoconfix internațional prezent în numeroase cuvinte

din categoria compuselor moderne cu structură analizabilă, dar cu etimologie diferită. Conform MDN, *autogară, autobasculantă, autorulotă, autofurgonetă, autolaborator* şi *autosanitară* sunt formaţii româneşti; *autotransport* şi *autocisternă* – calcuri după rusă; *autotren* şi *autoutilitară* – calcuri după italiană, iar *autotren*, *autospecială* şi *autostradă* reprezintă împrumuturi din aceeaşi limbă; *autovehicul, autotractor, autocamion* şi *autostop* au fost împrumutate din franceză, iar *autoservice* din engleză. Nu figurează în dicționarul citat *autogaz* şi *autovidanjă*.

Ilustrăm, în continuare, prezenţa acestui tip de compuse în presa actuală: *autotractor*, *autovidanjă* (A, 24.11.01, p. 5); *autotransport* (A, 12.05.94, p. 8); *autosanitară* (A, 1.12.01, p. 1); *automotor* (A, 4.04.02, p. 6); *autoutilitară* (A, 7.06.02, p. 8); *autocisternă*, *autospecială* (A, 15.04.05, p. 14); *autorulotă* (G, 5.07.05, p. 9); *autofurgonetă* (G, 5.07.05, p. 8); *autotren* (G, 14.07.05, p. 15); *autogară* (G, 14.06.05, p. 5); *autotractor* (A, 2.02.05, p. 12); *autovehicul* (A, 17.03.05, p. 14); *autogaz* (ReTV, 1.04.05); *autoremorcher*, *autocamion* (G, 18.02.06, p. 11); *autobasculantă* (G, 3.09.05, p. 10); *autolaborator* (ReTV, 30.07.05); „*Autoshow*" (emisiune la ReTV).

• **BIO**$_1$- „viață" (< fr. *bio-*, cf. gr. *bios*) reprezintă formantul „savant", atestat în numeroase compuse aparținând unor domenii ştiinţifice care interferează cu biologia (de altfel, majoritatea formaţiilor cu acest prefixoid din presă „trimit" mai curând la termenul *biologie* decât la etimonul clasic): *bioterapie* (A, 4.04.02, p. 11); *bioterorism* (A, 12.10.01, p. 12); „*biomaşinărie* (cu ochi electronici)" (A, 24.04.01, p. 12); „*bioinginer* (medical)" (A, 15.04.02, p. 8); *bioenergoterapeut* (EZ, 1.12.93, p. 6); „*bioinginerie* şi *bioterorism* alimentar", *bioreactoare* (GE, 4.07.05, p. 1); *bioetică* (A, 30.04.05, p. 9); „*bioresurse* alimentare" (G, 24.02.06, p. 12); „*biotehnologie*

tisulară" (G, 9.07.05, p. 5); „*biosecuritate* la fermele agricole" (G, 14.10.05, p. 3); „*biocombustibili* (combustibili din plante)" (G, 9.08.05, p. 11); „ambalaje *nonbiodegradabile*" (ReTV, 18.10.05); „(ceai cultivat în condiţii) *biopure*" (pliant publicitar); *bio-mecanică* (TeleG, 27.08.05); *bioechivalenţă* (privind eficienţa medicamentelor) (G, 19.08.05, p. 12); (tehnologii cosmetice) *Bioscreening* (RL-TL, 13/2005, p. 42).

• **BIO$_2$-** neînregistrat ca atare în dicţionare – apare ca un neoconfix sinonim cu *ECO$_2$-* (vezi *infra*), aşa cum rezultă din contextele de mai jos: „*biodiesel* – un combustibil ecologic obţinut din prelucrarea rapiţei şi a soiei" (G, 17.08.05, p. 5); „*biomotorină* obţinută din seminţe de rapiţă" (G, 4.10.05, p. 7).

Neoconfixul figurează şi în nume proprii de societăţi comerciale (*Biofarm*, *Biomed*), putând fi, de asemenea, utilizat adjectival şi adverbial, cu sensul „ecologic" (la fel ca în franceză): „produse *bio*" (G, 9.05.05, p. 6); „mâncare *bio*"; „a hrăni *bio*" (JN, 19.04.05, p. 24).

• **CINE$_2$-** „legat de cinematograf(ie)" (< fr. *cine-*, *cinema-*, cf. gr. *kinema, -atos, kinetos* „mobil") apare ca un neoconfix în titluri de emisiuni TV („*Cine-Top*" – L, 29.11.94, p. 10; *Cinemagia* – Prima TV; *Cinetour* – Tele 7ABC), rubrici din presă („*Cine-flash*" – A, 26.03.94, p. 4), genuri artistice („*cineteatru* – spectacol coupé de teatru şi film" – A, 15.06.95, p. 4).

MDN înregistrează drept creaţii româneşti *cineamator, cinedocument, cinerecital*, iar DCR$_2$ – *cinebibliotecă, cinecenaclu, cineidee şi chiar cinelimbă*, formaţie ocazională mai puţin reuşită (datând din 1967), cu sensul „limbaj special al cinematografiei".

• **CRIPTO-** „ascuns, secret" (< fr. *crypt/o/-*, cf. gr. *kryptos*) apare, cu precădere, în terminologii (de ex., MDN

înregistrează *criptoanaliză, criptogenetic, criptogramă, criptotuberculoză*). Categoria CDG include compuse din domeniul politic, împrumutate (cum sunt *criptocomunism* şi *criptocomunist* < fr.: „trecutul său *criptocomunist*" – G, 25.05.05, p. 4) sau create în română, dar neînregistrate încă în dicţionare: *criptosecurişti* (ProTV – 5.03.01); *cripostalinist*, *cripto-capitalist* („Vremea", 29.12.92, p. 3).

• **CVASI-** „aproape, asemănător, pe jumătate" (< lat., fr., it. *quasi*): „(relaţii) *cvasi-îngheţate*" (A, 26.02.01, p. 14); „(operaţiune) *cvasi-dezastruoasă*" (A, 5.11.01, p. 1); „*cvasiconstanţa* acestui raport" (A, 16.03.02, p. 16); „(înţelegere) *cvasideplină*" (A, 21.12.01, p. 13); „(dihonie) *cvasigeneralizată*" (A, 1.11.02, p. 12); „*cvasicunoscuţi* (fără valoare şi fără competenţă)" (A, 22.11.01, p.4); *cvasiuitare* (A, 8.05.02, p. 4); „(posibilitate) *cvasilegală*" (A, 29.03.02, p.1); *cvasi-bani* (Ant.1, 7.07.01); *cvasieşec* (A, 19.10.01, p. 1); „(avion comercial) *cvasisupersonic*" (A, 31.03.01); *cvasiumilinţă* (A, 15.03.01, p. 1); „*cvasiizolarea* externă a României" (G, 31.08.05, p. 1); „*cvasitotalitatea* formaţiunilor politice" (G, 30.05.05, p. 10); „asistăm la o *cvasidemolare* a tot ceea ce s-a făcut în ultimii 4 ani" (A, 18.03.05, p. 1); „*cvasicopii* ale unor programe deja existente" (G, 5.09.05, p. 1); *cvasiunanimitate* (ReTV, 18.07.05); *cvasioficial* (G, 12.09.05, p. 16); „*cvasitotala* indiferenţă" (ReTV, 8.06.05); „instituţie *cvasisecretizată*" (ReTV, 8.11.05); „un îndemn *cvasiexplicit*" (ReTV, 24.08.05); „stabilirea *cvasidiscreţionară* a listelor de candidaţi" (G, 18.08.05, p. 4).

• **ECO$_2$-** (conform MDN) „casă, mediu"; „proprietate, bunuri" (< fr. *éco-*, cf. gr. *oikos*) apare în compuse specializate referitoare la mediul de viaţă. Dintre cele înregistrate în MDN reţinem *ecosistem* (< fr. *écosystème*), *ecospecie* (< engl.

ecospecies), *ecosferă* (< *eco*- + sferă): „*Ecosistemul* lacului Techirghiol a fost afectat de inundații” (N24 – 27.09.05).

• **ECO**$_3$**-** (absent din MDN) reprezintă un neoconfix, cu sensuri legate de sfera ecologiei și a ecologismului (mișcare de apărare a mediului înconjurător): „Schema de *eco-etichetare* [...] asigură produse și servicii *ecologice*, prietenoase față de mediu [*subl. ns.*]” (RL, 21.04.05, p. 11); „Banii vor fi primiți de acei fermieri care au un plan de *ecomediu*”; „trecerea la *ecoagricultură*” (ReTV, 1.09.05).

Alte formații din categoria CDG cu *eco*-, sunt: *ecoturist* (A, 30.05.01, p. 5); *ecoturism* (A, 8.05.02, p. 9); *eco-terorist, eco-terorism* (cu sensul „terorism care amenință mediul”) (A, 22.05.01, p. 7); *ecoeconomie* (A, 3.04.02, p. 8).

Reținem și capacitatea lui *eco*$_3$- de a figura în denumirea unor organizații sau manifestări cu tematică ecologică: „organizația *Eco-Europa*” (ReTV, 7.06.05); „proiectul *Ecomarket*” (RL, 21.04.05, p. 11).

• **FOTO**$_2$**-** „fotografie” (< fr. *photo*-, cf. gr. *phos, photos*): *fotomodel* (A, 31.10.00, p. 4); „*foto-rapsodii* de toamnă” (explicație la o ilustrație, A, 11.10.93, p. 3); *foto-ghicitoare* (A, 10.05.94, p. 1); *fotoamator* (A, 19.02.02, p. 12); „(expoziția) *Fotogeografica*” (A, 2.04.02, p. 9); *fotocinecluburi* (A, 25.01.05, p. 8); *fotodocumente* (OTV, 25.01.05); *fotoreporter*; concurs de *fotojurnalism*” (A, 21.02.05, p. 4).

• **GEO-** „Pământ, globul terestru” (< fr. *géo*-, cf. gr. *ge*): „*geopolitica* resurselor” (ReTV, 4.01.06); „scena *geopolitică*”; „harta *geopolitică* actuală” (A, 2.02.05, p. 9); „interese *geostrategice* globale” (A, 1.12.00, p. 13); „votul *geo-politic* [la concursul Eurovision]” (G, 23.05.05, p. 7); „*Geoparcul* Dinozaurilor din Țara Hațegului” (GE, 4.07.05, p. I); „Carta

pentru *geoturism* a României" (G, 29.09.05, p. 3); „firmă de *geotextile* (textile pentru protejarea ghețarilor)" (ReTV, 11.05.05).

• **GIGA-** „de un miliard de ori mai mare (10^9)" (< fr. *giga*, cf. gr. *gigas* „gigant"): *gigacalorie* (A, 22.11.01, p. 1); „*gigaprețuri* la căldură" (Ant1 – 8.04.04).

• **MACRO-** „mare" (< fr. *macro-*, cf. gr. *makros*): „stabilitate *macroeconomică*" (G, 26.10.05); „(indicatori) *macroeconomici*" (A, 3.02.01, p. 6); „(echilibre) *macromonetare*" (A, 27.12.00, p. 5); *macrocomenzi* (în domeniul calculatoarelor) (A, 23.12.00; *macroproiecte* (A, 7.12.01, p. 5); *macrointerdisciplinaritate*; „*macroincubator* (al unor industrii de înaltă tehnologie)" (A, 2.07.01, p. 6); *a se macrostabiliza* (A, 25.04.02, p. 3); *macrostabilizare* (A, 25.10.00, p. 2).

• **MAXI-** „foarte mare" (<fr. *maxi* -, cf. lat. *maximus*): *maxi-single* (A, 18.05.01, p. 16); *maxitaximetrie* (A, 20.01.01, p. 9), *maxi-taxi* (G, 24, 05.05, p. 6).

• **MICRO**$_1$-: „mic, microscopic"; 2. (în unitățile de măsură) „a milioana parte" (<fr. *micro-*, cf.gr. *mikros*) apare în presă numai cu primul sens, fiind inclus atât în împrumuturi, unele cu etimologie multiplă (*microfilm* <fr., engl., *microfilm*, germ. *Mikrofilm*; *microprocesor* <engl. *microprocessor; microclimat* <fr. *microclimat*), cât şi în numeroase creații româneşti (*microregiune, microreportaj, microroman, microrevistă, microinterviu, microîntreprindere*).

– Din categoria compuselor cu caracter tehnico-ştiinţific (prezente în articole de popularizare sau în ştiri, informații etc.) cităm: *microelement* (chimic) (N, 6.04.02, p. 6); *microfinanțare* (A, 18.05.02, p. 1); „*microdepozite* (de fier în pereţii vaselor)"

(A, 30.04.02, p.7); *microcentrală* (A, 24.01, p. 8); *microîntreprindere* (A, 24.03.01, p. 5); *microcreditare* (A, 10.01.00, p. 3); *microfisură* (A, 26.07.00, p. 1); *microcip* (A, 11.10.93, p. 5); *microprocesor* (A, 27.12.00, p. 1); „(cadru) *microeconomic*" (A, 27.02.01, p. 5); *microarhivă* (A, 24.02.94, p. 7); *microclimat* (JN, 16.04.05, p.16); „*microchirurgie* reconstructivă" (ReTV, 29.06.05); „apă minerală *microbiologic* pură" (A, 17.01.05, p. 12); *microelectronică* (EZ, 3.05.05, p. 9); „*microcredite* pentru micii afaceriști" (G, 25.01.06, p. 5); „dezvoltarea *microvegetației* pe monumente" (G, 11.06.05, p. 8); „*microdispozitive* de stocare a informațiilor" (A, 4.04.05, p. 12); „*microregiuni* concentrate în jurul a cinci orașe" (OTV, 30.03.05); „cuptorul cu *microunde*" (EZ, 17.09.04, p. 3).

– *Micro-* apare, de asemenea, în formații din limbajul curent, actualizându-și sensul „de mici dimensiuni" (echivalent semantic și funcțional cu *mini-*): „*microperforații* ale noilor bancnote" (ReTV, 6.06.05); „*microgranule* ce-ți curăță dinții delicat" (reclamă – ReTV, 10.05.04); *microbombe* devastatoare" (TeleG, 25/2005, p. 10); *Microsinteze* [colecție a Editurii „Corint"] (A, 14.03.05, p. 4); „Fiecare țigară pe care o fumați este un fel de *microinjecție* pe care v-o faceți cu nicotină" (C, 13.05.05, p. 10); „o *microstructură* a Parchetului General" (ReTV, 30.09.05); „*microbile* de sticlă" (G, 2..11.05, p. 2); „*microstagiune* arădeană la Avignon" (G, 18.07.05, p. 7); *microgrădiniță* (L, 16.08.04, p. 5); *microcalculator* (EZ, 19.09.04, p. 3); „*microrecital* de blues-uri" (AW, 144/2004, p. 7); „*Micro-Revelionul* PSD" (JN, 3.01.06, p. 5).

• **MINI-** „foarte mic" (<fr., engl., *mini-*, cf. lat. *mini/mum/*, it. *mini/atura/*) reprezintă alături de *mega-*, un formant „la modă", așa cum o demonstrează numărul însemnat de compuse din MDN și DCR$_2$.

Productivitatea lui, în continuă creştere după 1960, a fost semnalată de lingviştii români şi francezi, atât în sfera denumirilor tehnice, cât mai ales în cadrul lexicului uzual, cu coloratură familiară.

Din terminologia tehnică menţionăm: „*minicamere* de luat vederi" (G, 11, 05.05, p. 8); *minineoane* (G, 10.09.05, p. 11); *minimotoretă* (A, 11.03.05, p. 10); „*minielicopter* spion" (G, 10.06.05, p. 8); *microrachete* (ReTV, 8.04.05); *minimacara* (G, 22.11.05, p. 1); *minimotoare* (G, 4.01.06, p.3); „*minidispozitive* explozive" (ReTV, 21.07.05); *mini-cinema* (cu sensul de *home-cinema* – N24, 12.11.05); *minisubmarin* (G, 29.09.05, p. 11); „*minirobot* pentru intervenţii" (G, 14.10.05, p. 6); „*minisistem* Daewoo"; „*minipiscină* acril", „*minimaşină* de spălat" (pliante publicitare); „*minicentrale* termice" (A, 25.09.01, p. 8); „*minidisc* Sony" (reclamă); *miniimprimantă* (A, 24.05.02, p. 6).

Marea sa productivitate se explică prin capacitatea de a se combina cu cele mai diverse baze (termeni neologici şi uzuali; cuvinte româneşti sau străine, nume proprii etc.); „*minisalon* (de spital)" (A, 27.10.01, p. 12); „*minisummit* (european)" (A, 8.11.01, p. 1); *miniserial* (A, 2.10.01, p. 7); „*minibursă* (a locurilor de muncă)" (A, 13.12.00, p. 9); „*miniMercedes* (pentru «şoferi» de la 2 ani în sus)" (A, 23.12.00, p. 9); *minibar* (A, 14.12.00, p. 15); *minişedinţă* (A, 20.10.01, p. 11); *mini-sejur* (Ant.1, 2.05.01); *mini-festival* (A, 22.05.01, p. 4); *ministagiune* (A, 23.06.01, p. 3); „*mini-Disneyland*-uri (româneşti)" (A, 30.05.01, p. 1); „*microcabinetul* (de securitate israelian)" (A, 4.05.01, p. 12); „Tip Top *Minitop*" (emisiune la TVR2); *minipulover* (A, 22.03.01, p. 13); *minisesiune* (parlamentară) (A, 6.01.01, p. 2); *mini-spectator* (A, 25.07.00, p. 4); *minicolecţie* (A, 22.11.00, p. 8); *minilab(orator)* (A, 16.12.00, p. 3); *miniconfederaţie* (A, 21.12.94, p. 7); „*minivalize* diplomat" (A, 16.09.93, p. 7); *minidiscoteca* (Panoramic RTV, 33/1993, p. 2);

„*Mini-Azi*" (publicaţie pentru copii); *minirevoltă* (A, 11.11.93, p. 1); „un *mini Cernobâl* (în Ural)" (A, 21.07.93, p. 8); „*minilegi* (care permit autorităţilor locale să aplice taxe)" (A.4.06.94, p.1); „*minirăzboi* între ANEIR şi Guvern" (A, 24.01.01, p. 5); „*minipoliclinici* (ambulante)" (A, 17.03.94, p. 1); *miniplatou* (A, 20.04.01, p. 12); „*miniindustrie* (de spectacol)" (A, 13.04.01, p. 8); „*minicentrale* (termice)" (A, 25.09.01, p. 8); „*minisondaj* (de opinie)" (A, 10.01.01, p. 1); „*minicroissantele Mini 7 Days*" (A, 11.04.01, p. 6); „*minigrădiniţă* (de limba engleză)" (EZ, 12.11.92, p. 6); *miniarsenal* (A, 19.11.01, p. 8); *miniturneu*; *Mini-gong* (emisiune TV pentru copii – Panoramic RTV, 5/1991); „(Rexona) *ministick*" (reclamă, Ant. 1, 2.12.02); *ministaţiunea* (Vox Maris)" (AC, 21/2002, p. 6); *mini-interviu* (A, 25.05.02, p. 7); *minitest* (N, 6.04.02, p. 3); „*miniparlament* (al românilor de pretutindeni)" (A, 9.05.02, p. 14); *miniradio* (L, 20.04.02, p. 3); *minivacanţă* (A, 3.05.02, p. 14); *mini-motel* (A, 22.03.02, p. 3); *minihotel* (A, 2.04.02, p. 2); *mini-tur* (A, 8.06.02, p. 3); *mini-atentat* (A, 30.04.02, p. 9); *minitoaster* (Pro TV, 19.06.01); *mini-clonă* (A, 28.12.91, p. 12); „*miniremaniere* (guvernamentală)" (A, 24.05.02, p. 1); „un buget pentru o *miniEuropă*, nu pentru o Europă extinsă" (ReTV, 5.12.05); „premiul *mini-Nobel* [pentru studenţi]" (ReTV, 5.12.05); „*Mini Miss* şi *Mini Mister* România" [concurs pentru copii] (AW 144/2005, p. 20); *Ministars* [cor de copii].

Polisemia formatului (dezvoltată prin analogie cu cea a adjectivului *mic*) include următoarele valori:

– „de scurtă durată (în timp)": „*miniconferinţă* de presă" (Ant1, 204.05); „*minişedinţă* foto" (RL, 14.05.05, p. 21); „*minivacanţă* de Paşti" (ReTV, 17.04.05); *minidocumentare* (TeleG, 23/2005, p. 8); *miniturneu* (JN, 11.04.05, p. 31); „buletine de «*miniştiri*»" (G, 7.12.05, p. 3); „o serie de *miniepisoade*" [dintr-un serial] (A, 6.04.04, p. 13);

– „de mici dimensiuni”: „*ministatul* monegasc” (ReTV, 31.05.05); „*minispital* de campanie” (ReTV, 16.07.05); *minicasetofon* (ReTV, 31.05.05); *minidrapel* (G, 2.12.05, p. 4); „*minihotel* de lux” (G, 19.09.05, p. 3); „*mini-sală* de fitness”, (EZ, 3.04.05, p. 12); *minibaruri* (G, 18.08.05, p. 9); *miniprimării* („centre de informare şi consiliere pentru cetăţenii din sectorul 2”) (A, 16.02.04, p. 3); *miniporturi* (G, 17.03.06, p. 7);

– „număr mic/redus”: „*minipopulaţie* de zimbri”(TVR1, 12.04.05); „*miniconvoi* de maşini” (A, 11.03.05, p. 14);

– „de mică amploare/forţă”: „*minitornade* sau trombe” (ReTV, 5.07.05); „*minirevoluţie* în Gara de Nord [la închiderea secţiilor de votare]” (A, 13.12.04, p.14); *minişantaj; miniconsens* (ReTV, 13.07.05); „*minicriză* generată de preşedinte” (G, 5.07.05, p. 5); *minimiting* (A, 22.05.04, p. 12);

– „cu preţ/cost redus”: „*minidobânda* BCR 7%” (G, 24.03.06, p. 12); „*MiniPrix* Discount Concept SRL” [firmă de îmbrăcăminte] (A, 14.03.03, p. 16); „asigurarea *Minigarant*” (G, 1.10.05, p. 11);

– „pentru copii”: „competiţie de *minitenis* la şcoala primară” (G, 9.06.05, p,. 10); „primul târg de carte pentru copii *Minilibri* 2005” (G, 8.12.05, p. 3).

• **MOTO$_1$-** „cu motor, mecanizat” (<fr., engl., *moto-*, cf. lat. *motum*): *motocositoare* (ReTV, 31.10.05, p. 1); *motostivuitor* (G, 14.06.05, p. 11); *motopompă* (RL, 11.05.05, p. 1): *moto-parapantă* (G, 29,11.05, p. 4).

• **MOTO$_2$-** „motocicletă”, „automobil” (<fr., eng., *moto-*): *motosport* (ProTV, 24.07.05); *motoscuter* (A, 16.02.02, p. 8); Auto-*Moto* Club (RAct, 9.06.02).

• **MULTI-** „mult”, „numeros” (< fr. *multi-*, cf. lat. *multi*): „(sistem mondial) *multipolar*”; *multipolaritate* (A,

16.12.00, p. 11); „(conviețuire) *multietnică*" (A, 29.03.00, p. 11); „gigantul *multinațional* Ispat" (A, 3.03.01, p. 1); „(o Europă) *multiculturală*" (A, 1.10.01, p. 6); „(vehicul) *multicar*" (A, 24.11.01, p. 5 – anunț publicitar); „(cuptoare) *multivatră*" (A, 25.09.95 – anunț publicitar); „(aparate telefonice) *multimonedă*" (A, 16.12.00, p. 9); „(gardă) *multiarme*" (A, 21.05.94, p. 1); „*un multicondamnat* (pentru viol)" (A, 24.09.93, p. 3); „(un minor) *multi-spărgător*" (CR, 3.09.94, p. 3); *multimiliardar* (A, 25.05.01, p. 13); „(infractor) *multirecidivist*" (A, 9.04.94, p. 98); „Centrul *Multi Art* Dans" (A, 19.10.01, p. 8); „(sistemul) *Multi* Pack: cumpărând două produse de acelaşi fel, ai o reducere de preţ" (reclamă); „model terapeutic *multi-intervenţional*" (GE, 4.07.05, p. XI); „mediile termice *multianuale*" (JN, 31.03.05, p. 25); „marile companii *multinaționale*" (A, 4.04.05, p. 5): „profitul *multinaționalei*" (A, 9.03.05, p. 5); „țară *multiconfesională*" (A, 2.03.05, p. 13); „arbori *multitulpinali*" (G, 3.08.05, p. 7); „germeni *multirezistenți* la antibiotice" (G, 10.05.05, p. 4); „avioane de luptă *multirol*" (ReTV, 15.08.05); „sistem *multimedia*" (RL, 7.05.05, p. 4); „cel mai complet *multifuncțional* cu jet de cerneală" (A, 30.03.05, p. 6); „film *multipremiat*" (RL-TL, 18/2005, p. 36); „credit *multiavantajos*" (ReTV, 28.09.05); „proiecte *multianuale*" (ReTV – 6.10.05); „clădiri *multietajate*" (C, 27.01.06, p. 10); „ghetou *multirasial*" (RL – TL, 19/2005, p. 5); „program *multidisciplinar*" (EZ, 3.04.05, p. 7); „coaliția *multinațională*" (G, 11.06.05, p. 4); „fustă *multiflorală*" (RL-TL, 18/2005, p. 43); „oraş *multicultural*" (G, 2.12.05, p. 7).

• **NARCO-** „somn, narcotic" (< fr. *narco-*, cf. gr. *narke*): *narcomafie* (CR, 3.08.93, p. 5); *narcodolari* (A, 2.11.01, p. 13); *narco-state, narco-parlamentar* (EM, 28/ 1994, p. 15); *narco-investitor* (Prima TV, 9.05.02); *narcotest* (A, 11.03.05, p. 10); *narcotrafic, narcotraficant* (G, 29.11.05, p. 14).

• **NEO-** „nou", „recent" (< fr. *néo-*, cf. gr. *neos*): „suporterii *neo-nazişti* ai clubului Lazio Roma" (A, 2.02.00, p. 7); „o *neo-Anita Ekberg"* (L, 29.11.94, p. 10); *neo-capitalist* (A, 7.05.02, p. 8); *neobonjurist* (A, 1.06.02, p. 3); *neostalinism*, *neobolşevism* (G, 13.06.05, p. 4); *neo-colonialism* (G, 6.09.05, p. 11); „formaţiunile *neocomuniste*" (RL, 28.04.05, p. 14); „România *neo-democratică*" (G, 8.07.05, p. 1); „cercuri *neoconservatoare*" (ReTV, 2.08.05); *neosclavagism* (G, 9.06.05, p. 10); „măsuri considerate *neoliberale*" (N24 – 19.09.05); „pericolul *neo-cezarismului*" (ReTV, 11.08.05).

• **PAN-** „tot întreg", „universal" (fr. *pan-*, cf. gr. *pas*, *pantos*): „politeţe *paneuropeană*" (A, 24.11.01, p. 10); „postul de televiziune *panarab* Al-Jazeera" (JN, 23.04.05, p. 2); „o mişcare *panislamică*" (N24, 23.07.05); „visul *panslavist* (al Rusiei)", „efectele *panslavismului*" (JN, 23.04.05, p. 11).

• **PARA-** „în afară „pe lângă" (<fr. *para-*, gr. *para*): *„paramedicii* (de la SMURD – echipaj de salvare)" (A, 8.05.02, p. 15); „grupări *paramilitare*" (ReTV, 27.03.05); „capacităţi *paranormale*" (JN, 6.04.05, p. 24); „război *parapsihologic*" (ProTV, 17.07.05); „investiţii *paraclinice*" (ReTV, 11.06.05); „echipe de medici şi *paramedici*" (ReTV, 9.07.05); „entităţi statale şi *parastatale*" (Ant 1, 16.07.05).

• **PSEUDO-** „fals" , „(aparent) asemănător", „înşelător, neadevărat", „pretins" (<fr. *pseud/o/-*, cf. gr. *pseudos*) apare – datorită polisemiei sale, într-un număr impresionant de formaţii analizabile care - în funcţie de context – pot dezvolta conotaţii ironice, peiorative: *pseudoelite* (Ant. 1, 24.03.01); *pseudosoluţie* (A, 24.09.93, p. 3); *„pseudofacultate* (particulară)" (A, 27.11.01, p. 9); *„pseudoturism* (bântuit de

bişniţari, proxeneţi şi prostituate)" (A, 17.05.01, p. 3); „*pseudocriză* (de nervi)" (A, 17.10.01, p. 15); *pseudo-hackeri* (A, 28.09.01, p. 6); *pseudolicitaţie* (A, 3.10.01, p. 8); *pseudosavant* (cu apucături de găinar)" (A, 21.01.00, p. 5); *pseudoinspector* (A, 22.02.01, p. 12); „*pseudorenaştere* (a clasicismului)" („Parlamentul", 26.01.93, p. 7); *pseudo-dobândă* (RL, 31.08.94, p. 4); „*pseudoproducător* (de piese şi subansamble)" (A, 30.10.00, p. 7); „*pseudorochie* (din muşama)" (A, 15.06.96, p. 8); „senzaţii *pseudo-tari*" (A, 26.03.94, p. 4); „*pseudo-pistol* (confecţionat artizanal)" (EZ, 22.09.95, p. 16); „subproduse ale *pseudomuzicii* lăutăreşti" (EZ, 15.01.93, p. 6); „(confuziile) *pseudoprivatizării*" (A, 16.04.94, p. 1); *pseudosinucidere* (A, 8.06.02, p. 6); „*pseudostate* (care nu există din punct de vedere al dreptului internaţional)" (RAct., 10.05.02); „*pseudoliderii* din partid" (G, 11.11.05, p. 10); „*pseudo-concursurile* de angajare desfăşurate la limita penibilului" (G, 30.06.05, p. 13); „un *pseudo-contract* de vânzare" (ReTV, 20.10.05); *pseudo-ştiinţe* (G, 28.05.05, p. 10); *pseudo-democraţii* (TVR1, 16.09.05); *pseudovedete* (JN, 9.04.05, p. 21); *pseudotelenovelă* (JN, 9.04.05, p. 24); *pseudoeroi* (AW, 136/2005, p. 26); *pseudospecialişti* (JN, 31.03.05, p. 2); *pseudoziarişti* (A, 12.02.05, p. 9); *pseudojurişti* (Ant.3, 10.01.06); „*pseudomonumentul* din Piaţa Revoluţiei" (B1TV, 12.09.05); *pseudoraport* (A, 13.05.05, p. 3); *pseudo-vindecări* (ReTV, 9.06.05); *pseudoinfractori* (G, 11.11.05, p.1); „sindrom *pseudo-gripal*" (JN, 16.04.05, p. 19).

• **RADIO$_2$-** (neînregistrat ca formant în MDN) poate fi considerat un neoconfix cu sensul „radiofonic; referitor la radiofonie": *radioemisie* (A. 23.02.02, p. 9); *radionovele* (A, 27.07.00, p. 1); *radiodifuzor* (G, 29.11.05, p. 7); „*Radiomania*" („foileton radiofonic"); „*Radiodiscoteca* pentru tineret"; „*Radio-Glob*"; „*Radiobiblioteca* SF" (emisiuni radiofonice);

majoritatea formaţiunilor de acest tip au echivalente în care *radio*$_2$ apare cu valoare adjectivală: „emisiune *radio*”, „discotecă *radio*” etc.

• **SEMI-** „(pe)jumătate” (< fr., lat. *semi-*) demonstrează o remarcabilă productivitate pe teren românesc, chiar dacă unele formaţii sunt calchiate (după franceză, italiană sau engleză): „tiruri de *semiautomate*” (G, 5.09.05, p. 6); „*semifinalele* Ligii Campionilor” (JN, 12.04.05, p. 29); *semimaraton* (G, 3.10.05, p. 8); „(alimente) *semipreparate*” (JN, 23.04.05, p. 28); „vopsea *semilavabilă*” (anunţ publicitar); „role reglabile *semisoft*” (pliant publicitar); „discurs *semielectoral*” (Ant1 – 7.07.05); „vizită *semisecretă*” (RL, 21.04.05, p. 1); „poveste *semibiografică*” (TeleG, 14/2005, p. 15); „regim de persoane *semilibere*” (A, 23.05.05, p. 9); „drum *semiasfaltat*” (A, 11.03.05, p. 14); „animale *semisălbatice* din Deltă” (RL, 21.05.05, p. 5); *semi-analfabet* (RL-TL, 15/2005, p. 43); „ferme de *semisubzistenţă*” (ReTV, 4.07.05); *semieşec* (ReTV, 14.09.05); „reforma în justiţie este *semiavortată*” (ReTV, 20.07.05).

• **TELE**$_3$**-** cu sensul „televiziune” (<fr. *télé-*) apare în numeroase formaţii româneşti înregistrate în MDN şi în mass-media actuală: *televot* (TeleG 13/2005, p. 4); a *tele-vota* (A, 1.03,00, p. 15); „(demonstraţii) *tele-mediate* (RL, 3.02.93, p. 1); *teleaudienţă* (EM, 20/1994, p. 17); *teleruletă* (A, 12.02.01, p. 10); *telecumpărături* (A, 6.07.95, p. 3); „*telerebeliunea* (cehă)” (Z, 8.01.01, p. 4); „*telemafia* (română)” (RM, 168/93, p. 16); *telestar* (G, 29.09.05, p. 13); *telefilm* (A, 26.04.02, p. 7); *telemaniac* („Ziarul”, 15.11.05, p. 7).

Neoconfixul este prezent în denumiri de emisiuni TV (*Teleamfiteatru, Teleenciclopedia, Telecinemateca, Telejurnal, Teleobiectiv, Telesport, Tele-Top*; *Telediscoteca 96,*

Telematinal, Telefotbal, Telecaricatura zilei, Tele-Documentar, Telegreşeli, Telemedicina, Teleeurobingo Show, „*Telediscul* muzicii populare") sau de publicații cuprinzând programele televiziunilor (*TeleGândul* – supliment al cotidianului *Gândul*; *Teleghid* – supliment la *Cotidianul*).

• **TELE**$_4$- cu sensul „telefonie" apare ca un neoconfix omonim cu TELE$_3$ (neînregistrat ca atare în MDN) în compusul *telecentru* („Peste 600 de localități [rurale] vor să-şi instaleze *telecentre"* – G, 21.07.05, p. 7). Sensul acestuia este precizat în articol: „*Telecentrul* este, de fapt o încăpere în cadrul căreia se furnizează accesul la o rețea publică de telefoane, fiind dotat şi cu fax şi minim două calculatoare conectate la Internet" (*ibidem*).

• **VICE** „în loc de", „locțiitor", „adjunct" (fr. *vice*-, cf. lat. *vice*): *vicepreşedinte*, *vicele* (A, 8.06.02, p. 2); „*vicecampioana* Franței" (ReTV, 12.07,05); „*viceliderul* grupului senatorial" (G, 13.05.05, p. 7); „*viceconsulul* Ungariei", *vicepremierul* (A, 16.03.05, p. 13).

• **VIDEO**$_2$- (<fr. *vidéo*, engl. *video*) este înregistrat în MDN ca adjectiv invariabil, cu sensul „referitor la sistemele de transmitere şi de înregistrare a imaginei" şi ca substantiv. Distincția dintre sensul adjectival şi sensul prefixoidului. **VIDEO**$_1$- „vedere, vizual" (< fr. *vidéo,* engl. *video*-, cf. lat. *video, -ere*) este dificil de realizat pentru compusele din română.

În majoritate, acestea actualizează sensul specializat (tehnic) propriu neoconfixului *video*$_2$-, aşa cum rezultă din majoritatea termenilor incluşi în MDN, dar şi din cei aparținând corpusului nostru: *videocamere* (G, 16.01.06, p. 8); *video-chestionare* (A, 1.11.00, p, 3); *video-editorial* (A, 11.11.00, p. 4); *video discuri* (A, 6.11.01, p. 13); „(expoziție de) *video-*

fotografie" (A, 9.11.01, p. 8); *videopokere* (EZ, 1.12.93, p. 6); „(chirurgie) *video-endoscopică*" (A, 5.04.94, p. 3); „(chirurgie toracică) *videoasistată*" (RL, 6.03.01, p. 12); *video-safari* (TVR1, 19.05.02); „(securitate) *videoelectronică*" (A, 10.03.94, p. 5); *videoclip* (RL, 5.05.05, p. 26); *videoconvorbiri, videotelefonie* (G, 10.05.05, p. 6); *videointerfon* (pliant publcitar); „servicii de *video-consiliere*" (G, 28.09.05, p. 5); *videoproiector, videorecordere* (A, 30.03.05, p. 6); *videoproiecții* (EZ, 3.04.05, p. 7); „*videoședință* de judecată" (A, 25.03.04, p. 12); *videoconferință* (N24 – 19.03.06).

Frecvent *video*$_2$- apare în titulatura unor emisiuni sau rubrici TV: *Video-magazin; Video-Satelit; Video-bibliotecaTV, Video Dracula Magazin, Videostar, VideoVIP, Video-week-end, Videoconexiuni, Videolexicon, VideoTonomat, Videosport, Video-debut.*

VII.2. Sufixoide

• **-CID** „a ucide", „a distruge" (< fr. *-cide*, cf. lat. *coedere*) este atestat îndeosebi în terminologia medicală, sub forma unor împrumuturi înregistrate în MDN: *bactericid* (< fr. *bactéricide*) „(substanță) care distruge bacteriile"; *bacilicid* (< engl. *bacillicide*) „(medicament) care distruge bacilii"; *vermicid* (< fr. *vermicide*) (substanță) care distruge viermii paraziți".

Faptul că se pot împrumuta și compuse cu *-cid* create ocazional în alte limbi este demonstrat de termenul *galacticid*, apărut în presa sportivă spaniolă în legătură cu înfrângerea zdrobitoare a echipei de fotbal Real Madrid (ai cărei jucători sunt supranumiți „galacticii" din cauza salariilor astronomice pe care le încasează): „Jurnalul AS a notat: *Galacticid* la Getafe [...]. La Getafe a rămas îngropat Madridul galactic" (A, 15.03.05, p. 10).

În română, termenul nu poate fi considerat cu adevărat productiv, deşi au fost semnalate creaţii publicistice cu caracter ocazional, ca *bibliocid* şi *reformicid* [66], precum şi unele nume mai vechi de insecticide, ca *puricid* şi *molicid*.

• **-CRAT, -CRAŢIE** „putere, conducere" (< fr. *-crate*, *-cratie*, cf. gr. *kratos*) reprezintă un formant internaţional intrat în română prin împrumuturi din greacă, încă din sec. XVI şi, ulterior prin numeroase neologisme înregistrate în dicţionare[67]. Termeni ca *autocrat, birocrat, democrat, plutocrat, tehnocrat* şi-au format familii lexicale în română (conform unor modele străine).

Dintre formaţiile analizabile atestate în mass-media, dar absente din MDN şi din DCR_2, semnalăm *meritocraţie* (ReTV, 9.07.05) şi derivatul *meritocratic* („ierarhizarea *meritocratică*" – GE, 4.07.05, p. III).

Compuse gazetăreşti expresive sunt *manelocraţie* (G, 24.10.05, p. 7) şi *VIPocraţie* (RL, 14.05.05, p. 3), create prin analogie cu alţi termeni specifici limbajului sociopolitic recent, pentru a exprima ideea de „supremaţie".

Productivitatea postdecembristă se manifestă, în principal, sub forma unor compuse cu caracter depreciativ şi peiorativ prezente în texte critice şi pamflete[68]: *cleptocraţie, demagocraţie, pornocraţie, profitocrat – profitocraţie, bişnocraţie, brucanocraţie, fraierocraţie, maidanocraţie, şmenocraţie, nepotocrat, şmecherocrat*[69].

• **-DROM** „drum, cursă", „sens, direcţie" (fr. < *drome*, cf. gr. *dromos*).

Sufixoidul este slab productiv în limba română, fiind atestat cu sensul etimologic în împrumuturi: *cosmodrom* (< fr. şi rusă) figurează în MDN („*cosmodromul* de la Baikonur, în Kazahstan" – G, 29.07.05, p. 7); nu apar în dicţionarul

menţionat *kinodrom* (explicat în context ca „un cinematograf mobil care colindă marile oraşe" – G, 15.08.05, p. 7) şi *kartodrom* [pistă pentru karting] (A, 5.03.05, p. 11).

Creaţii româneşti cu totul ocazionale, ca *melcodrom* şi *zvonodrom*, sunt realizate printr-o deviere semantică motivată stilistic[70].

• **-FOBIE** „stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă şi nemotivată; repulsie, antipatie pentru ceva" (< fr. *phobie*).

Sufixoidul este prezent în presă prin intermediul unor împrumuturi din franceză cu caracter ştiinţific: *xenofobie* (A, 16.02.05, p. 14); „teama de spaţiile închise (*claustrofobia*) sau frica de înălţime (*acrofobia*)"; „*agorofobia* este teama de a fi singur în orice loc sau spaţiu" (G, 6.08.05, p. 5); *arahnofobia* [„frica de păianjeni"] (TeleG, 30/2005, p. 13).

După acelaşi tipar au fost compuse în română *islamofobie* (A, 28.01.05, p. 11; ReTV, 24.07.05) *creştinofobie* (ReTV, 2.03.05) şi *spionofobie* (EZ, 22.07.93, p. 1).

• **-FON** „sunet, voce" (< fr. *-phone*, cf. gr. *phone*), atestat în numeroase împrumuturi analizabile, cu caracter tehnic (ca *telefon*, *reportofon*, *magnetofon*, *casetofon*, *microfon*, *dictafon*) se dovedeşte productiv în formarea unor compuse cu sensul „vorbitor al unei limbi".

Modelul este oferit de împrumuturi asimilate, precum *francofon* (< fr. *francophone*), utilizat atât substantival, cât şi adjectival: „Şi africanii sunt *francofoni*"; „autori *francofoni* africani" (A, 4.04.05, p. 16); „partea *francofonă* a Canadei" (G, 28.06.05, p. 16).

Alte exemple, a căror etimologie (internă sau externă) este dificil de stabilit sunt: *persanofon* (A, 24.11.01, p. 10); *rusofon* (A, 24.02.01, p. 1); *turcofon* (A, 1.03.01, p. 11).

• **-GATE** (< engl.) poate fi considerat un pseudoformant (neoconfix) „la modă”, ilustrând mimetismul lingvistic generat în mass-media românească de influența limbii engleze.

Elementul de compunere tinde să devină sufixoid prin extensiune semantică şi prin capacitatea de combinare cu baze diverse (nume comune şi proprii). Engl. *-gate* a fost detaşat din numele propriu *Watergate* (aparţinând unui hotel din Washington), legat de scandalul politic şi de presă ce avea să ducă la demisia preşedintelui Richard Nixon.

Termenul *Watergate* continuă să apară în presa românească (şi în cea străină) cu sensul inițial („scandal legat de interceptarea ilegală a comunicaţiilor”): „Se repetă cazul *Watergate*?” [supratitlu] – „Agențiile de informații americane – acuzate că spionează organizații şi persoane fără legătură cu terorismul” [titlu] (G, 21.12.05, p. 9).

Productivitatea lui *-gate* în engleza americană este demonstrată de apariția unui compus recent, cu sens mai larg, preluat cu statut de „citat” într-un titlu de presă: „«*Snoopgate*» riscă să arunce în aer mandatul preşedintelui SUA” (G, 22.12.05, p. 9). Sensul termenului (a cărui bază – verbul *to snoop* – înseamnă „*a spiona*”) este elucidat prin prezența în text a echivalentului românesc al elementului *-gate* (scandal): „Noul scandal legat de Casa Albă, ce a primit deja în presă numele de cod «*Snoopgate*», pare a nu se rezuma la încălcarea drepturilor individuale, dar şi [sic] la nerespectarea dreptului la liberă exprimare” (*ibidem*).

Cu sensul extins „scandal cu implicații politice”, pseudoformantul *-gate* apare şi în creații din mass-media românească:

– compusele *Irakgate* (B1TV, 9.06.05) şi *Omargate* (ReTV, 8.06.05) reprezintă creații ad-hoc referitoare la acelaşi eveniment (scandalul „răpirii” jurnaliştilor români şi a însoțitorului lor arab în Irak);

– formaţia cu bază siglată *CIA-gate* este explicată în context prin referire la „inculparea lui Lewis Libby, directorul de cabinet al vicepreşedintelui Richard Cheney, acuzat de mărturie mincinoasă, obstrucţionarea justiţiei şi sperjur" (G, 1.11.05, p. 11);

– *sex-gate* (neatestat în BBC) apare ca o creaţie românească de tip jurnalistic: „Controversatul comisar-şef Vasile Staicu [...] are un trecut extrem de tulbure, presărat cu implicarea în scandaluri de corupţie": «afacerea Americana» sau în *sex-gate-uri*" (G, 4.06.05, p. 1).

Alte formaţii româneşti cu acelaşi sufixoid sunt *Andagate* (apărut în 1995 în legătură cu aşa-numitul „scandal Terasa Anda") şi *Safi-gate* (atestat în 1996, cu referire la scandalul produs de prăbuşirea unui fond de investiţii)[71].

• **-LAND** reprezintă un neoconfix (detaşat din compuse englezeşti cu circulaţie internaţională, precum *Disneyland*, numele renumitului parc de distracţii american) care funcţionează ca sufixoid în creaţii lexicale din sfera turismului, fie ele denotative, ca *Aqualand* (parc de distracţii acvatice din Mamaia) sau peiorative, precum ipoteticul *Creangă Land* („Dacă nu ne-a ieşit sângerosul proiect cu Dracula Park, am dat-o pe amintiri din copilărie şi construim *Creangă Land*, o copie mioritică a celebrului parc de distracţii Disney" – „Atac", 4.02.05, p. 2).

Prin analogie cu nume de ţări sau regiuni (ca Groenlanda sau Noua Zeelandă), formantul *-land(a)* apare în creaţii ocazionale, cu caracter ironic, peiorativ: *Caritasland, Draculaland, Stupidlanda*[72].

Dintre denumirile comerciale, pot fi citate deja consacratul *Computerland* (acceptabil prin asocierea a două elemente lexicale de origine engleză) şi ridicolul „SC *Papuciland* SRL" („numele unuia dintre magazinele de

încălţăminte cele mai «de fiţe» din Cluj-Napoca" – G, 30.11.05, p. 10), realizat prin asocierea nefericită a anglicismului, cu un cuvânt vechi şi popular, de origine turcească[73].

• **-LOG, -LOGIE**, „cuvânt", „vorbire", „principiu", „raţiune", „raport", „proporţie", „ştiinţă, cercetare" < fr. *-logue*, *-logie*, cf. gr. *logos*).

De regulă, compusele care conţin cei doi formanţi reprezintă împrumuturi din franceză, înregistrate în MDN (primul desemnând specialistul, iar al doilea – disciplina ştiinţifică). Circulaţia lor este limitată – în presa cotidiană – la articole de popularizare (privind, mai ales, domeniul medical) şi la ştiri din lumea academică ori ştiinţifică. În multe cazuri termenii apar în perechi, în acelaşi articol: *cardiolog* – *cardiologie* (A, 26.02.05, p. 5); *astrolog* – *astrologie*; *numerolog* – *numerologie* (A, 19.02.05, p. 6); *teatrolog* – *teatrologie* (G, 13.06.05, p. 7); *brâncuşolog* – *brâncuşologie* (A, 1.02.01, p. 4).

Sub aspect statistic, numele de agent în *-log* se situează pe primul loc, fie că sunt împrumutate din franceză (*diabetolog, pneumolog, neurolog* – A, 4.03.05, p. 7), fie că sunt derivate regresive, ca *transplantolog* (A, 3.07.04, p. 5), astfel înregistrat în MDN, sau *culturolog* „specialist care se ocupă de problemele generale ale culturii" (*apud* DCR_2).

Un caz aparte este formaţia *viitorologie* „ştiinţa viitorului" (cu o primă atestare în 1972, *apud* DCR_2), reprezentând un calc lexical parţial, cu sufixoidul *-logie*, după fr. *futurologie*, engl. *futurology*[74].

Tot un calc parţial, inclus în MDN, poate fi considerat compusul *ozeneologie*, din sigla O.Z.N. „obiect zburător neidentificat" (creat după modelul engl. U.F.O), cu ajutorul aceluiaşi sufixoid (*-logie*)[75].

De la ambele formaţii calchiate, prin derivare regresivă, s-au obţinut numele specialiştilor respectivi: *viitorolog* (atestat de DCR_2 din 1983 şi inclus în DEX, DN_3 şi MDN) şi *ozeneolog* (absent atât din DCR_2 – unde figurează însă *ozenist*, cât şi din MDN).

Din categoria – în continuă îmbogăţire – a numelor de specialişti, citâm câteva (neînregistrate în MDN), cu precizarea că nu dispunem de atestări pentru numele disciplinei respective: *felinolog* (EM, 16/1993, p. 22); *vaticanolog* „expert în problematica Vaticanului" (ProTV – 24.07.05); *descântoloagă* „folcloristă specializată în magia terapeutică"[76] (ProTV, 8.02.04); *acvariolog*[77] (ReTV, 26.04.05); *kremlinolog* „expert în problematica Kremlinului" (cvasisinonim cu *sovietolog*); *jazzolog* „realizator de emisiuni radio, specializat în jazz" (TVR1 – 9.03.06).

Prin ataşarea sufixoidului la nume proprii de persoane rezultă, cu mare uşurinţă, formaţii deacronimice: *noicolog* (A, 31.03.99, p. 3); *marxolog* („Vremea", 29.12.92, p. 2); *mozartolog* (N24 – 4.01.06); *brâncuşolog* (A, 1.02.01, p. 4); *istratolog* („specialist în opera lui Panait Istrati" – DCR_2).

Dintre numele de ştiinţe atestate în mass-media, MDN nu înregistrează *conflictologie* (EM, 16/1993, p. 15); *transfuziologie* (A, 1.11.99; p. 15); *vampirologie* (A, 10.04.02, p. 9); *brâncuşologie* (A, 10.01.00, p. 4); *somnologie* (G, 4.06.05, p. 5).

Pentru ultimul termen – cu siguranţă creat în română – reţinem precizarea „*Somnologia* este o supraspecialitate care nu este încă recunoscută în România" (G, 4.06.05, p. 5) (obiectul de studiu al *somnologiei* ar fi – conform articolului – „calitatea" somnului).

Dintre formaţiile cu valoare depreciativă, ironică, pot fi citate mai vechile *sursolog* „autor de contribuţii documentare

brute" şi *sursologie*, creaţii livreşti, atestate în presa literară a anului 1984 (*apud* DCR_2).

Exemple recente, cu evidente conotaţii peiorative sporite de asocierea insolită dintre sufixoidul „savant" şi termenul-bază popular sau familiar, sunt: *manelolog* (AC, 11/ 2001, p. 18); *mahalolog* (AC, 26/1993, p. 2); *spintecătorolog* „specialist în istoria lui Jack Spintecătorul" (EM, 38/1993, p. 10).

Lista formaţiilor expresive poate fi completată cu creaţii ocazionale, aparţinând jurnaliştilor de la „Academia Caţavencu": *prostologie* (1992), *funarologie* (1993), *dosarolog* (1992), *somnolog* (1996), *mincologie* (1994)[78].

• **-MAN**$_1$ „om, bărbat" (< engl. *man*) apare în creaţii româneşti de tipul *falselor anglicisme* (*pseudoanglicisme*)[79]: *recordman* (G, 5.09.05, p. 11) – *recordmană* („Ziarul", 21.04.05, p. 7); *tenisman* (JN, 3.01.06, p. 26).

O creaţie publicistică de succes, datorită conotaţiilor sale peiorative este compusul *AGA-man* (ortografiat şi *agaman*), cu sensul „membru în AGA [Asociaţia Generală a Acţionarilor]": „*AGA-manii* societăţilor falimentare – plătiţi din banii societăţilor cu profit" (A, 27.02.96, p. 8).

Alte formaţii lexicale cu *-man* / *-men* (< engl.) având caracter ocazional şi semnificaţii depreciative sunt: *Bârcman* („omul din Bârca" = Adrian Păunescu); *tarabman*, *tupeumen*[80].

• **-MAN**$_2$; **-MANIE** „pasionat, înfocat", „obsesie patologică" (< fr. *-mane, -manie*, cf. gr. *manes, mania* „furie, nebunie").

– Primul element figurează în împrumuturi din franceză, înregistrate în MDN ca substantive masculine (cu sufixoidul *-man*) şi ca feminine (prin adăugarea sufixului moţional *-ă* pe teren românesc): *narcoman* (G, 6.07.05, p. 8) – *narcomană* (G,

14.05.05, p. 8); *toxicoman* (A, 22.03.05, p. 15); *piromană* (AW 144/2005, p. 31); *heroinoman* (G, 17.06.05, p. 2).

Dintre formaţiile româneşti mai vechi, s-au impus în uz *procesoman* şi *procesomanie* (atestate din 1961, respectiv 1982, conform DCR_2, precum şi *vitezoman* (consemnat în DCR_2 cu o primă înregistrare în 1971) şi *vitezomanie*. Cu cele mai numeroase apariţii în mass-media actuală se înscrie *vitezoman*: „număr record de *vitezomani* pe şoselele din Iaşi" (N24 – 25.02.06); „Porche-ul unui *vitezoman* fără permis a făcut două victime" (G, 22.11.05, p. 14); „Se anunţă vremuri grele pentru *vitezomani*" (ReTV, 7.06.05).

Deşi MDN nu consemnează consecvent valoarea adjectivală, compusele cu *-man* sunt utilizate în presă şi cu funcţie determinativă (indiferent de etimologia lor): „femeile *vitezomane*, cauza principală a triplării accidentelor din zona Buzău" (G, 11.08.05, p. 1); „şoferul *vitezoman*" (G, 2.06.05, p. 16); „hoţ *toxicoman*" (A, 28.03.05, p. 10); „educatoare *toxicomană*" (G, 10.05.05, p. 3).

Nu figurează în MDN *bingoman* (A, 12.01.01, p. 12), *drumoman* (Tele7ABC, 4.02.01), *faxoman*, *grafoman* (A, 23.07.93, p. 3) (care pot fi considerate creaţii interne).

– Elementul *-manie* („obsesie patologică") este prezent în mass-media actuală prin intermediul împrumuturilor din franceză (de ex. *piromanie* – JN, 4.05.05, p. 8), dar şi printr-un mare număr de creaţii româneşti, pe primul loc (ca frecvenţă) aflându-se *secretomanie* („mania de a considera şi ţine totul secret" – MDN), utilizat îndeosebi în context politic: „*secretomanie* de tip ceauşist" (A, 30.12.03, p. 1); „modul în care se finanţează partidele rămâne neclar, iar *secretomania* din jurul cotizaţiilor şi lipsa de transparenţă a donaţiilor întreţin această confuzie" (G, 19.01.06, p. 4).

Multe alte exemple (formate de la baze româneşti sau străine, între care se află şi nume proprii de artişti, sportivi, formaţii, localităţi) demonstrează caracterul deschis al acestei

clase: *spionomanie* (A, 15.02.94, p. 2); *vitezomanie* (A, 14.02.01, p. 1); *delfinomania* (RL – TL, 18/2005, p. 5); *bingomanie* (A, 17.04.01, p. 3); *clubomanie* (EM, 28/1994); *calciomania* („Dreptatea", 12.12.92, p. 4); *crapomania* (Ant.1, 24.04.01); *fotbalmania* (TVR1, 13.06.93); „*grafitomania* (poluantă a zidurilor)" (A, 21.07.93, p. 3); *dinozauromania* (A, 17.09.94, p. 3); „(lansarea LP-ului) *Guitaromania*" (EZ, 7.10.93, p. 7); *Metalomania* (titlu de rubrică muzicală, Panoramic RTV, 34/1993, p. 4); „*Natomania* (ţărilor nerăbdătoare să se alăture Alianţei)" (RAct, 11.03.94, p. 2); *vitezomanie* (A, 14.02.01, p. 1); „Site-ul *scriptomania*" (A, 6.01.01, p. 3); *Lotomanie* (A, 13.10.94, p. 7); *Jacksonmania*; *Michaelmania* (*ibid.*); *Hagimania* (banner pe stadion – TVR1, 11.11.02); *Beatles-mania* (D, 10.12.94, p. 6); *Abbamania* (A, 29.12.01, p. 11); *Beckham-Mania* (AW, 1/2002, p. 23); *Oasis-mania* (A, 12.04.02, p. 7): „o adevărată «*Evomanie*» vestimentară" [de la numele preşedintelui bolivian Evo Morales] (G, 23.01.06, p. 10); „O nouă isterie: *Pancu-mania*!" (JN, 19.04.05, p. 28); „site-ul *Dinamomania*" (G, 14.09.05, p. 10); „800 de picturi de patrimoniu evocă «*Balcicomania*»" (A, 15.11.03, p. 3); „*Cargomania* [< Cargo – trupă rock timişoreană] aduce anarhia" (JN, 12.04.05, p. 26).

Acelaşi formant apare în titluri de publicaţii (*TV Mania*) de rubrici din presă (*Muzic-mania*) şi campanii publicitare (*VOTmania*).

O interesantă creaţie cu caracter specializat, de dată foarte recentă, este *infomania* (probabil, împrumut cu circulaţie internaţională): „Studiul [realizat de un institut de psihiatrie pentru compania Hewelett Packard] avertizează că fenomenul «*infomania*» este în continuă accentuare, oamenii devenind dependenţi de e-mail şi mesaje pe telefon" (A, 30.04.05, p. 7).

Din categoria creaţiilor glumeţe, cu caracter expresiv, pot fi citaţi termeni argotici ca *pastiloman* „drogat", *târfoman*

„afemeiat" (DALR); *patalamanie* „mania patalamalelor, a diplomelor" (DCR_2), *mitingoman* (sinomim cu *mitingofil*) şi *profitoman*[81].

• **-METRU** „măsură", „măsurătoare" (fr. *-metre*, cf. gr. *metron*).

Dintre compusele cu caracter tehnic specializat (desemnând aparate de măsură) care apar în presă sunt înregistrate în MDN ca împrumuturi din franceză *parcometru*, *vitezometru* (G, 7.06.05, p. 7), *audiometru* (ReTV, 2.08.05), *taximetru* (cu sensul realizat prin extindere „maşină dotată cu aparat de taxat, taxi); *alcoolmetru* (G, 23.12.05, p. 12) este considerat calc după fr. *alcoolmètre*, iar *turometru* nu figurează deloc (sensul său este uşor deductibil dintr-un context referitor la automobile: „Cele două «ceasuri» mari – *turometrul* şi *vitezometrul* se citesc dintr-o ochire" – G, 7.06.05, p. 7).

Dintre formaţiile româneşti cu caracter tehnic, reţinem *apometru* (prezent şi în MDN), care s-a impus în limbajul curent mai ales prin anunţuri publicitare, cu sensul „contor de apă".

Creaţii de tip ludic, cu evidente conotaţii familiare, sunt *suspiciometru* „instrument de măsurat suspiciunea" (A, 27.04.02, p. 7) şi *amerometru* (termen „inventat" de ministrul Apărării pentru a denumi un tabel electronic care „măsoară" zilele rămase până la abolirea serviciului militar obligatoriu" – Ant 1, 23.10.05), unde se recunoaşte sigla A.M.R. („au mai rămas [zile până la eliberare]") din argoul militarilor în termen.

Un presupus substantiv *ochiometru* (neatestat în corpusul nostru) stă la baza derivatului sufixal glumeţ *ochiometric* („estimat din ochi"): „Gradul de ocupare a Litoralului este o necunoscută. *Ochiometric*, cele mai pline staţiuni sunt Mamaia, Eforie Nord şi Saturn" (G, 28.07.05, p. 3).

• -NAUT „cel care conduce (sau călătoreşte cu) o navă", „care pluteşte", „navigator" (< fr. *-naute*, lat. *nauta*, gr. *nautes* „marinar", figurează cu un sens specializat modern („călător în spaţiul cosmic") în termeni împrumutaţi – conform MDN – din franceză (*astronaut*, *cosmonaut*), franceză şi engleză (*lunaut*) sau creaţii româneşti (*selenaut*).

Prin analogie cu aceştia s-au format *venusonaut* „astronaut care explorează planeta Venus" (DCR_2) şi *robonaut* „prototip de astronaut mecanic, destinat să-i ajute pe cosmonauţi în timpul misiunilor periculoase dar vitale, în special în timpul ieşirilor în spaţiu" („Maxim magazin" 51/2004, p. 41).

Sensul etimologic („navigator") se regăseşte – într-o accepţie figurat–metaforică – în termenul *internaut* < fr. *internaute* (atestat din 1995 cu sensurile „utilisateur du réseau Internet"; „navigateur sur l'Internet" – PR: 1390). Compusul cu circulaţie universală s-a impus şi în română: „România – 4.000.000 de *internauţi*" este titlul unui articol, în care apar şi echivalentele „utilizatori (români) de Internet", „vizitatori (ai paginilor de Internet") şi „navigatori" (JN, 8.04.05, p. 19); „Ultimele ore de viaţă ale fostului Papă au «încins» Netul: şi *internauţii* s-au conectat la Vatican" (JN, 6.04.05, p. 10). În mod surprinzător, *internaut* nu figurează nici în MDN, nici în DCR_2.

În urma unor extensiuni semantice[82], *-naut* a căpătat sensul de „explorator al mediului subacvatic", prezent în DCR_2 prin *acvanaut* (< engl. *aquanaut*, fr. *aquanaute*) „scafandru, cercetător al profunzimilor submarine" şi *oceanonaut* (din *ocean* + *-naut*, cf. engl. *oceanaute*, fr. *océanaute*). Sensul de „explorator" se regăseşte în compusul livresc *terranaut*, inserat într-un context relevant, referitor la un film SF: „Oamenii de ştiinţă reuniţi vor călători către centrul Pământului într-un vehicul subteran pilotat de *terranauta* Rebecca Childs" (Tele G, 8/2005, p. 12).

Prin calchierea unor compuse internaţionale au apărut în română *aponaut* (după engl. *aquanaut*) şi *oze(ne)naut*, cu variantele grafice *OZN-aut* şi *OZN-naut* (după engl. *ufonaut* şi it. *ufonauta*)[83].

Totala desemantizare a sufixoidului (prin pierderea oricărei legături cu sensul etimologic) s-a realizat în cadrul unor formaţii expresive, cu caracter ludic, pe care cu greu le putem accepta ca dovadă a productivităţii lui *-naut* pe teren românesc. Excerptate – în majoritate din presa cu caracter satiric („Academia Caţavencu) – compusele semnalate de Mioara Avram relevă utilizarea elementului savant *-naut* cu funcţia unui sufix nominal care indică: agentul (*cleptonaut, habarnaut, pupincuronaut, şpagonaut*); purtătorul unei calităţi, al unei relaţii sau al unui statut ocupaţional (*alconaut, benzinaut, poponaut, embargonaut*); aparţinătorul sau posesorul (*balconaut, izmenaut, vagonaut*)[84].

Dintre formaţiile expresive de tip ludic înregistrate în dicţionarele de termeni argotici (DALR) menţionăm *alconaut* („beţiv, alcoolic"), şi *poponaut* („homosexual", „pederast"), care ilustrează devierea semantică „navigator" > „explorator" > „aventurier".

• **-OID** „în formă de", „aspect , aparenţă" (< fr. *oïde, ide*, cf. gr. *eidos*) este atestat în mass-media actuală în cadrul unor împrumuturi cu valoare denotativă sau chiar terminologică, dintre care, cel mai cunoscut este *(h)umanoid* < fr. *humanoïde* „(fiinţă) cu aspect sau caractere umane": „roboţi *umanoizi*" (ReTV, 16.09.05); „o maşină *humanoidă* care afişează inclusiv mimică" (ReTV, 2.12.05); „bodyguardul *humanoid*" (Tele G, 27/2005, p. 11). Din terminologia astronomică, pot fi menţionate alte două împrumuturi din franceză (cf. MDN): „De curând s-a introdus noţiunea de *planetoid*, adică un *asteroid* mare sau o planetă mică" (B1TV – 6.08.05).

Cele mai multe compuse româneşti cu acest sufixoid pot fi considerate creaţii gazetăreşti de tip denotativ sau cu nuanţă peiorativă, în funcţie de context: „gălăgie *sentimentaloidă*" (A, 9.02.01, p. 1); „ezitări *sentimentaloide*" (ReTV – 29.09.05), „discurs *moraloid*" (ReTV, 24.11.05); „predici politico-*misticoide*" (G, 7.09.05, p. 1); „zone cu glazură *aritisticoidă*" (G, 22.06.05, p. 12); „ifose *occidentaloide*"; „sclipiciul *vesticoid*" (A, 18.04.02, p. 1).

Prefixoidul este frecvent utilizat în terminologia politică, în virtutea capacităţii sale de a stabili analogii în sfera ideologică: „populism *comunistoid*" (A, 18.02.05, p. 1); „structură *comunistoidă* şi *securistoidă*" (A, 5.05.01, p. 2); *hitleroid* (RM, 4.06.93, p. 4); „publicaţii legionare şi *legionaroide*" (G, 17.08.05, p. 7); „declaraţii *fascistoide*" (ReTV, 8.11.05).

• **-TECĂ** „dulap, cutie", „colecţie" (< fr. *thèque*, cf. gr. *theke*).

Majoritatea compuselor cu acest formant din presa românească sunt împrumuturi neologice din franceză, înregistrate în MDN cu sensuri specializate, identice sau foarte apropiate celui etimologic: *fototecă* (G, 26.07.05, p. 13); *mediatecă* (A, 5.05.05, p. 3); „*Muzicoteca* de aur" [rubrică de magazin TV] (Tele G, 19/2005, p. 5); *Videoteca* [titlu de emisiune TV] (AW, 143/2005, p. 20); *vinotecă* (G, 29.10.05, p. 11).

Cel mai frecvent utilizat dintre aceste împrumuturi – *discotecă* (< fr. *discothèque*) – figurează în MDN cu două sensuri: 1. „colecţie de discuri"; (p. ext.) mobilă pentru acestea"; 2. „loc de reuniune", „club unde se poate asculta muzică sau dansa"; forma trunchiată *disco* (< engl., fr. *disco*) apare ca adjectiv şi substantiv neutru pentru a desemna genul muzical respectiv.

Creaţiile româneşti pentru care dispunem de peste trei atestări sunt compuse gazetăreşti cu valoare expresivă [CGS] şi evidente conotaţii depreciative:

– *zvonotecă* asociază în mod neaşteptat un cuvânt de origine veche slavă, propriu limbajului popular, cu sufixoidul „savant": „*Zvonoteca*" (titlu de rubrică la „Atac", 4.02.05, p. 3); un echivalent apare într-un titlu de articol („*Fabrica de zvonuri* şi scenarii duduie") unde figurează şi compusul respectiv („*Zvonoteca* a pus în circulaţie şi «informaţii» conform cărora SRI ar fi ascultat telefonul sirianului de mai mult timp" – JN, 8.04.05, p. 4);

– *circotecă* apare în titluri sau intertitluri (A, 10.07.93, p. 1; JN, 13.04.05, p. 2), cu sens puternic depreciativ, vizând acţiuni sau comportamente publice: „peisaj de *circotecă* cu candidaţii la Primărie" (ReTV, 11.03.05); „*circotecă* cu parfum de tămâie" [întâlnirea primului ministru Radu Vasile cu Miron Cozma la mănăstirea Cozia] (ReTV, 14.06.05).

Alte formaţii româneşti, de acelaşi tip sunt *dosarotecă* (1996) şi *ţuicotecă* (1991)[85].

Cu unice atestări pot fi menţionate „*Râsoteca*" (emisiune la ProTV), „*Depechôteca*" [informaţii despre formaţia muzicală Depêche Mode] (EZ, 23.03.93, p. 9) şi *Rockoteca* (titlu de rubrică – JN, 12.04.05, p. 26).

• **-VOR** „care mănâncă, înghite, roade" (< fr. *-vore*, cf. lat. *vorus*).

După modelul unor termeni ştiinţifici analizabili, împrumutaţi din franceză (*carnivor* < fr. *carnivore*, *erbivor* < fr. *herbivore*), s-a putut forma în română *lemnivor* „mâncător de lemn": „Imaginea pecinginii lăsate de fluturii *lemnivori* în pădurile din zona Dunării la Cazane e cutremurătoare şi revoltătoare totodată" (G, 11.07.05, p. 12)[86].

Adjectivul *bugetivor* (< fr. *budgétivore*), înregistrat în MDN cu sensul „care trăieşte în mod parazitar din bugetul statului" şi conotat peiorativ, este dublat de termenul *bugetofag* (neînregistrat în MDN, dar atestat în publicistica lui Eminescu), creat prin analogie cu alte formaţii cu acelaşi sufixoid (de ex. *energofag*, prezent în MDN cu menţiunea *familiar* şi frecvent întâlnit în presa actuală: „fabrici *energofage*" – A, 27.01.05, p. 1; „industrii *energofage*" – G, 11.11.05, p.). De remarcat că noul compus este purtător al aceloraşi conotaţii peiorative în contexte precum „James Bonzii noştri *bugetofagi* [angajaţii SRI]"; „structuri informative *bugetofage*" (A, 27.01.05, p. 1).

Preferinţa vorbitorilor pentru sufixoidul cvasisinonim (*-fag*) se explică prin: semnificaţia mai cuprinzătoare a lui *-fag*, care permite ataşarea la baze cu sens abstract (*energofag*) sau concret (*hârţofag, hârtiofag*), folosirea în terminologia medicală (*bacteriofag*) şi caracterul bipoziţional, care îi asigură utilizarea atât ca prefixoid, cât şi ca sufixoid.

• **-ZAUR** „reptilă, şopârlă" (< fr. *-saure*, cf. gr. *saura, sauros*) este un formant terminologic internaţional, prezent în compuse împrumutate care denumesc şopârle fosile (*dinozaur* < fr., it.; *ihtiozaur* < fr.; *mezozaur* < fr.; *stegozaur* < fr.).

Termeni de acest fel sunt utilizaţi cu valoare metaforică pentru desemnarea – în manieră peiorativă – de persoane, formaţiuni sau regimuri anacronice: „*dinozaurii* politici ai istoriei (Mussolini, Hitler, Horthy)" – A, 6.09.93, p. 2); „CDR este un *dinozaur* care nu poate să ia decizii importante" (A, 30.06.94, p. 2). Conotaţia augmentativ-peiorativă apare în sintagma „*tiranozauri* ai datoriilor la stat" (ReTV, 27.10.05).

Detaşat din asemenea compuse cu sens figurat, sufixoidul *-zaur* a putut deveni productiv, dând naştere unor formaţii cu conotaţii expresive, care asociază sensul peiorativ („fosilă") cu cel augmentativ („uriaş"): „ziarul va arăta ce sunt şi ce vor

aceşti *barilozauri*" (N24 – 10.11.05) (compusul desemnează pe marii afacerişti din mafia petrolului).

S-a observat că formaţiile expresive cu *-zaur* – caracteristice pentru presa postdecembristă – sunt alcătuite frecvent pe baza unui nume propriu de persoană (*stalinozaur, brucanozaur, funarozaur*) sau chiar de instituţie (*renelozaur* < RENEL)[87].

VII.3. Caracterul de clasă deschisă considerat definitoriu pentru **neoconfixe** este ilustrat de apariţia unor **noi formanţi,** detaşaţi din împrumuturi; aceştia pot fi recunoscuţi în (re)compuse moderne.

Între cele mai recente neoconfixe se află:

• **CYBER-** (înregistrat în PR ca provenit din fr. *cybernétique*), figurează în compusele *cybercafé, cyberculture, cybercriminalité, cyberspace* (cf. engl. *cyberspace), cyberguerre* (cf. engl. *cyberwar*) cu sensuri legate de reţelele informatice.

În română, neoconfixul – neînregistrat în dicţionare – poate fi considerat ca având etimologie multiplă (<fr., engl.).

El apare cu sensul menţionat *supra* în *cyber-terorism* (A, 2.02.05, p. 9) şi *cyber-spaţiu* (AW, 138/2005, p. 10).

Un sens secundar este evidenţiat de compusul *cyber-peşti* atestat într-un titlu de articol („Primii *cyber-peşti* din lume – expuşi la Acvariul din Londra" – G, 12.10.05, p. 5); sensul noii formaţii lexicale este explicat prin sinonime prezente în text (*peşti-roboţi* şi *peşti robotizaţi*).

• **METRO-**, absent din dicţionarele româneşti, dar şi din PR, apare cu un sens foarte recent (care poate fi pus în legătură cu neologismele *metropolă* şi *metropolitan*) în termenii *metrosexualitate* şi *metrosexual*. Sensul lor este explicat pe larg

într-un articol intitulat „*Metrosexualul* – bărbatul modern care stă la oglindă mai mult decât femeile"(G, 7.05.05, p. 5), din care reţinem: „*Metrosexualitatea* este o nouă creaţie a lumii moderne. Indivizii care intră în acest «grup» locuiesc la oraş [*subl. ns.*], au un puternic simţ estetic, cheltuind sume imense de bani şi tocându-şi timpul pe aparenţe şi stil de viaţă"; „*Metrosexualul* este undeva între snob şi narcisist. Este bine îmbrăcat şi obsedat de felul cum arată" (*ibidem*).

• **ROBO**- poate fi considerat un neoconfix rezultat prin trunchiere din *robot* (<fr. *robot*).

MDN înregistrează drept formaţie românească *robotehnică*, la care adăugăm şi alte formaţii din următoarele contexte: „*Robocaii* [caii purtători de microcipuri], preţ fals" (titlu – JN, 20.04.05, p. 8). „*Robocrap* este peştele-robot autonom creat de cercetătorii japonezi pentru a fi folosit la explorarea fundului marin" (N24 – 15.03.06); „*Robonaut*-ul de la NASA este un prototip de astronaut mecanic, destinat să-i ajute pe cosmonauţi în timpul misiunilor periculoase" („Maxim Magazin", 31/2004, p. 41);

• **-SHIMA** (cu varianta românizată – ŞIMA) a fost semnalat ca un pseudoformant de tip sufixoidal, decupat din toponimul japonez *Hiroşima*[88]. Deşi în limba japoneză sufixoidul respectiv are sensul „insulă", el a intrat în circulaţia internaţională cu sensul „dezastru de mari proporţii, proiectat şi realizat de oameni contra semenilor lor" (legat de primul bombardament atomic din 6 august 1945).

Din limbi străine au fost preluate în română două formaţii culte analizabile – *Euroshima* şi *Terrashima* (cu mai multe atestări în presa de la începutul anilor ´80) şi un termen cu caracter popular, creat pe teren românesc – *Ceauşima* (<*Ceau[*şescu]+-*şima*) – folosit numai în limba vorbită a anilor

'80, cu referire la demolările masive realizate în Bucureşti din ordinul lui N. Ceauşescu.

VIII. Dintre diversele tipuri de **abateri** şi **greşeli** înregistrate în cazul compuselor tematice[89], ne vom referi aici la cele mai frecvent întâlnite în discursul publicistic:

- **termeni prost formaţi** din punct de vedere logic sau lingvistic ori cu semantism imprecis, ambiguu: *neobrâncuşi* „imitaţii după operele lui Brâncuşi" (AC, 19/2002, p.3); *megamireasă* „rochie de mireasă reprezentând momentul culminant al unei parade a modei" (A, 1.04.00, p.4); „Terorista *s-a autoexplodat* într-un autobuz" (TVR1, 12.04.02); „Un albanez *s-a autointerzis* într-un cazinou" (G, 19.01.06, p. 11); „*a-şi autosavura* marginalizarea" (G, 30.07.05, p. 7); „eroina *autostatisciană* a caloriilor, a paharelor şi a ţigărilor" (TeleG, 9/2005, p. 31); „preşedintele a obţinut o *cvasipace* cu greviştii" (ReTV, 25.11.05); „puteţi încasa banii în avans pe baza unor *cvasiabonamente*" (G, 9.08.05, p. 5); *megabuticuri* (A, 22.02.01, p. 3);
- **utilizări pleonastice** în context: „*megaecran* uriaş" (Pro TV, 12.05.02); „*ministicluţă* de parfum" (A, 10.04.02, p.8); *super-mega-concert* (A, 1.10.00, p. 4); „*megagiganţii* turismului mondial" (declaraţie a unui ministru – A, 28.12.2001, p. 2); *megaVIP-uri* (A, 18.05.00, p. 1); „*megashow* artistic" (Ant.1, 12.04.01); „sprijinul *europarlamentarilor* europeni" (ReTV, 12.04.05); „în nordul Capitalei va apărea *un miniorăşel*" (ReTV, 15.06.07); *minidulăpioare* (Jurnal TV – JN, 16-22.01.06, p. 27);
- **inconsecvenţe în utilizarea cratimei**, acelaşi compus putând apărea într-o publicaţie ortografiat în ambele moduri: *mega-concert* (A, 11.05.02, p.4) – *megaconcert* (A, 25.06.01, p.14); *mega-afacere* (A, 18.05.00, p.1) – *megaafacere* (A,

23.05.00, p. 1); *Mega Afaceri* (titlu de rubrică economică, A, 29.12.99, p. 7).

IX. Extinderea spectaculoasă a compunerii de tip tematic, având drept rezultat apariţia unor **formaţii lexicale „gazetăreşti" (cu valoare denotativă sau expresivă)** reprezintă un aspect caracteristic pentru discursul publicistic postdecembrist.

Deşi unele dintre compusele prezentate nu vor rezista în timp, fiind creaţii efemere, ocazionale, fenomenul analizat evidenţiază **creativitatea** limbii actuale şi capacitatea ei de a asimila atât formanţi de tip „savant", *cât şi afixoide* „la modă" pe plan internaţional (ca *$auto_2$-*, *mega-, mini-, -log, -logie, -naut* etc.)

Ca o dovadă suplimentară privind asimilarea noilor formanţi lexicali, în limbajul presei actuale se observă întărirea tendinţei – semnalate încă din anii '60-'70 – de **utilizare adjectivală sau adverbială a unor prefixoide** detaşate din compuse tematice[90]: „piaţa *auto*", „producători *auto*" (A, 7.06.02, p. 8); „fustă *mini*" (A, 10.05.02, p.15); „reviste *porno*" (A, 10.05.02, p. 7); „comuniştii *cripto* şi *neo*" (A, 20.08.01, p.2); „şedinţe *foto*" (A, 12.04.02, p.7); „inspecţii [...] înregistrate *video*" (A, 10.04.02, p. 15); „muzică *retro*" (A, 15.04.02, p. 4); „energie *hidro*" (G, 25.03.06, p. 3).

Ulterior, prin schimbarea categoriei gramaticale, unele adjective provenite din prefixoide se pot substantiviza: „*vicele* liberal" (A, 8.06.02, p.2); „iniţiere în *foto*" (A, 26.03.02, p. 9); „Raliul vedetelor «*Auto VIP*»" (anunţ publicitar).

Alte exemple din această categorie, atestate în limbajul colocvial, sunt *micro* (din *microradiografie*), *video* (din *videoplayer*), *$mini_1$* (din *mini-jupe* sau *mini-fustă*); *$mini_2$* (din *miniautomobil*).

NOTE

1. Vezi Avram, *Cuvânt înainte* (1970: VIII) şi Ciobanu; Hasan, *Introducere* (1970: 20), în $FCLR_1$.

2. În ordine cronologică, sintagma *compunere savantă* apare la Dimitrescu (1962), Maneca (1959) şi DETS (1987); din bibliografia franceză, vezi Goosse (1975: 33).

3. Guilbert (1975: 224).

4. Cf. fr. *récomposition* (Mitterand 1965: 58) şi fr. *confixation* (Martinet 1979: 243).

5. Cf. Iordan (1947: 192-194; 215-216), căruia i se datorează introducerea în lingvistica românească a noţiunii de *pseudoprefix*; o prezentare detaliată a concepţiei lui Iorgu Iordan privind caracteristicile funcţionale, formale şi semantice ale prefixoidelor în raport cu prefixele se găseşte la Drincu (1999:35-40).

6. Fenomenul este reflectat în dicţionare ale limbii actuale (DN_3, DETS, DCR_2, MDN), fiind semnalat încă din anii '60 de Dimitrescu (1962: 398): „În limba presei, începe să se facă simţită trecerea de la un tip structural tradiţional (derivativ) la un tip structural nou în care predomină compunerea lexicală şi prefixală (prefixoidală)"; vezi, în acelaşi sens, o serie de studii din perioada 1968-1970, reunite în Dimitrescu (1995). După 1990, extinderea şi diversificarea compunerii tematice au fost evidenţiate de Avram (1997 a, b; 1998); Dimitrescu (1995); Guţu-Romalo (2000:193); Stoichiţoiu Ichim (2002, 2002b).

7. Vezi DN_3; MDN.

8. Vezi $FCLR_1$:20.

9. Vezi Coteanu; Forăscu; Bidu-Vrănceanu (1985: 226; 240); Dimitrescu (1995: 185-186); DSL: 417; 519.

10. O sinteză asupra acestei dispute în lingvistica românească se găseşte la Drincu (1999: 93-99). Din păcate, nici DSL (401-402) nu se pronunţă tranşant asupra statutului elementelor de compunere savantă, întrucât articolul consacrat termenului *prefixoid* (definit ca „element formativ asemănător cu prefixele recente") se încheie cu o formulare ambiguă: „Prin capacitatea de a alcătui serii, prefixoidele întăresc sentimentul prefixării, deşi din punct de vedere lingvistic nu se încadrează acestui procedeu". Pentru limba franceză, dificultatea distingerii între compuse savante şi derivate este semnalată, între alţii, de Désirat; Hordé (1988: 179): „La frontière entre préfixés et composés reste bien fragile, en raison de la difficulté à définir nettement les unités autonomes intégrées à la langue".

11. Criteriul funcţional determină tratarea prefixoidelor şi a sufixoidelor alături de prefixe, respectiv sufixe în Coteanu, Forăscu, Bidu-Vrănceanu (1985). O poziţie similară apare la Hristea (1968: 48-50; 56-59), care prezintă elementele de compunere *-log, -icid şi -man* drept „sufixe noi, care încep să devină productive".

12. După Guţu-Romalo (2000: 250) se poate vorbi despre „o perioadă de schimbare, de modificări frapante ale lexicului în primul rând, dar şi stilistice, privind raporturile dintre variantele limbii"; vezi şi Preda (1992).

13. Vezi Stoichiţoiu Ichim 2002a; 2002b.

14. „Această uşurinţă [cu care se creează compuse de tip tematic] se explică prin faptul că, deşi este un procedeu de formare a cuvintelor relativ nou în limba română, compunerea de tip tematic nu contravine tradiţiei, fiind foarte apropiată formal de procedeul derivării, considerat definitoriu pentru limba română" (Avram 1997a: 34).

15. Primele tendinţe în acest sens au fost semnalate la începutul anilor '70 (Dimitrescu 1995: 168-169); extinderea fenomenului în limba actuală este înregistrată de Guţu-Romalo (2000: 193) şi Avram (1997a: 29) care precizează: „Mutaţia de natură statistică [...] constă în faptul că productivitatea procedeului se manifestă nu atât în domeniul diverselor terminologii (în care există de mult asemenea compuse, mai ales calcuri şi semicalcuri, dar şi formaţii proprii), cât în sfera creaţiilor expresive care parodiază adesea modele terminologice din limbajul politic sau din limbaje ştiinţifice".

16. Corpusul analizat include 59 prefixoide (aero-, afro-, agro- audio-, **auto$_1$-, auto$_2$-, bio$_1$-, bio$_2$-, chemo-, cine$_2$-, cripto-, cvasi-, cyber- eco$_2$-, eco$_3$-, electro-, etno-, euro-, filo-, fito-, foto$_1$-, foto$_2$-, geo-, giga-, hidro-, intra-, lipo-, macro-, maxi-, mega-, melo-, metro-, micro-, mini-, mono-, moto$_1$-, moto$_2$-, multi-, nano-, narco-, neo-, neuro-, onco-, pan-, para-, pseudo-, radio$_1$-, robo-, semi-, tele$_1$-, tele$_2$-, tele$_3$-, tele$_4$-, termo-, trans-, uni-, vice-, video$_2$-, xeno-**) şi 24 de sufixoide (**-cid, -crat, -craţie, -drom, -duct, -fobie, -fon, -fug, -gate, -gramă, -land, -log, -logie, -man$_1$, -man$_2$, -manie, -metru, -naut, -oid, -scopie, -shima, -tecă, -vor, -zaur**).

17. DETS (1987) cuprinde circa 1200 de prefixoide şi sufixoide greco-latine, prezente în circa 14.000 de termeni ştiinţifici şi tehnici.

18. Cele două concepte apar în secţiunea *Tendinţe stilistico-funcţionale în vocabularul limbii române*, în Coteanu, Forăscu, Bidu-Vrănceanu (1985: 173-174).

19. Cf. Dimitrescu (1995: 172).

20. Ne raliem astfel punctului de vedere adoptat de autoarele volumului *Compunerea* (FCLR$_1$: XIII): „Prin *formaţii româneşti* nu se

înţelege neapărat că este vorba de cuvinte formate pe teren românesc, ci numai că avem a face cu cuvinte motivate a căror formaţie este sau a fost clară pentru vorbitorii români". Acelaşi punct de vedere stă la baza selecţiei din DCR_2, unde sunt înregistrate numeroase formaţii calchiate după franceză (*postuniversitar*, *telescaun*, *videoconferinţă*), engleză (*biomedicină*, *radiooperator*), rusă (*biopreparat*), italiană (*autotren*) etc. Dificultatea de a distinge între creaţii româneşti şi împrumuturi este demonstrată de Hristea (1968: 118-138 *passim*), în cazul unor termeni ca *textologie*, *textolog*, *agrobiologie*, *defectologie*, *tehnocrat*; vezi, în aceeaşi problemă, Dimitrescu (1995: 169).

21. Cf. $FCLR_1$: 21.

22. Faza incipientă a procesului este semnalată în $FCLR_1$: 25, precizându-se că procedeul se întâlneşte şi în alte limbi (franceză, italiană).

23. Caracterul cult şi specializat al acestor formanţi este evidenţiat în definiţiile din DN_3, DETS, DSL; vezi, în acelaşi sens, Maneca (1959) şi Désirat; Hordé (1988: 184): „Un grand nombre de lexèmes ont été crées à partir d'éléments d'origine grecque ou latine, procédé propre à l'ensemble des vocabulaires techniques".

24. Cf. $FCLR_1$: 22;DETS: 5.

25. A se vedea, în principal, Mitterand (1965: 58-62); Guilbert (1975: 224-242); Martinet (1979: 243-244; 262-263); Gaudin; Guespin (2000: 287-291).

26. Sinonimia *compunere savantă – compunere alogenă* apare la Guilbert (1975: 224): „Le trait dominant de la *composition dite savante* [subl. ns.], à savoir qu'elle fonctionne essentiellement avec des éléments linguistiques tirés des langues anciennes, latin ou grec, et aussi avec des éléments empruntés, pour l'essentiel à l'anglo-américain, ne peut manquer de retenir l'attention. Nous proposons de la désigner sous le nom de *composition allogène, la compréhension de cette notion étant susceptible de mieux recouvrir l'ensemble du phénomène* [*subl. ns.*]".

27. Martinet (1979: 243) utilizează sintagma *synthème confixé* („Un synthème par *confixation* ou *confixé* est un synthème constitué de deux monèmes non libérables, ou *confixes*. Par ex.: *herbivore, polychrome, psychologue*)".

28. „Ils [les «recomposés»] se caractérisent par le fait qu'un de leurs radicaux composants au moins n'existe pas dans la langue à l'état isolé: ou bien, c'est un radical d'origine latine ou grecque, ou bien c'est un radical français (éventuellement emprunté autrefois à une langue étrangère moderne), dont la syllabe finale a subi pour les besoins de la composition une modification" (Mitterand 1965: 58); aceeaşi accepţie apare la Gaudin;

Guespin (2000: 288-289), care subliniază faptul că prefixul *re-* din termenul *récomposés* atrage atenția asupra caracterului „reconstruit" al termenilor respectivi („la reconstruction de ces noms composés qui ne sont pas hérités du fond classique mais crées en français à l'aide d'un ensemble de formants calqués du grec et du latin").

29. Guilbert (1975: 228-229) identifică în terminologiile din franceza actuală patru tipuri de compuse hibride: (1) element grec + element latin (*aeroduc, aéronave, automoteur*); (2) element latin + element grec (*altimètre, ovoidal, spectroscope*); (3) element grec + substantiv francez cu autonomie lexicală (*aero-flotille, aéronaval, aéronavire*); (4) element grec sau latin + un element compus (*aéro-biplane, autolocomoteur*).

30. „Si beaucoup de ces formations restent cantonnées dans les glossaires spécialisés, un certain nombre passent dans l'usage de la presse de grande information, et quelques-uns, de là, dans le vocabulaire courant" (Mittérand 1965: 59).

31. „Si l'on parle de récomposé moderne, c'est pour souligner le fait que l'élément non autonome est à considérer en rapport avec le vocabulaire français installé, et non en termes d'emprunt à une langue ancienne" (Gaudin; Guespin 2000: 289).

32. Martinet (1979: 262) citează ca exemple *brico-* < *bricolage* și *-rama* < *panorama*.

33. Vezi Radimsky (2004), care analizează 30 de neoconfixe de origine italiană, grupate în *neoconfixe de sens* (*auto-, demo-, ferro-, foto-*) *și neoconfixe de formă* (*avio-, bici-, carto-, cine-, euro-, moto-, navi-, pubbli-, toto-, vibro-*); concluzia autorului este că „les néoconfixes d'origine italienne sont formés par troncation d'un lexème italien existant, en ayant recours aux règles phonologiques plutôt que morphologiques" (*ibidem*: 156).

34. Cf. Mitterand (1965: 59).

35. Este evident că nu luăm în considerare aici compusele *propriu-zis savante*, specifice terminologiilor (deci rareori utilizate în presă, de felul celor incluse în DETS), formate exclusiv din elemente grecești, și / sau latinești. În dicționarele românești acestea figurează – de regulă – ca împrumuturi (neologice) din franceză (unde ele sunt înregistrate ca împrumuturi directe din greacă sau latină). De exemplu, MDN indică etimonul francez pentru *pseudonim, poligam, poliglot, teogonie, paricid*, pe care PR le consideră cuvinte de origine grecească asimilate sub formele *pseudonyme, polygame, polyglotte, théogonie, parricide* (în mod inconsecvent, MDN indică pentru unele compuse savante atât etimonul apropiat – francez, cât și pe cel îndepărtat – grecesc sau latinesc: *democrație* < fr., gr.; *teologie* < fr., gr., lat.; *filozofie* < fr., gr.).

36. Vezi Guilbert (1975: 228-229): „La première constatation qui s'impose est la grande productivité du type de composition qualifiée d'hybride par rapport aux formes composées dites grecque ou latine".

37. *Ibidem*: 231.

38. Cf. Martinet (1979: 243: 244): „Les confixes forment une classe ouverte. Ces éléments bient identifiés *-cide, poly-, graph(o)-, -graphe* etc. sont réassemblés très librement, et la confixation offre une des sources les plus vivants de création lexicale". O observaţie similară a fost făcută în urmă cu şase decenii de Iorgu Iordan care – referindu-se la prefixoide – observă că, în principiu, nu există limite pentru creaţii lingvistice de acest fel (*apud* Dimitrescu 1995: 172).

39. „Le processus d'autonomisation de l'élément de composition est favorisé par un certain nombre de facteurs spécifiquements linguistiques, quoiqu'ils trouvent leur cause dans la pratique sociale" (Guilbert 1975: 234).

40. Referindu-se, cu titlu de exemplu, la elementul *mini-*, Guilbert (1975: 236) precizează: „La liberté de construction conquise par l'élément, le plus souvent dans le cadre d'un vocabulaire nonspécialisé, contribue à lui conférer une productivité qui relève d'un certain automatisme, d'une mode de langue, d'un processus de reproduction par imitation".

41. Vezi Gaudin; Guespin (2000: 288).

42. Am preluat tipologia propusă, pentru limba italiană, de Radimsky (2004), care, la rândul său, se raportează la distincţia stabilită de Guilbert (1975) între *neologia de sens* şi *neologia de formă*.

43. Carabulea (1983) semnalează posibilitatea trunchierii unor compuse de tip savant; prin suprimarea părţii finale se obţin adjective invariabile (ca *auto, foto, hidro, hipo, meteo, micro, moto, porno, retro, stereo*) şi câteva substantive (*expo, micro, tele, tipo, vice*); vezi şi Hristea (1997b).

44. Vezi studiul monografic consacrat lui *euro-* de Dimitrescu (2002b) şi comentariile noastre (*infra*).

45. Vezi Dimitrescu (2003).

46. Vezi secţiunile *Substantive în structura cărora intră elemente de compunere.* (în $FCLR_1$: 130-142) şi *Adjective în structura cărora intră elemente de compunere* (în $FCLR_1$: 185-192).

47. Cf. Avram (1997a: 26); $FCLR_1$ (135-136) înregistrează un număr redus de asemenea compuse atestate în terminologii, considerându-le – de regulă – creaţii străine împrumutate.

48. O situaţie similară există în limba franceză: „On peut définir la composition allogène par l'ordre inverse des composants déterminant/déterminé" [...] „Les composés [allogènes] combinent la

fonction syntactique et la fonction sémantique, dans la mesure où, à la prédication de qualité, se surajoute une prédication d'attribution qui rend compte de l'attribution du prédicatif de qualité à un objet ou à un être" (Guilbert 1975 : 239).

49. Cf. Dimitrescu (1995: 186).

50. Cf. $FCLR_1$:

51. Cele două tipuri de neologie sunt stabilite şi definite de Guilbert (1975: 40). Fenomenul este analizat de Guţu-Romalo (2000: 229), care constată că limbajul ştiinţific „exercită, datorită prestigiului domeniului pe care îl reprezintă, o puternică influenţă asupra celorlalte variante ale limbii literare: uzul lingvistic marchează o evidentă preferinţă pentru termenii şi, mai rar, structurile acestui stil funcţional, care pătrund în varianta standard şi îşi extind utilizarea – adeseori cu accepţii figurate – dincolo de limitele domeniului specific"; vezi, în acelaşi sens, Avram (1997b: 27).

52. Pentru caracterizarea semantico-structurală a termenilor din această categorie, vezi Maneca (1959), $FCLR_1$: 136-141, iar pentru inventar – DETS (care include exclusiv compuse de tip „savant" sau (re)compuse „clasice") şi MDN (care înregistrează, cu precădere, compuse „savante", dar şi, unele din categoria celor „moderne").

53. Cf. Dimitrescu (1995: 169); pentru proliferarea compuselor numite de noi „gazetăreşti" în limbajul presei din anii '60-'70, vezi, în acelaşi volum, studiile consacrate pseudoprefixării (1995: 1658-173), pseudosufixării (1995: 185-188), prefixoidelor **mini-** (1995; 174-179) şi **tele-** (1995: 180-184); pentru situaţia din franceza contemporană, vezi Goosse (1975: 42-45), Guilbert (1975: 231237) şi Picone (1996: 281), care desemnează prin sintagma *pseudo-classical creations* compusele cu formanţi din categoria neoconfixelor (*bio-, auto-, tele-, video-, -man, -land, -rama etc.*).

54. „L'autonomisation syntaxique se fortifie d'autant plus qu'elle correspond à une autonomisation sémantique par suite de la différenciation intervenue dans l'emploi du même élément préfixal dans des champs préfixaux différents, correspondant à autant de domaines de pratique sociale différents (*télé = télévision / tele = téléférique*)" (Guilbert 1975 : 237)

55. Vezi Dimitrescu (1995: 174-179; 180-188).

56. *Ibidem*: 175.

57. Vezi Stoichiţoiu Ichim (2002b) şi, în acest volum, *Un prefixoid la modă*: **MEGA-**; Avram (1997a: 26, 27, 30).

58. Cf. Goose (1975: 43): „Du point de vue sémantique, on traite le latin et le grec avec beaucoup de liberté et on donne à ces éléments savants des valeurs qu'ils n'avaient pas à l'origine [...]. On emploie ces éléments pour désigner des choses qui n'étaient pas connues dans l'antiquité". Pentru

evoluţii semantice ale unor afixoide din limbajul publicistic actual, vezi Avram (1997b); Stoichiţoiu Ichim (2002a); Dimitrescu (2000) şi (2003).

59. Referindu-se la paralelismul formaţiilor cu *mini-* şi *micro-* (semnalat încă din anul 1966 în *mini-vehicul / micro-vehicul; mini-autoturism / micro-automobil*), Dimitrescu (1995: 178) precizează: „*Micro-* a pornit din limbajul ştiinţific şi a trecut apoi în limbajul comun, fără a-şi pierde capacitatea de a fi utilizat în oi formaţii cu caracter pur ştiinţific, în timp ce *mini-* a aparţinut de la început limbii comune".

60. Vezi amplul studiu consacrat „prefixoidelor *euro-*" de Dimitrescu (2002b); pentru franceză, cf. Maamri (2005) şi Goose (1975: 36); pentru italiană, cf. Radimsky (2004).

61. Este semnificativ, în acest sens, faptul că multe dintre creaţiile expresive cu afixoide citate de Avram (1997a, b; 1998) provin din revista „Academia Caţavencu". Formaţii cu caracter ocazional, hazlii sau ironice sunt semnalate în stilul publicistic încă din anii '70 de Dimitrescu (1995: 172, 183-184), unele fiind incluse şi în DCR_2.

62. Caracterul efemer al multor compuse „gazetăreşti" este subliniat în repetate rânduri de Dimitrescu (1995: 172, 180) şi Avram (1997a: 36).

63. Numeroase alte exemple de acelaşi tip provenite din presa postdecembristă (*profitozaur*, *brucanozaur*, *stalinozaur*, *cleptozaur*, *tiranozaur*, *renelozaur*) se găsesc la Avram (1998); vezi, de asemenea, formaţii cu *-log*, *-naut* şi *-zaur* în acest studiu.

64. „Expresivitatea compuselor de tip tematic este direct proporţională cu contrastul stilistic dintre constituenţi, deci este mai mare la compusele care alătură formanţi internaţionali savanţi unor cuvinte familiare, populare sau chiar argotice" (Avram, 1997a: 30); vezi şi Guţu-Romalo (2000: 193).

65. Cf. Guţu-Romalo (1997: 22).

66. *Apud* Avram (1997a: 28).

67. Pentru istoria formantului *-crat* în limba română, vezi Avram (1998a).

68. Avram (1998a: 162) semnalează asemenea creaţii lexicale în feeria „Sânziana şi Pepelea" de Vasile Alecsandri (*burtocrat, postocrat, prostocrat, pungocrat*).

69. *Apud* Avram (1998a).

70. *Apud* Avram (1997a: 28).

71. *Apud* Avram (1997a: 27).

72. *Ibidem*.

73. Termenul apare într-o ştire cu titlul „Patronul de la «*Ţara papucilor*» – acuzat de o evaziune de peste 600 de milioane" (G, 30.11.05, p. 10).

74. Hristea (1984: 104) semnalează faptul că termenul respectiv (apărut în 1943) are, în română, „trei reflexe diferite": *futurologie* (împrumut din franceză) *viitorologie* (calc lexical parţial), *ştiinţa viitorului* (unitate sintagmatică realizată prin simplă traducere).

75. *Ibidem*: 109.

76. Termenul – care poate fi încadrat în jargonul specialiştilor, ţinând seama şi de „coloratura" familiară a formei de feminin – a fost folosit de o cercetătoare în domeniul folclorului într-o discuţie televizată („Avem chiar o *descântoloagă*, o colegă a noastră, specialistă în magie terapeutică" – ReTV, 8.02.04).

77. Caracterul specializat al termenului este evidenţiat de un cercetător din cadrul Muzeului de Istorie Naturală „Gr. Antipa": „Un *acvarist* e un hobbyst. Eu sunt *acvariolog*" (ReTV – 26.04.05) (conform MDN, termenul *acvaristică* < germ. *Aquaristik* acoperă ambele sensuri: 1. „ştiinţa creşterii vieţuitoarelor în acvarii"; 2. „pasiune pentru acvarii").

78. *Apud* Avram (1997: 26, 28).

79. Hristea (1984: 63) defineşte *pseudoanglicismele* drept „cuvinte create în alte limbi (mai ales în franceză) prin combinarea unor teme şi elemente formative împrumutate din limba engleză".

80. *Apud* Avram (1997a: 32).

81. Ultimele două compuse sunt semnalate de Avram (1997a: 32).

82. Pentru istoria formantului *-naut*, vezi Mioara Avram, *Un element de compunere desemantizat şi uneori deformat*: **-naut**, în „Etudes romanes dédiées à Maria Iliescu", p. 40-49.

83. *Ibidem*: 43.

84. *Apud* Avram, *art. cit.* 43-45.

85. *Apud* Avram (1997a: 28).

86. Nu e lipsit de interes că *lemnivor* apare într-un editorial (semnat de Mircea Dinescu), al cărui titlu – *Mâncătorii de păduri* – trimite la doi referenţi implicaţi în distrugerea pădurilor (umani – „omizile cu pălărie şi cu firme de import-export" şi insecte).

87. *Apud* Avram (1997b: 23).

88. Vezi Dimitrescu (2003).

89. Avram (1997a: 30-35) discută greşeli privind forma şi/sau conţinutul compuselor tematice.

90. Fenomenul similar este atestat în franceză (Gaudin; Guespin 2000: 290).

III

Un prefixoid „la modă": *MEGA-*

I. *MEGA-* face parte din categoria formanţilor lexicali desemnaţi în bibliografia românească de specialitate drept prefixoide (false prefixe)[1], elemente de compunere tematică[2] ori „savantă"[3].

I.1. Sub **aspect etimologic**, *MEGA-* reprezintă un împrumut neologic, cu circulaţie internaţională. DN_3 şi MDN îi indică un etimon francez (< fr. *méga-*, cf. gr. *megas*, *megalos*), iar DETS îi semnalează prezenţa şi în italiană, germană şi franceză, ceea ce îl înscrie printre afixoidele cu etimologie multiplă.

I.2. Sub aspect semantic, atât DN_3 cât şi MDN indică pentru *MEGA-* sensul generic „foarte mare" şi un sens restrâns (în sistemul metric) „de un milion de ori", ambele actualizate în diverse terminologii ştiinţifice (unde se remarcă şi sinonimia între *mega-* şi *megalo-*, pe de o parte[4] şi între *mega-* şi *macro-*, pe de altă parte[5]).

Mai riguros, PR: 1599 evidenţiază pentru limba franceză polisemia prefixoidului, separând cele două sensuri: I. „grand"; II. (emplois spéciaux): 1. Indique la multiplication de l'unité dont il précéde le nom, en métrologie par un million (*mégahertz, mégajoule*), en informatique par 2^{20} (*mégabit, mégaoctet*); 2. (Intensif) Familer – Une *mégafête*.

I.3. Sub aspect sintactic, *MEGA-* nu dispune de autonomie, neputând fi utilizat, asemenea altor prefixoide[6], ca adjectiv şi/sau ca substantiv independent. Poziţia sa în compuse este fixă, întrucât apare numai pe primul loc (spre deosebire de alte prefixoide, care sunt bipoziţionale[7]).

I.4. Sub aspect stilistico-funcţional, compusele cu *MEGA-* înregistrate în dicţionarele româneşti aparţin, în totalitate, unor terminologii ştiinţifice (a medicinei, biologiei, fizicii, chimiei, geografiei) sau tehnice.

DEX (1975) include 11 compuse cu *MEGA-*, toate împrumutate din franceză, cu circulaţie în limbajele specializate (singurele intrate în limbajul literar standard sunt *megafon* şi *megalomanie*). *Suplimentul DEX* (1988) adaugă 19 formaţii lexicale cu acelaşi prefixoid, majoritatea fiind preluate în diverse terminologii din franceză, dar şi din germană, rusă şi engleză.

DN_3 (1978) înregistrează 33 compuse cu *MEGA-* şi 17 cu *MEGALO-*, toate împrumutate, cu excepţia unuia cu etimologie incertă (*megaştiinţă*, „teorie generală a cercetării ştiinţifice") şi a unei formaţii interne (*megatonic* < *megatonă* + *-ic*). Singurii termeni ieşiţi din sfera limbajelor specializate sunt *megafon*, *megaloman* şi *megalomanie*.

DETS (1987) cuprinde 28 de termeni ştiinţifici compuşi cu *MEGA-* şi 20 cu *MEGALO-*, majoritatea cu etimologie multiplă.

În mod surprinzător, în DCR_2 (1997) – dicţionar care înregistrează termeni nou apăruţi în presă începând din anii '60 – nu figurează decât trei compuse cu *MEGA-*. *Megabit* (termen din informatică, atestat în 1984) şi *megatonă* (din fizică, atestat din 1975), sunt împrumuturi cu etimologie multiplă (fr. şi engl.). Singurul apărut după 1990 este *megastar* (1993) –

termen din domeniul artistic, folosit uneori ironic – considerat formație românească (din *mega-* + *star*).

MDN (2002) preia inventarul de compuse cu *MEGA- / MEGALO-* din DN_3, singurele formații interne fiind *megastar* și *megaștiință*. Dintre împrumuturile specializate, majoritatea provin din franceză (*megabit, megabulb, megacalorie, megacefalie, megacolon, megafon, megatonă, megawatt* etc.); din germană au fost preluate *megahertz* și *megaterm*, iar din engleză – *megacosmos, megavolt*; din rusă – *megarelief*.

Lipsesc cu desăvârșire formațiile recente – extrem de numeroase în mass-media actuală – deși unele s-au impus în uz. O situație similară se observă însă și în dicționare străine: PR include 14 compuse cu *MÉGA- / MÉGALO-* aparținând exclusiv terminologiilor (în timp ce formații de tipul *mégafête* sunt considerate „familiare"); BBC înregistrează numai 6 termeni tehnico-științifici compuși cu prefixoidul în discuție.

II. Alegerea lui *MEGA-* drept obiect al acestei analize se explică printr-o creștere spectaculoasă a productivității și circulației sale înregistrată în presa ultimului deceniu[8], în contextul tendințelor de „internaționalizare" și „intelectualizare" a lexicului românei actuale.

Faptul în sine nu este izolat, fiind semnalat pentru numeroase afixoide antrenate în compunerea de tip tematic. Fenomenul a fost studiat de mai mulți cercetători români, în special de Florica Dimitrescu (începând din anii '60)[9] și Mioara Avram[10], dar el este consemnat și pentru limbile franceză, italiană, spaniolă și engleză[11].

Analiza noastră se bazează pe un corpus de 148 de compuse cu *MEGA-*, atestate în presa scrisă și audio-vizuală din ultimul deceniu, a căror listă alfabetică o prezentăm în continuare[12] (respectând grafia sursei), fără pretenția unei înregistrări exhaustive:

– *mega-afacere, mega-afacerist, mega-afiş, mega-agenţie, megaalbum, megaapartament, super-mega-arhi-ultrasecret, mega-atentat, megaatenţie, mega-aurar;*

– *megabazar, megabombă, megaboutique (megabutic), megabuget* (M. A.);

– *mega-calitate, megacinematograf, megacâştig, megacâştigător, megacolecţie, mega-concert, super-megaconcert, megaconcern, megaconcurs, megaconfort, megaconstructor, megaconstrucţie (politică), megacontrol, megacriminal* (M. A.), *megacutremur, super-mega-giga-calorie;*

– *megadatornic* (M. A.), *megadesfăşurare, megadifuzat* (M. A.), *megadiscotecă, megadiscount, megadiscurs, megadosar, megadoză;*

– *megaechipă, megaescroc, megaescrocherie, megaeveniment;*

– *megafarsă, megafestivitate, megafilm, megafirmă, megafond, megafuziune;*

– *megagaşcă, megaguvern, megagigant;*

– *megahidrocentrală, megahingher, megahit, megahoţie*

– *megaincendiu, megainfractor, megainginerie (financiară);*

– *megainstituţie, megaintersecţie, megainterviu, mega-mega-înmormântare, megaîntâlnire;*

– *megajudecător;*

– *megalansare, mega-look, megaloterie, megalovitură;*

– *megamafiot* (M. A.), *megamăgărie,* (M. A.), *mega manea, megamanelist, megameci, mega-miner* (M. A.), *mega-mireasă, Disco Mega Mix, megamonolog;*

– *mega-naiv;*

– *megaodraslă, megaofertă, megaopinent, megaoraş;*

– *megapachet (legislativ), megapanou, megaparadă, megaparastas, megapartid, megaparty, megapatron, megapensie, megapersonalitate, megapetrecere, megapiesă, megapilă, megapixel, mega-porție, megapremieră, megapremiu, megapreşedinte* (M. A.), *megaprimă, megaproclamație, megaproducție, megaprofit, mega-proiect;*

– *megaraid, mega-război, megareducere, megareformă, megarețea, magerevelion;*

– *megascandal, megascenă, megasexy, megashow, megaspectacol, megaspion, megastadion, megastatuie, megastar, megastea, megastațiune, megasticlă* (M. A.), *megastructură, megasucces, a se megasupăra* (M. A.), *megasurpriză, megasurvol, megasuspicios;*

– *megaşantier, megaşpagă, megaşuşă;*

– *megateleviziune, megatelevizor, megatentație, mega-templu, mega-terorism, megatsunami, mega-tupeu, megaturneu;*

– *megațeapă, megațepar* (M. A.), *megațoapă* (M. A.);

– *megauniversitate, super-mega-ultrasecret;*

– *megavapor, megaVIP;*

– *megawat(t);*

– *megaziar.*

La acestea, se pot adăuga nume de firme şi societăți comerciale ca *MegaCaritas, MegaConstruct, MegaImage, MegaPower, MegaPress, MegaStore* ş.a (nu vom insista asupra lor, deoarece constituie o categorie de compuse ad-hoc, cu existență, de regulă, efemeră şi şanse minime de consacrare).

Limitarea cercetării la presa de largă circulație şi audiență (fără a lua în considerare publicații specializate tehnico-ştiințifice) ne-a permis selectarea unor formații lexicale „hibride", care reflectă ponderea şi productivitatea în continuă

creştere a prefixoidului *MEGA-* (ceea ce ne-a determinat să-l considerăm *un formant lexical „la modă"* în stilul publicistic, cu şanse reale de pătrundere în limbajul literar standard).

Includerea în corpus a unor compuse cu vădit *caracter ocazional* şi contextual, având atestări unice (aşa-numitele „efemeride lexicale") se explică prin finalitatea cercetării noastre, care vizează – în ultimă instanţă – capacitatea românei actuale de a asimila modele străine de compunere şi de a reutiliza, prin analogie, un prefixoid „savant" în formaţii lexicale „gazetăreşti". Diversitatea acestora demonstrează mutaţiile semantice şi stilistico-funcţionale suferite de *MEGA-* după 1990, precum şi dinamica relaţiei dintre model (schemă) şi creativitatea gazetarului / locutorului.

III. Din punct de vedere morfologic, majoritatea covârşitoare a compuselor cu *MEGA-* reprezintă *substantive* (confirmând situaţia din terminologiile tehnico-ştiinţifice). Singurele excepţii din corpusul analizat sunt adjectivele *mega-naiv* (A, 2.03.94, p.2) şi *megadifuzat* (M.A.), *megasuspicios* (AC, 5/2006, p. 13), verbul (*a se*) *megasupăra* (M.A.) şi adverbele supracompuse *super-mega-arhi-ultrasecret* (AC, 4/2006, p. 14) şi *supermegaultrasecret* (AC, 6/2006, p. 14).

Prin înmulţirea compuselor de tip substantival cu *MEGA-*, prefixoid cu valoare de superlativ/augmentativ, se conturează o inovaţie în sistemul morfologic al limbii actuale – categoria comparaţiei numelui[13]. Realizat într-o manieră necanonică, procedeul s-a impus în presa postdecembristă ca o alternativă – mai avantajoasă din punct de vedere gazetăresc – decât mijloacele tradiţionale de exprimare a superlativului.

Pe lângă *MEGA-*, funcţionează ca prefixoide cu valoare superlativă şi *SUPER-*, *SUPRA-*, *MACRO-*, pe de o parte, şi *MINI-*, *MICRO-*, pe de altă parte[14], fiind atestate şi formaţii

paralele care demonstrează productivitatea procedeului: „sezonul de *superreduceri*" – „campania se va baza pe *megareduceri*" (G, 16.01.06, p. 9); *gigapostere – megapostere – superpostere* („Cool Girl", iulie 2005).

IV. Din **punct de vedere etimologic**, prefixoidul *MEGA-* se ataşează unor cuvinte străine sau româneşti, dând naştere la formaţii lexicale cu caracter „hibrid" (alogen)[15].

Apariţia lor nu este motivată *etimologic* (aşa cum se întâmplă în cazul compuselor „savante"), ci *structural* (prin analogia cu un tipar acceptat în limbă)[16] şi *funcţional* (în raport cu nevoile practicii social-comunicaţionale – vezi *infra* VII).

Marea productivitate a lui *MEGA-* în etapa actuală este rezultatul proceselor de *autonomizare* şi *paradigmatizare*[17], care asigură libertatea de combinare a prefixoidului în funcţie de creativitatea şi de intenţiile comunicative ale locutorului.

IV. 1. Împrumuturile din engleză (sau conţinând un cuvânt englezesc)[18] reprezintă circa 10% din corpus: *megadiscount* (anunţ publicitar al supermarketului XXL), *Megahit*(s) (emisiune la postul MTV) şi *megaHits* (text de reclamă); *mega-look* („Cool Girl", aprilie 2005); *MegaPower*, *MegaPress* (nume de firme[18]); *megaparty* (A, 11.05.01, p. 15); *megapixel* (G, 16.11.05, p. 5); *megareality show* (G, 29.09.05, p. 4); *megashow* (Ant.1, 12.04.01); *megasexy* (L, 31.01.04, p. 11); *megastar* (A, 29.12.00, p. 9); *megaVIP* (A, 18.05.00, p. 1); *megawat* [sic] (G, 20.01.06, p. 9).

IV.2. Formaţiile româneşti reprezintă creaţii propriu-zise sau calcuri lexicale de structură.

Lacunele lucrărilor lexicografice româneşti (MDN, DCR_2) şi străine (PR, BBC) nu permit o departajare netă a celor două tipuri de compuse.

Cu toate acestea, **existenţa unor modele străine**[19] pentru compusele româneşti cu *MEGA-* este demonstrată de cuplurile sinonimice întâlnite în presă – uneori chiar în acelaşi text – formate dintr-un împrumut din engleză (cu circulaţie internaţională) şi un calc lexical de structură realizat în limba română: *megadiscount* (anunţ publicitar al supermarketului XXL) – *megareducere* (JN, 16.12.05, p. 12); *megaparty* (Prima TV, 31.12.01) – *megapetrecere* (Z, 27.02.01, p.11); *megashow* (Ant.1, 12.04.01) – *megaspectacol* (TVR1, 23.04.01); *megastar* (A, 11.12.00, p.13) – *megastea* (AC, 11/2001, p. 17); *megaVIP* (A, 18.05.00, p.1) – *megapersonalitate* (AC, 8/1001, p. 7).

Exemplelor citate li se poate adăuga şi *megaoraş* (G, 27.05.05, p. 7), calchiat după engl. *mega-city* (în titulatura unor filme difuzate de canalul „National Geographic": „*Megaoraşe*: Sao Paulo" – TeleG, 27/2005, p. 19). MDN: 543 înregistrează cu această valoare un sinonim „savant", având etimologie multiplă: *megalopolis* (< fr., engl.).

Creaţiile româneşti cu *MEGA-* relevă capacitatea prefixoidului de a se ataşa la:

(1) un neologism din limbajul literar standard: *megaafacere* (N24 – 18.02.06); *megaconcert* (RAct, 12.11.01); *megaconcern* (A, 27.12.01, p. 1); *megadiscurs* (A, 26.11.01, p. 3); *megaeveniment* (A, 23.03.01, p. 14); *megaparadă* (de modă) (A, 5.02.00, p. 1); *megasurpriză* (A, 18.05.00, p. 1); *mega-terorism* (TVR1, 8.10.01);

(2) un cuvânt românesc din limbajul uzual: *megahoţie* (A, 17.03.01, p. 1); *mega-mireasă* (A, 1.04.00, p. 4); *megaoraş* (G. 27.05.05, p. 7); *megapatron* (A, 3.03.94, p. 5); *megaparastas* (G, 8.02.06, p. 2); *megaprimar* (A, 23.05.94, p. 1); *megapetrecere* (Z, 27.02.01, p. 11); *megasticlă* (M.A.); *megaşantier* (G, 6.01.06, p. 12); *mega-tupeu* (AC, 4/2006, p. 11);

(3) un termen popular, familiar sau argotic: *megabutic* (A, 22.02.01, p. 3); *megagaşcă* (A, 10.10.94, p. 1); *mega-hingher* (Z, 5.03.01, p. 4); *„Mega Manele"* (titlu de revistă, 1/2005); *megaploşniţă* (M.A.); *megaşpagă* (G, 5.01.06, p. 1); *megaşuşă* (AC, 4/2001, p. 2); *megaţeapă* (AP, 127/2000, p. 12); *megaţepar* (M.A.); *megaţoapă* (M.A.).

V. Oscilaţiile înregistrate în presă în scrierea compuselor cu *MEGA-* (prin prezenţa sau absenţa cratimei) evidenţiază caracterul simţit ca „străin" al formaţiilor respective sau noutatea lor. De reţinut că, în cazul compuselor „savante" propriu-zise (aparţinând terminologiilor), cratima este exclusă (cf. DETS, MDN, $DOOM_2$).

Dintre compusele înregistrate cu dublă grafie menţionăm: *mega-premieră* (A, 11.05.04, p. 4) – *megapremieră* (G, 21.05.05, p. 5); *megaafacere* (A, 2.03.05, p. 14); *mega-afaceri* (G, 14.01.06, p. 3); *mega-star* (RL–TL, 18/2005, p. 24) – *megastar* (G, 16.06.05, p. 13).

Scrierea separată a prefixoidului apare ocazional, în titluri de publicaţii sau anunţuri publicitare: *„Mega Manele"; mega Hits, Disco Mega Mix* (înregistrări muzicale), relevând valoarea adjectivală a lui *MEGA-*.

VI. Din punct de vedere semantic, compusele „gazetăreşti" cu *MEGA-* actualizează – în sens propriu sau figurat – multiple valori din sfera semantică a adjectivului *mare* (s-ar putea stabili un paralelism aproape perfect între tipul de polisemie dezvoltată de adjectiv şi de prefixoid)[20].

Dacă în cazul altor elemente de compunere „savantă", „determinologizarea" se asociază cu desemantizarea şi chiar cu apariţia unor sensuri greşite sau improprii[12], în cazul lui *MEGA-* **sensurile denotative** ale compuselor sunt cele

previzibile, pe primul loc aflându-se semnificaţia de superlativ (relativ sau absolut).

VI.1. Dintre **sensurile concrete** ale prefixoidului, cel mai frecvent se actualizează următoarele:

– „mare din punct de vedere numeric": „În prezent există în lume *megauniversități* cu 100 de mii, cu 150 de mii de studenți" (A, 20.11.01, p. 9); „creşterea *megaoraşelor* precum Tokyo, Mexico City, Bombay, Sao Paolo şi New York" (G, 27.05.05, p. 7);

– „mare ca amploare (în timp şi/sau spaţiu)": „Pentru cei cărora le-a lipsit, Thalia a pregătit o dublă surpriză: *un megaturneu* în 30 de țări şi un nou CD" (A, 14.12.01, p. 9); „*megaconcertul* de-o noapte întreagă al lui Jarre" (A, 15.12.00, p. 15); „*mega-panou, mega-afiş* electoral" (A, 22.03.05, p. 3); „*mega-interviu* cu C. T. Popescu din revista «Fanatik»" (OTV, 31.10.05), „*megacinematograful* viitorului, cu ecrane uriaşe" (ReTV, 12.07.05);

– „mare ca greutate sau cantitate": „Cele două *megapiese* cântăresc 25 şi respectiv 54 de tone" (Prima TV, 21.08.01); „Îmi încep ziua cu o *mega-porție* de ceai negru cu lapte" (JN, 16.12.05, p. 30);

– „de mari dimensiuni": „Zeii sunt prezenţi numai prin *megastatuile* din temple" (Tele G, 33/2005, p. 10); „*Megarețeaua* de heroină din Balcani" (EZ, 3.01.04, p. 3); „Spectacol organizat de o *megafirmă*, cum sunt sindrofiile electorale" (ReTV, 4.02.05); „*megaproiectul* Palas Iaşi" (G, 6.02.06, p. 3); „*megapachetul* legislativ" (ReTV, 27.03.05);

– „mare ca valoare financiară": „*megasurprize* de 5,9 mil. dolari" (A, 18.05.00, p. 1); *mega discount* (anunţ publicitar); „*megahoția* FNI" (A, 17.03.01, p. 1); „un super-eveniment monden cu *mega-premii*" („Teleghid Cotidianul", 19/2005, p. 8).

VI.2. Între semnificaţiile abstracte ale lui *MEGA-* se remarcă următoarele:

– „mare ca valoare artistică, sportivă"; „celebru": „*Megastarul* [Michael Jackson] este acuzat că ar fi minţit" („Ziarul", 24.12.05, p. 1); „A doua peliculă merită a fi revăzută datorită prezenţei celor două *megastaruri*: Kevin Costner şi Whitney Houston" (A, 29.12.00, p. 9); „cele două *megaechipe*" [Real Madrid şi Barcelona] (N, 5.02.05, p. 5);

– „de mare popularitate / interes"; „cu ecou (de regulă, pozitiv)": „*megasuccesul* Dallas" [film serial] (ReTV, 5.08.05); „două *megasuccese* concertistice repurtate în ţara noastră" (L, 13.12.05, p. 23); „*megapetrecerea* de premiere în Piaţa Constituţiei" (Naţional TV, 7.06.05); „această *megaproducţie* care l-a transformat peste noapte în superstar" (TeleG, 5/2005, p. 13); „Diseară avem un *mega-meci*: România-Olanda" (ReTV, 26.03.05); „*megalansarea* «Harry Potter şi prinţul semi-pur»" (ProTV, 20.11.05); „*megafarsă* pentru selecţionerul Angliei" (ReTV – 16.01.06); „*megascandalul* gimnasticii româneşti" (OTV – 5.02.05).

VI.3. În funcţie de intenţia ilocuţionară a emiţătorului şi de contextul mai larg (tip de discurs sau de articol, subiect etc.), acelaşi compus cu *MEGA-* poate avea **valoare denotativă** (neutră stilistic) sau **expresivă** (conotaţii ironice, peiorative marcate, eventual, prin ghilimele):

– „*Megastarul* [Michael Jackson] a mulţumit fanilor pentru suport" (ReTV – 28.03.05) – „Doamne-fereşte să întunece reputaţia şi pielea, la fel de imaculate, ale *megastarului*" (G, 16.06.05, p. 13);

– „două *megasuccese* concertistice" (L, 13.12.05, p. 23) – „Eliberarea celor 3 ziarişti ar fi un *megasucces* al preşedintelui Traian Băsescu şi al serviciilor secrete mioritice" (ReTV, 27.05.05);

– „La *megapremieră* [«Războiul stelelor»] veniseră şi fete care nu păreau pasionate de bătăliile date cu săbiile laser" (G, 21.05.05, p. 5)" – „Naţionalul bucureştean a anunţat încă de la începutul lunii o «*mega-premieră*» cu „Apus de soare" de B. Şt. Delavrancea" (A, 11.05.04, p. 4).

VI.4. De regulă, dezambiguizarea se realizează contextual, în mod implicit sau explicit.

În prima situaţie, compusul este asociat în context cu un (para)sinonim sau cu o construcţie semantic echivalentă: *megacontrol* – „control *de mare amploare"* (A, 2.03.01, p. 15); „*megadoze* de citostatice" – „doze-*mamut* de citostatice" (A, 28.06.01, p. 1); *mega-show* – „*maraton* de 17 ore non stop de muzică pe plaja Vama Veche" (EZ, 17.07.05, p. 19); *megamonolog* – „discursul *mamut* al şefului guvernului" (A, 22.12.03, p. 1); *megadiscotecă* – „discoteca *minune*" (G, 15.09.05, p. 11); „*megaspectacol* al Trupei Rolling Stones pe plaja Copacabana" – „spectacol *grandios*" – „concertul *secolului*" (N24 – 18.02.06).

Dezambiguizarea explicită se realizează prin diverse tipuri de informaţii contextuale, care precizează:

– mărimea în sens numeric sau valoric: „la petrecerea de după proiecţia oficială, cei 1000 de invitaţi strânşi [...] la acea *megaparty* [...]" (A, 11.05.01, p.15); „*megaconcerne* farmaceutice occidentale [...] care au contracte de miliarde de dolari" (A, 27.12.00, p.1); „[Revista] Fanatik îţi poate aduce un *megapremiu* de 100 000 000 lei" (OTV, 1.11.05);

– costul: „*megaproiectul* Palas Iaşi [...] care vizează investiţii de 50 de milioane de euro" (G, 6.02.06, p. 3); „Podium cu *megabugete*" – „un film cu un buget de 115 milioane de dolari" (TeleMania, 52/2005, p. 18);

– complexitatea: *megaintersecție* – „intersecția cu şapte străzi ar putea lăsa mulți şoferi fără carnet" (Ant1 – 6.02.06); „*megadosarul* «Flota» - dosarul conține 192 de volume despre înstrăinarea a 16 nave" (ReTV, 26.01.05);

– indicarea consecințelor / efectelor: „Maricel Păcuraru – *megaescroc* implicat în devalorizarea mai multor bănci" (G, 28.07.05, p. 8).

Printr-un cumul de procedee – implicite şi explicite – se justifică utilizarea termenului *megastructură* în titulatura unei serii de documentare prezentate pe canalul TV „Național Geographic": „*Megastructuri*: Tau Tona" – „Tau Tona, situată în sudul Africii, este *un miracol* al ingineriei, fiind *cea mai mare şi mai adâncă* mină de aur *de pe Pământ. Treizeci şi cinci de mii* de oameni lucrează în mină, la 5 km sub pământ" (RL – TL, 18/2005, p. 21).

VII. Din punct de vedere pragmastilistic, compusele „gazetăreşti" cu *MEGA-* se pot înscrie în categoria neologismelor cu *funcție denominativă (referențială)* [CGD] sau a celor cu *funcție stilistică (expresivă)* [CGS].

Deşi diferă prin funcția lor în cadrul discursului publicistic şi prin impactul asupra receptorului, cele două categorii de compuse îşi justifică existența prin motivații comune.

Dintre cauzele de *ordin obiectiv* pot fi menționate: economia lingvistică; noutatea/originalitatea exprimării; caracterul internațional al procedeului şi, nu în ultimul rând, impactul stilului tehnico-ştiințific asupra celorlalte variante ale limbii actuale[22].

Între cauzele de *ordin subiectiv* includem: snobismul lingvistic şi mimetismul, ambiția publicistului de a-şi epata cititorii prin „erudiție", ca şi tendința spre exagerare în

descrierea şi evaluarea faptelor (comună stilului publicistic şi discursului publicitar). Această ultimă motivaţie este evidentă în apariţia unor formaţii lexicale noi, compuse cu *MEGA-*, care dublează derivate mai vechi realizate cu prefixul sinonim *SUPER-*, tinzând să le elimine, deoarece şi-au „tocit" expresivitatea prin utilizare abuzivă. Sunt astfel atestate în presă perechile *megastar-superstar*; *megaspion-superspion*; *megafilm-superfilm* („Sunt *superfilme*, sunt *megafilme*, filme de Oscar. Pe toate le vezi la «Prima»" - spot publicitar la Prima TV, 20.11.01).

Un fenomen similar (de reducere a valorii de superlativ) se petrece, în prezent cu prefixoidul *MEGA-*, devenit un clişeu al anunţurilor publicitare:

– „Acum la Media Galaxy ai *megaoferte*!" (ReTV, 27.08.05); „Vino acum la Panasonic. Te aşteptăm cu *megaoferte*!" (ReTV, 1.10.05);

– „Câştigă un *megapremiu*: o superbă Dacia Solenza!" (TVR1 – 9.06.05);

– „Câştigi un *megatelevizor* Philips!" (ProTV, 4.10.01);

– „Săptămânalul «Fanatik» oferă un *megapremiu* unui *megacâştigător*" (OTV, 28.12.05);

– „*Megaconcurs*!!! 1000 USD în fiecare săptămână" („Atac", 2.06.05, p. 1);

– „*Mega Mix* – peste 130 de hituri într-un 3 CD-box: *mega tentaţii* şi *mega calitate* elveţiană" (pliant publicitar).

Funcţia (de superlativ), proprie prefixoidului în discuţie, motivează prezenţa sa în denumirea unor firme şi societăţi comerciale româneşti: „*Mega Caritas*" – joc de întrajutorare la Piteşti; „*Mega Construct SRL*", companie de televiziune prin cablu – Galaţi (A, 8.10.01, p.4); *mega Quality* – firmă bucureşteană de construcţii: „*Megapress* Holdings S.A." – trust de presă (A, 13.12.01, p.14).

VII.1. Compusele „gazetăreşti” denotative [CGD] se întâlnesc, de regulă, în articole cu caracter informativ (ştiri, cronici, interviuri) pe teme mai mult sau mai puţin specializate (economice, ştiinţifice, artistice, sportive).

Sub aspect etimologic, ele conţin – în cea mai mare parte – termeni neologici. În plan semantic, respectivele compuse actualizează semnificaţia generică „(foarte) mare” în relaţie cu referenţi concreţi şi abstracţi. Sensul este liber sau relativ liber de context, iar expresivitatea aproape nulă. Se poate, totuşi, sesiza o anumită coloratură expresivă în cazul asocierii prefixoidului *MEGA-* cu substantive-bază având trăsătura /+Animat/: *mega-afacerist* (A, 6.02.01, p.6); *megaescroc* (TVR1, 21.10.01; RL, 14.05.05; A, 21.02.05, p. 1); *megaspion* (TV-Radio Non Stop, 20/2000, p.5).

Prezentăm, în continuare, câteva dintre enunţurile care includ CGD (cu precizarea că formaţiile cu *MEGA-* sunt atestate frecvent în titluri, atât în presa scrisă, cât şi în televiziune – datorită economiei de limbaj pe care o realizează):

– „*Megadosarul* «Petromidia»” (ReTV, 13.04.05); „*Megadosarul* BCR – Banca Românească finalizat” (ReTV, 5.07.05); „*megadosarul* «Flota»” (A, 15.04.05, p. 14);

– „Bucureştiul – transformat într-un *megaşantier*” (A, 16.01.06, p. 7);

– „*Megascandalul* Bratu” (OTV, 13.02.06); „*Megascandalul* gimnasticii româneşti” (OTV, 5.02.05);

– „Magnaţii Vladimir Gusinski, Arkadi Gaydamak şi ambasadorul israelian în Anglia – implicaţi în *megascandal*” (A, 8.03.05, p. 7);

– „New York – oraşul unde primul *megaatentat* a avut loc la 11 septembrie” (ReTV, 9.07.05);

– „7 americani au câştigat marele premiu la *megaloterie*” (ReTV, 17.11.05);

– „În 2006 se va înfiinţa un *megapartid* care îl va susţine pe preşedintele Traian Băsescu" (ReTV, 10.01.05); „*Megapartidul* lui Băsescu prinde contur" (EZ, 20.02.06, p. 1);

– „De la puritatea sportului, la sportul *megaafacere*" (N24 – 18.02.06).

Alţi termeni din categoria CGD atestaţi în articole sau emisiuni informative sunt: *Mega afaceri* (titlu de rubrică de ştiri economice, A, 21.05.01, p. 7); *megacontrol* (A, 18.10.01, p. 1); *megaescrocherie* (A, 23.03.01, p. 9); *megafond*, *megafuziune* (A, 20.02.01, p. 7); *megahidrocentrală* (A, 17.10.00, p. 7); *megainstituţie* (A, 11.01.01, p. 1); *mega-proiect* (Tele 7 ABC, 27.10.01); *megaraid* (A, 18.08.01, p. 1); *megastaţiuni* (A, 30.10.93, p.8); *megaziar* (A, 5.03.94, p.6).

Numeroase compuse cu *MEGA-*, având funcţie evaluativă, apar în ştiri sau în cronici privitoare la viaţa artistică: *megaspectacol* (TVR1, 23.04.01); *megaconcert* (A, 17.11.01, p.4); „*megaconcursul* Dance-Cluj 2000" (A, 22.05.00, p.4); „*megaevenimentul* numit «Noaptea devoratorilor de publicitate»" (A, 23.03.01, p.14); „*megaparadă* de modă" (A, 5.02.00, p.3); „*megashow* artistic [*sic*] cu formaţia Divertis" (Ant.1, 12.04.01); *megateleviziune* (TV Mania, 51/2003, p. 64); „*megaturneul* care durează o lună" (JN, 12.04.05); „*megaproducţia* care l-a transformat peste noapte în star pe Bruce Willis" (Tele G, 5/2005, p. 13).

Formaţii cu *MEGA-* figurează frecvent în titulatura unor emisiuni, programe sau documentare TV difuzate, în principal de canalele „National Geographic" (*Megaoraşe*, *Megastructuri*) sau „Discovery" („*Megarăzboaie* cu fiare vechi"; *Megaconstructori*; „*Megasurvol* african"; *Megavaporul*). Alte exemple sunt *Megacutremurul* (TVR1), MTV *Megahits* (MTV).

VII.2. Compusele „gazetăreşti" stilistice [CGS] reprezintă cea mai interesantă categorie din corpusul analizat, întrucât sunt motivate în raport cu toate cele trei funcţii ale discursului publicistic (referenţial-comunicativă, conativă/ persuasivă şi expresivă), accentul căzând pe ultima.

CGS apar, cu precădere, în texte analitice sau „de atitudine" (critice, polemice, satirice, parodice), cu referinţă la aspecte negative din viaţa social-politică, economică, publică, mondenă[23]. Marea majoritate reprezintă creaţii spontane, ocazionale, dependente de un anumit context referenţial sau verbal (de aceea, puţine dintre ele au şanse de a se impune în limbă).

Din punct de vedere semantic, ele actualizează, de regulă, conotaţii negative, care merg de la ironie până la sarcasm, nefiind exclusă nici intenţia de manipulare a cititorului sau a opiniei publice.

De reţinut că sensurile conotate negativ (peiorativ, depreciativ sau ironic) păstrează valoarea de superlativ / argumentativ a prefixoidului, dar sunt mai puternic condiţionate contextual decât cele denotative.

Expresivitatea CGS este de două tipuri – *intralexicală* sau *contextuală* – după cum sursa ei se găseşte în structura compusului sau în enunţ.

VII.2.1. Expresivitatea intralexicală se datorează parodierii unor modele terminologice din limbajul ştiinţific, prin asocierea insolită dintre două elemente contrastante (sau chiar incompatibile) stilistic: un prefixoid „savant" şi un cuvânt-bază din afara limbii literare (popular, familiar, argotic):

– „*Megagaşca* condusă de fostul prim-ministru a prejudiciat statul român cu 11,8 mil. dolari" (A, 10.10.94, p. 1);

– „*megaşuşă* pe stadionul din Roşiori între Naţionala '70 şi Selecţionata cântăreţilor" (AC, 4/2001, p. 2);

– „*Megaţeapa* de la Banca Populară Română" (AP, 127/2000, p. 12);

– „Cine a luat *megaşpaga* pentru gazul importat din Rusia?" („Gardianul", 5.01.06, p. 1);

– „*Megahoţie* cu cercei de oaie" [pentru identificarea animalelor] (JN, 15.11.05, p. 1);

– „Dacă le moare cineva din familie, fabrica le dă sicriu şi bani pentru un *megaparastas*" (G, 8.02.06, p. 2).

Formaţiilor citate li se pot adăuga compuse semnalate de Mioara Avram (în articolele indicate în bibliografie): *megamafiot*, *megamăgărie*, *megaploşniţă*, *megaţepar*, *megaţoapă*[24].

Un tip aparte de expresivitate interlexicală (motivată de tocirea expresivităţii lui *MEGA*-) se realizează printr-un procedeu similar supraprefixării – acumularea de formanţi cu semnificaţie de superlativ. Exemplele de care dispunem reprezintă creaţii cu caracter ludic, specifice pentru o publicaţie cu caracter satiric: „Natty Badea s-a măritat, de curând, în *supermegaultrasecret*" (AC, 6/2006, p. 14); „S-a apucat şi Antena 1 de filmat, în *super-mega-arhi-ultrasecret*, un serial care ca ieşi pe piaţă prin primăvară" (AC, 4/2006, p. 14). Acestora li se poate adăuga un exemplu de limbă vorbită, înregistrat într-un talk-show TV: „Eu nu am foarte mulţi bani şi eu nu puteam să-i fac o *mega-mega-înmormântare*" (OTV, 21.08.05).

VII.2.2. Expresivitatea de natură contextuală – reprezentând un grad superior de elaborare stilistică – presupune sesizarea de către cititor a unor efecte de intensificare realizate prin:

(a) plasarea compuselor cu *MEGA-* într-un context metaforic, specific metaforei explicite în care apare şi termenul propriu, pentru a asigura o decodare conformă intenţiilor publicistului:

– „Războiul Opoziţie – Putere care se anunţă în această toamnă va fi doar un alt *megaspectacol* politic, pentru deliciul sau groaza privitorilor" (G, 24.08.05, p. 4);

– „Aceeaşi debandadă, aceleaşi discursuri delirante, aceleaşi urlete, îmbrânceli şi invective [...] au făcut din Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională un *megarealityshow* românesc" (G, 29.09.05, p. 4);

(b) tonalitatea ironică generală a enunţului:

– „Primarul sectorului 5 e acuzat că a aruncat banii pe *megarevelioane*" (Ant.1 – 4.02.06);

– „*mega-templele* consumului – noile mall-uri de prin Bucureşti" (G, 8.09.05, p. 2);

– „Aştia-s oamenii [din serviciile secrete] pe care îi laudă Traian Băsescu pentru *megaatenţia* lor" (B1TV – 10.11.05);

– „Senatul a micşorat *megapensiile* pregătite pentru judecătorii Curţii Constituţionale" (A, 27.05.04).

(c) aglomerarea în context a mai multor compuse cu *MEGA-*, de tip denotativ şi conotativ, care se potenţează reciproc (de exemplu, *megapower*, *megaodraslă* şi *megagaşcă* într-un articol intitulat „*Megaodraslele* lui *Megapower*", cu subtitlul „Cum şi-au căpătuit progeniturile dnii Stolojan Th., Baltac Vasile şi Deutsch", A, 10.10.94, p.1); un exemplu similar apare în cazul supratitlului şi titlului unui articol din A, 18.05.00, p. 1: „În *megaafacerea* Costea-Bancorex-Agroholding/ Magistraţii francezi au parte de *megasurprize* de 5,9 milioane dolari şi ... *megaVIP-uri* à la Răzvan Temeşan"; „*megainginerie* financiară cu terenuri la Primăria Capitalei" (în context apare şi echivalentul sinonimic argotic „*un tun* de

33.000.000 euro" (ReTV, 10.08.05); „Cea mai mare şi mai tare petrecere pe care ţi-ai dorit-o: *megapetrecerea* de premiere în P-ţa Constituţiei" (N24 – 7.06.05); „În continuare veţi vedea toţi *greii manelelor* din România, *megamaneliştii* din România" (OTV, 1.03.05) (cf. titlul de revistă „*Mega Manele*" 1/2005).

(d) acumularea unor termeni cu semnificaţie de superlativ din sfera semantică (în sens larg) căreia îi aparţine compusul cu *MEGA-*: într-o tabletă care îl înfăţişează pe primarul Capitalei („*mega-hingherul* Bucureştiului") ca autor al atrocităţilor comise asupra câinilor fără stăpân, apar şi alţi termeni cu semnificaţie de superlativ negativ, precum „marea *cruzime*", „*barbarie* anacronică", *coşmar*, *orori* (Z, 5.03.01, p. 4);

(e) efectul de antifrază generat de incompatibilitatea semantică dintre CGS şi restul informaţiilor din enunţ:

– „Andreea Antonescu, o roşcată fără voce şi Andreea Bălan, o blondă fără alte perspective s-au trezit peste noapte *megastele*" (AC, 11/2001, p. 17);

– „Cu această ocazie am putut viziona câteva dintre scălămbăielile cu care cucerise *megateleviziunea* Tele 7 ABC" (AC, 11/2001, p. 17);

– „PSD este acum un *megapartid*, un colos cu picioare de lut, care se va sparge în mai multe partide social-democrate" (ReTV, 4.06.05).

Acelaşi efect de antifrază se realizează prin utilizarea ghilimelelor: „Turismul între «*megareforme*» şi situaţia de fapt" (Panoramic RTV, 33/1993, p.2).

VIII. În condiţiile unei înmulţiri explozive a formaţiilor cu *MEGA-*, care tind să depăşească graniţele discursului publicistic, intrând în uzul general (în limbajul literar standard)[25], considerăm că se poate vorbi despre un formant lexical „la modă".

Deşi este evident că multe dintre compusele prezentate nu vor rezista în timp, fenomenul analizat – extinderea compunerii de tip tematic („savant") şi apariţia unor formaţii lexicale conotate expresiv – reprezintă un aspect caracteristic pentru etapa actuală[26]. În acelaşi timp, el demonstrează vitalitatea şi creativitatea limbii române, precum şi capacitatea ei de „sincronizare" cu „mode lingvistice" internaţionale.

NOTE

1. Termenul *prefixoid* a fost introdus în lingvistica românească de Iorgu Iordan (1947: 192-194; 215-216); pentru o prezentare detaliată a concepţiei sale privind caracteristicile funcţionale, formale şi semantice ale prefixoidelor în raport cu prefixele, vezi Drincu (1999: 35-40). Termenul a fost ulterior adoptat de majoritatea lingviştilor români, fiind definit în DSL (401-402): „Element formativ asemănător cu prefixele recente, care, aşezat înaintea morfemului independent sau a rădăcinii, dă naştere unor cuvinte noi prin schimbarea sensului lexical [...]. Cu caracter cult şi ştiinţific, majoritatea circulă în limbajul literar mai mult sau mai puţin specializat". În lingvistica franceză, procedeul în discuţie este desemnat drept *recompunere* (fr. *récomposition*) la Martinet (1979: 263) şi Mitterand (:58), iar la Guilbert (1975: 224) drept *compunere alogenă* (fr. *composition allogène*).

2. Vezi Avram, *Cuvânt înainte*, în $FCLR_1$(8) şi Avram (1997 a).

3. Vezi Dimitrescu (1962; 1995); Maneca (1959); DN_3; DETS.

4. Cf. *megacefal-megalocefal-macrocefal* (DN_3).

5. Cf. *megaspor-macrospor*; *megacosmos-macrocosm*; *megaterm-macroterm* (DN_3).

6. Vezi FCR_1 (25), unde sunt indicate prefixoidele *radio-*, *stereo-*, *auto-*, *foto-*, *moto-*, *tele-*, la care se pot adăuga *audio-*, *macro-*, *micro-*, *video-*.

7. De exemplu *fago-/-fag*; *filo-/-fil*; *termo-/-termie*.

8. Avram (1997 a: 28-29) precizează: „Deşi fuseseră împrumutate de mai mută vreme, câteva elemente de compunere au devenit productive abia în aceşti ani, deci pot fi considerate noutăţi din punct de vedere funcţional:

este vorba de sufixoidele *–man*, de origine engleză, cu varianta *–men* [...], *–naut* [...], *–zaur* [...], *maxi–* [...] şi, mai ales *mega–* (câteva zeci de formaţii, de la *megasticlă* Pepsi.Cola la *megapreşedinte*"; vezi şi cercetările consacrate prefixoidelor, în general, de Stoichiţoiu Ichim (2002: 225-248) şi Ionescu (2003: 151-161), precum şi prefixoidului *MEGA-*, în special, de Stoichiţoiu Ichim (2002: 225-232).

9. Vezi Dimitrescu (1962) şi (1995). Reţinem faptul că într-un studiu din 1970 (republicat în Dimitrescu 1995: 168-173), autoarea constată că prefixoidul *mega(lo)-*, menţionat de I.Iordan, nu figura în nici un compus din limbajul presei.

10. Vezi Avram (1997 a şi b) şi (1998); subscriem la precizarea autoarei, conform căreia „În ultimii şapte ani se constată nu numai înmulţirea explozivă a formaţiilor noi – fie şi efemere –, ci şi înmulţirea şi diversificarea tipurilor de asemenea compuse faţă de cele cunoscute anterior, precum şi o mutaţie de natură stilistică" (Avram 1997 a:26).

11. Cf. Martinet (1979: 224): „La confixation offre une des sources les plus vivantes de création lexicale"; vezi şi Goose (1975: 43-45); Avram (1998: 165-166).

12. Termenii marcaţi cu iniţialele M. A. au fost preluaţi din articole ale Mioarei Avram, consacrate compunerii tematice.

13. Vezi Ionescu (2003: 159): „Fenomenul eminamente lexical, are consecinţe importante la nivel sintagmatic, în cadrul grupului nominal, funcţionând ca mijloc de economie sintactică [...]. Ataşarea prefixoidelor cu valoare superlativă la baze substantivale rămâne un argument care susţine ipoteza extinderii categoriei gradării la substantiv".

14. Vezi Ionescu (2002: 151-161).

15. Ambii termeni sunt utilizaţi de Guilbert (1975: 228) pentru a desemna „la formation qui consiste à faire suivre un élément d'origine grecque d'un nom français jouissant d'une autonomie lexicale".

16. Dans l'usage du composé de type allogène, interviennent des motivations qui suppléent la connaissance de la syntagmatique lexicale, et qui procèdent de la relation paradigmatique de comparaison avec des formations semblables existant déjà dans le lexique" (Guilbert 1975: 234); pentru rolul analogiei – din perspectiva lingvisticii generale– vezi Coseriu (1999: 29): „Individul creează actele sale lingvistice după modele pe care le păstrează în memoria sa, altfel spus, recreează acte lingvistice anterior experimentate şi, recreându-le, le modifică într-o anumită măsură în forma lor, ori în conţinutul lor sau, de asemenea, în ambele aspecte".

17. „Le processus d'*autonomisation* de l'élément de composition savante et de sa *paradigmatisation* est favorisé par un certain nombre de facteurs spécifiquent linguistiques, quoiqu'ils trouvent leur cause dans la pratique sociale" (Guilbert 1975: 234).

18. Singurul compus din corpus care conține ca bază un împrumut din franceză este numele cunoscutului supermarket *MegaImage* (cf. rostirea consacrată în română [megaimaj].

19. „În limba română, majoritatea construcțiilor sunt calchiate. Tiparul a răspuns, în același timp, unei tendințe a limbii, care a permis apoi crearea unor structuri autohtone expresive" (Ionescu 2002: 158).

20. Gama de valori semantice atribuite lui *MEGA-* este evidențiată și de eterogenitatea enunțurilor de tip definițional corespunzând (în MDN: 542-543) compuselor „savante" cu prefixoidul în discuție: *„megacariocit"* – „celulă *uriașă* a măduvei roșii din os"; *„megacariocitoză"* – „abundență *excesivă* în măduva osoasă a megacariocitelor"; *„megaesofag"* – „dilatare *enormă* a esofagului"; *„mega-relief"* – „formă de relief *de mare întindere*, prin continente și oceane", *„megaștiință"* – „teorie *generală* a cercetării științifice".

21. Cf. Avram (1997a: 30-35).

22. Fenomenul este analizat de Guțu-Romalo (2000 : 229), care constată că limbajul științific „exercită, datorită prestigiului domeniului pe care îl reprezintă, o puternică influență asupra celorlalte variante ale limbii literare: uzul lingvistic marchează o evidentă preferință pentru termenii și, mai rar, structurile acestui stil funcțional, care pătrund în varianta standard și își extind utilizarea – adeseori cu accepții figurate – dincolo de limitele domeniului specific"; vezi, în același sens, Avram (1997 b:27) și Stoichițoiu Ichim (2001: 63-71).

23. Referindu-se la compusele cu afixoide, Mioara Avram observă că „limbajul pamfletar cultivat de presa actuală oferă un câmp propice de înflorire a acestui procedeu" (Avram 1997: 30).

24. „Expresivitatea compuselor de tip tematic este direct proporțională cu contrastul stilistic dintre constituenți, deci este mai mare la compusele care alătură formanți internaționali savanți unor cuvinte populare, familiare sau chiar argotice" (*ibidem*).

25. Dintre termenii cu cele mai multe atestări, care ne îndreptățesc să-i considerăm ca formații stabile, cu perspectiva de a rămâne în limbă, menționăm: *megaafacere, megaconcert, megaescrocherie, megaofertă, megapremiu, megaspectacol, megastar, megasucces*.

26. „Cu tot caracterul efemer al unor construcţii recente de acest tip, nu ar trebui să nesocotim remarcabila lor funcţie de diagnosticare atunci când ne propunem să determinăm tendinţele care se manifestă în evoluţia formării cuvintelor. Iar printre aceste tendinţe, una dintre cele mai puternice este chiar larga utilizare a pseudoprefixelor" (Dimitrescu 1995 : 172).

IV

Siglarea: modă sau necesitate?

„Les sigles sont à la mode"
(Mortureux 1997: 176)

„Le sigle naît toujours d'un besoin d'abréviation"
(Candel 1992: 139)

I. Siglarea reprezintă o modalitate de abreviere prin care iau naştere noi unităţi lexicale, numite **sigle**.

Siglele sunt considerate – atât în bibliografia românească, cât şi în cea străină – un tip de compuse abreviate, alcătuite prin juxtapunerea literelor iniţiale ale cuvintelor care formează un grup sintactic stabil (de regulă, o sintagmă nominală – SN)[1].

În raport cu disputa terminologică privind tipologia abrevierilor[2], am optat pentru accepţiunea restrictivă a termenului, lăsând deoparte *acronimele* (abrevieri compuse din silabe iniţiale sau fragmente de cuvânt)[3], mai puţin interesante şi mai instabile decât siglele, deoarece sunt, în majoritate, nume proprii (de firme, societăţi, asociaţii etc.) invariabile.

II. Proliferarea siglelor constituie un aspect al dinamicii lexicale semnalat, îndeosebi după al doilea război mondial, în toate limbile moderne[4].

Deşi apariţia abrevierilor este legată de antichitatea greco-latină[5], istoria modernă a siglei, ca procedeu cult de

îmbogăţire a vocabularului, specific limbii scrise, începe din secolul al XX-lea. Siglarea s-a dovedit foarte productivă în engleză (mai ales în varianta sa americană), în rusă şi în franceză (sub influenţa englezei).

În limba română, între primele sigle atestate, se află: *CFR* = Căile Ferate Române (1856); *DGP* = Direcţia Generală a Telegrafelor şi Poştelor (1864); *CEC* = Casa de Economii şi Consemnaţiuni (1864); *SAR* = Societatea Academică Română (1867); *PNL* = Partidul Naţional Liberal (1875)[6].

În *perioada interbelică*, numărul siglelor continuă să crească, iar procedeul este semnalat, mai întâi, de Iorgu Iordan, care îl considera livresc şi puţin productiv, dezvoltat sub influenţa unor modele străine (îndeosebi din franceză şi rusă)[7]. După al doilea război mondial, numărul abrevierilor din română a crescut constant, mai întâi sub influenţa limbii ruse (1945-1965)[8], iar ulterior a francezei şi englezei[9].

După 1989, inventarul siglelor utilizate în presă şi în terminologii a înregistrat o creştere spectaculoasă[10]. Avalanşa de sigle – împrumutate, calchiate sau create pe teren românesc – nu îşi găseşte decât o palidă reflectare în dicţionarele de neologisme (MDN, DCR$_2$). Chiar o lucrare recentă, de pionierat în lexicografia românească – *Dicţionarul de abrevieri şi simboluri* [DAS] (Pitiriciu; Topală 1998) – nu reflectă decât parţial bogăţia şi diversitatea abrevierilor în uz.

Dinamica fenomenului poate fi urmărită pe baza studiilor consacrate, *după 1960*, compuselor prin abreviere[11].

Propriile noastre cercetări asupra siglelor din mass-media – începute în urmă cu un deceniu[12] – au confirmat productivitatea procedeului, explicabilă atât prin „presiunea" unor modele străine, cu circulaţie internaţională, cât şi prin necesităţi obiective[13].

III. Constatările care urmează au la bază **un corpus de circa 800 de sigle diferite** selectate din mass-media de după 1990, dar exemplificările au fost alese, cu prioritate, din perioada 2004-2006, pentru a contura mai exact imaginea actuală a fenomenului.

Ca o observaţie cu caracter general, se remarcă rolul dominant al modelului francez, atât în structura siglelor, cât şi în funcţionarea şi lexicalizarea acestora.

Siglarea (procesul de creare şi, implicit, de impunere a siglelor în uzul limbii) va fi privită ca un aspect al *neologiei formale (sintagmatice)* care, în ciuda caracterului său convenţional, nu exclude *creativitatea lexicală*[14]. De aceea, considerăm că un fenomen în plină expansiune – cum este cel discutat aici – nu poate fi cunoscut numai printr-o **analiză structurală**, de (tip descriptiv[15]) sau **normativă**[16]. Cele două trebuie asociate cu o **abordare funcţională**[17], menită să evidenţieze motivaţia şi efectele procesului, din perspectiva funcţiei de comunicare a limbii. Rezultatele unei asemenea cercetări permit cunoaşterea mai aprofundată a dinamicii lexicale, dar şi proiectarea unor *dicţionare de sigle* (cu caracter explicativ şi normativ), în conformitate cu principiile moderne ale *siglografiei*[18].

IV. Pe fondul mobilităţii generale a lexicului, **dinamica siglelor** prezintă un interes aparte, ştiut fiind că formaţiile de acest tip au – în orice limbă – caracter instabil, efemer[19]. Cercetarea diacronică a fenomenului evidenţiază că „durata de viaţă" a siglelor este condiţionată de cea a referentului. Instabilitatea afectează, în principal, numele proprii din domeniile politic, administrativ şi economic.

Dintre cele mai vechi sigle româneşti, apărute spre sfârşitul secolului al XIX-lea, au rămas în uz, până astăzi *CEC,*

CFR şi *PTT*. Majoritatea siglelor create în perioada interbelică (după modele franceze), ca şi cele apărute după al doilea război mondial (sub influența limbii ruse) au dispărut odată cu realitățile care le-au generat[17].

Începând din decembrie 1989, dinamica accelerată a siglelor devine o tendință definitorie pentru „epoca de tranziție"[21]. Cele mai numeroase dispariții se înregistrează în domeniile politic, economic şi administrativ: *RSR* (fostă *RPR*), *PCR* (fost *PRM*), *UTC* (fostă *UTM*), *UASCR* (fostă *UASR*), *UGSR, FDUS, MAN, BTT, ONT, IRTA, ARLUS*. Între numele comune trecute în fondul pasiv al limbii se află: *CAP* (fostă *GAC*), *IAS* (fostă *GAS*), *SMT, CAR, CTC, ICRAL, CC, BOB, HCM*.

Dintre siglele apărute şi ieşite din uz în perioada postdecembristă pot fi citate denumiri de formațiuni politice *(FSN, FDSN, PDSR, PAC, ApR, PDAR, CDR)* şi de instituții financiar – bancare *(BIR, FNI, FPP, FPS)*. S-au înregistrat şi modificări parțiale ale siglelor consacrate: *ITB* > *RATB* (Regia Autonomă de Transport Bucureşti); *IMF* > *UMF* (Universitatea de Medicină şi Farmacie); *IATC* > *UATC* (Universitatea de Artă Teatrală şi Cinematografică). Lipsa unei justificări pentru asemenea schimbări este demonstrată de menținerea în uz a siglei vechi, care poate coexista – în acelaşi articol – cu cea actuală: „*CFR* şi-a bătut joc de călători"; „regionala *CFR*"; „angajat la *SNCFR*" (A, 13.02.04, p. 3).

De regulă, siglele dispar odată cu referenții lor sau prin decizia de schimbare a denumirii unor instituții, organizații, asociații etc.: „De ieri, Consiliul Național de Acreditare a Învățământului Preuniversitar (*CNAIP*) nu mai există. În locul lui va funcționa Agenția Română de Asigurarea Calității Învățământul Preuniversitar (*ARACIP*)" (G, 3.11.05, p. 6); „Începând cu 1 mai, dispare *APAPS* [Autoritatea pentru

Privatizare şi Administraţia Participaţiilor Statului], apare *AVAS* [Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Bancare]" (A, 16.04.04, p. 14).

Caracterul perimat al unora dintre siglele prezente în discursul publicistic este subliniat, în context, prin diverse *procedee (pragma)lingvistice*:

– atenţionarea receptorului (presupus neavizat) şi „desfăşurarea" siglei: „Precizăm *pentru cititorii noştri* din licee, din cluburile de house, punk ori counterstrike, că *UTC* era, evident, *Uniunea Tineretului Comunist*" (AC, 39/2004, p. 12);

– determinări adjectivale: „fostul *ICRAL*" (G, 29.11.05, p. 14); „*fostele* IAS-uri" (A, 16.04.04, p. 14); „*fosta* URSS" (A, 6.12.04, p. 4); „steaguri din *defuncta* RDG şi la fel de *trecuta* RSR" (A, 28.01.04, p. 1); „*fostul* PCR" (RL, 29.04.04, p. 12);

– precizări de tip metalingvistic care asociază – în contexte cu finalitate explicativă – vechea şi noua siglă: „*fostele* FPP-uri (care, ulterior, *s-au transformat* în SPP-uri)" (A, 10.02.05, p. 5); „*astăzi defuncta* URSS" (AW, 144/2005, p. 12); „fostul *SIPA*, *actualmente* Direcţia Generală de Protecţie şi Anticorupţie (*DGPA*) din cadrul Ministerului Justiţiei" (A, 2.02.05, p. 12);

– construcţii analogice conotate peiorativ: „o echipă tânără [de guvernanţi] bântuită de *fantoma CDR* [Convenţia Democratică din România]" (CN, 28.12.04, p. 1); „*CAR-ul* [Casa de Ajutor Reciproc] socialist a reînviat pe Internet" (ReTV, 2.11.04); „o atmosferă de Congres *PCR*" (G, 21.11.05, p. 4);

Mult mai rar, comentariile istorice şi metalingvistice marchează revenirea în uz a siglei vechi:

– „Ţărăniştii se întorc la vechea denumire a partidului, *PNŢCD*, după ce n-au reuşit, timp de mai bine de un an, să-şi înscrie la tribunal formaţiunea redenumită în vara lui 2004, Partidul Popular Creştin Democrat (*PPCD*)" (G, 24.10.05, p. 4);

– „«Sunt bune şi voturile PPRM», declara Emil Boc, când talibanii lui C.V. Tudor smulgeau «P»-ul de la «Popular» din firma partidului" (G, 7.06.05, p. 4).

Reluarea în mass-media actuală a unor asemenea sigle are, de regulă, valoare de referinţă, fiind folosită pentru valoarea sa „evocatoare" ori ca termen de comparaţie în sens ironic, peiorativ sau depreciativ:

– „Să nu ne închipuim că eroii muncii socialiste, coloneii şi generalii secu, ai Miliţiei şi ai Armatei, membrii *CC* [Comitetul Central], primii secretari de judeţ, secretarii *BOB-urilor* [Biroul Organizaţiei de Bază], preşedinţii de *CAP* şi *GAS* [...] au ţopăit în acele zile [din decembrie 1989] de fericire că vor fi daţi afară din abator" (G, 21.12.05, p. 12);

– „Există în partid tot mai mulţi care spun că Revoluţia lui Geoană n-a fost o revoluţie: PSD rămâne *PDSR-ul foştilor comunişti*, al mineriadelor şi al corupţilor" (G, 2.11.05, p. 4);

– „Ancheta criminalistică şi raportul IML (efectuate în stil comunist de oameni ai regimului *PCR-FSN* sunt marcate de numeroase inexactităţi" (RL, 16.05.05, p. 7);

– „Alianţa DA riscă să aibă soarta *fostei CDR*" (TVR1, 4.07.05); „*noul CDR* [= Alianţa DA]" (A, 11.09.04, p. 1);

– „Marko Bela: PSD redevine *PSDR-ul naţionalist* al lui Ion Iliescu" (G, 14.11.05, p. 4);

– „PRM susţine că e vorba despre *CDR 2004*, în care, practic, PUR a luat locul PNŢCD" (ReTV, 28.12.04);

– „Discuţiile din CNC-ul Alianţei ne aduc aminte de *răposata CDR*, care şi-a dat duhul în urma unor COCOPO-uri şi COCOPA-uri [organisme de conducere ale CDR] interminabile" (N24, 31.08.05);

– „În ceea ce-l priveşte pe [ministrul Sănătăţii] Nicolăescu, [deputatul PSD Victor Ponta] l-a numit «contabil de *CAP*»" (JN, 16.12.05, p. 6).

Din punct de vedere onomasiologic, siglele prezente în mass-media sub formă de *substantive comune* abreviază baze aparţinând celor mai diverse domenii, de la terminologii ştiinţifice până la argou.

- **Domeniul administrativ-juridic**

– *BI* (Buletin de Identitate); *CI* (Carte de Identitate): „Grila de acte pentru înscriere este: copie *BI* / *CI* [...]" (A, 29.01.05, p. 7);

– *OUG* (ordonanţă de urgenţă a Guvernului): „După ce a ajuns să emită câte 200 de *O.U.G.-uri* pe an, Cabinetul Năstase face pe lupul moralist şi reglementează regimul ordonanţelor" (A, 30.01.04, p. 2);

– *OG* (Ordonanţă de Guvern); *HG* (Hotărâre de Guvern): „Organizarea şi funcţionarea Agenţiei se fac prin intermediul *HG* 308/11.03.04, iar odată cu apariţia L 215 / 24.05.04 care aproba *OG* 42/01.04, aceasta s-a transformat în ANSVSA)";

– *CJ* (Consiliul Judeţean): „«Bomba» preşedintelui *CJ* Braşov a fost infirmată însă, categoric, câteva ore mai târziu" (A, 15.04.04, p. 5);

– *PIF* (Post de Inspecţie [Veterinară] la Frontieră): „Au fost supuse evaluării locaţiile alese de către specialiştii ANSVSA pentru organizarea viitoarelor *PIF-uri*" (A, 14.12.04, p. 5);

– *AN* ([infracţiune cu] autor necunoscut): „Numărul copleşitor al *«AN»-urilor* sau schimbările politice clatină fotoliile potentaţilor din fruntea autorităţilor" (RL, 30.12.04, p. 16);

– *NUP* (neînceperea urmării penale); *SUP* (scoaterea de sub urmărire penală): „După ce parchetul i-a făcut scăpaţi cu *NUP-uri* şi *SUP-uri*, cinci procurori şi un judecător – excluşi din magistratură de CSM" (A, 26.08.04, p.1).

- **Domeniul economico-financiar şi al asigurărilor**

– *AGA* (Adunarea generală a acţionarilor); *CA* (Consiliul de administraţie): „O altă mişcare a fost modificarea pachetului anticorupţie, astfel încât cu aprobarea şefilor ierarhici, funcţionarii publici să poată face parte din nou din *AGA* şi *CA*" (RL, 22.04.05, p. 3);

– *DEA* (dobândă efectivă anuală): „Magazinul în cauză era singurul unde se afişează pe etichetele cu preţuri şi nivelurile *DEA*" (A, 7.01.05, p. 5);

– *ISD* (investiţii străine directe): „Şi privatizarea societăţii Electrica Banat va contribui la creşterea volumului *ISD* în 2005" (RL, 23.12.04, p. 4);

– *AVS* (aport valutar special): „Constantinescu a propus elaborarea unei legi [...] care să prevadă trecerea la CNSAS a arhivei *AVS* – Aport Valutar Special – a dosarelor de securitate care priveau agenţiile de comerţ exterior" (G, 29.11.05, p. 4);

– *PEP* (Programul Economic de Preaderare): „În proiectul *PEP* se precizează că Guvernul va abroga aceste facilităţi [fiscale]" (G, 28.11.05, p. 5);

– *PIB* (Produsul Intern Brut): „Cercetarea românească va trebui să beneficieze până în 2010 de trei la sută din *PIB*" (A, 3.02.04, p. 3);

– *RCA* (răspundere civilă auto): „Poliţa *RCA*, mai scumpă cu 30 %" (EZ, 29.11.04, p. 18);

– *CAS* (contribuţia la asigurări sociale): „De anul viitor, prin noul Cod Fiscal, se reduce impozitul pe profit, pe venit şi *CAS-ul*" (A, 16.06.04, p. 6);

– *CCM* (contract colectiv de muncă): „Liderul LSMVJ susţine că şi în viitorul *CCM*, minerii îşi vor păstra gratuităţile" (RL, 6.01.05, p. 5);

– *SIF* (societate de investiţii financiare): „*SIF-urile* sunt adevărate mine de aur şi cine le administrează capătă o putere impresionantă asupra economiei româneşti" (JN, 19.04.05, p. 15);

Domeniul economico-financiar

– *SRL* (societate cu răspundere limitată): „*Un SRL* vrea să transforme clădirea secției de yachting a Sportului Studențesc în restaurant" (A, 18.03.05, p. 11);

– *TVA* (taxa pe valoarea adăugată): „Bugetul nu își permite *TVA* redus la alimente, spun reprezentanții Finanțelor"(G, 13.07.05, p. 5);

– *IMM* (întreprindere mică și mijlocie): „Deși în domeniul *IMM-urilor* evaziunea este foarte mare, acestea sunt și foarte greu de controlat" (G, 8.07.05, p. 5);

– *RON* (sigla englezească pentru „leul greu"): „Euro se apropie de 3,7 *RON*, dolarul a depășit 3,1 *RON*" (G, 8.11.05, p. 5);

– *IFN* (instituții financiare nebancare): „*IFN-urile* vor funcționa ca veritabile bănci" (G, 18.01.06, p. 5);

– *PAC* (politica agricolă comună): „Chirac nici nu vrea să audă și insistă că *PAC* este foarte modernă" (G, 20.06.05, p. 12).

- **Domeniul politico-social**

– *ONG* (organizație neguvernamentală): „MCC finanțează cu zece miliarde de lei proiecte culturale ale *ONG-urilor*" (G, 12.05.05, p. 13);

– *CNC* (consiliul național de conducere): „În *CNC* Alianței se va prezenta poziția față de alegerile anticipate" (ReTV, 9.03.05).

- **Domeniul arhitectural-urbanistic și al construcțiilor**

– *PUZ* (plan de urbanism zonal): „Traian Băsescu: «*Puz-urile* au fost întotdeauna zonă de trafic de influență, niciodată dovedită»" (A, 22.10.04, p. 7);

– *PUG* (plan de urbanism general): „modificarea prevederilor aceluiași *PUG*" (A, 20.10.04, p. 4);

– *BCA* (beton celular autoclavizat): „Ziua, dar şi noaptea, pe platformă pot fi întâlnite zeci de căruţe pline cu cărămizi şi blocuri de *BCA*" (A, 20.01.05, p. 3);

– *CET* (centrală electrică de termoficare): „Un număr de 16 *CET-uri* erau înregistrate, la sfârşitul lunii septembrie, cu restanţe la achitarea acestor credite" (A, 17.11.04, p. 6);

– *POT* (plan de ocupare a terenului); *CUT* (coeficient de utilizare a terenului): „Direcţia de Urbanism şi Amenajare a Teritoriului din Primăria Capitalei i-a fixat [proprietarului de teren), un *POT* de maximum 15 %, un *CUT* de 0,28 % şi doar un P + 2" (AC, 44/2005, p. 26).

- **Domeniul medical**

– *ORL* (otorinolaringologie): „Se întâmplă destul de frecvent ca pacientul să ajungă la un specialist *ORL* care vede că are polipi" (A, 16.04.04, p. 3);

– *ATI* (anestezie – terapie intensivă): „Nicolae Bunea a fost internat în [secţia] *ATI* cu arsuri de gradul I şi II pe faţă, mâini, gât şi torace" (L, 3.01.05, p. 2);

– *RMN*: „Oamenii de ştiinţă americani au examinat, cu ajutorul rezonanţei magnetice nucleare (*RMN*), structurile cerebrale a 27 de persoane dependente de cocaină" (A, 20.11.04, p. 7);

– *BPOC* (bronhopneumopatie obstructivă cronică): „*BPOC*, o boală mai rea decât SIDA, începe de la o ţigară" (A, 7.02.04, p. 7);

– *TBC* (tuberculoză): „Sanatoriile *TBC* vor fi desfiinţate" (JN, 16.04.05, p. 19);

– *VRS*: „În Irlanda, Franţa, Olanda şi Anglia există o circulaţie activă a virusului respirator sinciţial (*VRS*) pe fondul creşterii numărului de bronşiolite la sugari şi copiii mici" (A, 2.12.04, p. 16);

– *IMC*: „Cea mai la îndemână modalitate de a afla dacă aveţi o greutate sănătoasă este aceea de a vă verifica *IMC-ul* (Indicele de Masă Corporală)" (A, 8.11.04, p. 5);

– *THS*: „În cazul femeilor aflate la menopauză, tratamentul hormonal substitutiv (*TSH*) reprezintă, se pare, o metodă eficientă de protejare a cartilajelor articulare" (EZ, 17.10.04, p. 4);

– *ARV*: „1291 erau copii cu vârste între 0-14 ani dintre care 78,46 % se aflau sub tratament *ARV* (antireplicare virală)" (G, 15.08.05, p. X);

– *EPO*: „Americanul Lance Armstrong este bănuit că, în timpul turului din 1999, ar fi folosit drogul eritropoetină (*EPO*)" (G, 24.08.05, p. 9);

– *HBP*: „Hipertrofia benignă a prostatei (*HBP*) sau adenomul de prostată este o afecţiune progresivă şi constă în mărirea necanceroasă a prostatei" (A, 26.02.05, p. 5);

– *BTS* (bolile cu transmitere sexuală) („Bolero", mai 2005, p. 108);

– *CIVD*: „Acesta [Yasser Arafat] a murit din cauza unei maladii a sângelui numită coagulare intravasculară diseminată (*CIVD*)" (RL, 18.11.04, p. 8);

– *AVC*: „Multă vreme s-a crezut că accidentul vascular cerebral (*AVC*) afectează doar persoanele adulte" („Jurnalul de sănătate", 3.01.06, p. 5).

- **Substanţe chimice (materiale, combustibili etc.)**

– *PVC* (policlorură de vinil < engl. polyvinyl chloride): „Tâmplărie *PVC* cu geam termoizolant" (anunţ publicitar – A, 15.04.05, p. 15);

– *CLU* (combustibil lichid uşor); „Fondurile destinate aprovizionări cu *CLU* s-au epuizat foarte repede" (G, 14.06.05);

– *TNT* (trinitrotoluen): „Se crede că femeia purta asupra ei un dispozitiv exploziv artizanal, compus din 300-400 de grame dintr-o substanță echivalentă cu *TNT* şi din schije metalice" (A, 2,09.04, p. 13);

– *GPL* (gaz petrol lichefiat): „Arzătorul automatizat funcționează cu aceleaşi performanțe şi cu gaze naturale şi cu gaz petrol lichefiat (*GPL*)" (A, 14.01.05, p. 5).

- **Domeniul sportiv**

– *JO* (Jocuri Olimpice): „Comisia Tehnică a COR va decide dacă Diana Mocanu merge la *JO*" (A, 16.07.04, p. 12);

– CM_1 (Campionat Mondial): „România, în semifinale la *CM* de juniori de tenis de masă" (A, 30.11.04, p. 14);

– CM_2 (Cupa Mondială [la fotbal]): „Dragomir este convins că Pițurcă va califica România la *CM* [din 2006]" (A, 29.12.04, p. 15);

– *FC* (fotbal club): „Acest lucru nu prea convine unor oameni din conducerea *FC* Dinamo" (G, 14.11.05, p. 8);

– *MP* (Marele Premiu al Canadei la automobilism): „Raikkonen a câştigat *MP* al Canadei pentru că a abandonat Alonso" (G, 14.06.05, p. 9).

- **Domeniul învățământului**

– *ID* (învățământ la distanță): „Dezvoltarea programelor *ID* reprezintă o formă de participare şi integrare a universităților în viața socială reală" (GE, 14.11.05, p. VI);

– *SEI* (Sistem Educațional Informatizat): „Programul de informatizare a învățământului preuniversitar *SEI* (Sistem Educațional Informatizat) derulat de Ministerul Educației şi Cercetării a primit distincția «Best Bridge over the Digital Divide»" (A, 14.02.05, p. 10).

- **Domeniul transporturilor**

– *DN* (Drum Național): „Două *DN-uri* din Alba au fost blocate în urma alunecărilor de teren" („Atac", 2.06.05, p. 6);

– *DE* (Drum European): „*DE* 70 blocat" (ReTV, 19.01.06);

– *TIR* ([vehicul pentru] transport internațional rutier): „*TIR-ul* era parcat în Vama Oradea, alături de alte maşini de mare tonaj" (A, 9.11.04, p. 14);

–*TAB* (transportor amfibiu blindat): „Un militar beat a intrat cu *TAB-ul* într-o Dacie" (A, 20.10.04, p. 14).

- **Domeniul militar**

– *UM* (unitate miliară): „100 de militari din Forțele Terestre, conduşi de comandantul *UM* 01847 Râmnicu Vâlcea, au intervenit în cadrul operațiunilor de evacuare a persoanelor sinistrate" (G, 28.12.05, p. 10);

– *IOVR* (invalizi, orfani, văduve de război): „pensii *IOVR*" (DAS: 154);

– *TTR* (tânăr cu termen redus [în efectuarea stagiului militar]);

– *AMR* (a mai rămas [din stagiul militar]) (DAS: 32).

V. Examinarea sub **aspect etimologic** a corpusului de sigle din presa actuală relevă o preponderență clară a creațiilor interne şi calcurilor în raport cu împrumuturile (raport aproximativ de 3:1)[22], ceea ce denotă capacitatea românei actuale de a asimila şi utiliza un procedeu de compunere internațional.

V.1. În **categoria împrumuturilor**, predomină cele de *origine engleză.*

- Din punct de vedere *pragmatic-funcțional*, acestea își justifică prezența prin *funcția denotativ-referențială*, prin *economia lingvistică* și prin *circulația internațională*, datorată apartenenței la limba „globalizării”, a relațiilor internaționale, a computerelor și Internetului.

Motivațiile enunțate explică, în opinia noastră, și faptul că româna actuală preferă să împrumute sigle din engleză, în loc să calchieze (deși formațiile calchiate prezintă avantaje, precum „transparența” semantică și absența dificultăților de asimilare). O dovadă în acest sens este numărul foarte mic al siglelor calchiate după modele englezești. DCR_2 (care se bazează pe excerptarea presei până la sfârșitul anului 1996) înregistrează un număr relativ redus dintre siglele de origine engleză care circulă în publicațiile actuale.

Din categoria numelor proprii apar *AIDS* (eliminat din circulație de sinonimul său împrumutat din franceză, *SIDA*), *FBI, HIV, NASA, NATO, UNICEF*, dar lipsesc altele, atestate chiar înainte de 1989 (*BBC, CIA, UNESCO*).

Dintre numele comune, DCR_2 include anglicisme precum *CV, CD, CD-Rom, LP, OK, UFO, VIP, WASP*; nu apar însă alte sigle frecvent întâlnite în presa post-decembristă (*DJ, KO, IT, PC, PR, PIN, SUV, ATM, SMS*)[23].

Sigle englezești consacrate în mass-media internațională au fost preluate ca atare și în română, fiind utilizate în discursul jurnalistic fără prezentarea sursei sau a traducerii[24].

Ponderea cea mai însemnată revine numelor proprii de:

– organizații și asociații internaționale: *NATO* (engl. North-Atlantic Treaty Organization); *FAO* (engl. Food and Agriculture Organization); *GATT* (engl. General Agreement on Tarrifs and Trade); *UNCTAD* (engl. United Nations Conference for Trade and Development); *UNESCO* (engl. United Nations Educational Scientific and Cultural

Organization); *UNICEF* (engl. United Nations International Children's Emergency Fund); *UEFA* (engl. Union of European Football Association);

– canale de radio şi televiziune: *ABC* (engl. American Broadcasting Company); BBC (engl. British Broadcasting Company); *CNN* (engl. Cable News Network); *MTV* (engl. Music Television); *NBC* (engl. National Broadcasting Company);

– agenţii de presă: *AP* (engl. Associated Press); *UPI* (engl. United Press International);

– agenţii şi organisme federale americane: *CIA* (engl. Central Investigation Agency); *FBI* (engl. Federal Bureau of Investigation); *NASA* (engl. National Aeronautics and Space Administration); *USAID* (engl. United States Agency for International Development).

• *Împrumuturile din franceză* sunt în număr mult mai mic. DCR$_2$ înregistrează termeni specializaţi din chimie (*ADN, ARN, PVC*), medicină (*ORL, SIDA*), tehnică (*TGV*).

V.2. În privinţa **calcurilor**, se observă tendinţa de orientare spre sursa franceză, care oferă avantajul unor structuri nominale uşor de transpus în limba română (datorită topicii şi, de multe ori, iniţialelor comune): *UE* (Uniunea Europeană) – fr. *UE* (Union Européenne); *OMS* (Organizaţia Mondială a Sănătăţii) – fr. *OMS* (Organisation Mondiale de la Santé).

Pe lângă calcuri mai vechi, reprezentând nume proprii frecvent utilizate în mass-media românească *(ONU, OMS, FIFA, FMI, OEP)*, după 1989 s-au impus şi altele, desemnând organizaţii internaţionale (*CEDO* – Curtea Europeană a Drepturilor Omului; *OSCE* – Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa; *PPE* – Partidul Popular European; *BERD*

– Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare; *PNUD* – Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare; *APCE* – Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei) sau naţionale (*CSI* – Comunitatea Statelor Independente [ex-sovietice]).

Dintre numele comune calchiate după modele din franceză, cele mai cunoscute, după 1990, sunt *SRL* (societate cu răspundere limitată – fr. société à résponsabilité limitée) şi *TVA* (taxa pe valoarea adăugată – fr. taxe sur la valeur ajoutée), proprii terminologiei economico-financiare, precum şi *ONG* (organizaţie ne/nonguvernamentală – fr. organisation nongouvernamentale), foarte frecvent întâlnit în domeniul social.

Sursa engleză poate fi invocată, alături de cea franceză (în virtutea etimologiei multiple) în cazul siglelor *ONG* (engl. *NGO*), *OZN* (engl. *UFO* / fr. *OVNI*), *TV* şi *SF*.

În rare situaţii, sigla străină şi cea calchiată, respectiv derivate ale lor, pot fi întâlnite în acelaşi text: „*Ufologii* [< engl. *UFO*] încearcă să stabilească dacă este vorba de un singur *OZN* sau mai multe" (Ant1, 27.11.05).

VI. Abordarea funcţională (pragmatică) a siglelor din mass-media actuală explică succesul acestui procedeu prin cauze de natură propriu-zis lingvistică, dar şi socio- şi psiholingvistică. Caracterul internaţional şi larga difuzare (atât prin împrumuturi, cât şi prin creaţii interne) ne îndreptăţesc să includem siglarea – cu inconvenientele şi beneficiile ei[26] – între efectele lingvistice ale *globalizării*, fără a omite apartenenţa sa la o anumită „modă" lingvistică a brevilocvenţei (stimulată şi de modalităţile electronice de comunicare: e-mail, chat etc.).

Potenţialul lingvistic subversiv al abrevierilor şi rolul lor în strategiile de manipulare specifice „limbii de lemn" a regimurilor totalitare au fost evidenţiate de George Orwell[27].

Opinii similare sunt susţinute în contemporaneitate de Vladimir Volkoff, care observă faptul că „abrevierea detaşează forma cuvântului de semnificaţia sa şi face din el un instrument mai docil decât cuvântul original” [...] „Se ajunge astfel la *novlangue* (pentru a relua neologismul lui George Orwell), din ce în ce mai descărnată, mai nominalistă, din ce în ce mai uşurată de lestul de inutil şi chiar incomod al etimologiei, de armonia imitativă, de istoria limbii, pe scurt de orice realism lingvistic, limbă care nu mai pune obstacole în calea propagării unor idei abstracte sau noi”[28].

Din perspectiva receptorului neiniţiat (nespecialist), Tatiana Slama-Cazacu relevă caracterul „cifrat” al abrevierilor care „devin un clişeu, mascant adesea, cu care «tehnocraţii» par să vorbească numai între ei, sau nespecialiştii vor să pară «informaţi», să utilizeze, din snobism, infatuare, nepăsare, impostură, asemenea clişee care umplu paginile «micului ecran» sau văzduhul în care circulă mesajele acustice”[29].

Funcţia „eufemistică” a siglelor este prezentă mai ales în domeniul economic şi în cel medical, pentru a „masca” realităţi neconvenabile sau virtual alarmante pentru receptorul nespecialist.

Ca exemple din domeniul financiar-bancar pot fi date următoarele sigle „netransparente”:

– *CIP* („preţul fără taxe afişat de mesajele publicitare pentru automobile”) (G, 29.11.05, p. 7);

– *DEA* (dobânda reprezentând costul real al creditării): „Pentru a nu-şi pune pe fugă clienţii prin afişarea *unor dobânzi efective anuale* (*DEA*), cu 5-10 la sută mai mari decât cele promovate în broşuri instituţiile de credit şi magazinele de electrocasnice care vând în rate s-au dovedit care de care mai inventive în a găsi tertipuri care să le permită să afişeze dobânzi cât mai mici” (A, 7.01.05, p. 5).

Percepţia comună negativă asupra abrevierilor din limbajele specializate a determinat eliminarea lor din structura facturii telefonice emise de Romtelecom, care, într-o scrisoare adresată abonaţilor precizează: „Nu au mai fost folosite abrevieri. Acum este mult mai simplu să citiţi şi să înţelegeţi factura Romtelecom".

În cazul *siglelor de strictă specialitate* – atât româneşti, cât mai ales străine – efectul de „manipulare" a receptorului neiniţiat poate fi contracarat prin diverse strategii explicative contextuale (de tip sinonimic şi / sau antonimic). Ilustrăm cumulul de procedee utilizate pentru a facilita înţelegerea siglei *CIP* cu citate dintr-un articol pe teme automobilistice (G, 29.11.05, p. 7):

– „Dacă reuşeşti, totuşi, afli că preţul este *CIP* (*fără taxe*) şi că modelul din imagine este, de cele mai multe ori, doar cu titlu de prezentare";

– „O iniţiativă a *CNA* cerea radiodifuzorilor ca spoturile difuzate pentru autoturisme să includă *preţul standard şi nu preţul CIP*";

– „Cuiva care cumpără maşina în leasing, nu-i foloseşte *preţul final, ci tocmai cel CIP*".

VI. Din punct de vedere lingvistic, siglarea asigură: (1) economia de expresie; (2) motivarea noii formaţii lexicale; (3) funcţia denominativă şi distinctivă; (4) posibilitatea lexicalizării compusului abreviat; (5) capacitatea de a constitui baze pentru derivare şi compunere[30].

VI.2.1. Economia lingvistică („tradusă" în economie de spaţiu – în presa scrisă şi de timp – în cea audiovizuală) constituie principala raţiune a utilizării siglelor în locul unor SN considerate „incomode" datorită lungimii lor[31].

Bazele abreviate sunt, de regulă *sintagme nominale*, în care primează subordonarea, reprezentând substantive comune (*OU* – ordonanță de urgență; *SRL* – societate cu răspundere limitată; *PUG* – plan de urbanism general) sau proprii (*CNSAS* – Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securității; *ANSVSA* – Autoritatea Naţională Sanitar-Veterinară şi pentru Siguranţa Alimentelor). Mai rar, siglele abreviază compuse din diverse terminologii (*ORL* – otorinolaringologie; *RMN* – rezonanță magneto-nucleară; *BPOC* – bronhopneumonie obstructivă cronică; *TV* – televiziune).

O categorie aparte este reprezentată de siglele care abreviază *locuțiuni pronominale* reprezentând *formule protocolare* de adresare şi indicare. Acestea se utilizează numai în varianta scrisă a limbii, fiind urmate, în mod obligatoriu, de numele persoanelor (de regulă monahi, înalţi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, reprezentanţi diplomatici): *MS* [Majestatea Sa]; „*PFP* [Prea Fericitul Părinte] Patriarh Teoctist" (RL, 16.10.04, p. 4); „*ÎPS* [Înalt Prea Sfinţitul] Teofan, Mitropolitul Ortodox al Olteniei"; „*PS* [Prea Sfințitul] Ciprian Câmpineanul, episcop vicar patriarhal" (RL, 16.10.04, p. 14); „*E.S.* [Excelența Sa] ambasadorul Italiei, Stefano Ronca" (S, 13.12.04, p. 4).

Din categoria *bazelor „atipice"* fac parte cele care includ *cifre*, menţinute şi în structura siglei: *UGIR 1903* (Uniunea Generală a Industriaşilor din România 1903); *PNL 93; TVR1; TVR2*. Cu titlu ocazional, sunt înregistrate sigle cu caracter specializat, având ca bază *substantive coordonate*: „capitolul *JAI* (Justiție – Afaceri-Interne)" [din negocierile cu UE]; „pensii *IOVR* (invalizi, orfani, văduve de război)".

În argou sunt abreviate întregi propoziţii (*AMR* – „au mai rămas [până la eliberare]", specific militarilor în termen): „Copiii, precum soldaţii îşi numără *AMR-ul* în aşteptarea

vacanței" (RAct., 7.06.04); „Ministrul Teodor Atanasiu a pornit ieri un ceas care arată *AMR-ul* – numărul de zile rămase până la ultima încorporare de soldați în termen" (G, 24.10.05, p. 10).

Pe lângă abrevierea cuvintelor componente ale SN, economia lingvistică se realizează și prin suprimarea cuvintelor de legătură (prepoziții, conjuncții, articole): *ONPCSB* (Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor) (G, 3.11.05, p. 1); *DIICOT* (Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism) (G, 9.11.05, p. 10).

În mod excepțional, în structura unor sigle cu corp fonetic redus (și implicit, cu risc sporit de omonimie) sunt păstrate și inițiale ale prepozițiilor, prefixelor etc.: *ApR* (Alianța pentru România); *FPAS* (Fundația pentru o Alimentație Sănătoasă); *APD* (Asociația Pro Democrația).

Foarte rar, din structura siglelor lipsesc și cuvinte noționale, ceea ce poate deruta receptorul neinițiat: *AEPC* < Asociația Editurilor [cu Profil] Pedagogic și Cultural (GE, 14.11.05, p. II); *TESA* < [Personal] tehnic, economic, servicii, administrativ (G, 17.11.05, p. 4); *UVA* < [Raze] ultraviolete A (C, 20.05.05, p. 10); *RCA* < [Asigurarea de] răspundere civilă auto (G, 2.12.05, p. 5); *ANRSC* < Autoritatea Națională de Reglementare [în domeniul] Serviciilor [Publice] și Comunale (A, 6.12.04, p. 12).

Deși lungimea medie a siglelor românești este de 3-4 litere (similară cu cea din franceză[33]), se observă, în prezent, tendința de a crea sigle din ce în ce mai complexe pentru nume proprii de instituții, firme, societăți etc., formate din 5-8 litere: „Această nouă structură [a MAI] se va numi Direcția Generală de Combatere a Corupției Interne și Standarde Profesionale (*D.G.C.C.I.S.P*)" (A,2.02.05, p. 10). Alte exemple în acest sens sunt: *CNATDCU* (Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,

Diplomelor şi Certificatelor Universitare); *ANPCDEFP* (Agenţia Naţională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educaţiei şi Formării Profesionale).

Unele dintre siglele cu un corp fonetic extins reprezintă *abrevieri compuse* prin juxtapunere: *APADOR – CH* (Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetul Helsinki) sau prin sudare („siglă în siglă"): *CNRUNESCO* (Comisia Naţională Română pentru UNESCO); *CNADNR* (Compania Naţională de Autostrăzi şi Drumuri Naţionale [DN] din România); *CNIPMMR* (Consiliul Naţional al Intreprinderilor Private Mici şi Mijlocii [IMM] din România); *UCMR-ADA* (Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România – Asociaţia Drepturilor de Autor); *UPFAR – ARGOA* (Uniunea Producătorilor de Film şi Audiovizual din România – Asociaţia Română de Gestiune a Operelor din Audiovizual); *ARCOR* (Asociaţia Română pentru Clubul de la Roma [COR]).

În mod evident, datorită lungimii lor şi dificultăţilor de rostire, asemenea sigle (specifice domeniului politico-administrativ) circulă numai în scris, neavând posibilitatea de oralizare (cu excepţia APADOR-CH, care permite citirea acronimică).

La polul opus se situează sigle de 2-3 litere, utilizate frecvent şi în exprimarea orală. Acestea reprezintă nume comune (*DN* = drum naţional; *CA* = Consiliu de Administraţie; *FC* = fotbal club; *TV* = televiziune; *PIB* = produs intern brut; *TVA* = taxa pe valoare adăugată; *IMM* = intreprinderi mici şi mijlocii; *ONG* = organizaţie ne/nonguvernamentală) sau proprii (*UE* = Uniunea Europeană; *PD* = Partidul Democrat; *PC* = Partidul Conservato; *PSD* = Partidul Social-Democrat; *CNA* = Consiliul Naţional al Audiovizualului; *BCR* = Banca Comercială Română; *BNR* = Banca Naţională a României; *SRI* = Serviciul Român de Informaţii; *FMI* = Fondul Monetar Internaţional).

VI.2.2. Motivarea siglei (şi, implicit, asigurarea „transparenţei" sale) se realizează cu uşurinţă în virtutea unei convenţii proprii presei scrise: orice siglă (cu excepţia celor foarte puţine asimilate în uzul comun) trebuie să apară însoţită, în (con)text, de SN-sursă în forma sa neabreviată (sau „desfăşurată"[34]).

De regulă, sigla este postpusă în raport cu sursa ei, fiind plasată în imediata vecinătate (între paranteze) sau – la distanţă – în cadrul textului respectiv. Din raţiuni de economie, în presa scrisă, siglele figurează frecvent în titluri, urmând a fi „desfăşurate" în cuprinsul articolului.

În cazul unor *sigle recente şi / sau strict specializate*, se recurge la o varietate de procedee explicative, menite să asigure o decodare corectă:

• *desfăşurarea SN (sursa) însoţită de expresii echi*valente (parasinonime):

– „dobânzi efective anuale (*DEA*)" – „costurile reale ale creditării" (A, 7.01.05, p. 5);

– „poliţa *RCA* (răspundere civilă auto)" – „asigurare obligatorie auto" (EZ, 29.11.04, p. 18);

– „bronhopneumopatie obstructivă cronică (*BPOC*)" – „bronşită obstructivă cronică" (A, 4.12.04, p. 5);

• înlocuirea SN desfăşurate *prin glosări cu funcţie metalingvistică* (explicativă), formulate în termeni uzuali:

– „*HIV-ul*, virusul responsabil pentru apariţia SIDA" (G, 23.07.05);

– „*HTLV*, un virus care determină apariţia leucemiei la persoanele care prezintă predispoziţie genetică în acest sens" (A, 20.10.04, p. 3);

– „spitale care sunt plătite în sistem *DRG* (plata pe caz rezolvat)" (G, 20.12.05, p. 1);

– „*SUV-urile* (maşinile înalte denumite popular «jeep»-uri)" (G, 6.01.06, p. 3);

– „Valoarea totală a vânzărilor de autoturisme pe primul trimestru al acestui an a fost de aproximativ 241 milioane euro, cifră calculată la preţul *CIP* (fără taxe)" (A, 16.04.04, p. 16);

– „Problema ar putea fi rezolvată foarte simplu, dacă Orange şi Connex Vodafone ar accepta să ia măsura propusă de poliţişti, respectiv să blocheze telefoanele furate, pe baza numărului unic de identificare *IMEI*" (G, 11.11.05, p. 10);

– „De-a lungul timpului, Combinatul Chimic Valea Călugărească a produs îngrăşăminte chimice, *T.P.P.* – o materie primă necesară fabricării detergenţilor." (A, 20.01.05, p. 3).

Eficienţa la nivel ilocuţionar a siglării poate fi afectată în mai multe situaţii de comunicare, care relevă şi o **ineficienţă în plan perlocuţionar** (generată de incapacitatea receptorului de a decodifica exact abrevierile).

Situaţia este evidentă, mai ales în cazul siglelor străine (de regulă, nume proprii de partide, organizaţii, asociaţii, servicii etc.) care apar ca nemotivate pentru receptorul „neiniţiat", chiar atunci când sunt însoţite de traducerea abrevierii sau de „aproximări" ale sensului (prin glosare, analogii, sinonime):

– „Partidul Social-Democrat din Germania (*SPD*)"; „Uniunea Creştin-Democrată (*CDU*)" (A, 27.09.04, p. 12);

– „Misiunea NATO din Afganistan (*ISAF*)" (G, 9.12.05, p. 9);

– „Tratatul privind armele convenţionale din Europa (*CFE*)" (G, 8.12.05, p. 1);

– „serviciile secrete ruseşti (*FSB*)" (A, 9.09.04, p. 8); „serviciul de securitate (*FSB*, fostul *KGB*)" (JN, 28.08.04, p. 19);

– „*FIDESZ* (partidul lui Viktor Orban)" (G, 6.12.05, p. 4);

– „serviciul de informaţii externe britanic (*MI6*)" (G, 28.12.05, p. 9);

– „*CIA* – Agenţia americană de spionaj" (ReTV, 3.12.05);

– „*UFI* – Uniunea Internaţională a Târgurilor"; „Comitetul Director al Alianţei Târgurilor Central Europene (*CEFA*)" (G, 7.10.05, p. 3).

Nesiguranţa decodării apare şi în cazul unor sigle româneşti mai puţin cunoscute vorbitorilor (din categoria celor foarte recente şi specializate sau, din contră, dintre cele perimate, trecute în fondul pasiv al limbii).

În ambele situaţii, receptorul trebuie să deducă semnificaţia siglei din context, fără a avea acces la sursa acesteia (SN abreviată):

– Sigla *ORNISS* din titlul unui articol („Fără certificat *ORNISS*, afară din Biroul Permanent" – G, 15.12.05, p. 4) îşi lămureşte (întrucâtva) sensul prin precizarea din cuprinsul textului: „Senatorii care nu şi-au completat formularele pentru a primi aviz de acces la *documentele secrete* [*subl. ns.*] nu vor fi primiţi la şedinţele Biroului Permanent".

– Sigla *CNAICO* (desemnând un organism administrativ desfiinţat) primeşte o decodare aproximativă prin „nota redacţiei", inserată într-un interviu: „Au existat date [...] pe care le-am cunoscut în momentul în care lucram la *CNAICCO* (structura de luptă împotriva corupţiei, care funcţiona în timpul lui Emil Constantinescu – *n. red.*)" (G, 20.01.06, p. 10).

– Sigla *MAT* din titlul unui editorial („Fiii satului şi fiii *MAT-ului*" – G, 29.12.05, p. 12) este decodată, în urma lecturii, ca un sinonim pentru *cârciumă*, deşi numai vorbitorii vârstnici mai cunosc astăzi această semnificaţie, dispărută o dată cu instaurarea regimului comunist. *MAT* (= Monopolul Alcoolului şi Tutunului) înlocuise mai vechea denumire siglată *CAM* (=

Camera Autonomă a Monopolurilor), impunându-se, în mediul sătesc – datorită scurtimii şi simplităţii sale – pentru desemnarea localurilor unde se vindeau cele două produse (alcool şi tutun). Privit din perspectivă diacronică, cazul abrevierii *MAT* evidenţiază pierderea legăturii dintre sigla devenită neanalizabilă şi sursa ei.

Eficienţa comunicării poate fi periclitată şi de **tendinţa extinderii omonimiei,** explicabilă prin creşterea vertiginoasă a fondului de sigle din româna actuală şi prin corpul grafic redus, specific acestui tip de compuse[35]. Coincidenţele formale se produc nu numai între sigle, ci şi între acestea şi cuvinte uzuale. Un exemplu de confuzie omonimică (datorată necunoaşterii SN care stau la baza siglelor) este cel consemnat în presă ca o gafă memorabilă a ministrului Economiei: „Încercând să demaşte furăciunile PSD din Ministerul Economiei, Şereş a confundat niste echipamente energetice cu «mături». Ministrul anunţa, la începutul anului, că a descoperit că pesediştii lui D.I.P. au cumpărat *MOP-uri* cu 10 milioane de lei bucata. Însă – ghinion! – *MOP-urile* nu erau mături cum credea ministrul, ci echipamente energetice. *MOP* este prescurtarea de la Mecanism Oliopneumatic." (G, 3.01.06, p. 12).

Sub **aspect tipologic**, se pot identifica trei situaţii:

(1) Siglele formate în română pot fi simultan *omografe* şi *omofone*: MEC_1 (Ministerul Educaţiei şi Cercetării) – MEC_2 (Ministerul Economiei şi Comerţului); CNC_1 (Consiliul Naţional de Conducere [al PNL] – CNC_2 (Consiliul Naţional al Cinematografiei);

(2) Perechile de *omografe neomofone* includ o siglă românească şi una străină, pronunţată ca în limba de origine: rom. *DJ* (drum judeţean) – engl. *DJ* (disk jockey); rom. *IAS* (întreprindere agricolă de stat) – engl. IAS (International

Accounting Standards); rom. *USA* (Unitate Specială de Aviaţie) – engl. *USA* (United States of America);

(3) *Omofonele neomografe* apar prin citirea cursivă (legată) a siglelor, care devin astfel omonime ale unor substantive comune, sau, mai rar, proprii: *BEC* (Biroul Electoral Central) – *bec*; *TIR* (Transport Internaţional Rutier) – *tir*; *CEC* (Casa de Economii şi Consemnaţiuni) – *cec*; *ADA* (Alianţa Dreptate şi Adevăr) – *Ada*; *ANA* (Agenţia Naţională Antidrog) – *Ana*; *ANCA* (Agenţia Naţională de Consultanţă Agricolă) – *Anca*.

În majoritatea cazurilor, siglele sunt implicate în **omonimii „tolerabile"**. Posibilele ambiguităţi se rezolvă: în plan *grafic* (prin utilizarea – în scrierea siglei – a majusculelor şi, facultativ, a punctului): *C.E.C.* vs. *cec*[36]; în *rostire* (prin lectura silabică a siglelor): *CE* (Campionatul European) [ce-e] vs. *ce*; *BOR* (Biserica Ortodoxă Română) [be-o-re] vs. *bor*; în *context* (prin informaţii suplimentare): termenul *tiruri* din titlul unei ştiri („O fetiţă palestiniană – ucisă de *tirurile* soldaţilor israelieni" – A, 11.12.04, p. 10) îşi precizează sensul în asociere cu sintagma *împuşcată mortal* din text; în *domenii referenţiale* specifice: CE_1 (Consiliul Europei) – CE_2 (Campionatul European); CP_1 (căsuţă poştală) – CP_2 (cal-putere) – CP_3 (Codul Penal); PIN_1 (Partidul Iniţiativa Naţională) – PIN_2 (engl. Personal Identification Number); MS_1 (Ministerul Sănătăţii) – MS_2 (Majestatea Sa).

Omonimia „intolerabilă" – prezentând risc maxim de confuzie – presupune ca omografele omofone să circule în aceeaşi sferă de activitate (sau terminologie). De exemplu, sigla *CM* figurează în titlurile a două ştiri sportive alăturate (RL, 18.11.04, p. 10): prima se referă la Cupa Mondială [de rugby], iar a doua la Campionatul Mondial [de fotbal]. Situaţia este similară în cazul abrevierii *MEC*, care poate numi două

ministere distincte (Ministerul Educaţiei şi Cercetării; Ministerul Economiei şi Comerţului)[37] sau al siglei *CE* (Consiliul European), care va desemna două organisme ale Uniunii Europene: „Viitoarea Comisie Europeană (*CE*) va depune toate eforturile pentru a ajuta la îndeplinirea mandatului instituit de Consiliul European" (A, 17.09.04, p. 14).

„Jocul" motivare –demotivare[38] oferă posibilitatea **dublei decodări** a unor sigle, „exploatată" în diverse tipuri de discurs cu finalitate persuasivă. Pot fi citate, în acest sens, sloganurile electorale ale *Alianţei Dreptate şi Adevăr* (PNL-PD), construite pe baza omonimiei dintre sigla formaţiunii politice *(D.A.)* şi adverbul de afirmaţie: "*DA*, e timpul dreptăţii, e vremea adevărului!"; "Traian Băsescu – aşa *DA* preşedinte!"[39].

Dezvăluirea intenţiilor manipulatorii din sloganul citat se realizează prin jocul antonimelor, care stă la baza unei declaraţii politice din tabăra rivală: „Adversarii noştri îl au pe *DA* numai în titlu, iar în realitate îl ţin tot timpul pe *NU* în braţe" (A, 5.11.04, p. 3).

După încheierea campaniei electorale, respectiva omonimie (*D.A.* – *da*) este preluată în discursul publicistic de tip informativ: „UDMR a spus *D.A.*" (ReTV, 18.12.04); „Migraţiune politică: 30 de parlamentari ai opoziţiei vor să spună *D.A.*" (ReTV, 10.01.05). În presă şi în diferite sloganuri, omonimia siglelor constituie sursa a numeroase calambururi, ironii şi jocuri de cuvinte: „Alianţa ba *NU*, ba *DA*" (titlu de articol despre „scandalurile din interiorul Puterii" – G, 19.11.05); „Alianţa *DA*, la anticipate PA!"; „*DA* pentru voi, NU pentru noi" (G, 15.11.05, p. 14); „Alianţa *D.A.* – Dezastrul în Agricultură" (moţiune a Opoziţiei – G, 15.09.05, p. 1); „PSD a pregătit strategia NU pentru Alianţa *DA*" (ReTV, 6.09.05); „Alianţa *DA* – performanţă economică NU" (ReTV, 23.06.05); „Alianţa *D.A.* cu oamenii NU [traseişti, corupţi...]" (AC, 26/2004, p. 3).

VI.3. Precizia şi monosemantismul sunt caracteristici care asigură îndeplinirea **funcţiilor denominativă** şi **distinctivă**[40], considerate esenţiale pentru siglele utilizate în limbajele de specialitate[41].

Un fenomen sociolingvistic şi sociocultural specific ultimelor decenii este pătrunderea masivă a siglelor (nume comune) aparţinând unor terminologii sau jargoane profesionale în discursul presei, care le asigură difuzarea în masa vorbitorilor. Se realizează, astfel, o ştergere a graniţelor dintre cele două mari categorii de sigle (specializate şi comune),[42] fie ele româneşti sau străine.

Un exemplu elocvent, în acest sens, este oferit de sigle din domeniile tehnic şi medical. Din prima categorie pot fi reţinute sigle englezeşti recent intrate în română, dar deja asimilate în uzul comun datorită preciziei, scurtimii şi circulaţiei lor internaţionale:

– *SUV* (Sport Utility Vehicle): „XC90 este unul dintre cele mai sigure *SUV-uri* de pe piaţă" (G, 20.12.05, p. 10);

– *PIN* (Personal Identity Number): „Posesorul telefonului trebui să apese pe o combinaţie de taste ca atunci când formează un cod *PIN* pentru o operaţiune cu carduri" (G, 1.11.05, p. 10);

– *SMS* (Short Message System): „*Sms-urile* expediate şi recepţionate au stat la baza demascării şi arestării lor" (G, 31.08.04, p. 8);

– „*MMS* (Multimedia Message System): „100 SMS-uri şi 15 *MMS-uri* gratuite timp de 12 luni" (JN, 16.12.05, p. 12).

Din categoria siglelor medicale pot fi menţionate cele reprezentând denumiri ale unor maladii „globalizate" de mare gravitate depistate în ultimii ani (*SIDA / AIDS* şi *SARS / SRAS*).

– *SIDA* (fr. Syndrome Immuno – Déficitaire Acquis) a fost înregistrat în „Le Petit Robert" în 1982; *AIDS* (engl.

Acquired Immune Deficiency Syndrome) este utilizat în SUA din 1981. În dicţionare româneşti (DCR_2), denumirea franceză este inclusă din 1983, iar cea engleză din 1992; la cea din urmă s-a asociat şi abrevierea *HIV* (engl. Human Immunodeficiency Virus).

Siglele *SIDA* şi *HIV* cunosc o largă circulaţie în româna actuală, fiind difuzate, în principal, prin mass-media ca unităţi pe deplin lexicalizate. Ele s-au impus – datorită scurtimii lor – în faţa formulelor „desfăşurate", mult mai lungi şi dificil de reţinut / utilizat de către nespecialişti:

– *ARAS* [Asociaţia Română Anti-SIDA] are în evidenţă 400 de familii în provincie şi 200 în Bucureşti în care există unul sau mai mulţi membri cu *HIV / SIDA*, majoritatea adulţi" (A, 28.03.07, p. 7).

– *SARS* (engl. Severe Acute Respiratory Syndrome) şi echivalentul său *SRAS* (fr. Syndrome Réspiratoire Aigu Sévère) reprezintă denumiri siglate ale unei noi maladii letale apărute în anul 2003. După o scurtă perioadă de utilizare în paralel a celor două, presa românească a adoptat varianta din engleză a siglei (mai convenabilă din punct de vedere fonetic), deşi aceasta nu corespunde exact cu traducerea în română a sintagmei „desfăşurate" (Sindromul Respirator Acut Sever). Se poate anticipa – ca şi în cazul *SIDA* – *HIV* – că sigla lexicalizată se va impune în uz, datorită corpului fonetic redus şi preciziei sale, în detrimentul denumirii ştiinţifice „desfăşurate" şi chiar în faţa denumirilor alternative atestate în presă („pneumonie atipică", „gripă ucigaşă", „gripa puiului")[43]: „Nou caz de *SARS* în China. Un al şaptelea caz de pneumonie atipică a fost înregistrat în China" (RL, 29.04.04, p. 6); „focarul de *SARS* apărut în 2003" (ReTV, 11.12.04).

În mod similar se poate ilustra transferul unor sigle româneşti specializate din jargonul juriştilor în mass-media,

ilustrat de enunţuri ca „Parchetul i-a făcut scăpaţi cu *NUP-uri* şi *SUP-uri*” (A, 26.08.04, p. 1); numărul copleşitor de *«AN-uri»*” (RL, 30.12.04, p. 16). Siglele respective au rezultat prin elipsă şi abreviere din sintagmele complexe „(rezoluţie de) neurmărire penală / scoatere de sub urmărirea penală” respectiv „(infracțiune cu) autor necunoscut”. Procesul de lexicalizare nu se limitează la planul morfologic (prin flexiune substantivală), ci poate implica şi grafia, (printr-o notare care redă – cu aproximaţie – citirea alfabetică / pe litere): „Aşa-numitele *«teo»-uri* [< post telefonic operativ] au menirea de a uşura comunicarea dintre autorităţile statului în situaţii de criză” (A, 4.02.05, p. 16); „Fie oamenii au trecut în şomaj şi s-au mutat la ţară, fie lucrează la mici *sereleuri*” (A, 24.12.04, p. 8).

VI.4. Lexicalizarea siglelor desemnează un proces complex prin care acestea dobândesc statutul de unităţi lexicale *autonome* (asemenea cuvintelor), fiind apte să se integreze în sistemul limbii[44]. Procesul este condiţionat sociolingvistic (funcţional) şi lingvistic, fiind mai avansat în cazul abrevierilor caracterizate prin frecvenţă, circulaţie largă şi stabilitate. Dintre multiplele aspecte ale procesului de lexicalizare[45], ne vom referi mai întâi la cele din sfera **semanticii** şi a **stilisticii**, mai puţin studiate în lingvistica românească, deşi reflectă pregnant valenţele creative ale siglării şi dinamica uzului.

VI.4.1. În procesul de lexicalizare a siglelor, pot interveni **mutaţii semantice**, observabile atât în limbajul cotidian, cât şi în mass-media[46].

Polisemia pe care o dezvoltă unele sigle se explică prin substituţii de tip metonimic (bazate pe o relaţie de contiguitate logică)[47]. Cea mai productivă se dovedeşte utilizarea metonimică „abstractul pentru concret”, asociată cu elipsa, prin care au

apărut, în limbajul uzual, denumiri curente ale unor mijloace de transport: „şoferii de *TIR*"; „Ilfovul, zonă de lucru pentru hoţii din *tiruri*" (A, 11.06.04, p. 7); „o *IRTA* cu doi pasageri" (A, 13.12.04, p. 8); „bătrâna *RATA* lasă loc grăbitelor maxi-taxi" (ReTV, 15.01.05); „gratis cu *RATB*" (ReTV, 7.01.05).

Tot printr-o *substituţie metonimică* de tipul „autorul pentru operă / produs", sigla-nume propriu (al unei agenții) poate fi utilizată ca substantiv comun (cu formă de plural) pentru desemnarea blocurilor construite de respectiva agenție: „T2 e vecinul celor două *ANL-uri* [= blocuri *ANL*]" (A, 10.12.04, p. 13).

Prin **analogie**, sigle create pentru a denumi instituții româneşti dezvoltă *semnificaţii generice* care permit asocierea contextuală cu diverse etnonime: „Consiliul pentru Securitatea Naţională a SUA (echivalentul american al *CSAT* din România)" (G, 30.11.05, p. 11); „*SPP-ul* american" (A, 18.11.03, p. 13)[49]; „*CNC-ul* francez" (A, 6.10.04, p. 4); „*CNA-ul* portughez" (A, 11.10.04); „*OSIM-ul* german" (OTV, 9.10.04). Procedeul este frecvent folosit în discursul jurnalistic[50], deoarece permite o decodare facilă, la îndemâna publicului larg, asigurând, în acelaşi timp, concizia exprimării.

Tot un raţionament de tip analogic explică *utilizarea figurată* a siglei *SRL* (societate cu răspundere limitată) în alte contexte (sportiv, politic) decât cel strict economic. Determinologizarea este însoțită de apariția unui sens metaforic, cu evidente conotaţii peiorative, sugerate – în plan grafic – prin utilizarea minusculelor: „«FRF (Federația Română de Fotbal) *s.r.l.*» este un biznis pe care Mircea Sandu nu vrea să-l piardă" (A, 7.01.04, p. 10); „Vinovată e toată reţeaua vermiculară de interese şi bani gârlă din şi din jurul aşa-zisei Federaţii Române de Fotbal, de fapt Mircea Sandu *srl*" (A, 10.11.04, p. 1).

Consacrarea în uzul mass-media a sensului conotat depreciativ al siglei *SRL* este ilustrată şi de următoarele enunţuri: „PNL este un partid care începe să semene tot mai mult cu *un SRL* [referire la implicarea unor membri PNL în afacerile lui Dinu Patriciu în cadrul Rompetrol]" (ReTV, 10.11.05); „În acest sistem [al finanţării campaniilor electorale], partidul este *un SRL* care face afaceri cu statul, iar politicianul este un afacerist privilegiat care face reguli pe care el le încalcă primul" (G, 10.11.05, p. 4).

În cazul unor transferuri semantice care presupun dificultăţi în decodare din cauza caracterului lor inedit, surprinzător, se impun comentarii metalingvistice lămuritoare (mergând până la enunţuri de tip definiţional): „Stolojan şi-a exprimat speranţa ca PNL să respecte protocolul Alianţei şi «să nu devină *un SRL*». Întrebat de ziarişti la ce s-a referit, Stolojan a declarat atunci «*SRL* înseamnă ca partidul şi cei care îl conduc să fie pe statul de plată al unui membru al partidului. *Un SRL* este un partid care nu mai lucrează instituţional cu organizaţii de conducere care iau decizii potrivit statutului, ci un partid subordonat intereselor înguste ale unor indivizi sau altora»" (A, 6.12.04, p. 3). Un exemplu similar apare în declaraţia unui senator liberal: „Sunt dezamăgit şi scârbit de transformarea PNL Mureş în *SRL* în care un patron dă de lucru la subordonaţi" (JN, 16.12.05, p. 6).

În plan grafic, „deviaţiile semantice" conotate peiorativ (depreciativ) sunt marcate, de regulă, prin *ghilimele*, ca în titlurile următoare: „Sute de milioane de lei pentru cărţile unor «*SRL-uri*» necunoscute" (A, 11.09.04, p. 3); „Armata, Internele şi serviciile secrete se vor transforma în «*ICRAL-uri*» şi bănci de credit" (A, 22.01.04, p. 1).

În discursul publicistic, receptarea este orientată – semantic şi stilistic – prin intermediul asocierilor contextuale

(de ex., cea dintre supratitlul „Nouă miniştri şi cu Tăriceanu zece, care-i şi întrece, figurau ieri la Registrul Comerţului ca afacerişti" şi titlul „Guvernul României *SRL*" – „Gardianul", 8.02.05, p. 1).

O polisemie *sui generis* apare în cazul siglelor care desemnează simultan instituţii, organizaţii, asociaţii etc. (caracterizate prin trăsăturile / – Animat / şi /– Uman/), dar şi pe angajaţii acestora (sub forma unui substantiv colectiv cu trăsătura / + Uman/). Sunt edificatoare în acest sens două enunţuri selectate din acelaşi articol: „Angajaţii Administraţiei Domeniului Public (*ADP*) a sectorului 6 au tăiat 17 copaci"; „*ADP* sector 6 distruge sute de metri pătraţi de spaţiu verde din Drumul Taberei" (A, 18.08.04, p. 3).

Ambiguitatea semantică, asociată cu neatenţia emiţătorului favorizează apariţia unor oscilaţii în sfera acordului realizat după criteriul gramatical (la singular) sau după cel semantic (la plural): „După ce *au distrus* puţinul spaţiu verde din zonă, ADP-ul *a tăiat* şi restul copacilor, pentru care *nu aveau* autorizaţie" (A, 18.08.04, p. 3).

O situaţie asemănătoare în plan sintactic se observă în cazul siglei *SUA*: raportarea la sursa siglei (Statele Unite ale Americii) impune un predicat la plural: „SUA *au elaborat* un proiect de constituţie pentru Bosnia" (ReTV, 11.11.05); raportarea la criteriul semantic (SUA = un stat) determină (într-un număr relativ mic de cazuri) acordul la singular (vezi *infra* VII.3.2.).

VI.4.2. Examinarea **relaţiilor de sinonimie** în care sunt antrenate siglele pune în lumină aspecte funcţionale specifice.

Sinonimia intralingvistică apare sub forma echivalenţei *totale* sau *parţiale*.

Sinonimia totală (absolută) se realizează – atât în sistem (paradigmatic), cât şi în contexte (sintagmatic) – între siglă şi

formaţiunea abreviată. Din raţiuni de economie lingvistică, siglele figurează frecvent în titlurile propriu-zise, în subtitluri sau supratitluri, fiind reluate în text, împreună cu baza desfăşurată: *ANSVSA* (Autoritatea Naţională Sanitar-Veterinară şi pentru Siguranţa Alimentelor) (A, 23.11.04, p. 9).

Mult mai des întâlnită şi mai interesantă prin varietatea tipologică sub care apare în presă este *sinonimia parţială (parasinonimia).* Relaţia se bazează pe identitatea referenţilor, dar echivalenţa lexicală este condiţionată (con)textual.

Sinonimia parţială se realizează:

– între siglă şi termeni din componenţa bazei abreviate: *ÎCCJ* (Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie) – Înalta Curte (A, 8.12.04, p. 14); *MEC* (Ministerul Economiei şi Comerţului) – Ministerul Economiei (A, 29.12.04, p. 3); *BNR* (Banca Naţională a României) – Banca Centrală (A, 4.12.04, p. 11); *TNB* (Teatrul Naţional din Bucureşti) – Naţionalul bucureştean (A, 4.01.05, p. 4); *CEDO* (Curtea Europeană a Drepturilor Omului) – Curtea Europeană – instanţa europeană (A, 9.07.04, p. 15); *SRR* (Societatea Română de Radiodifuziune) – Radioul public (A, 3.02.05, p. 2); *RADET* (Regia Autonomă de Distribuire a Energiei Termice) – Regia de Termoficare [a Capitalei] (G, 6.12.05, p. 3): *MAI* (Ministerul Administraţiei şi Internelor) – Ministerul de Interne (A, 2.02.05, p. 10); Alianţa PNL-PD – Alianţa D.A. – Alianţa (A, 28.01.05, p. 2);

– între siglă şi un cvasisinonim al bazei abreviate: *IMM-uri* – microîntreprinderi (A, 14.01.05, p. 5); *IMM-uri* – firme mici şi mijlocii (A, 17.09.04, p. 5); un *TIR* – un autotren (RL, 18.03.04, p. 1);

– între siglă (desemnând un partid) şi un termen la plural, echivalent din punct de vedere referenţial (ideologic): *PUR* – umaniştii; *PSD* – social-democraţii; *PNL* – liberalii; *PNŢCD* – ţărăniştii; *PC* – conservatorii; *PPE* – popularii europeni;

– între un nume de agent (derivat de o bază siglată) şi o sintagmă care include sigla respectivă: *ONG-iştii* – reprezentanţii ONG (A, 27.09.04, p. 13); *pesediştii* – grupul PSD [din Camera Deputaţilor] (A, 28.09.04, p.7).

Apelul la sinonimie prezintă riscul ambiguităţii, atunci când echivalentele siglei sunt polisemantice, aşa cum se întâmplă într-un articol din G, 10.12.05, p. 10: „*NATO – nord-atlanticii* (sens politic sau geografic) – *aliaţii* (sensuri distincte în plan istoric – cf. *aliaţii* din al doilea război mondial, sau în sens politic – cf. *aliaţii* = membrii Alianţei D.A.).

Echivalări sinonimice greşite din punct de vedere referenţial apar între sigla *TIR*, prezentă într-un titlu de ştire („Trei case distruse de *un TIR* la Luncani Cluj" – G, 28.12.05, p. 10) şi alţi termeni utilizaţi impropriu – ca sinonime contextuale – în cuprinsul ştirii: „*autocamion* de mare tonaj", „*autotractorul* Mercedes", „şoferul *autotirului*".

În cazurile (mult mai rare) de **sinonimie interlingvistică**, selectarea uneia dintre sigle este motivată funcţional şi consacrată prin uz. De pildă, în context monetar, sigla împrumutată din engleză *US(A)* este utilizată exclusiv în scris (la afişarea cursului valutar în bănci sau pe banda din josul ecranelor TV), sub forma *USD* sau *US$*. Sigla împrumutată are avantajul circulaţiei internaţionale şi al economiei de spaţiu, dar prezintă dificultăţi de pronunţare. De aceea, în prezentarea orală a informaţiilor financiare (prin Radio sau TV), ca şi în comunicarea curentă, se foloseşte sigla românească realizată prin calchiere „(dolar) SUA" (sau sintagma sinonimă „dolar american").

În presă, sigla originală şi cea calchiată alternează atunci când se referă la moneda americană: „1.200 *USD* / lună – leafă în Qatar"; „salariile sunt cuprinse între 1.200 şi 1.500 de *dolari* pe lună" (A, 29.01.05, p. 7). În schimb, în texte cu caracter

informativ (politic, cultural etc.), referirea la Statele Unite ale Americii se face, de regulă, prin sigla calchiată *(SUA)*, consacrată în română: „record al pierderilor *SUA* în Irak"; „populaţia de culoare din *SUA*" (A, 27.01.05, p. 13).

Apariţia siglei străine *(USA)* este motivată sociocultural şi stilistic prin conotaţiile pozitive (favorabile) sau negative asociate în (con)text referentului. De pildă, într-un editorial intitulat „Marinică Ucigaşul trece cu roţile peste România" (A, 6.12.04, p. 1), sigla consacrată *(SUA)* apare în asocieri lexicale nemarcate stilistic (ambasada *SUA*, Congresul *SUA*), iar cea împrumutată, într-un context conotat peiorativ: „Christopher [puşcaş marin, angajat al Ambasadei *SUA*, care a produs un grav accident rutier – *n.a.*] a condus Fordul ambasadei prin Bucureşti ca un tanchist *USA* prin deşert sau prin junglă" (*ibidem*).

Un caz asemănător este cel al siglei *RON* (< Romanian New [Currency / Leu]) pentru desemnarea „leului greu", în opoziţie cu sigla anterior utilizată pentru „leul vechi" (*ROL*): „Guvernul a aprobat ieri finanţarea refacerii falezei şi plajei [din Costineşti] cu suma de 19.848.000 *RON* (198,48 miliarde lei vechi)" (G, 15.12.05, p. 1); „Sucursala gălăţeană a plătit, în anul 2001, 26 de miliarde *ROL* pentru un complex în paragină" (G, 20.01.06, p. 10).

Un tip particular de *sinonimie interlingvistică* apare între sigle româneşti calchiate şi cele străine care au servit drept model.

Deşi româna actuală preferă să împrumute sigle din *engleză*, în loc să le calchieze, pot fi menţionate perechi de sinonime care circulă în paralel: rom. *SUA*– engl. *USA*[51]; rom. *OZN*– engl. *UFO*[52]; rom. *TI* – engl. *IT*.

VI.4.3. Valorile stilistice ale siglării se înregistrează preponderent (dar nu exclusiv) în presa cu caracter satiric.

În texte „de atitudine” (editoriale, analize şi comentarii politice), dar şi în declaraţii ale unor politicieni, jocurile de cuvinte realizate pe baza siglelor devin mijloc de exprimare aluzivă, adesea cu funcţie manipulatorie.

Pe lângă numeroasele exemple referitoare la sigla D.A. din denumirea Alianţei PNL – PD (vezi *supra*) pot fi citate titluri în care aluzia este mai mult sau mai puţin transparentă, în funcţie de capacitatea receptorului de a recunoaşte sigla şi de a sesiza demersul parodic.

De exemplu, titlurile „*CC-ul* pesediştilor se antepronunţă” şi „Serviciile *CC* către PSD” (RL, 13.05.05, p. 4) exploatează omonimia dintre CC_1 = Comitetul Central [al PCR] şi CC_2 = Curtea Constituţională, sugerând ideea că PSD foloseşte după bunul plac Curtea Constituţională, după modelul fostului CC al PCR.

În cazul siglei *PCR* (inclusă într-un titlu de articol cu semnificaţia ei consacrată în limbajul familiar-argotic: „Filiera *P-C-R*: angajare pe sprânceană”), receptarea este orientată prin precizarea din primul paragraf: „Înainte de 1989, iniţialele *PCR* nu reprezentau numai numele unicului partid politic, ci şi prescurtarea pentru reţeta succesului, adică «Pile, Cunoştinţe şi Relaţii»” (EZ, 19.06.05, p. 5).

Un titlu de editorial – „Taxa pe Valoarea Alianţei” (G, 24.06.05, p. 1) – anunţă, aluziv şi ironic, subiectul tratat (mărirea *TVA* de către Guvernul Alianţei).

Preluarea siglei *AMR* [„au mai rămas”] din argoul militarilor în termen, în titlul unei ştiri politice, referitoare la înlocuirea preşedintelui Camerei Deputaţilor, urmăreşte simultan atragerea atenţiei cititorului şi exprimarea poziţiei ironice a jurnalistului faţă de faptul relatat: „*AMR-ul* lui Năstase – o săptămână” (G, 24.08.05, p. 1); o utilizare similară, însoţită de explicaţii este evidenţiată în enunţul „Asemeni

recruţilor, parlamentarii îşi calculează *A.M.R.-ul* (au mai rămas) zilelor până la (e)liberarea din post" (A, 27.03.96, p. 1).

În ciuda caracterului lor facil şi, adesea stereotip, menţionăm alte câteva **procedee de realizare a comicului** prin exploatarea unor particularităţi ale procesului de siglare:

• *Posibilitatea dublei decodări* a unei sigle uzuale presupune *deconstrucţia* (sau „dinamitarea clişeului"[53]), întâlnită şi în limbajul familiar sau argotic[54]: „*TVA* [taxa pe valoarea adăugată] a intrat deja în folclor ca o nouă *Taxă pe Viaţa Amărâtă*" (D, 26.03.94, p. 5); „Netulburată de nimeni, la Craiova *RAT* [Regia Autonomă de Transport] s-a transformat în Regia Accidentelor Terestre" (A, 31.01.95, p. 3). Sigla *OPC* (Oficiul pentru Protecţia Consumatorului) primeşte decodarea glumeaţă *Oficiul pentru Prăduirea Comerciantului* (AC 35/2004, p. 7), iar pentru PNG (Partidul Noua Generaţie) se propune ca alternativă *Partidul Naţional al lui Gigi* [Becali] (AC, 5/2004, p.4). Dintr-un editorial cu titlul „Dumnezeu – samsar electoral" (G, 16.05.05, p. 16), reţinem două decodări parodice, în consonanţă cu tonul critic al textului, pentru sigle consacrate în ierarhia bisericească *ÎPS* = Înalt Prea Şpăguitul [Pimen]"; *PF* = „Prea Făţarnicul".

Decodarea de tip ludic poate reinterpreta şi sigle împrumutate: „Cristi Borcea de la Dinamo, un manager de fotbal cu diploma *MBA: manele, blaturi, aranjamente*" (AC, 32/2004, p. 31) [engl. MBA = Master of Business Administration]. Aceeaşi siglă (rostită ca în engleză) abreviază – în manieră glumeaţă, într-un promo TV – numele unei emisiuni: „La Realitatea TV, în fiecare sâmbătă *MBA* [em-bi-ei]: *Meseria, brăţară de aur*" (ReTV, 2.07.05).

Cu totul izolat, procedeul dublei decodări a siglei poate apărea şi fără finalitate comică. Este cazul siglei englezeşti *VIP* [very important person], bine „instalată" în româna actuală.

Aceasta apare cu sensul ei etimologic în titulatura unei reviste mondene („VIP") dar beneficiază şi de o decodare secundară, care sugerează într-o manieră *sui generis* conţinutul publicaţiei („Viaţa invizibilă a personalităţilor")

• *Crearea* – prin analogie – a unor sigle ocazionale (cu statut de *hapax legomenon*) urmăreşte producerea efectelor umoristice prin contrastul dintre formalismul siglei şi caracterul „întâmplător" sau prozaic al formaţiunii abreviate: „o originală metodă de privatizare, căreia, după modelul *„«pcr – pile, cunoştinţe, relaţii»"* a început să i se spună *„«NRP – neveste, rude, prieteni»"* (A, 12.04.94, p. 1).

• *Jocurile de cuvinte* sau *calamburul* valorifică coincidenţa formală dintre siglă şi un omonim din lexicul uzual (sau un alt cuvânt care include sigla): „Tot ce e *Pur* e şi sincer" (AC, 51/2004, p. 3); „Copos, Voiculescu şi Şereş – un *PUR* universal pentru orice coaliţie aflată la putere, acum mai curat, mai democrat" (AC, 52/2004, p. 18)[55]; „Membrilor acestui partid le place să şadă cu *PUR-ul* în două luntri" (AC, 52/2004, p. 19); „Băsescu cere *PURificarea* coaliţiei guvernamentale" („Curentul", 7.01.04, p. 1); „Dezvăluirea *impurităţii* partidului lui Voiculescu [...]" (A, 7.01.04, p. 1); „Politica nu mai e o curvă, ci *PURvă*, prostituatele sunt de fapt, *purstituate* (AC, 2/2005, p. 32). Omonimia dintre sigla PIN (Partidul Iniţiativei Naţionale) şi numele de arbore este exploatată în titlul unui editorial („*Un PIN* din care nu se mai poate face catarg" G, 5.12.05, p. 12), referitor la „derapajul din ultima vreme al preşedintelui *PIN*".

Omofonia prilejuieşte frecvente jocuri de cuvinte: *„AFI* [Administraţia Fondului Imobiliar"] sau *a nu fi*, acesta-i amendarea" (AC, 49/2004, p. 15); „Nici diplomaţia nu *MAE* [Ministerul Afacerilor Externe] ce-a fost" (AC, 51/2004, p. 16); „Morega – un subprefect trecut prin toate partidele fără să

îşi ude *PNL*" (AC, 2/2005, p. 18); „Şpagă cu *T.V.Atură*" (AC, 37/2004, p. 7); „Gheorghe Ştefan Pinalti are ideea înfiinţării unui *pepene*, adică *Partidul Piatra Neamţ* – un partid de uniune locală" (AC, 28/2004, p. 5).

Decodarea compuselor glumeţe de tip *„cuvânt–valiză"*, este orientată prin manipularea semnificantului scris: „*SPPaima* şoselelor" (AC, 33/2004, p. 1); „*SPPortul* de performanţă" (AC, 37/2004, p. 7)[56]; „*ÎnCET* cu DIP-ul pe scările licitaţiei" (AC, 25/2004, p. 17)[57]; „Nu vă mai ţineţi de *pOZNe*!" (AC, 20/2004, p. 8)[58].

Prin acelaşi tip de procedee au fost create titlurile unor emisiuni de televiziune: *VDTV* < vedete TV (Antena 3); *CineTePrinde* [emisiune de filme prezentate de CTP < Cristian Tudor Popescu] (Pro Cinema).

VII. Comportamentul lingvistic al siglelor evidenţiază o gamă largă de *inconsecvenţe, oscilaţii şi paralelisme*, explicabile prin caracterul (relativ) recent în română al procedeului, dar şi printr-o normare contradictorie sau lacunară[59].

Deşi apariţia DOOM$_2$ aduce importante precizări şi actualizări ale normelor de utilizare a siglelor (incluse în categoria largă a abrevierilor), îndeosebi sub aspectul grafiei şi al morfologiei, rămân discutabile criteriile de selecţie a corpusului. Astfel, dicţionarul include sigle create în română sau calchiate, precum *IMM, OZN, TVA, ONG* (înregistrate ca substantive neutre, cu pluralul în *-uri*), dar lasă în afara corpusului numeroase sigle consacrate în uz: *PIB, DN, OU, TIR, SRL, TV* etc.

În mod similar (adică inconsecvent) sunt tratate abrevierile împrumutate: dicţionarul înregistrează *CD, DJ, CV, OK, SIDA, SOS, VIP*, dar ignoră sigle frecvent utilizate în mass-media şi în comunicarea curentă, ca *PC, SMS, IT, WC* etc.

VII.1. Grafia canonică a siglelor[60] impunea scrierea cu majusculă şi utilizarea punctului ca semn grafic despărţitor al elementelor componente.

Norma actuală – mai permisivă, în conformitate cu evoluţiile intervenite la nivelul uzului – acceptă omiterea punctelor despărţitoare, mai ales la abrevierile care au dobândit statut de cuvinte (lexicalizate)[61].

• *Utilizarea punctului* ca semn grafic în cadrul siglelor este un fapt cu totul izolat în presa epocii actuale: „Cinci procurori şi un judecător – excluşi din magistratură de *C.S.M.*" (A, 26.08.04, p. 1).

Într-un număr redus de cazuri, o siglă apare ortografiată cu şi fără puncte despărţitoare în acelaşi articol: „integrarea României în *U.E.* în 2007" vs. „integrarea României în *UE*" (G, 14.11.05, p. 4); „sala *A.T.I.*" – „consult *ATI*" (G.11.05, p. 3).

Relativ rară este şi *utilizarea cratimei*, prezentă pentru delimitarea unităţilor morfo-sintactice din structura unor sigle complexe: *APADOR – CH* [Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetul Helsinki] (RL, 16.10.04, p. 3); *FNGC – IMM* [Fondul Naţional de Garantare a Creditelor pentru Intreprinderi Mici şi Mijlocii] (JN, 4.10.04, p. 13); *ANI-FNA* [Asociaţia Naţională a Investitorilor la Fondul Naţional de Acumulare] (A, 22.10.04, p. 16).

Cu totul nerecomandabilă este utilizarea semnului matematic *plus*, mai ales în alternanţă cu cratima, în acelaşi text: „UN PSD + PUR [Uniunea Naţională PSD + PUR]" vs. „Alianţa D.A. PNL – PD" (JN, 4.12.04, p. 3).

• Pe lângă omiterea punctului, simplificarea grafiei siglelor se realizează şi prin suprimarea semnelor diacritice: *FSLÎ* [Federaţia Sindicatelor Libere din Învăţământ] > *FSLI* [citit fe-se-le-i]: – „Liderul *FSLI*, Aurel Cornea, a declarat,

imediat după terminarea negocierilor cu Comisia guvernamentală, că soluțiile propuse de acestea sunt inacceptabile" (G, 11.11.05, p. 10); *CSAȚ* [Consiliul Suprem de Apărare a Țării] > *CSAT* [citit ksat sau ce-se-a-te]: „Comunitatea de informații a lui Băsescu va lăsa fără obiectul muncii *CSAT*" (G, 26.06.05, p. 1); *ȘNSPA* [Școala Națională de Studii Politice și Administrative] > *SNSPA* [citit se-ne-se-pe-a]: „În acest moment se poate aprecia că *SNSPA* este lider în programele din domeniul administrației publice și al comunicării" (GE, 14.11.05, p. VI).

Inconsecvența grafică se înregistrează în scrierea siglei pentru „Înalta Curte de Casație și Justiție" sub formele *ÎCCJ* (G, 7.12.05, p. 1) și ICCJ (G, 8.12.05, p. 10).

- În cazuri izolate, în structura unor sigle cu corp fonetic redus pot apărea, pe lângă inițiale, și alte litere din componența cuvintelor alcătuitoare ale SN, așa încât să fie evitate posibilele omonimii:

– „Consiliul Europei (*CoE*)" (G, 26.11.05, p. 9) vs. *CE* (< Comisia Europeană);

– *MEdC* (< Ministerul Educației și Cercetării) (G, 17.11.05, p. 1) vs. *MEC* (< Ministerul Economiei și Comerțului); *MApN* sau *MAPN* (< Ministerul Apărării Naționale) vs. *MAN* (< Marea Adunare Națională dinainte de 1990);

– *PwC* (Pricewaterhouse Coopers) (G, 2.12.05, p. 5) vs. *PC* (Personal Computer);

– *VoIP* (Voice over IP) (G, 13.09.05, p. 11) vs. *VIP* (Very Important Person).

- Deși normele ortografice în vigoare ($DOOM_2$) nu acceptă utilizarea minusculelor pentru sigle provenite din abrevierea unei SN, presa actuală renunță, relativ frecvent, la majuscule, în cazul siglelor lexicalizate (intrate în uzul comun

ca orice alt cuvânt şi putând constitui baza unor derivate): „Cum intră pe poartă, traseul oricărui *tir* e spălătorie, rampă de testare, rampă de gresare, schimb de ulei"; „O manevră nu face *tirul* de capul lui, fără ca patronatul să ştie ce şi cum", „*Tiristul* are pauză de 45 de minute între două reprize de condus de câte patru ore jumătate"; „Cele mai mari belele ale *tiriştilor*, odată cu hoţii apar" (G, 10.12.05, p. 2).

Tendinţa de a trece de la **grafia cu majuscule** la cea **cu minuscule** este tot mai evidentă, în ultimii ani.

Procesul se desfăşoară într-o manieră identică pentru împrumuturi (*WC, DJ, VIP, SMS*), calcuri (*ONG*) sau formaţii interne (*TIR, NUP, AN, TV, TAB* etc.).

- Într-o **primă etapă**, se înregistrează grafii paralele (cu majuscule şi cu minuscule), care pot coexista în acelaşi articol: „Ambulanţă strivită între două *tiruri*" (titlu) – „O maşină a Ambulanţei a fost strivită de două *TIR-uri*" (G, 16.11.05, p. 8); *AGA-man* (A, 20.04.99, p. 2) – *agaman* (A, 19.04.99, p. 6).

Aceeaşi tendinţă se înregistrează în cazul siglelor împrumutate din engleză:

– „Prefectul de Hunedoara îl acuză pe şeful unui serviciu secret de şantaj prin *sms*" (G, 2.06.05, p. 16) *vs*. „Tinerii îşi pot alege videoclipurile ce se difuzează prin *SMS*" (JN, 13.04.05, p. 24);

– „Lumea *vip-urilor* a fost şi va fi mereu roasă de gelozii" (EZ Magazin, 19.06.05, p. 11) *vs*. „Tăriceanu este doar unul dintre *VIP-urile* proprietare în Complexul Coral Beach" 8G, 12.07.05, p. 5).

În cazul siglei *TV* (= televiziune) se remarcă o tendinţă de specializare funcţională.

Folosirea majusculelor este rezervată pentru:

– nume proprii ale unor canale de televiziune (*TVR1, TVR2, TVR Cultural, TV Sport, ProTV, TVRM, OTV*): „Nicolae

Văcăroiu a declarat că a recomandat Comisiei de Cultură să discute cu conducerea *TVR* pentru a găsi o formulă de extindere a spaţiului emisiunilor în care se abordează activitatea parlamentară pe *TVR1* şi *TVR2*" (A, 24.02.05, p. 3); „casting la *ProTV*" (JN, 4.05.05, p. 3);

– publicaţii de specialitate: „*TV* Mania"; „*TV* Satelit" (G, 25.11.05, p. 11);

– emisiuni de televiziune: „Jurnalul *TVR*"; Chat *TV* SMS-uri" (p. 20); „Capital *TV*"; Apropo *TV*" (p. 21); „Ştirile *TV* Sport"; „Sex *TV*" (p. 18) (Tele G 30/2005).

Grafia cu minuscule abreviază termenul comun *televiziune*, în poziţii sintactice proprii adjectivului sau numelui: „Horoscopul *tv* de divertisment"; „emisiuni *tv* de profil" (C, 12.05.05, p. 24); „un nou canal *tv*" (JN, 13.04.05, p. 24); „operator *tv*" (JN, 4.05.05, p. 3).

Cu toate acestea, se întâlnesc şi grafii mixte („Ştirile *ProTV*"; „Apropo *TV*" – Tele G, 30/2005, p. 22) sau oscilante („concurs de programe *tv*" – „Cum să faci cultură la *TV*" (G, 28.11.05, p. 7).

• **Etapa a doua** corespunde scrierii cu minuscule; inconsecvenţele apar în utilizarea cratimei la siglele urmate de articolul definit sau de mărci ale pluralului ori cazului:

– „Două *tir-uri* s-au ciocnit la câţiva paşi de o benzinărie din Cluj-Napoca" (A, 13.10.04, p. 10); „*Tirul* a ieşit de pe şosea" (RL, 13.05.05, p. 12);

– „Vasile Chifan, procuror [...] a fost ameninţat telefonic [...] dacă nu clasează speţa cu «*n.u.p.*» (neînceperea urmăririi penale)"; „Cele trei cazuri petrecute imediat după arestarea Cordumenilor au rămas cu «*a.n.*» (autori necunoscuţi)" (A, 31.08.04, p. 8);

– „Expedierea a 800 de soldaţi pe câmpul de luptă [...] de parcă ar fi fost trimişi la un raliu cu *tab-urile* prin deşert" (G, 24.05.05, p. 1);

– „În şcoli au apărut cabinete specializate pentru tinere, iar *ong-urile* au început să se ocupe de educaţie şi planning" (G, 7.11.05, p. 7);

– „Operele clasice ale literaturii britanice pot fi citite şi în limbajul condensat al *sms-urilor*" (G, 18.11.05, p. 9);

– „Oamenii vor teracote, *wc-uri* în curte şi tocuri de lemn la geam" (A, 8.11.04, p. 17);

– „Britney Spears este pe primul loc printre *vipurile* care îmbină averea personală cu faima de care se bucură în lume" (A, 22.06.02, p. 9);

– „Willmark, *dj-ul* care mănâncă şi visează salsa, şi-a petrecut o vacanţă de vis la Veneţia" (AW, 112/2004, p. 27).

În cazul unor sigle considerate nume proprii se păstrează, totuşi, majuscula la iniţială: „*ONG* care se ocupă de copiii infectaţi HIV – *Sida*" (G, 5.12.05, p. 3); „Sediul *Avas*" (titlu de ştire pe ecran – TVR1 – 20.12.05);

• **Etapa următoare** a procesului de lexicalizare a siglelor este facultativă. Ea constă în „oralizarea" acestora prin transpunerea în scris (cu litere mici) a pronunţării de tip alfabetic (legate) conform căreia elementele siglei se rostesc ca numele literelor în alfabetul limbii române.

Sunt supuse acestui gen de transcriere, în principal, sigle cu statut de nume comun, dintre cele mai uzuale. Efectul realizat este, în toate cazurile, de oralitate, de limbaj familiar – colocvial, cu posibile conotaţii depreciative sau ironice (în funcţie de context)[61].

La un prim nivel motivaţional, „oralizarea" siglei apare într-un citat reprodus în vorbire directă sau indirectă, urmărind să redea autenticitatea limbii vorbite:

– „«Am o pensioară de la *ceapeu*, da' nu ajunge [...]» spune Maria" (A, 10.02.05, p. 7);

– „«Prima oară când am venit la Costeşti cu trenu zice Ştefănescu [...] După aia mi-am luat un *Bemveu* cu cinci roate, că avea una şi-n spate»" (G, 9.09.05, p. 2);

– „«Sper să obținem un *ne-u-pe*», se alinta avocata [Elena Udrea] marți seara la un post de televiziune" (G, 15.12.05, p. 4);

– „Şeful lor [al drumarilor] zice că nu prea au ce face cu «*Deneul*»" [DN_1] (G, 9.05.05, p. 11).

Efectul stilistic peiorativ este sporit prin consemnarea rostirii populare, neîngrijite, cu vocala [u] postpusă la singular. Sub aspect statistic, cele mai multe atestări sub această formă le înregistrează sigla *SRL*: „Printr-un *sereleu* preluat de la un pesedist de bază de sub Tâmpa, un infractor braşovean a dat țepe de peste 74 miliarde de lei" (G, 7.11.05, p. 8); „un *sereleu* dubios cu punct de lucru într-un apartament" (A, 26.05.04, p. 13).

Acelaşi tip de transcriere apare şi la alte sigle uzuale, aflate la diverse forme flexionare:

– „Într-un hotel, nişte clienți au furat colacul de *veceu*" (A, 27.02.04, p. 13); „Din armată, toți liberații vin acasă cu o poveste groasă despre spălatul *veceurilor*" (JN, 16.12.05, p. 3);

– „Dintre toți gurişti, acuzatorii cei mai vehemenți sunt foştii membri ai *ceceurilor* [CC = Comitetul Central al PCR]" (RM, 15.10.93, p. 6);

– „mulgătoarele fruntaşe pe ramură de la fostele *ceapeuri*" (G, 23.06.05, p. 16);

– „În zonele miniere e ca un *ozeneu*, unii zic că l-ar fi văzut, dar nu pot să spună ce e" (G, 10.06.05, p. 3);

– „De la înălțimea piedestalului de *pefeleu* [PFL = plăci fibrolemnoase] vorbea el [C.V. Tudor] despre certitudinea anticipatelor" (G, 6.06.05, p. 4);

– „*oengeurile* specializate în dezvoltarea întreprinderilor" (G, 10.06.05, p. 3).

La polul opus rostirilor de tip neîngrijit, se situează transcrierea – cu intenţie parodică – a pronunţiei englezeşti [ti-vi] pentru sigla *TV*, din titlul unei rubrici de curiozităţi internaţionale: „De la *TiVi* adunate" („TV Mania", 52/2004, p. 30).

Mult mai rar, grafia care reproduce citirea alfabetică este întâlnită şi în cazul unor sigle – nume proprii, motivaţia fiind, întotdeauna, parodic-ludică:

– „Câinoşii parlamentari ai *pedeului* şi *peneleului*, vor să-l facă [pe nea Nicu Văcăroiu] din al doilea om în stat neom" (G, 25.08.05, p. 4);

– „Insul [Miron Cozma] e poet, strateg, martir al *pesede*" (G, 17.06.05, p. 4);

– „Fiecare păcătos de pe maşinile *reatebeului* are propria reţetă de păcălit controlori" (G, 31.08.05, p. 2);

– „Club de fiţe, fum, bentleiuri, *bemveuri*, meleuri, dame bune în ţoale de firmă şi gust îndoielnic" (A, 9.03.05, p. 10);

– „Cum visele frumoase nu ţin foarte mult, zâna *tevereului* a beneficiat de o despărţire-surpriză" (AC, 21/2004, p. 19);

– „Dacă ai orgoliul să ajungi la Slobozia cu vreun «tren de călători», *cefereul* te ajută să-ţi recapeţi smerenia" (A, 3.03.94, p. 5);

– „În unele gherete, *sepepeul* nu lasă picior de presă" (G, 12.12.05, p. 4).

VII.2. Trecerea siglelor din limba scrisă – unde au luat naştere – **în limba vorbită** (desemnată prin termenul „oralizare") este o etapă esenţială în procesul de lexicalizare a compuselor prin abreviere[63].

Rostirea depinde de etimologia siglei, de configuraţia fonetică, de apartenenţa la o anumită variantă a limbii, de vechime şi de frecvenţă în uz.

„Comoditatea" rostirii a permis lexicalizarea rapidă a unor compuse prin abreviere, formate în engleză şi devenite, ulterior, termeni specializaţi cu circulaţie internaţională: *laser* (engl. *light amplification by stimulated emission of radiation* „amplificarea a luminii prin emisie stimulată a radiaţiei"); *radar* (engl. *radio detecting and ranging* „detectare şi reperare prin radio"). Ambii termeni figurează în MDN ca substantive neutre, cu etimologie multiplă (< engl., fr.), fiind ortografiate cu minuscule: „*Radare* în Bucureşti" (ReTV, 29.12.05); „*Laser-ul* şi bolile pulmonare" (ReTV, 2.01.06) (ambele exemple reprezintă titluri de ştiri rulate pe ecran).

Alături de cei doi termeni, MDN înregistrează derivate şi compuse create în română ori împrumutate (*laseroterapie* < fr. *laserothérapie*; *radarist* < fr. *radariste*; *radarterapie* < fr. *radarthérapie*).

Un alt exemplu, din aceeaşi categorie – termenul *jeep* [gip] < sigla engl. amer. *GP* (general purpose) – apare în MDN: 492 ca substantiv neutru, cu sensul „maşină mică de campanie". Termenul s-a impus în uzul comun, fiind utilizat curent în presă: „Conducea *un jeep* BMW"; „Dacia Jandarmeriei a lovit frontal *jeep-ul* înmatriculat în Braşov" (G, 28.12.05, p. 10).

Aceeaşi motivaţie stă la baza opţiunii vorbitorilor români în cazul unor abrevieri străine recente aflate în raport de sinonimie interlingvistică în domeniul terminologiei medicale : *SIDA / Sida* < fr. *SIDA* (atestat în română din 1983, *apud* DCR$_2$: 211) s-a impus în faţa sinonimului *AIDS* < engl. *AIDS* / it. *aids* (înregistrat – sporadic – începând din 1993, *apud* DCR$_2$: 23). *SARS* (< engl. *SARS*) a fost preferat faţă de echivalentul *SRAS* (< fr. *SRAS*) din raţiuni fonetice, deşi sigla franceză corespunde exact denumirii româneşti „desfăşurate" a maladiei. Dispunem de o unică atestare pentru *SRAS*

(„sindromul respirator acut sever (*SRAS*), o formă de pneumonie atipică" – G, 21.10.05, p. 6) provenită din presa scrisă, în timp ce *SARS* apare atât în presa scrisă, cât şi în exprimarea orală.

VII.2.1. Împrumuturile din engleză pot fi pronunţate conform fonetismului românesc şi / sau celui din limba de origine[64].

– *Lectura cursivă (legată)* constă în citirea siglelor conform normelor ortoepice româneşti. Procedeul este specific pentru nume proprii de instituţii şi organizaţii, frecvent menţionate şi în presa scrisă dinainte de 1990: *UNESCO, UNICEF, UNCTAD, UEFA, FAO, NATO, NASA, OPEC*. Dintre împrumuturile recente de origine engleză, puţine se pronunţă în această manieră (ca un cuvânt obişnuit), cele mai cunoscute fiind *VIP* şi *HIV* (consemnate cu această rostire şi în $DOOM_2$), la care se poate adăuga *SUV* < Sport Utility Vehicle („Ai bani, ai *SUV* [suv]" – Ant 1, 1.01.06).

– *Păstrarea fonetismului originar* este caracteristică pentru siglele englezeşti recent împrumutate, chiar dacă unele dintre ele se bucură de mare frecvenţă în uzul actual.

Un exemplu elocvent este sigla *OK* < engl. amer. *all correct*, utilizată cvasi-abuziv în diverse registre ale comunicării orale (de la cel colocvial la cel public, formal) cu sensurile „în regulă", „de acord" „foarte bine". $DOOM_2$: 549 îl înregistrează cu pronunţia [okéi], ca adjectiv invariabil şi adverb, iar MDN: 609 exclusiv ca adverb.

– Se citesc *alfabetic* (conform silabaţiei fonetice, care redă pronunţarea alfabetică a literelor din limba engleză) nume propriii (*BBC* [bibisí]; *CNN* [sienén]; *MTV* [emtiví], *MI6* [émai six]), dar şi numeroase substantive comune, aparţinând diverselor terminologii. La cele înregistrate în $DOOM_2$ (*CD*

[sidí]; *CV* [siví]; *DJ* [digéi]; *LP* [elpí]; *IQ* [aikü]) se pot adăuga *PC* [pisí]; *DVD* [dividí]; *PR* [píar]; *IT* [aití]; *GPS* [gipiés]; *SMS* [esémes].

Câte două variante de citire alfabetică (respectând numele literelor din alfabetul englezesc, respectiv românesc) sunt atestate în uzul actual pentru siglele SOS [esoés[65] / seosé]; SMS [esemés / semesé]; FBI [efbiái / febeí]; SF [eséf / sefé]; CIA (rostit în cadrul aceluiaşi talk-show în mod diferit de cei doi participanţi, sub formele [siaiéi] şi [cía] – Ant3, 1.01.06).

VII.2. Siglele de dată recentă (**create pe teren românesc** sau **calchiate**) se rostesc conform modalităților consacrate în română[66], prin analogie cu cele existente în franceză[67].

Şansele de oralizare sunt reduse în cazul siglelor compuse dintr-o succesiune de consoane, al celor care conţin vocale în hiat, al celor cu corp fonetic extins şi / sau cu circulație limitată la anumite domenii de interes restrâns (administrativ, ştiinţific etc.). Majoritatea siglelor din această categorie este reprezentată de nume proprii: *UCCJR* = Uniunea Colegiilor de Consilieri Juridici din România; *CNATDU* = Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare; *APRCC* = Asociaţia Profesională Română de Comunicaţii prin Cablu; *CNCFMR* = Consiliul Naţional al Camerei Federative a Medicilor din România; *ANRMAP* = Autoritatea Naţională pentru Reglementarea şi Monitorizarea Achiziţiilor Publice; *ÎCCJ* = Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie; *ONPCSB* = Oficiul Naţional de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor; *ARBDD* = Administraţia Rezervaţiei Biosferei Deltei Dunării; *DDFSS* = Direcţia de Dialog, Familie şi Solidaritate Socială; *DCCPCN* = Direcţia Culturii, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional.

Este interesant de menţionat comentariul de tip metalingvistic al unui jurnalist confruntat cu o asemenea siglă (pe care de altfel nici nu o prezintă „desfăşurat"): „Teoretic, de rezolvarea problemelor sociale apărute după închiderea minelor ar fi trebuit să se ocupe o agenţie *cu nume imposibil* [*subl. ns.*] – *ANSIPRZM*" (A, 8.02.05, p. 3).

Exemple similare de sigle care nu permit oralizarea se găsesc şi printre numele comune, îndeosebi termeni din tehnică, (bio)chimie, medicină etc. Acestea au ca sursă *cuvinte compuse* din care sigla reţine iniţialele elementelor componente (*PTFCE* = politrifluorcloretilenă; *PVTCA* = poliviniltricloracetat; *CCSR* = corticosuprarenală) sau *SN specializate*, proprii anumitor terminologii: (*NTSC* = Norme Tehnice de Securitatea Muncii; *DMSD* = dispozitiv de măsurare a secţiunii defecte; *TSND* = [conţinut] total de substanţe nutritive digestibile; *TSCV* = tract spino-cerebelos ventral; *RDNP* = retinopatie diabetică proliferativă[68].

În sfârşit, între siglele care nu pot fi utilizate în exprimarea orală, se află şi cele care abreviază locuţiuni pronominale de politeţe (*MS* = Măria Sa; *ÎPS* = Înalt Prea Sfinţitul, *ES* = Excelenţa Sa).

La polul opus se situează sigle cu citire cursivă de tip acronimic[69], create în mod deliberat în funcţie de criteriul eufonic (pentru a da impresia unui cuvânt obişnuit). Caracterul „artificial" al unor asemenea abrevieri şi riscul coliziunilor omonimice[70] cu termeni ai lexicului uzual explică numărul relativ mic al siglelor de acest tip. Dintre cele create în română după 1990, merită menţionată sigla *BIG* ([magazin de] băcănie, [articole] industriale şi [de tip] „Gospodina" – DAS: 47), interpretată de mulţi vorbitori cunoscători ai englezei drept un împrumut din această limbă (engl. *big* = „mare").

Creații eufonice recente sunt siglele *ALTAR* = Asociația Luptătorilor din Timişoara Arestați în Revoluția din '89 (DAS: 31); *A.T.A.C.* = Asociația Tinerilor Artişti Consacrați (A, 15.04.05, p. 4); *P.A.V.E.L* = [Asociația] „Primul Ajutor Viața Este Luminoasă" [de la Spitalul de Copii Marie Sklodowska Curie] (JN, 17.02.05, p. 20); *A.R.M.A* = Autoritatea Română pentru Mediul de Afaceri (G, 6.10.05, p 6); *AMBU* = [Proiectul] Asistența Medicală Bazală de Urgență (cf. Ambu[lanța])[71].

În cazul **oralizării siglelor româneşti**, factorul decisiv pentru tipul de lectură adoptat este *configurația fonetică a siglei* (natura şi succesiunea fenomenelor), corelată cu sibalația[72]. Celor două tipuri fundamentale de citire (*cursivă* sau *pe litere*), recunoscute în bibliografia românească, li se poate adăuga un al treilea – lectura *mixtă* – rezultată din combinarea modalităților principale[73].

VII.2.1. Lectura cursivă este specifică siglelor de **tip silabic**, în care vocalele şi consoanele sunt astfel ordonate încât compusul să poată fi citit ca un cuvânt obişnuit. În această categorie se încadrează atât nume proprii (*CEC, MEC, LADO, IRSOP, RADET, ARAS, OMS, ONU, ANAF, MISA*) cât şi substantive comune (*AGA, SIF, PIB, CET, TIR, TAB, TESA*).

VII.2.2. Lectura pe litere este impusă de siglele de **tip alfabetic** a căror formulă grafică se prezintă sub forma unei succesiuni de consoane, cu sau fără participarea unor vocale.

Rostirea lor are la bază silabația fonetică, elementele siglelor fiind citite ca numele literelor respective din alfabetul românesc.

De regulă, consoanele sunt însoțite de vocale [e] postpusă, rezultând compuse caracterizate printr-o ritmicitate

interioară (dată de succesiunea silabelor cu structura *consoană* + *e*)[74] şi accentuare pe silaba finală.

Cele mai multe exemple sunt nume proprii: *PSD* [pesedé]; *PNL* [penelé]; *PNŢCD* [peneţecedé]; *CNSLR* [ceneseleré] = Confederaţia Naţională a Sindicatelor Libere din România; *BCR* [beceré] = Banca Comercială Română; *BNR* [beneré] = Banca Naţională a României; *FRF* [ferefé] = Federaţia Română de Fotbal; *SPP* [sepepé] = Serviciul de Pază şi Protecţie.

Aceeaşi structură silabică apare în cazul unor substantive comune ca *SRL* [serelé]; *PFL* [pefelé]; *TBC* [tebecé]; *RMN* [remené] = rezonanţă magneto-nucleară; *DN* [dené] = drum naţional.

Silabele *consoană* + *e* pot alterna cu silabe alcătuite exclusiv din vocale: *SRI* [se-ré-i]; *RATB* [re-a-te-bé]; *FSLI* [fe-se-lé-i]; *IMM* [i-me-mé]; *CNA* [ce-né-a] = Consiliul Naţional al Audiovizualului; *OZN* [o-ze-ne]; *TVA* [te-vé-a].

Fac excepţie de la modalitatea românească de citire alfabetică:

- litera *h*, rostită *haş* (ca în franceză[75]): *HG* [haşge] = hotărâre de guvern; *VSH* [vesehaş] = viteza de sedimentare a hematiilor;
- litere cu mai multe valori (cărora le corespund mai multe sunete sau grupuri de sunete)[76]:

– *c* [ce / che]: *CFR* [ceferé / cheferé[77]];

– *g* [ge / ghe]: *GDS* [gedesé / ghedesé] = Grupul de Dialog Social; *IMGB* [imeghebé]; *IVG* [iveghé] = impozit pe venitul global;

– *n* [ne / en]: *PNG* [penegé] – *ONG* [oengé][78];

– *m* [me / em]: *OMC* [omecé / oemcé] = Organizaţia Mondială a Comerţului;

– r [re / er]: *COR* [ceoré] = Comitetul Olimpic Român; *RCA* [ercéa] = Răspundere Civilă Auto.

Unele dificultăţi de rostire pot fi generate de prezenţa vocalelor în hiat: *OU* [ó-u] = ordonanţă de urgenţă; *UE* [u-é] = Uniunea Europeană; *AOAR* [a-o-ár] = Asociaţia Oamenilor de Afaceri din România; *AGEA* [a-gé-a] = Adunarea Generală Extraordinară a Acţionarilor; *DOOM* [de-o-o-mé] = „Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic"; *DIICOT* [di-í-cot] = Direcţia de Investigare a Infracţiunilor de Crimă Organizată şi Terorism[79].

VII.2.3 Lectura mixtă apare într-un număr redus de cazuri, când componenţa siglei permite combinarea citirii pe litere cu cea cursivă[80]. Se realizează astfel scurtarea corpului fonetic şi o pronunţie mai uşoară: *CNSAS* [ce-ne-sas] = Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii; *MLPAT* [me-le-pat] = Ministerul Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului; *APADOR – CH* [apador-ce-haş] = Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetului Helsinki.

VII. 2.4. Variante de rostire atestate în cazul aceleiaşi sigle (şi uneori la acelaşi vorbitor) pot avea diverse explicaţii de natură fonetică:

- posibilitatea unor litere de a fi citite atât alfabetic, cât şi fonetic:

– *CNSAS*: [cenesease / cenesas] (ReTV, 10.10.04; 7.10.05);

– *CSAT*: [ceseaté / ksat] (ReTV, 13.07.05);

– *NUP*: [neupé / nup] = neînceperea urmăririi penale (OTV, 31.10.05);

– *OMS* [oemes / oms] (ReTV, 7.10.05);

– [Alianţa] *D.A.*: [déa / da] (Ant1 – 7.01.05).

• posibilitatea unor litere din abrevieri româneşti de a fi citite alfabetic în două maniere diferite (românească şi străină / internaţională): *STS* [setesé / estées] = Serviciul de Telecomunicaţii Speciale (ReTV, 13.12.04);

• posibilitatea dublei lecturi alfabetice în română: *ONG*: [oengé] (ReTV, 3.01.04) – [oenghé] (OTV, 27.07.04).

Variantele fonetice de tip popular / colocvial (cu *–eu* final, la forma de singular nearticulat al siglei) se explică – din punct de vedere formal – prin analogie cu situaţia unor împrumuturi cu finala în *–e* accentuat (cf. fr. *relais* > rom. *releu*; fr. *déchet* > rom. *deşeu*)[81].

Sub aspect funcţional pot fi invocate drept cauze ale diverselor rostiri colocviale:

– lipsa de control asupra exprimării (în situaţii de comunicare considerate de vorbitori – justificat sau nu – ca informale): „Masoneria română este un *oengeu*" (ProTV, 16.05.04); „Se va da *neupeul* [NUP] sau *seupeul* [SUP]" (OTV, 31.10.05); „Pacientul nu plăteşte nici *ceteul* [CT = computer tomograf], nici *remeneul* [RMN = rezonanţă magneto-nucleară], dacă este trimis de medicul specialist" (ReTV, 22.12.05);

– intenţii ludice, parodice şi / sau căutarea unor efecte eufonice (rime) specifice sloganurilor publicitare: „Dă-te greu la *proteveu* [ProTV]!" (ProTV, 28.11.04).

Conotaţia peiorativă, depreciativă apare mai puternic marcată prin transpunerea în scris a rostirii siglei[82], aşa cum demonstrează următoarele contexte:

– „Mă puse dracu să deschid televizorul în prima zi a anului, curios să văd cu ce îşi mai furajează *tevereul* internaţional berbecii risipiţi prin Câmpiile Elisee ale muncii la negru" (G, 4.01.05, p. 12);

– „Dacă e vorba de o biserică, dacă ea se mai cheamă uriaş, ca un strigăt sub bolţi, Catedrala Mântuirii Neamului, sare un *oenge* cu poalele în cap" (A, 23.03.04, p. 1);

– „Dosarele existau de mult, se umflau pe zi ce trece în fişetele unor servicii secrete sau *ighepeuri* [IGP = Inspectoratul general de Poliţie]" (AC, 26/2004, p. 17);

– „Ion Iliescu obişnuia să intre în «*ceseateuri*» [CSAT = Consiliul Suprem de Apărare a Ţării] însoţit doar de purtătorul de cuvânt, Corina Creţii" – A, 4.03.05, p. 3[83].

VII.3. Din **punct de vedere morfologic**, majoritatea covârşitoare a siglelor din româna actuală este reprezentată de **substantive (proprii sau comune)**[84].

Ca atare, principalele aspecte privind utilizarea siglelor în discursul jurnalistic sunt legate de **flexiunea nominală**, cu tot ce implică ea (stabilirea categoriilor gramaticale de gen, număr şi caz, particularităţi flexionare, determinare).

Examinarea comportamentului flexionar al siglelor în diverse contexte din mass-media actuală confirmă existenţa a *două tendinţe contradictorii* (semnalate şi pentru alte formaţii substantivale recente[85]):

– tendinţa de *utilizare invariabilă*, cu o formă unică de N-Ac, fără flexiune şi fără articulare;

– tendinţa de acomodare la constrângerile sintactice ale contextului, prin intermediul unor „clasificatori" care joacă rolul de „mărci flexionare diagnostice", specifice clasei lexico-gramaticale a substantivului.

Cele două tendinţe acţionează atât asupra siglelor create în română, cât şi asupra celor străine, nefiind rare cazurile când aceeaşi abreviere este utilizată în ambele moduri (ca invariabilă sau însoţită de mărci flexionare):

– „*PSD* a fost mult prea prins cu intrigile interne şi s-a arătat incapabil să speculeze slăbiciunile guvernării" – „*PSD-ul*

cel fără de Iliescu pare incapabil să-şi mai găsească locul în sufletul simpatizanţilor săi tradiţionali" (G, 30.12.05, p. 1);

– „Primăria Capitalei plăteşte fostelor *ICRAL* zeci de miliarde de lei" – „Conducerea AFI a încredinţat *ICRAL-urilor* execuţia prestărilor de servicii" (G, 20.12.05, p. 3);

– „Blocurile *ANL* nu rezistă la rufe ude" – „[Copilul] va avea sechele pe viaţă de la blocurile *ANL-ului*" (A, 10.12.04, p. 13);

– „reducerea *CAS* cu 10 puncte procentuale" – „ succesul reducerii *CAS-ului* cu 10 puncte procentuale" (A, 17.01.05, p. 6);

– „Conducerea *RADET* vrea acum să-şi recupereze banii de la primării" – „Acţiunea *RADET-ului* de debranşare a fost stopată de viceprimarul general" (G, 6.01.06, p. 10);

– „Nici un reprezentant *ACR* nu a fost prezent la eveniment" – „Preşedintele *ACR-ului* – ne evită" (A, 27.08.04, p. 10);

– „preşedintele *CSM*" – „şeful *CSM-ului*" (G, 5.12.05, p. 12).

Preferinţa pentru unul sau altul dintre cele două comportamente morfologice depinde de o serie de criterii de natură cronologică (vechimea siglei în limbă), structurală (aspectul fonetic), funcţională (frecvenţa în uz, circulaţia, apartenenţa la un anumit tip de discurs – formal *vs*. informal; uzual *vs*. specializat).

Extinderea *flexiunii sintetice* realizată prin ataşarea „clasificatorilor substantivali" (articol hotărât, desinenţa de N-Ac plural *–uri*, desinenţe de G-D singular şi plural) este considerată o caracteristică a discursului publicistic actual[86].

Procedeul – considerat în anii '70 ca „un mod de exprimare mai familiar"[87] – a devenit, în prezent, unul uzual în presa scrisă, evidenţiind pe de o parte tendinţa de lexicalizare a siglelor, iar pe de altă parte o modificare a raporturilor dintre

ipostaza scrisă şi ce orală a comunicării mediatice în favoarea celei din urmă[88].

Prezenţa flectivelor cu rol de „clasificatori substantivali" este atestată atât la siglele cu statut de nume propriu, cât şi la numele comune, indiferent de etimologie (internă sau externă):

– „Dosarul Şpan este de fapt o încercare de compromitere a *PNA-ului* şi a unităţii informative a *MI-ului*" (A, 2.04.04, p. 14);

– „Incendiu în complexul studenţesc al *ASE-ului*" (A, 28.03.05, p. 14);

– „*CNA-ul* îi învaţă gramatică pe ziariştii din audiovizual" (G, 12.07.05, p. 13);

– „Dispersia mare a acţionariatului la cele 5 *SIF-uri* a făcut ca şefii *SIF-urilor* să nu poată fi schimbaţi" (A, 8.02.05, p. 5);

– „Liberalul Aristotel Căncescu s-a apucat să «corecteze» pe şest *HG-ul* amintit [...] cu ajutorul a doi consilieri liberali şi doi pedişti din comisia economică a *C.J.-ului*" (A, 14.05.04, p. 7);

– „Atât firma exportatoare, cât şi cea importatoare sunt supuse *TVA-ului*" (A, 20.05.04, p.16);

– „Ieri, la Liceul «Jean Monet» din Capitală, copiii *VIP-urilor*, sub teroarea bombei" (A, 3.02.05, p. 16);

– „Pachetul de legi privind proprietatea va primi *O.K.-ul* parlamentarilor" (G, 9.06.05, p. 6);

– „Ministrul Fischer, anarhismul şi *KGB-ul*" (G, 9.01.06, p. 16).

Este interesant de observat că flexiunea sintetică se extinde şi în domeniul siglelor specializate din diverse terminologii (tehnică, economico-financiară, medicală, juridică etc.):

– „*PUZ-ul* [planul urbanistic zonal] pentru Autostrada Bucureşti – Constanţa, în discuţia Consiliului Local" (RL, 29.04.04, p. 28);

– „100 *SMS-uri* şi 15 *MMS-uri* gratuite timp de 2 luni" (JN, 16.12.05, p. 12);

– „Clasamentul *PIB-ului* în Europa" (A, 16.01.04, p. 3);

– „S-a observat o deteriorare a *ADN-ului*, a plămânilor şi a rinichilor" (A, 5.02.05, p. 5);

– „Toate *NUP-urile* ori *SUP-urile* date lui «Răducioiu doi», luate din nou la verificat" (A, 13.02.04, p. 10).

VII.3.1. În stabilirea genului siglei, româna procedează mai puţin consecvent decât franceza, unde raportarea se face întotdeauna la *siglem*[89] (substantivul-pivot al SN, situat în poziţie iniţială şi urmat de determinanţi[90]): „la *TVA*", „la *CGT*" (pentru că substantivele-siglem *taxe* şi *centrale* sunt feminine în limba franceză); „le *SIDA*" (pentru că *syndrome* este substantiv masculin).

În română, genul siglei poate fi *identic* cu genul siglemului:

– neutru: *CSM* (Consiliul Superior al Magistraturii); *PSD* (Partidul Social-Democrat); *SRI* (Serviciul Român de Informaţii); *PIB* (Produs Intern Brut); *DN* (Drum Naţional); *GPL* (gaz petrol lichefiat); *OZN* (obiect zburător neidentificat);

– feminin: *MISA* (Mişcarea pentru Integrarea Spirituală în Absolut); *UEFA* (engl. Union of European Football Association – rom. Uniunea Asociaţiilor Europene de Fotbal); *AGA* (Adunarea Generală a Acţionarilor).

Mult mai numeroase sunt siglele (româneşti sau străine) al căror gen – evidenţiat de „clasificatorii flexionari" – nu coincide cu cel al siglemului. Astfel, $DOOM_2$ încadrează la neutru sigle româneşti al căror prim element (siglemul) este feminin (*CEC, TVA, ONU*), dar şi abrevieri împrumutate din engleză ca *VIP* (deşi siglemul *person* are corespondent românesc feminin), *CV, LP, IQ, SOS, BBC*.

Alte neconcordanţe de gen apar la sigle formate în română sau calchiate, considerate neutre, deşi siglemul lor este un substantiv feminin: *SRL, CET, SIF, IMM, HG, OUG, ONG, TVA* etc.

În bibliografia românească, majoritatea cercetătorilor consideră că genul siglei se stabileşte în funcţie de *ultimul component (desinenţă)*, privilegiat fiind – sub aspectul statistic, neutrul (cu pluralul în *-uri*)[91].

Sub aspect formal, sunt considerate neutre[92] – indiferent de genul siglemului – sigle româneşti şi străine reprezentând (a) nume proprii şi comune care primesc la singular articolul hotărât *-ul*; (b) nume comune care primesc acelaşi articol hotărât (*-ul*), articolul nehotărât *un / o* (în funcţie de genul siglemului – vezi *infra*) şi desinenţa de N-A plural *-uri*.

Acestea pot avea următoarele terminaţii:

- consoană: *CSM-ul* (G, 10.01.06, p. 12); *CAS-ul* (A, 31.01.05, p. 1); *UDMR-ul* (A, 13.01.05, p. 3); *CFR-ul* (G, 14.06.05, p. 5); *un HG* (G, 8.12.05, p. 3); *CNC-ul* (A, 24.01.05, p. 2); *NUP-ul* (G, 4.06.05, p. 1); *un SF* (JN, 7.03.03, p. 15); *SRL-ul; SA-ul* (RL, 16.05.05, p. 1); *PIB-ul* (A, 21.07.04, p. 1); *un OZN* (Ziarul, 24.12.05, p. 16); *BCR-ul; CEC-ul* (G, 2.09.05, p. 5); *RATB-ul* (G, 17.11.05, p. 4); *FRF-ul* (A, 25.03.04, p. 1); *CNA-ul* (A, 24.03.04, p. 14); *BTT-ul* (A, 18.10.04, p. 8); *DOOM-ul, DEX-ul* (C, 9.01.06, p. 10); *TIR-ul* (A, 18.06.04, p. 7); *un SUV* (G, 6.01.06, p. 3); *CV-ul* (G, 24.06.05, p. 9); *FBI-ul* (A, 22.10.04, p. 13);
- vocala [a] accentuată: *un RCA* (G, 10.01.06, p. 8); *PNA-ul* (A, 28.10.04, p.1), *TVA-ul* (A, 31.01.05, p. 1); *CA-ul* (G, 1.11.05, p. 16);
- vocalele [e], [i], [o], [u]: *ASE-ul* (A, 14.07.04, p. 8); *BRCE-ul* (A, 22.06.94, p. 1); *FMI-ul, MI-ul* (A, 31.01.05, p. 1);

• Sunt considerate feminine siglele al căror ultim element este vocala [a] neaccentuat: „*o AGA* anume convocată de AVAS" (G, 1.11.05, p. 16);

• Prin raportare la *aspectul semantic*, sunt considerate feminine acele sigle al căror prim element (siglemul) este de genul feminin. Conduc spre această interpretare articolul nehotărât *o* şi forma de feminin singular a determinanţilor sau a substitutelor:

–„*CNAS* (*Casa* Naţională de Asigurări de Sănătate) a fost *scoasă* din subordinea MS şi trecută direct la Guvern" (G, 3.11.05, p. 14);

– „*BNR* (*Banca* Naţională a României) *decisă* să nu mişte un deget pentru a influenţa cursul" (A, 14.02.05, p. 6);

– „*LPF* (*Liga* Profesionistă de Fotbal) este *obligată* la plata sumelor respective" (A, 2.02.05, p. 11);

– „*UDMR* (*Uniunea* Democrată a Maghiarilor din România) are şi *ea* trei ministere (Ant. 1 – 25.12.04);

– „Creată în 1945, *ONU* (*Organizaţia* Naţiunilor Unite) s-a dovedit *utilă* în perioada războiului rece" (G, 16.09.05, p. 1);

– „Un asemenea avion a fost detectat pe când zbura la mare înălţime deasupra teritoriului *fostei URSS* (*Uniunea* Republicilor Sovietice Socialiste)" (A, 7.07.04, p. 12);

– „Generalul Eugen Bădălan este acuzat [...] că a sprijinit acţiunea pentru a facilita unor firme din Focşani intrarea în posesie a locaţiei *fostei UM* (*unitate* militară) din Tecuci" (A, 23.10.04, p. 12).

Un punct de vedere mai nuanţat – la care ne raliem, pentru că ţine seama de dinamica limbii în uz – este cel care recunoaşte posibilitatea unor sigle de a aparţine la două genuri (în funcţie de criteriul *formal* sau de cel *semantic-funcţional*)[93].

Se încadrează în această categorie siglele terminate în consoană sau în vocală (cu excepţia lui –a neaccentuat), nume proprii sau comune, al căror siglem este un substantiv de genul feminin.

Ezitările privind genul siglei (*neutru* după criteriul formal sau *feminin* după criteriul semantic-funcţional) sunt evidenţiate prin existenţa unor paralelisme prezente, uneori, chiar în acelaşi articol.

Acestea privesc următoarele aspecte:

- selectarea articolului nehotărât:

– „la propunerea *unui* ONG" (G, 16.05.05, p. 4) – „un reprezentant al *unei* ONG" (G, 7.09.05, p. 2);

– „*un* HG salvator" – „ *o* HG pregătită în mare taină" (A, 29.03.99, p. 3);

- acordul determinanţilor de tip atributiv şi predicativ:

– „Cei care n-au 6-7000 de lei [...] sunt obligaţi să urmărească în fiecare săptămână pe TVR1, *fost* România 1, *fostă* TVR1, emisiunea intitulată *Avanpremieră*" (AC, 41/2004, p. 10);

– „Vlas zică că CEC-ul a fost *şantajat*" – „CEC a fost *şantajată*" (G, 22.07.05, p. 10); „CEC-ul urmează să fie *privatizat* până la sfârşitul lui 2005" (A, 26.11.04, p. 5) – „CEC trebuie *privatizată* cât mai repede posibil" (A, 27.04.04, p. 5);

– „Bugetul nu îşi permite TVA *redus* la alimente, spun reprezentanţii Finanţelor" (G, 13.07.05, p. 5); „Tot de la 1 iunie a fost *eliminat* TVA la cumpărarea animalelor vii" (*ibidem*) – „TVA *inclusă neevidenţiată* este de 466 de milioane lei, suma fiind considerată prejudiciu" (A, 25.11.04, p. 7);

– „Tânărul nu este membru în cadrul *unui* ONG de tineret" (G, 12.08.05, p. 7) – „Potrivit *acestei* ONG, 30.000 de ovine au fost cumpărate pentru Sărbătorile de Crăciun" (A, 28.12.04, p. 13);

– „UDMR doreşte să fie *reprezentat* în noul guvern" (OTV, 4.12.04) – „UDMR va rămâne *fidelă* Alianţei PNL – PD" (G, 13.07.05, p. 4);

– „Angela Merkel vine din *fostul* RDG" (C, 9.01.06, p. 16) – „Diferenţa între construcţiile din *fosta* RDG şi cele ale Germaniei Occidentale este încă vizibilă" (EZ, 4.04.04, p. 5);

– „*Un* SIF nu are voie să cumpere acţiuni de la *alt* SIF" – „acţiuni emise de o *altă* SIF" (G, 18.08.05, p. 7);

– „*Fostul* APAPS a angajat una dintre cele mai mari firme de avocatură din SUA" (A, 18.06.04, p. 6) – „Comitetul de Supraveghere şi Îndrumare al acestei instituţii a aprobat ieri concedierea a 170 de angajaţi de la *fosta* APAPS" (A, 6.07.04, p. 5);

– „*Fostul* KGB consemna obiectele extraterestre" („Ziarul", 24.12.05, p. 16) – „şef al *temutei* KGB" (ReTV, 15.06.05).

- substituirea pronominală:

– „Pe măsură ce AVAS va încasa creanţele, *el* le va vira către Ministerul de Finanţe" (A, 15.09.04, p. 7) – „AVAS – *legată* la mâini în urma deciziei Tribunalului Comercial Argeş" (G, 24.08.05, p. 11);

– „*Un* TVA *mic* este privit ca o protecţie socială" – „Avem *una* dintre cele mai mari TVA din Europa" (ReTV, 8.09.05);

– „UDMR se opune şi *ea*, ca şi PNL, trecerii serviciilor secrete sub controlul preşedintelui" (G, 29.06.05, p. 10).

Oscilaţia între genul formal şi cel funcţional poate genera construcţii greşite sub aspectul acordului: „*UDMR* şi *PC* se agită din nou să fie *băgaţi* [corect: *băgate*] în seamă de Aliaţi" (G, 16.01.06, p. 4).

VII.3.2. Categoria numărului interesează exclusiv siglele cu statut de substantive comune.

• În majoritate cazurilor, *pluralul este marcat* prin desinenţa *–uri* (considerată „clasificator substantival" specific pentru clasa neutrelor[94]). Aceasta se ataşează prin cratimă siglei, fiind scrisă întotdeauna cu minuscule:

– „În noile *CA-uri* ar intra 13 persoane" (G, 10.10.05, p. 3);

– „*IMM-urile* pot accesa credite speciale de la BCR" (G, 6.12.05, p. 5);

– „16 *CET-uri* erau înregistrate, la sfârşitul lunii septembrie cu restanţe la achitarea acestor credite" (A, 17.11.04, p. 6);

– „Pe drumul dintre *SRL-uri*, unele preţuri s-au dublat" (A, 2.02.04, p. 14)[94];

– „Senatorii au introdus *ONG-urile* cu activităţi lucrative în categoria societăţilor comerciale" (RL, 7.05.05, p. 4);

– „Câmpul din marginea satului ajunsese bază militară, cu *TAB-uri*, camioane grele, *ARO-uri* de camuflaj" (G, 27.09.05, p. 1);

– „Parchetele judeţului Caraş-Severin i-au dat la unison *NUP-uri* şi *SUP-uri*, adică l-au scos, sau au dispus neînceperea urmăririi penale în cazul său" (A, 16.04.04, p. 10).

Aceeaşi desinenţă (*–uri*) apare şi în cazul siglelor împrumutate din engleză, determinând încadrarea la genul neutru – deşi desemnează animate – a siglei *VIP* (considerată de genul feminin în franceză, conform siglemului – *une personne*):

– „Câteva *VIP-uri feminine* au ieşit destul de şifonate după scandalurile în care au fost implicate în ultima perioadă" (JN, 4.05.05, p. 32); „*VIP-uri* la pârnaie" („Ziarul", 8.03.05, p. 1);

– „Cele 100 de *SMS-uri* naționale înseamnă câte 25 de mesaje scrise naționale gratuite” (JN, 16.12.05, p. 12);

– „*SUV-urile* – periculoase pentru pasagerii cu copii” (G, 6.01.06, p. 3);

• Variația flexionară de număr este *imposibil de realizat* la majoritatea siglelor românești cu desinența vocalică [a] accentuat (*AGA, SA, RCA, TVA*) dar și cazul unor abrevieri utilizate exclusiv în scris (*MS, PS, ÎPS, CP*).

O situație similară este cea a siglelor străine stabilite prin convenție internațională pentru desemnarea diverselor monede: *GBP* (lira sterlină); *USD* (dolarul american)[95], care nu se oralizează în română. De altfel, în același text, sigla poate alterna cu echivalentul românesc: „Prețul mediu de import pentru restul anului va fi de 280 – 285 *USD* / 1000 m^3”; „majoritatea cheltuielilor pentru achizițiile din import de la 252 *dolari* / 1000 m^3 la 285 de *dolari* pentru aceeași cantitate [de gaze naturale]” (JN, 3.01.06, p. 2).

Spre deosebire de siglele străine menționate, abrevierile *ROL* (leul vechi / ușor) și *RON* (leul nou / greu) apar și în comunicarea orală, de tip specializat (știri, informații financiare și bursiere) sub formă invariabilă, atestată în scris: „CNA a sancționat postul OTV cu amendă de 250 *RON* (25 000 000 *ROL*)” (OTV, 13.01.06); „3,5 miliarde de *ROL*” (JN, 3.01.06, p. 4); „garaj auto evaluat la 123.300 *RON*” (G, 15.11.05, p. 9)[96].

Tendința de evidențiere a opoziției singular / plural prin prezența în context a substantivului variabil *leu* la forma de plural duce la apariția unor construcții pleonastice: „Tariful de participare la licitație este de *150 lei RON*” (anunț publicitar, G, 25.11.05, p. 6).

• *Absența mărcilor de plural* (în cazul unor sigle-substantive comune care apar în variație liberă și în construcții

sintetice cu flective de număr) este frecvent atestată – cu precădere în scris – când contextul conţine determinanţi ai siglei (articol nehotărât, numerale, adjective pronominale, participiale sau calificative). În asemenea situaţii, determinanţii preiau mărcile de plural, iar sigla apare sub forma invariabilă, care permite o utilizare economică şi mai comodă (îndeosebi în varianta scrisă a limbii)[97]:

– „reprezentanţi ai *unor* ONG din toată lumea" (A, 4.02.05, p. 2); „*cele 9* ONG" (A, 27.10.04, p. 2);

– „IMM *definite* conform Legii nr. 346/2004" (A, 19.11.04, p. 6); „IMM au fost *sufocate* de taxe şi impozite" (A, 5.01.05, p. 6); „o cifră de peste *200.000* de IMM" (A, 24.01.05, p. 5);

– „Nu sunt în 6, ci doar în *4* AGA" (A, 5.03.95, p. 1);

– „Senator PSD [...] prezent în *alte* CA ale spitalelor" (RL, 18.05.05, p. 1);

– „Cei care circulă fără RCA *valabile* riscă să rămână fără talonul de înmatriculare a maşinii" (A, 21.12.05, p. 5);

–„CV pot fi *trimise* la următoarele numere de telefon" (A, 9.09.04, p. 7);

– „reculul acţiunilor *celor 5* SIF" (JN, 19.04.05, p. 15);

– „În 2003 au fost soluţionate prin netrimitere în judecată (*celebrele* NUP ori SUP) peste 300 000 de dosare" (A, 30.01.04, p. 1);

–„privatizarea *fostelor* ILF (Intreprindere de Legume şi Fructe)" (RL, 10.05.05, p. 7).

Într-un număr redus de cazuri valoarea de plural a siglei este dedusă exclusiv din context, neexistând nici un fel de mărci explicite:

– „investiţiile în *IMM* din mediul rural" (A, 1.02.05, p. 12); „Ce va face Agenţia pentru *IMM* în această direcţie?" (A, 24.01.05, p. 5);

– „Vom schimba consiliile de administrație și *AGA* la cele două societăți" (A, 2.02.05, p. 12);

– „Deschidere cu *VIP* [a Târgului de carte Gaudeamus]" (titlu pe ecran- ReTV, 23.11.05).

Categoria numărului permite o *dublă interpretare* în cazul siglelor care au drept siglem un substantiv la plural. De exemplu, sigla *SUA* poate fi considerată (a) ca *un singular*, corespunzând referentului „stat" sau „țară" și (b) ca *un plural*, prin raportare la siglemul *State* din componența abrevierii[98].

Cele două interpretări determină oscilații în realizarea acordului:

– „SUA *a blocat* conturile a trei filipinezi suspectați de terorism" (N24 – 1.12.05);

– „SUA *sunt* singura superputere mondială" (RL, 14.05.94, p. 1); „SUA *sunt antrenate* într-un război antiterorism" (ReTV, 6.12.05);

– „SUA *pot* folosi orice mijloace pentru a oferi securitate cetățenilor săi" (ReTV, 6.12.05);

– „Se pare că în războiul contra terorismului SUA și aliații *lor* sunt deciși să facă pași care contravin normelor internaționale" (G, 2.12.05, p. 1).

Din neatenție sau neglijență în redactare, în același text pot apărea ambele valori ale aceleiași sigle (singular sau plural, după cum se face acordul cu verbul predicativ): „SUA *nu va încerca* să împiedice declinul monedei naționale" – „SUA *nu sunt preocupate* de deprecierea dolarului" (A, 19.11.04, p. 5).

VII.3.3. Categoria cazului se poate exprima prin trei procedee[99]:

(a) *fără mărci specifice*, prin utilizarea invariabilă a siglei în diverse poziții sintactice (care pot fi deduse din context):

– „Vanda Vlasov şi-a oferit serviciile *PNL* [complement indirect]" (A, 2.04.04, p. 15);

– „Conform *BNS* [circumstanţial de mod], prin majorarea TVA-ului, Guvernul nu urmăreşte neapărat să aducă mai multe venituri la stat" (G, 28.06.05, p. 15);

– „Germania ar putea cere sancţiuni [emise de] *ONU* [complement de agent] împotriva Iranului" (N24 – 17.12.05);

– „Consoarte [de] *VIP* [atribut substantival prepoziţional] prezente în Luxemburg" (JN, 26.04.05, p. 1);

– „Un elicopter [...] care deservea *SMURD* [complement direct] Iaşi, s-a izbit de buza unui deal, după care s-a rostogolit, dezmembrându-se, spre vale" (G, 10.06.04, p. 1);

– „În ciuda interdicţiei *BOR* [atribut substantival genitival], un preot din Iaşi candidează pe listele *PNL* [*idem*]" (A, 2.06.04, p. 3);

– „Mutaţiile *H5N1* [atribut substantival genitival] pot avea consecinţe foarte grave la om" (ReTV, 13.01.06).

Cea mai frecventă situaţie de utilizarea invariabilă a siglelor – nume proprii este poziţia de *false apoziţii*, (care înlocuiesc atributele substantivale genitivale)[100]: „bugetul *PNŢCD*"; „parlamentari *PSD*"; „preşedintele *RJAUN*"; „prezidenţiabil *PRM*"; „preşedintele *AVAS*"; „preşedintele *BEC* [Biroul Electoral Central]" (A, 13.11.04, p. 2); „membru *MISA*"; „video-chat-uri *MISA*" (RL, 7.10.04, p. 6); „serviciile *RATB*"; „tramvaiele *RATB*"; „un abonament *RATB*"; „majoritatea şoferilor *RATB*" (EZ, 29.11.04, p. 15); „Senatorul *PSD* Grigore Zanc, ales membru *CNA* de către Parlament" (A, 20.10.04, p. 15).

Relativ frecvent, falsele apoziţii apar în variaţie liberă cu construcţii analitice şi / sau sintetice de genitiv ori acuzativ, prezente în acelaşi text: „executorii *AVAS*" – „executorii siliţi ai *AVS*" (A, 9.11.04, p. 6); „ţări *NATO*" – „proiect al *NATO*"

(G, 8.12.05, p. 10); „reducerea *CAS*" – „succesul reducerii *CAS-ului*" (A, 17.01.05, p. 6); „acțiuni *SIF*" – „acțiunile *SIF-urilor*" (A, 16.06.04, p. 8); „medicii *SMURD* Dolj" – „cadrele medicale de la *SMURD* Dolj" (G, 11.01.06, p. 3).

O situație similară apare în cazul antroponimelor siglate: „sechestru în cazul *DIP*" [ReTV, 16.01.06] – „Averea *lui DIP*" (ReTV, 12.01.06).

Deşi prezintă avantajul economiei în exprimare (prin omiterea desinențelor şi / sau a articolului genitival), utilizarea siglei în poziție apozițională poate genera ambiguități pe care contextul nu le rezolvă întotdeauna, aşa cum se întâmplă cu sigla *ANL* (Agenția Națională pentru Locuințe [destinate tinerilor]) în următoarele colocații: „Blocurile *ANL*", „ghetoul *ANL*", „casele *ANL*" [= construit(e) de ANL sau proprietare a ANL], „programul *ANL* pentru tineret", „afacerea *ANL* cu case pentru tineret" [inițiat(ă) de ANL].

Situați similare apar în contexte precum: „monitorizarea *CNA* [= realizată de CNA sau exercitată asupra CNA]" (A, 20.08.04, p. 14); „impunerea de sancțiuni *ONU* [de către ONU sau contra ONU]" (G, 12.01.06, p. 9); „licitația unei colecții *JFK* [realizată de J.F. Kennedy sau cu obiecte aparținând acestuia]" (ReTV, 18.12.05).

(b) *prin mijloace analitice* (de exemplu, *articolul genitival* care precedă sigla cu formă invariabilă de N-Ac. pentru a marca formal poziția de genitiv, în absența flexiunii): „noile conduceri ale *SRTV* şi *SRR*" (G, 20.06.05, p. 7); „un colonel *al SPP*" (A, 9.08.04, p. 1); „trei angajați *ai* ONU" (A, 24.11.04, p. 8); „reducere *a TVA* la alimente" (G, 17.11.05, p. 5).

Acest tip de construcții alternează adesea cu cele de tip apozițional: „comunicat *al CNA*" – membrii *CNA*" (A, 19.05.04, p. 1): „avion *al CIA*" – „avioane *CIA*" (G, 19.11.05, p. 9); „preşedinte *al ANAF*" – „şeful *ANAF*" (A, 22.04.04.,

p. 5); „statele membre *ale UE*" – „ţările *UE*" (ReTV, 6.12.05); „sponsor *PNL*" (G, 5.12.05, p. 1); „reprezentanţi *ai BERD*" – „specialist *BERD*" (A, 16.06.04, p. 7); „un cadru *al SRI*" – „un cadou *SRI*" (JN, 17.02.05, p. 2).

(c) *prin mijloace sintetice* (ataşarea flectivului cu ajutorul cratimei), care constituie un procedeu frecvent atestat atât în presa scrisă, cât şi cu cea audio-vizuală[101]: „legea *TVA-ului* populist" (G, 12.04.05, p. 4); „şoferul *TIR-ului*" (A, 21.07.04, p. 11); „încasările *RADET-ului*" (G, 11.01.06, p. 3); „creşterea *PIB-ului* chinez" (A, 21.12.04, p. 5); „acţiunile *SIF-urilor*" (A, 16.06.04, p. 7); „preşedinte al *CA-ului*"; „reprezentantul *AVAS-ului*" (A, 15.03.05, p. 6); „o întreagă anchetă a *PNA-ului*" (A, 29.07.04, p. 6); „*ANL-ului* îi fuge pământul de sub case" (A, 16.09.04, p. 1); „Guvernul dă *CEC-ului* derogare de la legea bancară" (A, 25.03.04, p. 6).

Modalitatea de marcare a cazului poate exprima – în context – valori semantico-stilistice particulare, aşa cum se observă din titlul „Ţara *lui PSD*" (Z, 16.03.05, p. 1), unde construcţia genitivală specifică subgenului personal sugerează o personificare în registru ironic (de felul celei din expresia populară „ţara *lui Papură-Vodă*").

VII. Dubla calitate morfologică a unor abrevieri care pot fi utilizate atât ca *substantive*, cât şi ca *adjective*, este condiţionată contextual şi asociată (uneori) cu grafii distincte.

Cele mai elocvente exemple sunt oferite de siglele *TV* şi *SF*, reprezentând abrevieri cu circulaţie internaţională pentru substantivul *televiziune* şi respectiv, adjectivul compus *ştiinţifico-fantastic*.

- Sigla *TV* apare:

(a) cu *valoare substantivală* şi cu semnificaţia „televiziune" în nume proprii ale unor canale de televiziune:

(*TVR1, TVR2, ProTV, TVR Cultural, B1TV, PAX TV, TVRM, Digi TV, TV Sport, OTV*[102]), în denumiri ale emisiunilor difuzate de acestea („Jurnal *TVR*", „Ştirile *TV* Sport", „Apropo *TV*") precum şi în titulatura unor rubrici din presă ca „Radar *TV*" („Naţional"); „Cronica *TV*" („Adevărul"); „Premiere *TV*" („TeleGândul") sau a unor publicaţii specializate („*TV*Mania").

Ca nume comun, sigla apare scrisă atât cu majuscule, cât şi cu minuscule: „emisiuni *TV*"; „programe *TV*" (AW 138/2005, p. 19); „conexiune *TV* digitală"; „conexiunea receptorului *TV*" (RL, 23.12.04, p. 5); „viitorul post *TV* al lui Becali" (A, 15.12.04, p. 13); „competiţie *pe tv* digitală"; „film *TV*" (AW, 144/2005, p. 6); „suport cablul *tv*" (JN, 20.04.05, p. 14); „camere *tv* (A, 17.12.04, p. 14).

Cele mai numeroase oscilaţii în ceea ce priveşte grafia apar la utilizarea siglei în poziţie de atribut:

– „prezentatoare *tv*" (A, 17.02.05, p. 6; JN, 26.04.05, p. 31) – „vedeta *TV* Florin Călinescu" (A, 21.01.05, p. 4);

– „canalul *tv*" (AW, 138/2005, p. 3); „un post *tv* de teleshopping" (RL – TL, 52/2004, p. 5) – „canalele *TV*" (A, 18.02.05, p. 4); „posturile *TV*" (RL, 30.12.04, p. 4).

Grafia mixtă (cu majusculă şi minusculă) apare exclusiv în abrevierea compusă *SRTV* (Societatea Română de Televiziune): „Valentin Nicolau îl acuză pe premier de presiuni politice asupra *SRTV*" (G, 16.05.05, p. 13)[103].

(b) cu *valoare adjectivală* şi cu sensul „televizat", „transmis prin televiziune": „programele *TV*"; „Adulterul *tv*" (A, 2.02.05, p. 4).

- Sigla *SF* (absentă din DOOM$_2$ şi din MDN) apare:

(a) cu *valoarea adjectivală* „ştiinţifico-fantastic(ă)" (singura menţionată de DAS: 243 şi MDN: 849[104]) în numeroase contexte: „un film *SF*" (RL, 15.11.04, p. 9); „romanele *SF*" (A, 8.01.03, p. 9); „cărţi *SF*" (RL, 30.12.04,

p. 9); „poveşti *SF*” (AW, 118/2004, p. 22); „dramă *SF*” (AW 42/2003, p. 9); „scenarii *SF*” (ReTV, 19.01.05).

(b) cu *valoare substantivală* (marcată sau nu prin „clasificatori substantivali”): „un *SF* deja celebru” (JN, 7.03.03. p. 15); „un *SF* comic” (RL-TL, 50/2004, p. 39); „un *SF* de foarte bună calitate” (AW 138/2005, p. 31); „*SF-ul* în regia lui George Lukas” („Pro-Cinema”, 4.12.04); „accesoriile moderne ale *SF-urilor* de groază” (AW 38/2003, p.5); „amatorii de *SF* din România” (A, 11.01.04, p. 4); „regizorul american s-a exersat în *SF*” (AW, 23/2003, p. 15).

Cele două valori pot coexista în acelaşi text: „De ce ai scris *SF* la început?” [...]; „Scriu proză *SF* sau fantastică [...]” (interviu, C, 01.06, p. 10).

• *Alte sigle* – româneşti şi străine – cu utilizare de tip adjectival (determinativ) apar în următoarele contexte:

– „fluxul camioanele în regim *TIR*”; „Sistemul *TIR* al Uniunii Internaţionale a Transporturilor Rutiere (IRU)”; „sectorul traficului *TIR*” (A, 15.04.05, p. 10)[105];

– „Vor fi redeschise dosarele *NUP* din ultimii 10 ani” (ReTV, 16.04.05);

– „S-a deschis sezonul nunţilor *VIP*” (N24 – 31.10.05); „Procurorul general al României a făcut referire la încă 22 de dosare de corupţie «V.I.P»”; „Au fost doar bilete *VIP* în jur de 1500-2000 lire” (ReTV – 2.07.05);

– „Specialiştii *IT* ce vor opera cu acest sistem au la dispoziţie o consolă de administrare” (A,17.08.04, p. 8);

– „Cuiva care cumpără maşina în leasing nu-i foloseşte preţul final, ci tocmai cel *CIP* (G, 29.11.05, p. 7).

VIII. Diversitatea funcţiilor sintactice pe care le pot îndeplini siglele se demonstrează nu numai în cazul celor create în română, ci şi pentru abrevierile împrumutate din engleză.

Astfel, într-un singur articol, pe teme de automobilism, intitulat „*SUV-urile* anului 2006" (G, 20.12.05, p. 10), sigla provenită din sintagma engl. *Sport Utility Vehicle* apare în poziție de:

– *subiect*: „Primul *SUV* sută la sută marca Audi a venit târziu pe piață";

– *nume predicativ*: „Rezultatul este *un SUV* premium rapid ca o rachetă";

– *atribut substantival genitival*: „Testele au fost orientate în special pe capacitatea *unui SUV* de a se descurca în orice situație";

– *falsă apoziție* (atribut substantival genitival sau prepozițional): „Constructorii de automobile continuă introducerea de noi modele în segmentul *SUV* [*SUV-urilor* / de *SUV*]";

– *complement indirect*: „În ultima vreme, la nivel mondial a devenit *politically incorrect* să te orientezi *către un SUV* – în mare parte din cauza creșterii prețului la combustibil".

IX. Creativitatea publiciștilor este evidențiată de adoptarea unor modele străine care permit **siglarea numelor proprii de persoane** și utilizarea siglelor ca **baze de formare a altor cuvinte.**

IX.1. Siglarea numelor proprii de persoane este un fenomen recent apărut în presa românească, explicabil – în principiu – prin influența engleză[106], deși el este atestat și în franceza actuală, pentru a desemna vedete din lumea cinematografiei sau oameni politici[107].

În română sunt abreviate nume formate din trei componente, desemnând personalități de notorietate din domeniul politicii și din mass-media.

Sub *aspect funcțional*, recurgerea la astfel de sigle era rareori întâlnită în texte cu caracter informativ sau în titluri de știri. Prima motivație era, în aceste cazuri, economia de spațiu tipografic (la care se pot asocia conotații de tip familiar și / sau peiorativ): „*C.V.T.* [Corneliu Vadim Tudor] zice că nu i s-ar pregăti debarcarea" (titlu în RL, 9.12.04, p. 4); „Rabinul Andrew Baker despre *C.V.T.*" (supratitlu în RL, 5.02.04, p. 4); „Declarația de tip *C.V.T.* a candidatului PNL – PD la președinție [...]" (A, 27.11.04, p. 2); „În primăvara anului viitor, faptele de care *SOV* [Sorin Ovidiu Vântu] este acuzat se vor prescrie" (G, 11.11.05, p. 12); „o întâlnire cu tinerii pediști din București, convocată de *D.I.P.* [Dan Ioan Popescu]" (*ibidem*, p. 10).

„Oralizarea" acestui tip de sigle apare sporadic în discursul informal al unor vorbitori „inițiați": „Am fost secretar al *PSD* – aripa *CTP* [Constantin Titel Petrescu]" (OTV, 1.02.05).

Mult mai frecventă este abrevierea numelor proprii în presa cu caracter satiric (gen „Academia Cațavencu"), unde impresia de familiaritate este sporită de forma articulată a siglei: „În «Adevărul» de vineri, *CTP-ul* [Cristian Tudor Popescu]" își spală multe păcate din campanie"(AC, 51/2001, p. 5).

Transcrisă conform rostirii (într-un editorial), sigla accentuează nota de oralitate a textului: „Tinerii care îmi întrebau cu reproș cunoștințele «Ce-are *Cetepeu'* cu Mutu?» nu aveau nimic de câștigat din asta [...]" (A, 20.10.04, p. 1); „Ca ministru de Externe, a jucat ultima dată la dublu cu Hărădău, Pescariu și *CeTePeu*" (AC, 2/2005, p. 2).

În cazul siglelor care provin de la numele unor politicieni, este evidentă, pe lângă ironie, conotația depreciativă, minimalizatoare: „*DIP* (Dan Ioan Popescu) și-a privatizat

nepoata"; „Cum au privatizat Năstase şi *DIP-ul* Petrom, numai ei ştiu" (AC, 31/2004, p. 19).

De curând, procedeul tinde să se extindă şi în articole de tip informativ (unde – prin repetare – îşi atenuează expresivitatea devenind o simplă convenţie): „Pesediştii Mitrea şi *DIP* şi-au scos la inventar bijuteriile, tablourile şi terenurile" (G, 17.05.05, p. 1); „Anchetatorul care ar fi intimidat martorul *anti-D.I.P* – verificat de CSM" (G, 20.08.05, p. 10); „*CTP* negociază [noul ziar] cu Dinescu cu de la un milion de euro în sus" (C, 23.03.05, p. 1).

Ocazional, pot apărea sigle din trei litere, desemnând trei referenţi distincţi reuniţi într-un anumit context. Astfel, sigla din titlul „Iliescu refuză «reunirea» cu *GNM*" este decodată în articol drept „triumviratul Geonă-Năstase-Mitrea (GNM)" (RL, 5.05.05, p. 2).

IX.2. Capacitatea siglelor lexicalizate de a funcţiona ca **baze de formare a altor cuvinte** este evidentă, îndeosebi în sfera derivării. Modelul urmat este cel al francezei pe care româna pare a o surclasa însă sub aspectul varietăţii noilor formaţii lexicale (între care se află şi creaţii de tip ludic, cu funcţie expresivă) (vezi, în acest volum, capitolul *Siglele ca bază pentru derivare şi compunere*).

X. Lexicalizarea siglelor poate avea şi **consecinţe negative**, dintre care pot fi semnalăm **construcţiile pleonastice** şi **confuziile omonimice** (la cele din urmă ne-am referit *supra* VI.2.2.).

Formulările pleonastice[108] – care anulează efectul de brevilocvenţă al abrevierii – implică atât sigle împrumutate, cât şi formaţii româneşti.

În cazul împrumuturilor, greşeala se poate explica prin caracterul netrasparent al siglei, care nu este pusă în relaţie cu

formaţia străină pe care abreviază. Se pot da în acest sens numeroase exemple din mass-media care denotă necunoaşterea SN care stă la baza siglei, ignorarea semnificaţiei acesteia sau neglijenţa în exprimare: „*virusul* HIV" (engl. human immunodeficiency *virus*) (A, 19.10.04, p. 11); „postul *britanic* BBC" (engl. *British* Broadcasting Corporation) (A, 29.11.04, p. 10); „un *SOS* pentru *salvarea* Editurii Meridiane" (engl. *save* our souls) (A, 10.01.04, p. 3); „*persoanele VIP* însoţitoare" (engl. very important *person*) (A, 20.10.93, p. 8); „*mesaje SMS*" (engl. short *message* sent) (JN, 18.12.05, p. 12); „*servicii SMS*" (A, 18.03.05, p. 1); „*trenurile TGV*" (fr. *train* à grande vitesse) (G, 8.11.05, p. 5); „*mesaje MMS*" (engl. multimedia *message* system) (JN, 3.01.06, p. 12); „tutela *KGB*-ului *sovietic*" (ProTV, 15.01.06).

În mod similar – dar fără scuza necunoaşterii etimologiei – sigle româneşti de largă circulaţie sunt tratate de vorbitori ca neanalizabile şi utilizate în mod mecanic (fără a lua în considerare sintagma-bază). Rezultă formulări redundante, în care figurează atât sigla, cât şi unul dintre termenii formaţiei siglate: „partidele *PRM* şi *PD*" (A, 14.03.04, p. 14); „banca *BRD*" (A, 19.11.04, p. 5); „ţărăniştii *PNCŢD*" (ReTV, 17.11.05); „regia de electricitate *RENEL*" (RL, 16.02.96, p. 4); „fostul ministru de Interne al *MAI*" (G, 4.01.06, p. 12); „Clubul *FC* Argeş" (Fotbal Club) (A, 4.05.99, p. 8); „serviciul *SMURD*" (Serviciul Mobil de Urgenţă Recuperare şi Descarcerare) (ReTV, 3.11.04); „Drumul naţional *DN* 66" (A, 16.11.04, p. 5); „dobânzile *DEA*" (dobândă efectivă anuală) (A, 7.01.05, p. 5); „pază *SPP*" (serviciul de pază şi protecţie) (A, 4.01.05, p. 1); „puteri de 305 şi 400 *CP*" (cal-putere) (A, 5.12.05, p. 10); „drumul comunal *DC* 50" (G, 10.11.05, p. 6).

O formulare pleonastică specifică denumirilor de firme constă în repetarea termenului *societate* inclus în siglele *SC*

(societate comercială), *SA* (societate pe acţiuni) şi *SRL* (societate cu răspundere limitată): „*SC* SIND România *SRL*"; „*SC* Expret *SA*" (A, 10.12.04, p. 15).

XI. Productivitatea în continuă creştere a siglării şi tendinţa de răspândire a siglelor în limbajul literar, standard (scris, dar şi vorbit) demonstrează faptul că acest tip de abreviere răspunde unor necesităţi obiective ale vorbitorilor limbii actuale[109].

Calificarea siglării ca „procedeu la modă" îşi atenuează conotaţia peiorativă semnificând, mai curând, capacitatea limbii române actuale de a-şi apropria şi utiliza în mod specific un procedeu internaţional de formare a cuvintelor.

Rămâne ca, în viitor, lucrările normative şi cele lexicografice să acorde siglelor locul cuvenit.

NOTE

---

1. „*La siglaison* consiste à abréger une suite de mots qui forme une unité sémantique en la suite des initiales des mots qui la composent: chacun des mots est ainsi réduit à son initiale; *le sigle* est un terme complexe, formé des lettres initiales de ses éléments" (Mortureux 1997: 154); definiţii similare apar la Calvet (1980: 7) şi George (1997: 33). Pitiriciu (2004: 39) precizează că neologismul *siglă* provine din fr. *sigle* < lat. jur. *sigla*, plural neutru, cu sensul de „semne abreviative".

2. Pentru o prezentare detaliată a problemei, vezi Pitiriciu (2004: 30-49).

3. În bibliografia românească, această distincţie nu are caracter consecvent (cf. Ciobanu; Hasan 1970; Avram 1990; DSL: 475); ea apare în Stoichiţoiu Ichim (2001: 41-42). Pentru definirea în sens larg a siglelor din franceză (incluzând şi acronimele), vezi Candel (1992: 139): „ensemble constitué par les lettres initiales des mots d'un syntagme ou de certains mots d'une syntagme ou encore par un assemblage de lettres ou de syllabes initiales des mots ou de certains mots d'un syntagme".

4. Extinderea procedeului în franceza contemporană (îndeosebi în limbajul presei) este considerată de Calvet (1980: 17) o adevărată „revoluție lexicală”; vezi și George (1997: 33): „Qu'on le veuille ou non, les sigles sont une caracteristique de la langue moderne, au même titre que les autres types d'abréviation”. Importanța acordată de lingviștii francezi siglării este relevată și de terminologia domeniului care, începând din 1964, s-a îmbogățit cu o serie de termeni specializați: *siglaison, siglite, siglose, sigler, siglique, siglé, siglomanie, siglocratie, siglographie, siglographe, siglographique* (*apud* Tolédano 1992: 57).

5. *Apud* Guilbert (1975: 277): *I.N.R.I* (Jesus Nazareus Rex Judeorum); *S.P.Q.R* (Senatus Populusque Romanus); Pitiriciu (2004: 321-323).

6. *Apud* Pitiriciu (2004: 333).

7. Iordan (1947: 248-250) considera abrevierile drept „produse lingvistice «comerciale» create din nevoia de a economisi timp și bani”.

8. După Mirska (1959: 172-173) toate compusele prin abreviere recente aparțin „limbii oficiale” și se datorează influenței ruse: *UTM, UFDR, ARLUS, ADAS.* Acest punct de vedere a fost amendat de Avram (1995: 4), care precizează că, inclusiv în perioada 1945-1965, pe lângă modelele rusești dominante, au existat și influențe din limbi de circulație internațională (franceză, engleză, germană, italiană, latină).

9. Pentru istoricul siglelor în română, vezi Ciobanu; Hasan (1970: 237-240); Pitiriciu (2004: 323-341); ELR: 13.

10. „Momentul 1990 aduce cu sine schimbări de ordin politic, economic și social reflectate și la nivelul abrevierilor prin diversitatea structurilor și, mai mult, prin numărul considerabil de sigle [...]. Siglarea, ca procedeu cunoaște o productivitate mare, pe care nu a mai înregistrat-o niciodată în istoria sa” (Pitiriciu 2004: 342). Din corpusul de aproximativ 10 000 de abrevieri analizate, 46,73 % sunt reprezentate de sigle (*ibid.*: 354). Siglarea este considerată cel mai productiv procedeu abreviativ în ELR: 14 și DSL: 12.

11. Vezi sinteza privind stadiul actual al cercetării abrevierilor în limba română la Pitiriciu (2004: 18-26).

12. Vezi Adriana Stoichițoiu Ichim, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?* în volumul *Comunicările „Hyperion”*, 5, Editura Hyperion XXI, București, 1996, p. 203-210; Stoichițoiu Ichim (2001: 37-52); (2003); (2005).

13. Avram (1990: 4) consideră „abrevierile din actualitate” (între care include și siglele) „un rău necesar, justificat prin economia de timp și spațiu grafic”.

14. „Ce qui nous importe du point de vue de la créativité lexicale, c'est la fonction particulière du sigle. Il représente une forme linguistique de transition entre l'énoncé syntagmatique et la contraction du mot. À ce titre, il n'apparaît pas comme le produit d'une mode linguistique mais comme un moment du processus permanent de la communication langagière qui combine l'expansion syntaxique et la condensation en unités lexicales" (Guilbert 1975: 278); vezi şi Candel (1992: 146), care precizează: „La siglaison, tout comme la dérivation ou la composition, est un processus de créativité lexicale, par néologie de forme".

15. Vezi Ciobanu; Hasan (1970); Dumitrescu; Surjicov (1987); Surjicov (1995).

16. Vezi Avram (1990).

17. Dintre principiile funcţionalismului lingvistic reţinem: (a) abordarea limbii nu ca un produs finit, ci ca *activitate* şi ca *proces*; (b) activitatea de comunicare presupune alegere permanentă din partea locutorului; (c) limba este în continuă mişcare şi schimbare (DSL: 228-229); o analiză de acest tip este realizată de Pitiriciu (2004: 254-269).

18. Informaţii teoretice şi practice asupra acestui nou domeniu al lexicografiei se găsesc la Tolédano (1995) şi la Candel (1992); a doua autoare citată prezintă informaţiile care ar trebui incluse, alături de data primei atestări, într-un dicţionar de sigle: forma grafică a siglei, transcrierea fonetică, genul, sursa siglei, context; domeniu de utilizare; trimiteri la echivalente mai vechi sau mai noi; variante grafice ale sursei; relaţii analogice sau sinonimice, traducerea siglei şi / sau a sursei; definţie; derivate şi compuse în care apare sigla; originea şi istoria siglei; precizări de ordin cultural şi enciclopedic.

19. Vezi, între alţii, Désirat; Hordé (1988: 204); Ciobanu; Hasan (1970: 163); Avram (1995: 4-5).

20. Numeroase exemple sunt menţionate de Pitiriciu (2004: 334-340); a se vedea şi Ciobanu; Hasan (1970).

21. Cf. Avram (1995: 3); Stoichiţoiu Ichim (2005).

22. Conform statisticii realizate de Pitiriciu (2004: 290), „ca provenienţă, din circa 1000 de abrevieri selectate, 800 sunt create în limba română, cu sau fără model străin".

23. Pentru o analiză a siglelor de origine engleză din presa românească, vezi Stoichiţoiu Ichim (2003).

24. Se poate face o analogie între tratamentul unor sigle englezeşti mai vechi din domeniul tehnic, complet lexicalizate (*laser* < engl. light amplification by stimulated emission of radiation; *led* < engl. light-emitting

diode; *radar* < engl. radio detecting and ranging) şi sigle recente, în curs de lexicalizare ca *SUV* < engl. sport utility vehicle; *ATM* < engl. automatic teller machines [casier automat, maşini de plată automate]; *PIN* < engl. personal identification number.

25. De reţinut că unele dintre siglele din franceză reprezintă calcuri după modele englezeşti: fr. *SF* (atestat în 1970) – după engl. *science-fiction*; fr. *OVNI* = objet volant nonidentifié (atestat în 1972) – după engl. amer. *UFO* (*apud* PR: 2381; 1817).

26. „Considerat de mulţi o «plagă a secolului», acest fenomen este un rău necesar, justificat prin economia de timp şi spaţiu grafic care se obţine şi care e atât de preţioasă în secolul vitezei. Desigur, răspândirea lui depăşeşte sfera necesităţii obiective, ajungând să fie o adevărată modă, dar tot internaţională" (Avram 1995: 4); reacţii ostile la adresa siglelor şi a siglării („cette algèbre pésante et barbare") au fost notate şi în context francez de George (1997: 33).

27. *Apud* Pitiriciu (2004: 336-337).

28. Vladimir Volkoff, *Manualul corectitudinii politice*, Bucureşti, Antet, 2001, p. 9-10.

29. Slama-Cazacu (2000: 90-91); un punct de vedere similar este exprimat de Mortureux (1997: 155): „Les manifestations du signifiant tendent à obscurcir la motivation des mots contruits par composition: l'homonymie des bases et des structures composées efface le caractère compositionnel, donc prédictible du sens"; vezi şi Pitiriciu (2004: 262-263): „Receptorul, prin aşteptarea unei informaţii suplimentare privitoare la decodarea abrevierilor sau a unor indicii care să trimită la realizarea decodării, ajunge dependent de emiţător, «inferior» acestuia, se simte frustrat, ca mulţi alţi indivizi cu un nivel de instruire scăzut, în timp ce emiţătorul se bucură de superioritate în actul comunicării, prin distanţa pe care o impune faţă de receptor."

30. Cf. Mortureux (1997: 176-177).

31. Cf. Guilbert (1975: 274); Candel (1992: 140) precizează: „Le sigle naît toujours d'un besoin d'abréviation. Son rôle est d'exprimer de façon commode une dénomination souvent longue et difficile à exprimer et à lire, à prononcer ou à memoriser".

32. Cf. Calvet (1980); Candel (1992).

33. Vezi Candel (1992: 149).

34. Pentru relaţia dintre siglă şi „desfăşurarea" ei (fr. *développement*), vezi Martinet (1979: 267); Candel (1992: 146; 149-150); Pitiriciu (2004: 257-261).

35. Fenomenul a fost semnalat de Surjicov (1995) şi Pitiriciu (2004: 112-122).

36. Ignorarea etimologiei omofonelor este cauza unor grafii incorecte: „arme de *TIR*" [în loc de *tir* < fr. *tir* „tragere (la ţintă) cu o armă de foc; sportul tragerii la ţintă" - DN_3] (A, 4.01.04, p. 12); "*CEC*-urile cu limită de sumă" [în loc de *cec*(urile) < engl. *check*, fr. *chéque* „ordin de plată emis de posesorul unui cont curent către o bancă" - DN_3] (A, 9.02.94, p. 2).

37. Ca soluţie pentru dezambiguizarea omonimiei am înregistrat (cu două atestări) acronimul *MEdC* pentru Ministerul Educaţiei şi Cercetării (A, 10.01.05, p. 12; G, 17.11.05, p. 1).

38. Vezi Mortureux (1997: 177).

39. Conform informaţiilor din mass-media, la înregistrarea oficială a Alianţei D.A. s-a stipulat obligaţia utilizării în scris a punctelor pentru a fi evitată transmiterea de mesaje electorale subliminale; în discursul adversarilor politici am înregistrat rostirea emfatică „alianţa *de punct a punct*" (OTV, 24.01.2005).

40. Vezi Guilbert (1975: 275).

41. Prezenţa masivă a siglelor în diverse terminologii ale limbii franceze este demonstrată de existenţa dicţionarelor specializate pentru domeniile economic, social, ştiinţific, tehnic, medical (pentru o prezentare a acestora şi a principiilor siglografiei, vezi Candel 1992).

42. Calvet (1980: 30) desemnează cele două categorii de abrevieri drept „sigles de groupes" (specializate) şi „sigles de tous" (uzuale). Determinologizarea siglelor din prima categorie este considerată o caracteristică a francezei actuale: „L'utilisation des initiales est loin d'être l'apanage des groupes professionels, des associations politiques et syndicales, ou de la technologie" (George 1977: 34). Pătrunderea siglelor specializate în uzul comun se poate asocia (îndeosebi în cazul celor împrumutate) cu o „(re)motivare" prin reconstruirea inexactă a secvenţei de bază, aşa cum se întâmplă în franceză (şi posbil, şi în română) cu abrevierea *DVD*: „On a l'habitude de parler de *Digital Video Disc* à propos du DVD. Cette acception, en vigueur chez certains fabricants, semble être issue d'une facilité de langage. *DVD* signifie en fait: *Digital Versatil Disc*, c'est à dire disque numérique à usage varié, ce qui correspond à la multiplicité de ces fonctions" (Mortureux 1997: 176).

43. Dimitrescu (2004).

44. Vezi Candel (1992: 146).

45. Pentru prezentarea detaliată a aspectelor fonetice, grafice şi morfo-sintactice ale lexicalizării siglelor româneşti, vezi Ciobanu; Hasan (1970); Avram (1990); Pană-Dindelegan (1999) şi, îndeosebi, Pitiriciu (2004).

46. Vezi Reinheimer – Râpeanu (1980: 466-467) şi Pitiriciu (204: 109-112); fenomene similare celor din română sunt desemnate de autori francezi drept „glissements sémantiques" (Candel 1992: 146) sau „emplois analogiques ou figurés" (Tolédano 1995: 65).

47. Pentru tipologia metonimiei, vezi DSL: 313 – 314.

48. Mecanismul transferului denumirii implică o etapă intermediară: „camioane de tip *TIR*"; „autobuz al Întreprinderii Regionale de Transporturi Auto"; „autobuz al Regiei Autonome de Transport Auto"; „autobuz al Regiei Autonome de Transporturi Auto Bucureşti".

49. Analogia funcţionează şi în cazul derivatelor formate de la siglele respective: „*SPP-iştii* americani" (*ibidem*).

50. Referindu-se la avantajele acestui procedeu, Tolédano (1995: 65) precizează: „C'est plus parlant, plus concis, ce qui n'est pas pour déplaire aux journalistes et c'est aussi ce qui rend leur emploi d'autant plus fréquent et leur usage tout à fait courant".

51. Diferenţierea funcţională apare în articole sau ştiri consacrate unor realităţi americane, unde sigla împrumutată sugerează „culoarea" locală („un general de puşcaşi marini *USA*" – A, 5.02.05, p. 1).

52. Sigla englezească este prezentă, în special prin derivatele sale *ufologie* şi *ufolog* (înregistrate în DCR_2 şi DN_3), care dublează formaţiile româneşti *ozenologie* (DN_3) şi *ozenist* (DCR_2)

53. Vezi Avram (1995: 6). Zafiu (2001: 256) semnalează o funcţie mai nouă a abrevierilor – „aceea de a reduce din efectul de saturaţie produs de expresiile la modă, de a dinamita clişeul. Calea cea mai sigură este şarja [...]".

54. Cf. *PCR* – „pile, cunoştinţe şi relaţii"; *TBC* – „tutun, băutură, cafea"; *OZN* – „o zeamă neidentificată" (Stoichiţoiu – Ichim 2001: 127).

55. Parodierea sloganului publicitar pentru detergentul omonim sporeşte efectul comic.

56. Cele două titluri se referă la comportamentul violent în trafic al unor angajaţi ai SPP.

57. Articolul cu acest titlu parodiat are ca subiect licitaţiile trucate de combustibil pentru Centrala Electro-Termică Iaşi.

58. Sub acest titlu sunt reunite opinii pro şi contra existenţei OZN-urilor, formulate în manieră (auto)persiflantă.

59. Fenomenul este semnalat şi de Pitiriciu (2004: 362): „Structurile atât de diferite ale abrevierilor, uzul şi tradiţia sunt elemente care influenţează ortografia abrevierilor şi fac dificilă, dacă nu chiar imposibilă, normarea abrevierilor"; observaţii asemănătoare face, pentru limba franceză, Candel (1992: 145): „Quand il s'agit de données contemporaines, l'usage n'est pas toujours établi et les normes n'ont pas toujours été fixées".

60. Cf. Avram (1990); Pitiriciu (2004).

61. Vezi DOOM$_2$: XLIII: „Se pot scrie *cu* sau *fără punct* între literele componente abrevierile compuse din mai multe iniţiale majuscule (A.*C.T.H.* / *ACTH; C.E.C.* / *CEC; O.N.U.* / *ONU; P.F.L.* / *PFL*); actualmente se preferă scrierea fără puncte despărţitoare: *SUA, UNESCO*. Unele abrevieri (împrumutate ca atare şi care au dobândit statut de cuvinte) se scriu întotdeauna fără punct: *HIV, SIDA*". Vezi, în acelaşi sens, Pitiriciu (2004: 239): „În limba română contemporană există tendinţa de a se renunţa la punct, adoptându-se o grafie mai simplă, după modelul limbilor de circulaţie".

62. Procedeul este semnalat în franceza actuală de George (1997: 35): „Le caractère ludique de la siglaison se révèle également sous une autre forme: les sigles à prononciation disjointe sont parfois ortographiés suivant leur prononciation" (între exemple se află *vécé* şi *tévé*, transcrise alfabetic şi în grafia românească: „magazinul de *veceuri*, chiuvete şi boilere" – A, 13.11.04, p. 2; „apariţii în stilul inconfundabil [al lui C.T. Popescu] pe *teve*" – AC, 49/2004, p. 5).

63. „Un rapport dialectique s'est établi entre le graphique et l'oral à mesure que se sont diffusés les sigles dans tous les domains et qu'ils sont entrés comme signes linguistiques dans la pratique du langage [...]. Mieux l'ensemble lettrique est intégré au langage sous la forme du mot phonétique, plus la motivation syntagmatique initiale disparaît. Et on peut ainsi considérer que la siglaison offre un moyen de créer une nouvelle matière phonique, de nouvelles bases de dérivation" (Guilbert 1975: 275).

64. Vezi Stoichiţoiu Ichim (2003) şi Pitiriciu (2004: 194-195; 212). Se cuvine remarcată atenţia acordată de autorii DOOM$_2$ siglelor împrumutate din engleză şi normării uzului acestora.

65. DOOM$_2$ înregistrează numai această rostire (mai frecventă în epoca actuală); Ciobanu; Hasan (1970: 158) indică ambele variante de pronunţare: „Prescurtarea *S.O.S.* (= engl. *save our souls* – „salvaţi sufletele noastre") se citeşte în limba noastră atât *esoes*, ca în engleză sau franceză, de unde a fost probabil împrumutată, cât şi *seose*."

66. Vezi Ciobanu; Hasan (1970: 157-158); Avram (1990); Stoichiţoiu Ichim (2001: 48); Pitiriciu (2004: 212-215).

67. Cf. Martinet (1979: 226); Candel (1992: 148) menţionează „la lecture épelée", „la lecture acronymique" et „la prononciation mixte", subliniind, totodată, caracterul imprecis al normelor. „Il reste difficile de dégager une norme, et on souhaiterait pouvoir enregistrer les usages. Des enquêtes sont nécessaires auprès des spécialistes utilisateurs de ces sigles à l'oral").

68. Pentru alte exemple, vezi DAS.

69. Din prezentarea problematicii acronimelor la Stoichiţoiu Ichim (2001: 41-42) şi Pitiriciu (2004: 44) reţinem aici faptul că acest tip de abrevieri – compuse din silabele iniţiale ale cuvintelor dintr-un grup sintactic stabil (*Romavia, Asirom, Uniter, Romtelecom*) – prezintă o unică modalitate de lectură (cea cursivă, ca un cuvânt obişnuit).

70. Vezi secţiunea referitoare la omonimia siglelor, *supra* VI.2.2.

71. Omonimia este „exploatată" în contextele următoare: „Ca ridicolul să fie absolut, dna Simion Chris neagă totul: *A.T.A.C.(ă)* şi fugi este o tactică într-adevăr consacrată, dar de un absurd dizgraţios, ce n-are nici o legătură cu [Eugen] Ionescu"; „Nu este o strategie a *A.T.A.C.-ului* de a promova spectacolul meu în defavoarea spectacolului lui Felix Alexa" (A, 15.04.05, p. 4).

72. O analiză detaliată a problemelor de fonetică şi ortoepie privind siglele este realizată – din perspectiva corespondenţei dintre literă şi sunet – de Pitiriciu (2004: 185-216).

73. Vezi *supra*, nota 66. Opinia generală este că „abrevierile literale ideale sunt cele care permit lectura legată, datorită succesiunii de litere care reprezintă consoane şi vocale sau consoane asociabile în grupuri de tipul *br, rl, sc, spl*" (Avram 1995:5).

74. Cf. Ciobanu; Hasan (1970: 157).

75. *Ibidem.*

76. Pitiriciu (2004: 186-192) inventariază literele bi-, tri- şi tetravalente folosite în abrevieri.

77. Varianta [chefere] – considerată „mod de rostire mai vechi" (Ciobanu; Hasan: 1970: 158) este extrem de rară în prezent (fiind folosită mai ales de persoane în vârstă, cu instrucţie redusă).

78. Aceasta este rostirea recomandată în $DOOM_2$: 552.

79. În exprimarea neîngrijită are loc reducerea hiatului, ajungându-se la rostirile [dom] şi [dicot] (cf. *cooperativă* [coperativă], *UE* [úe], fiind posibilă prin mutarea accentului).

80. Candel (1992: 148) precizează modul de realizare a pronunţării mixte în franceză: „Les premières lettres du sigle seraient épelées, suivies d'une lecture acronymique de la suite de la dénomination".

81. Explicaţia se găseşte la Reinheimer – Râpeanu (1980: 466), care citează exemple din epoca respectivă: *ceareu* < *CAR* (Casa de Ajutor Reciproc), *ceapeu* < *CAP* (Cooperativa Agricolă de Producţie); *geaseu* < *GAS* (Gospodărie Agricolă de Stat).

82. Cf. Guilbert (1975: 275): „L'adoption de l'une ou de l'autre forme [lettrique ou syllabique] peut correspondre à des connotations diverses de familiarité ou de distanciation".

83. Pentru alte exemple, vezi *supra*.

84. Fac excepţie locuţiunile pronominale de politeţe (*MS, ÎPS, PF*) şi unele împrumuturi (*OK* – adjectiv şi adverb; *SOS* – valoare verbală în contexte ca „*SOS*. Filarmonica de Stat «Transilvania»!" (G, 19.11.05, p. 7).

85. Vezi Pană-Dindelegan (1999: 120–121); cele două tendinţe menţionate determină particularităţile flexionare ale mai multor subclase substantivale foarte noi: xenisme (cuvinte aloglote), termeni de specialitate, *compuse create prin abreviere* [subl. ns.], formaţii obţinute prin conversiune, nume proprii devenite comune (prin antonomază, metaforă sau metonimie).

86. Cf. Pană-Dindelegan (1999: 126).

87. Cf. Ciobanu; Hasan (1970: 161).

88. Vezi Guţu-Romalo (2005: 246): „Influenţa reciprocă între cele două variante literare ale limbii este un fenomen firesc şi continuu. Ceea ce caracterizează sub acest aspect momentul actual (spre deosebire de cele anterioare) este presiunea oralului asupra scrisului".

89. Cf. Calvet (1980: 100); Guilbert (1975: 276-277).

90. În lingvistica românească, termenul – preluat din bibliografia franceză – a fost introdus de Pitiriciu (2004: 40): „Siglemul este principalul element siglic, de care depind alte elemente siglice [părţi componenete ale siglei]; el trimite la o anumită categorie onomasiologică."

91. Ciobanu; Hasan; Avram; Reinheimer – Râpeanu (*apud* Pitiriciu 2004: 145-146).

92. Unii autori (Avram; Reinheimer-Râpeanu) atribuie statutul de gen masculin (sau masculin-neutru) siglelor care pot fi articulate şi declinate la singular asemeni substantivelor comune (Pitiriciu 2004: 246).

93. Cf. Pitiriciu (2004: 146-148), care se referă la criteriile *formal* şi *funcţional*; în opinia noastră, o formulare mai adecvată ar fi *criteriul semantic-funcţional*.

94. Vezi Pană-Dindelegan (1999: 122-123); Ciobanu; Hasan (1970: 160); Stoichiţoiu Ichim (2001: 46). Desinenţa *–uri* este indicată de $DOOM_2$ pentru pluralul siglelor cu statut de nume comune, indiferent de etimologia lor (*TVA-uri, ONG-uri, OZN-uri, CV-uri, SOS-uri, LP-uri, IQ-uri, CD-uri, VIP-uri*).

95. Vezi şi cazul altor sigle ieşite din uz odată cu adoptarea monedei euro: *DM* „marca germană", *FRF* „francul francez", *ITL* „lira italiană" (Stoichiţoiu Ichim 2001; 43).

96. Formaţii sintetice obţinute de la acest tip de sigle prin ataşarea flectivului *-uri* au caracter cu totul ocazional în varianta literară a limbii: „valoare depăşită cu 1,7 *RONI* pe acţiune" (ReTV, 21.11.05). Tendinţa de marcare explicită a opoziţiei singular / plural explică apariţia în limbajul popular, colocvial – a unui plural de la numele monedei europene: „Atât cântăreţii de calibru, cât şi cei de duzină au muncit pe rupte în noaptea Anului Nou în speranţa că 2006 o să-i prindă cu buzunarele doldora de *euroi*. Însă foarte mulţi au rămas exact cum erau: săraci cu duhul!" (JN, 3.01.06, p. 30).

97. Procedeul a fost semnalat de Ciobanu; Hasan (1970: 161); Pană Dindelegan (1999: 120-121).

98. Vezi şi Pitiriciu (2004: 150-151).

99. Deşi consideră că „invariabilitatea şi procedeele analitice sunt preferate de clasa compuselor prin abreviere", Pană Dindelegan (1999: 121) semnalează existenţa unor construcţii paralele: „Nu o dată, procedeele analitice apar în variaţie liberă cu cele sintetice, uneori în cuprinsul aceluiaşi articol" (*ibidem*).

100. Fenomenul este semnalat pentru limba română de Ciobanu; Hasan (1970: 162); Stoichiţoiu Ichim (2001: 47); Pitiriciu (2004: 153), iar pentru franceză de Guilbert (1975: 276) şi Tolédano (1995: 65), care consideră „la simple fonction épithète ou de mise en apposition extrêment fréquente dans le cadre des sigles".

101. Cf. Pană Dindelegan (1999: 125): „Unei tendinţe de utilizare invariabilă şi analitică i se opune, în ultima vreme, mai ales în limbajul presei, dar şi ăn limbajele politic, financiar şi economico-administrativ, în limbajul tehnic, în cel al informaticii etc., o tendinţă puternică de revenire la flexiunea sintetică. Este o formă cultă de contracarare a unei tendinţe puternic populare de realizare analitică a cazurilor".

102. Cu titlu de excepţie, am întâlnit şi grafiile *B1Tv, Prima Tv, Naţional Tv, Realitatea Tv* (alături de *TVR Cultural* şi *OTV*) (N, 27.12.04, p. 12).

103. De reţinut că sigla SRTv, reprezentând denumirea oficială a instituţiei, este puternic concurată de sigla consacrată *TVR*, atât în contexte neutre din punct de vedere stilistic („activitatea *TVR*"; „conducerea TVR"; „actualul Consiliu de Administraţie al TVR" – A, 8.02.05, p. 10), cât şi în enunţuri conotate peiorativ: „*TVR* dacă tăcea, filosoafă rămânea" (A, 28.09.04, p. 7).

104. În mod surprinzător, MDN: 849 consideră adjectivul *ştiinţifico-fantastic* o creaţie internă, pe teren românesc (< *ştiinţific* + *fantastic*), deşi el este, în opinia noastră, un calc lexical de structură cu etimologie multiplă.

105. În acelaşi articol apar ca sinonime valorile substantivale („*TIR-urile* româneşti"; „camioanele de *TIR*").

106. Este binecunoscută uşurinţa cu care engleza americană creează abrevieri la nume de metropole (*NY* = New York, *LA* = Los Angeles) sau de personalităţi (*JFK* = John F. Kennedy); ultima circulă şi în presa românească pentru a-l desemna pe fostul preşedinte american („asasinarea preşedintelui *JFK*" – „TV Mania", 52/2004, p. 56), dar şi aeroportul din New York sau alte instituţii care îi poartă numele („Centrul Medical *JFK* din Edison, New Jersey" – G, 4.07.05, p. 9).

107. George (1977: 35) citează ca exemple din franceză siglele *BB* (Brigitte Bardot), *VGE* (Valéry Giscard d'Estaing); *J-J S-S* (Jean-Jacques Servan Schreiber, „baptisé «homme-sigle»").

108. Fenomenul a fost semnalat de Avram (1995: 4); Stoichiţoiu Ichim (2001: 49); Pitiriciu (2004: 141-142).

109. Vezi Mortureux (1997: 154): „Les sigle et les acronymes offrent *de possibilités infinies* [*subl. ns.*] pour baptiser de nouveaux organismes, de nouveaux produits; ils leur assurent un nom qui cumule les avantages de la motivation (celle de la séquence de base, à sens plus ou moins compositionnel) et de la lexicalisation par sa conformité aux modèles répandus".

V

Siglele ca bază pentru derivare şi compunere

I. Precizări preliminare

Capacitatea siglelor de a da naştere – prin derivare şi compunere – unor noi formaţii lexicale este considerată, de majoritatea cercetătorilor[1] ca o dovadă peremptorie a **lexicalizării** şi, implicit, a impunerii lor în vocabularul unei limbi cu statut de lexeme simple (a căror temă este neanalizabilă)[2].

Deşi formaţiile lexicale de acest tip au circulaţie limitată (fiind specifice discursului publicistic cu tematică politico-administrativă) şi durată de viaţă relativ redusă (ca şi siglele-bază), ele demonstrează creativitatea vorbitorilor şi capacitatea românei actuale de a adopta modele internaţionale de formare a cuvintelor.

II. Scurt istoric

II.1. În bibliografia românească anterioară anului 1990, capacitatea siglelor de a da naştere la noi formaţii lexicale este tratată sumar, fiind menţionate exclusiv derivate sufixale realizate după modele străine.

Cele mai vechi sunt înregistrate în perioada interbelică: *ceferist* (< CFR); *petetist* (< PTT = Poştă, Telegraf, Telefon);

setebist (< STB = Societatea de Tramvaie Bucureşti); *teterist* (< TTR = tânăr [în stagiul militar cu] termen redus); *aserecist* (< ASRC = Asociaţia Studenţilor Români Creştini)[3].

După al doilea război mondial – în condiţiile înmulţirii compuselor siglate din limba oficială – sub influenţa limbii ruse, apar derivate de la denumiri de instituţii şi organizaţii politice: *utemist* (< UTM = Uniunea Tineretului Muncitor); *pemerist* (< PMR = Partidul Muncitoresc Român), *semetist* (< SMT = Staţiune de Maşini şi Tractoare)[4]. În deceniile următoare, pe lângă substituirea unor nume de agent prin altele, ca urmare a modificării siglelor-sursă (*utemist* prin *utecist* < UTC, *pemerist* prin *pecerist* < PCR) continuă formarea derivatelor în *–ist*, printre cele mai cunoscute fiind: *I.C.R.A.L.-ist* (< I.C.R.A.L. = Intreprinderea de Construcţii, Reparaţii şi Administraţie Locativă), *onetist* (< ONT = Oficiul Naţional de Turism), *ojetist* (< OJT = Oficiul Judeaţean de Turism), *itebist* (< ITB = Intreprinderea de Transport Bucureşti), *acerist* (< ACR = Automobil Clubul Român)[5].

II.2. Creşterea spectaculoasă a numărului de sigle care desemnează partide, organizaţii şi asociaţii *apărute după 1989* a condus la apariţia unui mare număr de cuvinte formate de la abrevierile cu cea mai mare frecvenţă în uzul ultimilor 15 ani.

Sub aspectul productivităţii, pe primul loc rămâne derivarea sufixală (remarcându-se diversificarea tipurilor de sufixe , atât din punct de vedere morfologic, cât şi semantic); ca noutăţi ale perioadei postdecembriste, pot fi semnalate formaţiile prefixate şi compusele care implică prezenţa unei sigle româneşti sau străine.

Dicţionarele de neologisme apărute după 1990 oferă o imagine incompletă asupra fenomenului. DCR$_2$ include 9 derivate de la sigla *FSN* < Frontul Salvării Naţionale (între care

predomină creaţiile ocazionale, conotate peiorativ: *fesenar, fesenea, feseniadă, fesenie, Fesenilă, feseniot, fesenism, fesenire, feseniza*), la care se adaugă câteva formaţii sufixate (*PAC-ist* < Partidul Alianţei Civice, *SPP-ist* < Serviciul de Pază şi Protecţie) sau compuse (*ozenist* < OZN = obiect zburător neidentificat; *ufonaut* < engl. UFO = Unidentified Flying Object). MDTA: 26 – 27 înregistrează două derivate sufixale de la sigle ieşite din uz odată cu prăbuşirea regimului comunist: *ceceist* (< CC = Comitetul Central [al PCR]); *ceist* (angajat al serviciului C.I. = Controlul informaţiei [din Securitate]). Acelaşi dicţionar include derivate cu caracter ironic şi depreciativ de la siglele *FSN* (vezi *supra*) şi *PCR*, selectate din presa anilor '90. Între formaţiile ad-hoc, create prin analogie cu numele unor personaje fantastice (*Flămânzilă, Setilă*) se remarcă derivatele *Pecerilă* (< PCR) şi *Fesenilă* (< FSN), a căror expresivitate, de tip popular, se datorează substituirii sufixului de agent *-ist* (neutru din punct de vedere stilistic) prin depreciativul hiperbolizant *-ilă*[6].

Un număr mult mai mare de creaţii cu baze siglate apare în articole şi studii consacrate dinamicii interne a lexicului actual[7]. Faptul că majoritatea noilor formaţii lexicale pornesc de la sigle care desemnează organizaţii politice confirmă „tendinţa de politizare a vocabularului",[8] semnalată – explicit sau implicit – de cercetători.

II.3. Deşi „moda" siglării în română este frecvent considerată (mai ales după 1990) un rezultat al influenţei anglo-americane, modelul derivatelor şi compuselor româneşti cu baze siglate este, în realitate, cel francez.

Faptul este justificat istoric, deoarece primele derivate sufixale sunt atestate în franceză încă de la început secolului XX. De atunci, numărul lor a continuat să crească şi să se

diversifice sub aspect semantic[11], fără ca influenţa engleză să aibă un rol semnificativ în acest proces[12].

Rolul decisiv al *modelului francez* este evidenţiat în română de preponderenţa derivării sufixale şi de tipologia derivatelor, deşi inventarul afixelor productive pe teren românesc este mai redus decât cel din franceză[13].

Sub *aspect morfologic*, formaţiile lexicale provenite de la sigle sunt, în proporţie covârşitoare, substantive şi adjective (obţinute, de regulă, prin conversiune), numărul verbelor utilizate ca atare fiind nesemnificativ[14].

Asimilarea în uz a unor derivate de la baze siglate este dovedită de posibilitatea adjectivelor de acest tip de a exprima – ocazional – categoria comparaţiei: „Dâmboviţa, Vrancea şi Giurgiu [sunt] *cele mai pesediste* judeţe" (A, 23.06.04, p. 2).

III. Derivarea progresivă

III.1. *Sufixarea*

III.1.1. În româna actuală, ca şi în franceză[15], cel mai productiv afix este **sufixul internaţional –ist**, care formează **nume de agent** (desemnând pe membrii unei organizaţii) şi **adjective** (care exprimă apartenenţa sau calificarea): *pedist, peremist, udemerist* (A, 18.12.04, p. 2); „troica *pesedisto-peremisto-puristă*" (A, 22.12.04, p. 3).

Sufixul în discuţie apare asociat unor **sigle străine** în formaţii împrumutate sau create pe teren românesc:

– din engleză: „40 % dintre *IT-işti* au fost angajaţi prin intermediul Internetului" (ReTV, 26.05.05); „generaţia *PR-iştilor* de azi" (JN, 20.04.05, p. 9);

– din rusă: „De fapt, *kaghebiştii* speră să îl convingă să nu se mai întoarcă în lumea liberă" (AW, 144/2005, p. 8); „teoriile *KGB-iste* emise de Bukowski" (A, 25.06.04, p. 3);

– din germană: „[filmul] dezvăluie noi laturi ale copleşitorului său talent în rolul *SS-istului* frământat de remuşcări" (AW, 107/2004, p. 10).

Sub **aspect onomasiologic**, între derivatele sufixale în *-ist* formate pe teren românesc, ponderea cea mai mare revine numelor de agent şi adjectivelor din sfera politică (vezi *infra*).

Pe lângă acestea, trebuie menţionate cele care desemnează:

• angajaţii unei instituţii din domeniul administraţiei, mass-media etc.)[16]:

– „Şi străzile Iliada şi Lespezi din acelaşi cartier au fost stricate de *adepişti* [*ADP* = Administraţia Domeniului Public] când s-au băgat apa şi gazul" (G, 11.05.05, p. 2);

– „«Să fie ca la Oscaruri» ar fi vrut *emtiviştii* să scoată din premiile Muzicale MTV [= post de televiziune cu profil muzical] România 2004" (N, 24.05.04, p. 9);

– „vedetele *teveriste* [< TVR]" (AC, 52/2004, p. 10); „cenzorii *teverişti*" (AC, 50/2004, p. 19); „noii ciocoi *teverişti*" (AC, 28/2004, p. 18); „scheci *teverist*" (JN, 3.01.06, p. 30);

– „procurorii şi judecătorii *cesemişti* [< CSM = Consiliul Superior al Magistraturii]" (JN, 16.12.05, p. 4);

– „şoferul *reatebist* [< RATB = Regia Autonomă de Transport Bucureşti]" (G, 19.05.05, p. 16);

• membrii unor organizaţii sau asociaţii:

– „*AGVPS-iştii* [AGVPS = Asociaţia Generală a Vânătorilor şi Pescarilor Sportivi] lui Năstase dau cu bâta-n baltă şi cu ameninţarea în ziarişti" (AC 32/2004, p. 22);

– „Au ajuns la concluzia că n-au mai fost aşa de mulţi «*misişti*» [MISA = Mişcarea pentru Integrare Spirituală în Absolut] de pe vremea când Guru Bivolaru îi integra în natură" (G, 14.11.05, p. 2);

– „ritmul consultărilor cu parlamentarii şi cu *ONG-iştii*" (G, 8.06.05, p. 12).

III.1.2. Privită în dinamica sa, **grafia derivatelor în -ist** evoluează, de regulă, de la *forma (semi)canonică* a abrevierii (sigla scrisă cu majuscule, dar fără puncte, legată prin cratimă de sufix) spre *forma lexicalizată* (în care, siglei transcrise cu litere mici, conform citirii alfabetice, i se ataşează direct afixul)[17].

Prima situaţie[18] poate fi ilustrată prin numeroase exemple din presa de la începutul anilor '90: „disidenţa *PAC-istă*" (A, 5.07.93, p. 1); „primar *PDAR-ist*" (A, 3.03.94, p. 1); „grupul foştilor *PNL-işti*" (A, 8.06.93, p. 5); „micii comercianţi – *SRL-işti*, chioşcari sau tarabagii" (A, 6.05.94, p. 10).

În prezent, această manieră de scriere se întâlneşte la:

– derivatele recente (care nu s-au impus încă în uz): „*UCM-iştii* [*UCM* = Uniunea Civică Maghiară] strânşi la forum" (G, 18.06.05, p. 4);

– derivate de la sigle ieşite din uz (pentru a facilita decodarea, prin relaţionarea derivatului cu baza): „Letonia vrea să-i repatrieze pe foştii *KGB-işti*" (RL, 13.05.05, p. 9); „S-au înfruptat din specialităţile *PNŢCD-iste* chiar susţinătorii *PSD-ului* şi ai Alianţei" (A, 10.11.04, p. 2);

– derivate de la sigle specializate (cu caracter tehnic şi circulaţie restrânsă): *IMM-işti* [membri ai Consiliului pentru IMM] (RL, 9.12.04, p. 14); *APAPS-işti* [funcţionari ai Autorităţii pentru Administrarea Participanţilor Statului] (A, 7.08.01, p. 12); *OPC-işti* [angajaţi ai Organizaţiei pentru Protecţia Consumatorului] (A, 10.08.04, p. 3); *CNA-işti* [membri ai Consiliului Naţional al Audiovizualului] (AC, 51/2004, p. 22).

De regulă, în cazul siglelor intrate în *uzul general*, derivatele sunt asimilate numelor comune, fiind scrise cu litere mici şi fără cratimă:

– „Declaraţiile prezidenţiale îi încaieră pe *pedişti* şi *penelişti*” (A, 16.09.05, p. 1);

– „Raportul de forţe între facţiunile *pesediste* se reechilibrează” (G, 16.11.05, p. 1);

– „aceeaşi supermeserie *protevistă* [< ProTV]” (G, 16.07.05, p. 1);

– „*Tebeciştii* [bolnavii de TBC] de azi, aviarii de mâine” (G, 16.01.06, p. 12);

– „Dorel Şandor a fost cadru didactic de nădejde [...] la Centrul de Perfecţionare a Cadrelor (CEPECA) *peceriste*, pentru ca după Revoluţie să sară în barca *fesenistă*” (A, 17.01.05, p. 12);

– [T. Băsescu] a oferit o soluţie solomonică în hărţuiala SRI – CNSAS: să intre pereche la dosare câte un *sereist* şi un *ceneasist*, fiecare cu cheia lui” (A, 17.01.05, p.1);

– „*Peperemistul* Lupoi şi-a pus trese de liberal” (G, 20.05.05, p. 5).

În cazul siglei cu finală consonatică, la fel ca în franceză[19], aceasta este citită cursiv (prin sincopa vocalei [e]), fiind urmată de sufixul cu iniţială vocalică (*–ist*, dar şi *–ism, –iza, –ime* etc.): *pesedist* (nu* *pesedeist*), *sepepist* (nu* *sepepeist*).

Posibilitatea dublei lecturi a siglei-bază duce la variante grafice: „Monica Macovei a incriminat ca *ong-istă* abuzurile în cazul MISA – Bivolaru” (G, 11.01.06, p. 1); *„ONG-iştii”* (A, 27.09.04, p. 13); „anticorupţia *oengistă*” (A, 18.03.05, p. 1); „Irina Zlătescu e *oengist* sadea” (AC, 2/2005, p. 16).

Pentru siglele de origine străină sau cele româneşti mai puţin cunoscute, grafia conformă citirii alfabetice poate crea

dificultăţi de recunoaştere a bazei şi, implicit, de înţelegere a derivatului:

– „VJ-ii *emtivişti* [de la *MTV* = post de televiziune cu profil muzical]" (N, 24.05.04, p. 9)[20];

– „Cei 500 de amărâţi din [blocul] peşteră au ajuns să facă mişto de *anelişti* [locatari în blocurile construite prin ANL = Agenţia Naţională pentru Locuinţe]" (A, 10.12.04, p. 13)[21];

– „«În ultimii ani, partidul a fost supus la experimente [...]», pretind *oteremiştii* [membrii Organizaţiei de Tineret a Partidului „România Mare"] în comunicat" (G, 30.05.05, p. 12);

– „ţărăniştii *pepecedişti* [de la noua denumire a PNŢCD > PPCD „Partidul Popular Creştin – Democrat"] cu Ciuhandu-n frunte" (G, 4.06.05, p.4).

Grafiile paralele – care coexistă uneori chiar în acelaşi articol – reflectă tendinţa de lexicalizare a noilor formaţii: *SPP-iştii – sepepiştii* (A, 8.07.04, p. 3); *PD-ist – pedist* (A, 12.06.04, p. 2; G, 12.07.05, p. 16); *PSD-işti – pesediştii* (G, 19.08.05, p. 4); *PUR-iştii – puriştii* (C, 12.05.05, p. 19).

Oscilaţiile de acest tip – semnalate, în timp, de cercetătorii români[22] – se menţin, atât la nume de agent, cât şi la adjective din sfera politică, în ciuda frecvenţei lor în mass-media actuală:

– „preşedintele *PSD-ist* al Consiliului Judeţean Vrancea" (G, 10.11.05, p. 16) – „tinerii *pesedişti*" (G, 2.09.05, p. 4);

– „România *PSD-istă*" (RL, 1.04.04, p. 8) – „judecătorii constituţionali *pesedişti*" (G, 17.11.05, p. 1);

– „doi *PRM-işti* şi un *PD-ist*" – „*peremiştii* combinagii din teritoriu"; „alianţa cu *pediştii*" (A, 12.06.04, p. 2);

– „guvernul *CDR-ist* din perioada '96–2000" (G, 10.08.05, p. 3) – „imaturul executiv *cederist*" (G, 15.08.05, p. 4);

– „înfocatul *PRM-ist*” – „*peremistul* înfocat” (G, 19.12.05, p. 10);

– „tineretul *ANL-ist*” – „*aneliştii*” (A, 10.12.04, p. 13; G, 10.12.04, p. 13)

– „*PNL-istul* Dinu Patriciu este cel mai bogat politician care figurează în Top 300” (A, 10.11.04, p. 12) – „*penelistul* Paul Victor Dobre” (A, 28.04.04, p. 3).

În mod neaşteptat, grafia oscilantă este întâlnită şi în cazul unor derivate de la sigle mai vechi: *CAP-işti* (JN, 13.04.05, p. 7) – *ceapişti* (G, 13.07.05, p. 12); *CFR-işti* – *ceferist* (A, 26.10.04, p. 11); *ORL-ist* (JN – „Jurnalul de sănătate”, 3.01.06, p. 3 – *orelist* (MDN: 618); *TIR-ist* (JN, 28.02.04, p. 41) – *tirişti* (G, 9.05.05, p. 11).

Ultimul exemplu citat pune în evidenţă un risc al scrierii cu minuscule: omonimia derivatelor în *–ist* stabilită în acest caz între „*tiriştii* [şoferii de TIR]” (G, 9.05.05, p. 11) şi *tiriştii* [sportivi care practică tirul]: „Ieri, de la ora 19, au plecat la Atena înotători, judoka, *tiriştii* şi jucătorii de tenis de masă” (A, 9.08.04, p. 10).

Numărul relativ redus al adjectivelor derivate se explică prin **capacitatea siglelor de a funcţiona ca adjective invariabile,** în cadrul unor construcţii eliptice de tip apozitiv, similare celor din franceza actuală[23].

În această categorie se înscriu sigle străine şi româneşti care indică provenienţa, apartenenţa sau profesia: „vilele *VIP*” (A, 16.06.97, p. 1); „ofiţeri *NATO*”, „rachetele *NATO*” (A, 11.04.99, p. 1); „standarde *NATO*” (A, 5.01.05, p. 10); „primarii *PSD*” (A, 21.06.04, p. 4); „filiala *PRM* Covasna” (A, 14.05.04, p. 15); „fostul demnitar *PCR*”; „spiritul *CPUN* [< Consiliul Provizoriu de Unitate Naţională]” (A, 21.04.04, p. 10); „depunători *FNI* [< Fondul Naţional de Investiţii]” (A, 18.12.04, p. 1); „construcţii *ANL* [< Agenţia Naţională

pentru Locuinţe]" (G, 10.11.05, p. 16); „premiile *CRP* [< Clubul Român de Presă]" (A, 28.02.05, p. 1); „ultima gală a premianţilor *UAP* [< Uniunea Artiştilor Plastici]" (A, 17.09.04, p. 3).

Posibilitatea de exprimare a funcţiei atributive prin adjectivul derivat sau prin sigla-sursă a acestuia constituie un avantaj, deoarece permite evitarea repetiţiilor supărătoare (în multe texte de presă, cele două construcţii sinonime alternează):

– „preşedintele *udemerist* Marko Bela" – „preşedintele *UDMR*" (A, 18.12.04, p. 2), „subprefect *UDMR-ist*" (A, 10.01.05, p. 11);

– „performanţa *setesiştilor*" – „şefii *STS*" [< Serviciul de Telecomunicaţii Speciale] (A, 5.01.05, p. 10);

– *penelistul* Ion Olteanu" – „primarul *PNL* din Herculane" (A, 13.12.04, p. 16);

– „*pesedistul* Ion Solcanu" – „senatorul *PSD* Doru Ioan Tărăcilă" (A, 27.05.04, p. 3);

– „troica *pesedisto-peremisto-puristă*" – „trilaterală *PSD-PRM-PUR*" (A, 22.12.04, p. 3).

III.1.3. *Alte sufixe* productive în mass-media actuală

• Sufixul **–ism** formează derivate substantivale desemnând – în funcţie de context – în mod neutru sau ironic doctrina proprie formaţiilor politice reprezentate prin sigle:

– „Guvernul – convertit la *pesedism*" (titlul de editorial – G, 19.07.05, p. 1);

– „Suspectate de *pesedism*, SIF-urile au scăzut" (ReTV, 14.12.04);

– „Lecţia de *pesedism* ştiinţific" (AC, 23/2004, p. 14);

– „14 ani de *fesenism*" (AC, 25/2004, p. 11);

– „morbul *cederismului*, combinaţie de fariseism, talibanism şi prostie pură” (A, 21.12.2004, p. 1);

– „Ungureanu a fost un star al *utecismului* şi *uasecerismului*, membru de perspectivă al CC al UTC” (G, 11.05.05, p. 1).

• Sufixul **-ime** dă naştere unor derivate cu sens colectiv, conotate peiorativ:

– „Două autocare încărcate ochi cu toată *pesedimea* de la Bucureşti au «acostat» ieri după-amiază pe malul lacului Bascov din judeţul Argeş” (G, 9.09.05, p. 10).

• Sufixul verbal **-iza** – foarte productiv în ultimul deceniu[24] – nu se ataşează unor baze de tip siglă decât în cazuri izolate, dând naştere la verbe reflexive cu valoare eventivă („Discursul lui Traian Băsescu s-a *peremizat* [< PRM][25], el preluând teme şi formulări care amintesc mai degrabă de mesajele lui C. V. Tudor” – A, 22.11.04, p. 3) sau unor verbe active, conotate peiorativ („«Libertatea» *fesenizează* [< FSN] şi prin faptul că nu spune persoanelor pe nume”; „*Au fesenizat* cu înverşunare” – *apud* DCR_2 : 107).

În schimb, afixul respectiv apare frecvent în structura *unor substantive derivate cu sufixul* **-izare**[26], şi, mai rar, a unor *adjective participiale* conţinând sufixul **-izat**, formate de la sigle reprezentând nume de formaţiuni politice, fără ca verbul corespunzător să fie atestat. Derivatele nominale realizează o importantă economie de mijloace de exprimare, păstrând totodată valoarea factitivă (cauzală) a presupusului verb, aşa cum reiese din următoarele contexte:

– „Schimbarea puterii a bulversat, întotdeauna, Administraţia publică locală, fiecare dintre guverne fiind preocupat să-şi pună propriii oameni în teritoriu şi să-i zboare din funcţii pe cei vechi. Aşa s-au născut conceptele de

pedeserizare [< PDSR], *cederizare* [< CDR] şi, apoi, *pesedizare* [< PSD]" (A, 25.02.05, p. 1);

– „Efect al migraţiei politice, Galaţiul a ajuns pe primul loc în ţară la *pesedizare*" (A, 20.03.04, p. 3);

– „Autoritatea Electorală, *pesedizată* înainte de a se naşte [prin desemnarea ca preşedinte a unui membru PSD]" (RL, 6.05.04, p. 3).

III.2. *Prefixarea*

Se realizează, în principal, cu afixul **anti-**: „votul *anti-PSD*" (A, 24.12.04, p. 2); „mesaje *anti-PSD*" (A, 6.09.04, p. 12); „raportul Păunescu *anti-TVR*" (A, 28.09.04, p. 7); „campanie *anti-FMI*" (A, 18.05.94, p. 1); „seringă *anti-SIDA*" (RL, 29.01.04, p. 6); „pilula *anti-SIDA*" (ReTV, 21.12.04); „Asociaţia Română *Anti-SIDA*" (C, 20.05.05, p. 2).

Mai rar, apar şi alte prefixe:

– „opţiune politică *pro-PSD*" (AC, 52/2004, p. 28); „un text *pro-MISA* al lui Patapievici" (A, 21.01.05, p. 10); „Ei cer Alianţei să acţioneze *proUE*" (N24 – 31.08.05);

– „*Super-VIP-uri* din lumea show-biz-ului" (A, 11.04.99, p. 4); „un *super-OZN*" (AC, 50/2004, p. 5);

– „Emil Tocaci *(ex-PNL)* şi Paul Ghiţiu *(ex-UFD)*" (AC, 37/2004, p. 32); „fiul deputatului *ex-PRM*" (G, 16.01.06, p. 11).

IV. Compunerea

Derivatele de la sigle au capacitatea de a forma compuse între ele sau cu alte categorii de termeni (primari):

– „Este o crimă împotriva umanităţii ce s-a întâmplat în oraşul acesta, a spus printre altele bossul *lepefistoperemist* [< *LPF* = Liga Profesionistă de Fotbal; *PRM* = Partidul România Mare], susţinut din sală de o galerie impresionată a mărimilor din fotbal" (A, 21.04.04, p. 2)[27];

– „Năstase, Voiculescu şi Geoană au mârâit demonstrativ la Băsescu cu în fața publicului *pesedisto-purist* [< *PSD* = Partidul Social-Democrat; *PUR* = Partidul Umanist Român]" (A, 11.10.04, p. 1);

– „Faza a doua a războiului *peperemisto-peremist* [< *PPRM* = Partidul Popular România Mare; PRM = Partidul România Mare] a început" (G, 2.06.05, p. 5);

– „Compromisul juridic *pesedisto-udemerist* [< *PSD*; *UDMR*] inacceptabil pentru aliați" (G, 14.07.05, p. 4);

– „Multă vreme, pentru regimul *iliesciano-pesedist*, ea [corupția] nu a existat" (G, 8.11.05, p. 1).

V. Alte procedee

Cele mai interesante – sub aspectul complexității – sunt **formaţiile parasintetice** – realizate prin derivare şi compunere de la baze tip siglă:

– „Instanţele române nu au legalizat, în 1996, Partidul Comuniştilor (*Nepecerişti*)" (A, 4.02.05, p. 1);

– „Ar fi fost inoportună introducerea Parchetului General pe lista instituţiilor care trebuie *depesedizate*" (ReTV, 4.11.05);

– „El [Traian Băsescu] a fost cel care a lansat, la începutul anului ideea *depesederizării* la vârful Parlamentului" (G, 16.11.05, p. 1);

– „Emil Boc apreciază ca necesară accelerarea *depesedizării* instituţiilor statului" (N, 24 – 7.11.05);

– „Puseul *antipesedist* al lui C. V. Tudor a fost stins în şedinţa de după-amiază a Biroului Permanent al PRM" (A, 12.06.04, p. 2);

– „prelungirea peste măsură a şedinţei grupurilor *pro-C.S.I.-ste* [Comunitatea Statelor Independente, desprinse din fosta URSS]" (A, 7.08.94, p. 1);

– „*Antipesedismul* a fost ideologia dominantă a Alianţei D.A." (Pro Cinema, 16.11.05); „*Antipesedismul* nu ţine loc de bunăstare" (ReTV, 27.12.05).

Formaţii parasintetice cu **valori ironice, peiorative** apar în următoarele contexte:

– „Fiecare ar trebui să se uite la responsabilităţile care i-au revenit. Unele le-au revenit liberalilor care au păstrat *superpesedişti* care au făcut superrele" (G, 5.11.05, p. 4);

– „Vremea istericalelor *profeseniste, profedeseniste, propedeseriste*, de fapt forme de adoraţie buimacă pentru Zâmbatul de la Cotroceni, s-a dus" (A, 30.11.04, p. 1);

– „Ion Cristoiu a scris prefaţa la carte în inconfundabilul său stil *postutecist*" (AC, 23/2004, p. 30).

VI. Aspecte funcţionale

VI.1. Dinamica formaţiilor lexicale cu baze-siglă urmează evoluţiile abrevierilor respective, ştiut fiind că acest tip de creaţii lexicale are, în general, o durată de viaţă limitată de condiţionări extralingvistice (referenţiale).

- În mod curent, derivatele ies din uz o dată cu sigla – bază, după dispariţia referentului acesteia (formaţiunea politică sau instituţia respectivă). Citām – din presa anilor '90 – câteva asemenea exemple:

– „14 *peunerişti* [PUNR = Partidul Unităţii Naţionale Române] – pentru moţiune" (A, 30.06.94, p. 2);

– „*Paciştii* [PAC = Partidul Alianţei Civice] s-au îndreptat spre Operă" (A, 24.04.93, p. 2);

– „celălalt *UFD-ist* [UFD = Uniunea Forţelor de Dreapta]" (AC, 4/2005, p. 2);

– „Meleşecanu şi *aperiştii* [APR = Alianţa pentru România] lui" (A, 13.01.05, p. 1);

– „Prietenii *icralişti* [< ICRAL = Întreprinderea de Construcţii, Reparaţii şi Administrare Locativă] ai conducerii AFI sunt şi primii care identifică locuinţele proprietate a primăriei rămase libere" (G, 20.12.05, p. 3);

• Mai interesantă este situaţia **derivatelor de la sigle ieşite din uz** odată cu prăbuşirea regimului comunist, care reapar în mass-media actuală cu *funcţie evaluativă* în contexte ironice, cu trimitere la clişeele „limbii de lemn":

– „«Mai ales după moarte, Che Guevara a devenit un simbol al unor idealuri» aruncă *utecistul*-şef [< UTC = Uniunea Tineretului Comunist] un truism de inestimabilă valoare universală, cu paharul de sangria în mână, la «reuniunea tovărăşească» a TSD [= Tineretul Social Democrat]" (G, 2.09.05, p. 1)[28];

– „La masa prezidiului, asemeni unui *utecist* de nădejde, junele purist Codruţ Sereş zâmbea încrezător în viitorul de aur" (A, 22.12.04, p. 3);

– „*Peceristul* de ieri [< PCR = Partidul Comunist Român], răsfăţatul de azi" (EM, 27/1993, p. 7);

– „Cum surful poate fi practicat acum nu doar la Miami Beach, ci şi pe uliţă la Adunaţii Copăceni, e de aşteptat ca băieţii din Top 300, cu meclele lor de *ceapişti* [< CAP = cooperativă agricolă de producţie] rataţi, chiar să se întoarcă în havuzul părintesc" (G, 13.07.05, p. 12);

– „Cosmin Guşă l-a acuzat pe Boc de limbaj *UASCR-ist* tip «Scânteia»" (ReTV, 10.02.05);

– „facilităţi pentru noii *CAP-işti*" (A, 17.11.04, p. 7)[29].

VI.2. Discursul mass-media recurge frecvent – pentru evitarea repetiţiilor supărătoare – la **sinonimia termenilor formaţi de la baze siglate**[30].

Sunt implicate, aproape exclusiv, derivate din domeniul politic şi, mult mai rar, din altele (administrativ, medical etc.), condiţia fiind ca acestea să aibă o circulaţie extinsă, atât în presa scrisă, cât şi în cea „vorbită" (radio, televiziune).

VI.2.1. Sinonimia absolută se stabileşte între:

• derivatul sufixal şi sigla-bază utilizată ca determinant (apoziție):

– *peneliştii* – „membri ai *PNL*" (A, 19.07.04, p. 3);

– *SPP-iştii* – „angajați *SPP*" (A, 28.02.05, p. 1) şi „agenţii *SPP*" (G, 9.10.05, p. 4);

– *ONG-iştii* – „reprezentanţii *ONG*" (A, 27.09.04, p. 13);

– „*pesediştii* gălăţeni" – „politicienii *PSD*" (A, 18.01.05, p. 2);

• derivatul sufixal al unei sigle şi un alt termen sau sintagmă care desemnează acelaşi referent:

– *puriştii* – umaniştii (A, 7.01.04, p. 1);

– *tesediştii* – „tinerii *pesedişti*" (A, 29.03.04, p. 3); *tesediştii* – „tineretul social-democrat" (G, 2.09.05, p. 1);

– *misiştii* – „yoghinii de la *MISA*" (G, 14.11.05, p. 2);

– *sidosul* – „bolnav de *SIDA*" – seropozitivul (A, 9.10.04, p. 5);

• un derivat sau compus format pe teren românesc şi altul împrumutat:

– *sidos-sidaic* (< fr. *sidaïque* – talk-show, ReTV, 22.11.05);

– *ozenolog* (< *OZN*) – *ufolog* (< *UFO*) (DCR_2).

VI.2.2. Sinonimia aproximativă se realizează contextual, pe baza unor echivalenţe stabilite la nivelul uzului şi al mentalului colectiv (care nu coincid integral cu valorile denotativ-refenţiale ale termenilor respectivi):

– „instituțiile *pesedizate*" = „instituțiile politizate de PSD" (ReTV – 7.11.05);

– „fost *sereist*" = „fost ofițer de informații" (A, 10.02.04).

VI.3. Capacitatea siglelor de a funcționa ca baze de formare a cuvintelor este evidențiată și de **creațiile ocazionale** (multe cu caracter ludic[31]), prezente în presa postdecembristă.

În cazul lor, funcția referențială este secundară, pe primul plan fiind funcția expresivă, subordonată intențiilor satirice ale publicistului[32].

VI.3.1. Caracterul efemer și conjunctural al respectivelor creații lexicale se explică prin ieșirea din uz a bazelor care, în majoritate, desemnează partide sau instituții implicate în viața politică.

Deloc întâmplător, cele mai multe formații expresive, conotate peiorativ, provin de la sigla *FSN* (Frontul Salvării Naționale), pentru care DCR_2: 170 înregistrează: *fesenar, fesenea, feseniadă, fesenie, Fesenilă, feseniot, fesenire, feseniza*. La acestea se pot adăuga: *fesenar, fesenariot, feseneală, fesenel, fesenec, feseni, fesenică, fesenistă* ș. a.[33].

VI.3.2. Conform mutațiilor intervenite pe scena politică românească, în presa anilor 2004-2005 productivitatea cea mai mare revine siglei *PSD* (de la care se formează numeroase derivate), urmată – la mare distanță – de *PD, SPP* și *SRI*.

• Majoritatea efectelor stilistice se realizează prin **derivate diminutivale de tip popular, colocvial**, conotate depreciativ:

– „Sâmbătă s-a făcut serbare pentru tinerii PSD, *pesedei*[34], mai scurt spus" (EZ, 29.03.04, p. 27);

– „Un *pesedel* mai mic în grad [de la primăria sătească] a sărit cu gura la noi" (ReTV, 16.07.05);

– „Fericitul cuplu de *pesedei* divorțează" (știre sub titlul „Baronii [PSD] se repliază, odraslele lor divorțează") (AC, 27/2004, p. 19);

– „Planul *pesedel* era subtil ca o bâtă" (AC, 22/2004, p. 3);

– „Profesorul Dan Voiculescu se dă zmeul zmeilor amenințând că dacă liberalii și *pedeii* [membrii PD] nu-i vor îndeplini trei dorinți, el își ia jucăriile și se retrage cu partidușul în boscheți" (G, 12.08.05, p. 12).

• În derivatele ocazionale cu caracter satiric se recunosc **modele de formarea cuvintelor** de diverse tipuri:

– **popular**: „Urechiști Securității [practică] interceptarea elegantă și fără microfon a oricărui telefon vrea mușchii lui *Sereilă*[35]" (AC, 51/2004, p. 2);

– **familiar / argotic**: „Cum era pe vremuri Năstase un adevărat *Oengică* Contra" (AC, 41/2004, p. 13)[36]; „Vom scăpa și de *apeviști*, adică «armata pe viață»" (Ant 1, 23.10.05)[37];

– **cult / livresc**: „După *sepepiada*[38] de la Putna, IPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, îi acuză dur pe Iliescu și Năstase" (A, 12.07.05, p. 1); „*Homo pesedeis*[39], noua specie, este un cyborg cu piese de Oltcit, cu conștiința formatată pe lăcomie și aroganță ca sistem de operare" (AC, 20/2004, p. 32).

VI.3.3. Mai rar, se întâlnesc și creații glumețe realizate prin **compunere**, după modelul vechi și popular *(a)* sau după cele actuale, vehiculate de mass-media *(b)*;

(a) „Dacă în țara lui *Pesede-Vodă* justiția funcționează cum știm, mai există și CEDO" (RL, 3.11.04, p. 3);

(b) „Noul subprefect de Gorj e pe cale să ajungă cel mai liberal *fedesenistperemistpesedist*" – AC, 4/2005, p. 17 (efectul umoristic generat de sonoritatea rebarbativă a „compusului"

este sporit, în acest caz, de asocierea paradoxală a unor termeni incompatibili din punct de vedere politic);

– „ocupantul *ne-FSNFDSNPDSRPSD* al jilţului de primar al Braşovului” (AC, 24/2004, p. 17);

– „*AGA-manii* societăţilor falimentare – plătiţi din banii societăţilor cu profit” (A, 27.02.96, p. 8); „Noi oportunităţi pentru foştii *agamani*” (A, 15.05.097, p. 2) (după modelul – uşor de recunoscut – al unor împrumuturi ca *businessman* sau al unor creaţii româneşti cu sufixoidul *–man: vitezoman, toxicoman*);

– „Vara asta se poartă NATO [...] Frenezia i-a apucat şi pe oamenii politici ai zilei, nu numai pe cei de rând, atingându-se câteodată accente hilare ale acestei *NATOmanii*” (A, 15.05. 97, p. 2)[40].

VII. Lexicalizarea siglelor consacrate prin frecvenţă şi răspândire în uzul actual este evidenţiată prin **constituirea familiilor de cuvinte**[41], al căror inventar variază de la 2-3 până la 33 formaţii componente[42].

Apartenenţa celor mai productive baze la domeniul politic confirmă constatarea privind „politizarea” accentuată a discursului jurnalistic post-decembrist[43].

În cazul unor formaţiuni politice mai puţin mediatizate (datorită ponderii lor sau duratei de viaţă reduse), familiile lexicale sunt compuse din 3-4 termeni (între care se află, obligatoriu, numele de agent, adjectivul, numele doctrinei şi, eventual, verbul sau abstractul verbal corespunzător): *CDR-ist, cederist(ă), cederism, cederiza.*

La polul opus, se află siglele *PDSR* şi *PSD* (reprezentând denumiri succesive ale aceluiaşi referent), a căror productivitate în mass-media actuală se manifestă atât în planul denotativ-referenţial, cât şi în cel expresiv.

În ciuda inerentelor „efemeride lexicale”, familiile de cuvinte cu baze de tip siglă ilustrează pe de o parte capacitatea românei actuale de a asimila procedee internaţionale de formare a cuvintelor, iar pe de altă parte creativitatea locutorilor instruiţi (îndeosebi a celor din publicistică şi politică).

NOTE

1. „Le processus de consécration du sigle comme mot noveau este d'essence socio-linguistique puisqu'il résulte de sa diffusion dans la communauté avec les transformations phonétiques qu'elle entraîne; mais il est aussi linguistique quand le sigle se transforme en base de dérivation suffixale” (Guilbert 1975: 276); opinii similare se găsesc în Désirat; Hordé (1988: 203); Pitiriciu (2004: 315); Stoichiţoiu Ichim (2001: 47) ş.a.

2. Vezi DSL: 287.

3. Vezi Iordan (1947: 248).

4. Vezi Mirska (1959: 172).

5. Vezi Reinheiner-Râpeanu (1980: 466).

6. MDTA: 104-106 („Scurta poveste a lui Securilă, Pecerilă şi Fesenilă”).

7. Preda (1992; 1993); Stoichiţoiu Ichim (2001: 47-48); Pitiriciu (2004: 304-306).

8. Preda (1992: 487).

9. Pitiriciu (2004: 303-320).

10. După George (1997: 40), *técéfiste* (< Touring Club de France) şi *uvéfiste* (< Union Vélocipédique de France) datează din anul 1901, iar *cégétiste* (< Confédération Générale du Travail), din 1908.

11. Vezi, între alţii, Martinet (1979: 266), Mitterand (1965: 67), Guilbert (1975: 276), Désirat-Hordé (1988: 203-204), Picone (1996: 331-332) şi, îndeosebi, George (1977).

12. Cf. Picone (1996: 333-334): „For the parallel phenomenon [the creation of derivates from abbreviations] in English – the use of abbreviations and acronyms as stems – *has very low productivity* [*subl. ns.*]. This proves further evidence that French is following its own trajectory in lexicogenetic innovation.”

13. Cf. George (1997: 36-39); un caz elocvent este cel al siglei *SIDA*, care a dat naștere în franceză la 25 de formații lexicale, printre care *sidatique, sidaique, sidateux / -euse, sidéen(ne), sidien(ne), sidologue, sidatorium* (Picone 1996: 332-333), în timp ce în română dispunem de numai doi termeni – unul livresc (*sidaic* – împrumutat din franceză – ReTV, 22.11.05) și altul popular (*sidos* – format prin analogie cu *tuberculos*: „Poate fi sigur un părinte că în clasă nu au mai rămas copii seropozitivi după ce a fost alungat «*sidosul*»?" – A, 9.10.04, p. 5).

14. Statistica realizată de Pitiriciu (2004: 313) relevă circa 120 de substantive, 75 de adjective, 6 verbe, 2 locuțiuni pronominale, 1 adverb.

15. Vezi George (1997: 39); Désirat-Hordé (1988: 203); Calvet (1980: 104). Pitiriciu (2004: 308-309) observă că „ultimul deceniu al secolului nostru este o perioadă de creștere spectaculoasă a numărului deacronimicelor în *–ist*, sufix internațional, deosebit de productiv" (*–ist* este înregistrat în peste 50 de derivate în uz, fiind urmat la mare distanță de *–ism* și *–izare*, în câte 3 derivate).

16. Cf. derivate mai vechi formate de la siglele *CFR*, *CAP* ș.a.: „moșnegi în baston, cu scurte de *CFR-ist*, rămase în spinare de prin '70" (A, 13.12.04, p. 9); „*CAP-iști* pensionați înainte de '90" (A, 2.08.93, p. 4).

17. De reținut că lingviștii francezi citați în notele anterioare nu iau în considerare decât derivatele din a doua categorie menționată de noi, fie că este vorba despre „sigles à prononciation intégrée" (*otaniste* < *OTAN*) sau despre „sigles à prononciation alphabétique" (*cédétiste* < *CDT* – Confédération française démocratique du travail).

18. Pitiriciu (2004: 317) consideră că „în general, trecerea de la numele proprii la cele comune se face printr-o formă grafică intermediară."

19. Cf. George (1977: 39); pentru limba română, fenomenul este menționat de Pitiriciu (2004: 318).

20. Cf. forma *MTV-ist* (A, 30.04.05, p. 5), în care se recunoaște cu ușurință sigla-bază.

21. Cf. „site-ul *ANL-iștilor*" (JN, 19.04.05, p. 13).

22. Vezi Stoichițoiu Ichim (2001: 49); Pitiriciu (2004: 317–318).

23. Vezi Calvet (1980: 276); Guilbert (1975: 276); George (1977: 40). Pentru limba română, vezi Stoichițoiu Ichim (2001: 47) și Pitiriciu (2004: 175), după care, în situații de tipul „liderii *CDR*" avem de-a face cu *false apoziții* reprezentând, în realitate, atribute substantivale genitivale sau prepoziționale.

24. Vezi Cuniță (2003).

25. Cu aceeaşi valoare eventivă se poate utiliza şi un verb în *–i*: „Vadimştii *se pesedesc*"[trec în PSD]" (AC, 25/2004, p. 3).

26. Corespondentul său din franceză este *–isation*: *démerepisation* [< *MRP* = Mouvement Républicain Populaire]; *otanisation* [< *OTAN* = Organisation du traité de l' Atlantique du nord] (George 1977: 39).

27. Titlul articolului din care provine citatul este „Dumitru Dragomir, de la Liga Profesionistă de Fotbal la mişcarea politică de amatori" (A, 21.04.04, p. 2).

28. La nivelul editorialului (intitulat „Uteceul pesedist se bate pe burtă cu Che Guevara" – G, 2.09.05, p. 1) se instituie o relaţie de sinonimie cu tentă ironică între trei sintagme utilizate pentru desemnarea aceluiaşi referent: (a) „şeful tineretului social-democrat", (b) „şeful TSD" şi (c) „utecistul-şef". Se observă că (a) şi (b) sunt sinonime totale (în plan referenţial-ideologic şi lingvistic), în timp ce relaţia lor cu (c) este strict condiţionată, atât ideologic, cât şi contextual.

29. În ştirea cu acest titlu, se precizează: „Iniţiativa deputaţilor PSD prevede mai multe facilităţi pentru agricultorii care vor consimţi să-şi readucă terenurile din cadrul unei cooperative" (A, 17.11.04, p. 7).

30. Vezi şi Pitiriciu (2004: 316-317), care semnalează următoarele serii sinonimice: *ufolog-ozenolog; ufologie-ozenologie; agagiu-agaist-agaman; feseni-feseniza.*

31. Fenomenul – neabordat de autori străini – a fost semnalat (cu exemplificări din presa românească postdecembristă) de Dorin Uritescu (MDTA); Mioara Avram (*apud* Pitiriciu 2004: 305); Stoichiţoiu Ichim (2001: 49-50); Zafiu (2001: 256); Pitiriciu (2004: 314-316).

32. Referindu-se, în general la creaţiile lexicale cu caracter ludic înregistrate în presa „Epocii de tranziţie", Slama-Cazacu (2000: 41) precizează: „Ipoteza mea este că această abundenţă de inovaţii lexicale, cu caracter *umoristic*, pe de o parte marchează triumful subit al *libertăţii* care vrea să includă şi limbajul; iar pe de altă parte, marchează manifestări de nonconformism, dar şi de satiră, de ironie, batjocorire a celor despre care se consideră că trebuie să fie persiflaţi, ca atestare şi a criticii *social-politice* şi, de ce nu, cultural-literare, lingvistice."

33. *Apud* Pitiriciu (2004: 316); aceeaşi autoare observa – la data redactării cărţii – productivitatea foarte ridicată a siglei *FSN* (cu cea mai bogată familie lexicală, cuprinzând 25 de cuvinte derivate cu ajutorul a 22 de sufixe), în timp ce sigla *PDSR* înregistra numai 6 derivate cu sufixe.

34. Termenul pare format prin analogie cu modele existente în limbajul familiar înainte de 1990: *ceauşel* „copil (nedorit) născut după

decretul lui Ceauşescu din 1966 conform căruia femeile trebuiau să aibă minimum 4 copii" (DCR_2: 60) şi sinonimul său *decreţel* (DCR_2: 81); pentru conotaţiile peiorative ale sufixelor diminutivale, vezi şi alte exemple citate de Pitiriciu (2004: 314) ca *peunerel, Fesenică, Fesenuţă, SRIcă*, alături de augmentative ca *pedeseroi, Fesenoi, Afesenoaie*.

35. Sufixul hiperbolizant *–ilă* (decupat din numele unor personaje fantastice binecunoscute, ca *Setilă, Flămânzilă, Gerilă, Ochilă*) este atestat, cu aceeaşi valoare depreciativă, în creaţii expresive din anii '90 ca *Securilă, Pecerilă, Fesenilă* (MDTA: 104).

36. Formaţia lexicală umoristică (de tipul *mot-valise*) este rezultatul contaminaţiei dintre sigla *ONG* [oenge] şi argotismul *Gică Contra* (articolul cu titlul respectiv se referă la opiniile lui Adrian Năstase despre ONG-uri). Alte exemple de contaminaţii cu intenţii ironice se găsesc la Pitiriciu (2004: 315): *Teverac* (< TVR + Everac); *AGA – Tărăcilă, fesenilizare* (< FSN + senil); *kagheboi* [KGB + boi / boy].

37. Vezi si derivatul *pepecist* „student care se prezintă nepregătit la examen, sperând într-un concurs de împrejurări favorabil" [< *ppc* = „poate pică ceva"] (Zafiu 2001: 256).

38. Termenul – format prin analogie cu *mineriadă* – se referă la măsurile exagerate luate de SPP pentru protejarea personalităţilor politice participante la comemorarea lui Ştefan cel Mare de la Mănăstirea Putna.

39. Cf. sintagma latinească *homo sapiens*; vezi şi alte creaţii similare, citate de Pitiriciu (2004: 316): *(Homo) Feseneus, (Homo)Fesenesticus*.

40. Alte exemple de compuse cu afixoide, care parodiază compunerea „savantă", se găsesc la Pitiriciu (2004: 311): *criptofesenist, neofesenist, neoutecism, ozenolog, ufolog, ozenaut, ufonaut*.

41. Fenomenul (limitat la derivare) este semnalat pentru franceza actuală de Guilbert (1975: 276): „Un paradigme dérivationnel peut même s'instituer à partir d'un sigle fonctionnant comme nom."

42. Referindu-se la productivitatea abrevierilor, Pitiriciu (2004: 315-316) constata că majoritatea dau naştere la două, trei sau patru formaţii derivate sau compuse; cele mai bogate familii lexicale au ca baze, siglele *FSN* (33 cuvinte) *PDSR* (9); *AGA* (7).

43. Vezi, între alţii, Preda (1993: 487); Pitiriciu (2004: 305); Stoichiţoiu Ichim (2001).

VI

Vechi şi nou în domeniul conversiunii

I. Consideraţii generale

I. 1. Trecerea unui cuvânt dintr-o clasă morfologică sau lexico-gramaticală în alta, fără ataşare de afixe (cum se întâmplă în cazul derivării propriu-zise) este desemnată prin diverse denumiri: **schimbarea valorii (categoriei / clasei) gramaticale / morfologice, derivare improprie, schimbare a funcţiei gramaticale, conversiune.**

În cele ce urmează vom folosi termenul **conversiune** pe care îl socotim mai potrivit, datorită simplităţii sale, caracterului internaţional (cf. engl. *conversion*, fr. *conversion*) şi semnificaţiei mai cuprinzătoare (prin includerea aspectelor lexico-semantice).

I.2. În majoritatea lucrărilor de lingvistică româneşti, conversiunea este considerată un **procedeu gramatical** (morfosintactic sau, în exclusivitate, sintactic)[1].

Trecerea de la o parte de vorbire la alta este marcată pe două planuri[2]:

I.2.1. morfologic

a) prin *preluarea mărcilor flexionare* (dacă este vorba de o parte de vorbire flexibilă): ***Binele făcut aproapelui nu se uită*** (substantivizarea adverbelor *bine* şi *aproape* prin articol şi mărci de caz);

b) prin *invariabilitate* (dacă noua clasă este neflexibilă): *Ei vorbesc clar. Ea doarme **buştean*** (adjectivul şi substantivul îşi pierd caracterul flexionar prin adverbializare);

I.2.2. sintactic – prin *distribuţia în contexte „diagnostice" (specifice)* pentru noua clasă şi, implicit, asumarea funcţiilor acesteia: *glas frumos* (cf. *voce frumoasă*) – *cântă frumos* (adjectivul, la forma-tip de masculin singular, se adverbializează în calitate de determinant al verbului, cu funcţie de complement circumstanţial de mod).

Pentru lexicologii francezi, conversiunea este **un procedeu complex, sintactico-semantic**, având drept rezultat apariţia unor noi unităţi lexicale autonome atât din punct de vedere sintactic, cât şi semantic[3]. Reţinem precizarea că mutaţiile semantice asociate schimbării categoriei gramaticale sunt de natură intralexematică, afectând nivelul cel mai abstract al semnificaţiei[4].

I.3. În opinia noastră, cercetarea conversiunii din limba actuală implică o dublă perspectivă: **descriptivă**, vizând tipologia şi mecanismele conversiunii, aşa cum apar ele în bibliografia românească şi **funcţională** (privind dinamica procedeului, reflectată în mass-media).

Tipologia conversiunii se realizează în funcţie de clasa morfologică în care se încadrează noul cuvânt. În română, principalele procedee – care au dovedit în timp o productivitate constantă – sunt *substantivizarea, adjectivizarea* şi *adverbializarea*. Se observă o similitudine evidentă cu situaţia din franceza contemporană, unde principalele tipuri de conversiune sunt considerate substantivizarea adjectivului, adjectivizarea substantivului, substantivizarea verbului şi adverbializarea adjectivului; la acestea, se adaugă transformarea numelor proprii în nume comune (antonomaza)[5].

Substantivizarea constă din trecerea oricărei părţi de vorbire în clasa numelui, ceea ce implică schimbări *morfologice* (preluarea comportamentului flexionar al substantivului, variabil în funcţie de caz şi determinare), *sintactice* (contextualizări specifice substantivului şi asumarea funcţiilor de subiect, obiect direct etc.) şi, mai rar, *semantice* (adăugarea valorii de denumire a unor referenţi individuali sau clase de referenţi)[6].

Între mărcile flexionare, rolul determinant în substantivizarea diverselor părţi de vorbire revine „clasificatorilor substantivali": articolul enclitic, desinenţa – *uri* de neutru plural şi desinenţa – *o* de vocativ feminin[7].

Se pot substantiviza următoarele părţi de vorbire:

a) adjectivul calificativ: *tânărul / un tânăr / cel tânăr; preacuviosul; verzii* „ecologiştii"; *roşie* (< pătlăgea *roşie*); *anonimă* (< scrisoare *anonimă*); *tiroidă* (< glanda *tiroidă*); *imperativul* (< modul *imperativ*).

Conversiunea adjectivului a reprezentat, de-a lungul timpului, principala modalitate gramaticalizată de substantivizare. O statistică realizată în anul 1958, a evidenţiat 6183 de adjective pentru care „Dicţionarul limbii române moderne" nu indică valoarea substantivală[8]. Procedeul este, în continuare, foarte productiv, atât în limbajul standard, cât şi în argou[9], deşi se pot face unele distincţii privind procedeele utilizate. De exemplu, substantivizarea cu ajutorul articolului demonstrativ (adjectival) este „simţită" astăzi ca învechită, fiind asociată cu nume de personalităţi istorice (Ştefan *cel* Mare, Mircea *cel* Bătrân) sau – în registru parodic – cu formule consacrate în „limbajul de lemn" pentru desemnarea lui N. Ceauşescu: „La 16 ani de la despărţirea de *Cel bun, Cel mare, Cel viteaz*, istoria a făcut dreptate" (G, 20 06.05, p. 10).

b) numeralul: cardinal (*zecele* luat la matematică; *unsprezecele* tricolor), multiplicativ (costuri *înzecite*);

c) pronumele: personal (*eul* poetului); reflexiv (în *sinea* mea); nehotărât (*un oarecare*);

d) verbul la moduri nepersonale:

- infinitiv lung: *intrare, ieşire, mâncare, scriere, parcare*;
- gerunziu: *un intrând* în zid;
- supin: *mersul* pe jos, *fumatul* interzis;

e) adverbul: *binele, aproapele, dedesubtul* afacerii, *un da, un nu*;

f) interjecţia: *oful* lui, *un fâs*, „eşec, decepţie"; a da *OK-ul* (acordul), a da *un beep* (avertizare sonoră).

Adjectivizarea constă în trecerea altor părţi de vorbire în clasa adjectivului, însoţită de *indici morfologici* (prezenţa morfemelor de gen, număr, caz şi gradare / comparaţie) şi *sintactici* (contexte – diagnostice) specifici noii clase.

Ca exemple de contexte minimale, relevante pentru adjectivizarea participiului, pot fi date următoarele: copil *alintat* / copii *alintaţi* / copiii *mai alintaţi* (decât alţii).

Se pot adjectiviza:

a) verbe la moduri nepersonale:

- participiu: deputat *ales*, muncitor *angajat*, salariat *disponibilizat*, soldat *rănit*, tânăr *drogat*, pacient *operat*, traficant *arestat*; ulterior toate participiile citate (şi multe altele) se pot substantiviza prin procedee morfosintactice: *aleşii* poporului, *angajaţii* firmei, *disponibilizaţii* din fabrică etc.

Există şi participii adjectivizate care nu permit substantivizarea: roman *tradus / publicat / premiat*; act *semnat / datat / parafat / falsificat*; problemă *înţeleasă / enunţată / rezolvată / lămurită*.

• gerunziu: rană *sângerândă*, coş *fumegând*, mână *tremurândă*, voce *vibrândă*, pădure *fremătândă*, ordine *crescândă*.

Adjectivizarea gerunziului (posibilă numai la verbe intranzitive) a apărut în prima jumătate a secolului al XIX-lea, ca un produs al influenţei franceze, fiind utilizată abuziv de scriitori[11]. În limba actuală procedeul nu mai este productiv; dispariţia din uz a celor mai multe dintre vechile gerunzii adjectivizate se explică prin concurenţa cu adjectivele participiale şi cu derivatele în – *tor* (cf. sărutare *arzândă* / *arzătoare*)[12];

b) substantive: apărare *beton* („rezistentă" – în sport), minte *brici* („foarte ageră"), şedinţă-*maraton* („foarte lungă"), candidat-*surpriză* („neaşteptat"), echipă *fanion* („reprezentativă" – în sport).

Adverbializarea se realizează prin trecerea unei alte părţi de vorbire în clasa adverbului. Sub aspect *morfologic*, noul cuvânt devine invariabil, pierzându-şi flexiunea; din punct de vedere *sintactic*, el preia funcţii ale adverbului, apărând în contexte specifice acestuia.

Se pot adverbializa mai multe părţi de vorbire:

a) *adjectivul* calificativ devine – printr-o conversiune cu caracter gramaticalizat – adverb de mod: vorbeşte *frumos / clar / politicos / corect*;

b) *substantivul* poate funcţiona – în anumite contexte – ca adverb de timp (*iarna* nopţile sunt mai lungi) sau de mod (doarme *tun*; gol *puşcă*);

c) unele *verbe* devin *adverbe predicative*: *poate* va câştiga;

d) unele *pronume* devin *adverbe exclamative*: *ce* tânără e!;

e) unele *numerale* devin *adverbe de timp*: *întâi* ascultă, apoi vorbeşte.

Alte tipuri de conversiune (neproductive astăzi):

– adverbe devenite *prepoziţii*: *înaintea* / *îndărătul* casei; *împrejurul* şcolii;

– interjecţii devenite *verbe*: *hai!*, *iată!*

II. Conversiunea în limba actuală

Înţelegerea dinamicii actuale a procedeului sub aspectul *motivaţiei*, al *productivităţii* anumitor tipuri şi al *stabilităţii* noilor formaţii lexicale presupune o **abordare funcţională** a fenomenului.

II.1. Conversiunea are o *vechime* mare în română, fiind atestată încă din primele texte, unde avea rolul de a suplini sărăcia resurselor lexicale[13].

Deşi, de-a lungul timpului, procedeul în discuţie, s-a dovedit mai puţin productiv în română decât altele (ca derivarea sau compunerea), el continuă să existe în diverse stiluri şi registre ale limbii[14].

Unele modalităţi de realizare a conversiunii şi-a pierdut importanţa o dată cu trecerea timpului. De exemplu, adjectivizarea gerunziului, care reprezentase o adevărată „modă" lingvistică în secolul al XIX-lea, se întâlneşte astăzi mult mai rar, sub forme consacrate în limbajul curent („Asistenta trebuia să stea lângă *suferindă*" – G. 5.09.05, p. 15) sau în registrul livresc („Coloniştii au fost evacuaţi după ce armata a străpuns baricadele *arzânde*" – ReTV, 23.08.05). Încercarea de a „reînvia" procedeul este sortită eşecului: adjectivele respective – greu de înţeles în afara contextului – lasă impresia de creaţii „artificiale", „neromâneşti": „Spectacolul de pe scenă se completează de la sine cu spectacolul mulţimii *sărinde*. Muzică de ţopăit şi de simţit bine. Se sare ca la aerobic" (JN, 3.01.06, p. 5).

Altele, dimpotrivă, se evidenţiază printr-o remarcabilă productivitate şi stabilitate: substantivizarea infinitivului lung (*sosirea* trenului), a supinului (*culesul* recoltei), adjectivizarea participiului (text *tradus*), adverbializarea adjectivului (priveşte *fix*) şi a unor substantive cu sens temporal (citeşte *noaptea*)[15].

Continuitatea respectivelor tipuri de conversiune se explică *genealogic*, prin faptul că sunt moştenite de română şi de celelalte limbi romanice din latină (de exemplu, substantivizarea şi adverbializarea adjectivelor).

În *plan sincronic*, se remarcă – şi în română – productivitatea unor modalităţi de conversiune cu prezenţă general romanică (de exemplu, substantivizarea diverselor părţi de vorbire prin articulare[16] şi adjectivizarea substantivelor din structura unor compuse nominale).

II.2. Dincolo de influenţele străine (exercitate prin calchiere, mai ales în terminologii), productivitatea conversiunii se explică prin *raţiuni de ordin practic*: concentrarea sintactico-semantică asigură rapiditatea şi concizia exprimării în diverse stiluri funcţionale. În discursul publicistic şi în variante de tip colocvial (argou, limbaj familiar, jargoane profesionale), conversiunea poate fi o sursă de expresivitate şi diversificare stilistică.

II.3. În funcţie de *stabilitatea* lor în etapa actuală, se pot identifica două categorii de conversiuni:

– *fixate în limbă* (gramaticalizate şi, eventual, lexicalizate), caracterizate prin regularitate şi frecvenţă în uz;

– *accidentale* (ocazionale), atestate izolat şi având, frecvent, funcţie stilistică[17].

Vom ilustra în continuare **dinamica uzului** prin examinarea a două tipuri de conversiune care cunosc, în prezent, o mare extindere. Primul – **adjectivizarea**

substantivului – are caracter recent, iar al doilea – **substantivizarea adjectivului** – reprezintă o procedură standardizată, consacrată în limbă şi reflectată ca atare în dicţionare (DEX, DCR_2, MDN).

În partea finală a studiului, vom semnala şi alte aspecte ale conversiunii, specifice limbii actuale.

III. Adjectivizarea substantivului („numele-epitet")

III.1. În bibliografia românească referitoare la conversiune, **adjectivizarea substantivului** este considerată o modalitate puţin productivă, cu funcţionalitate limitată la limbaje neliterare (popular, familiar, argotic)[18].

Dintre conversiunile gramaticalizate şi lexicalizate incluse în DAEF menţionăm: *beton* adj. invariabil. 1. solid, indestructibil; 2. (în fotbal, despre apărare) impenetrabil, de nedepăşit; *brici* adj. pred., adv. excelent, formidabil; *marfă* adj. invar. foarte bun, de calitate superioară; *crimă* adj. invar. formidabil, extraordinar; *clei* adj. invar. 1. care nu ştie absolut nimic (la o examinare); 2. foarte beat.

Prezenţa unor asemenea substantive adjectivizate în presa actuală este motivată stilistic prin efectele de oralitate şi limbaj familiar sau argotic pe care le creează: „Fiul judecătorului Covei a dezbrăcat un tânăr şi l-a trimis acasă gol-*puşcă*" (G, 1.08.05, p. 1); „Şeful vămilor Albiţa a făcut scandal beat *pulbere* – prin cârciumile Huşiului" (G, 5.09.05, p. 1); „reprezentanţii companiilor care în baza unor contracte «*beton*» au pus mâna pe energia hidro ieftină [...]" (G, 5.09.05, p. 6); „Domnu' securist ocupă şi acum un job *super beton* chiar la spitalul Ministerului Justiţiei" (AC, 35/2005, p. 3); „La un oficiu [poştal] cu zeci de mii de persoane arondate şi alte câteva mii în trecere trebuie să ai nervi *beton*" (G, 10.10.05, p. 3); „Gătiţi *prună* [pentru nuntă], bărbaţii cu costume scrobite şi

muierile cu păr vopsit mov, au fost trimişi acasă, să se resemneze" (*ibidem*); „Evacuarea din Gaza merge *ceas*" (ReTV, 19.08.05); „Evident însă nu este de ajuns ca staţiunea să arate «*brici*» pentru ca turiştii să dea din nou buzna" (G, 20.01.06, p. 1).

În limba literară actuală abundă formaţiile lexicale alcătuite din două substantive juxtapuse, cu formă de nominativ-acuzativ, în care constituentul secund are *valoare calificativă*.

Procedeul – încadrat în sfera compunerii – a fost semnalat de Iorgu Iordan încă de la mijlocul secolului trecut, fiind citate ca exemple *casă-model, locomotivă-tip, regină-mamă, roman-fluviu*[19].

Productivitatea procedeului a crescut constant după 1960, astfel încât cercetarea presei din perioada 1960-1969 a evidenţiat 23 de substantive utilizate cu valoare calificativă. În ordinea descrescătoare a numărului de formaţii, acestea sunt: *cheie* (23); *şcoală* (11); *document* (8); *anchetă, pirat, model*, (7); *fulger, pilot* (5); *lecţie, gigant, etalon, monstru, simbol* (4); *fluviu, record, maraton, limită, mamut* (3); *bilanţ* (2); *program, şoc, frână, vârf* (1)[20].

După 1990, acest tip de conversiune cunoaşte o extindere semnificativă în *discursul jurnalistic*, unde substantivele adjectivizate constituie o clasă deschisă, cu dinamică proprie[21].

Interpretarea formaţiilor lexicale de acest fel diferă, după cum autorii au privilegiat aspectul morfosintactic sau pe cel semantic.

Prima opţiune conduce la încadrarea lor în categoria *compuselor* care conţin o apoziţie cu valoare de epitet sau de metaforă[22].

A doua interpretare, predominant *semantică*, asimilează substantivele care dobândesc – în timp – valoare calificativă

categoriei morfemelor lexicale, întrucât ele se comportă asemănător sufixelor[23].

În opinia noastră, adjectivizarea substantivelor reprezintă *un tip de conversiune*, iar grupurile nominale care conţin un asemenea determinant se diferenţiază de compuse atât în planul semantico-referenţial, cât şi în cel sintactic[24]:

– numele adjectivizat (aflat obligatoriu în poziţie postsubstantivală) îşi păstrează autonomia semantică şi sintactică funcţionând, ca orice determinant, pe lângă regenţi diverşi: de exemplu, termenul *căpuşă* (cu sensul figurat, specific argoului actual, de „firmă, societate care parazitează o societate de stat, profitând de pe urma ei") figurează ca substantiv într-un titlu din presă („Scandal şi acuze în industria de apărare: maşinile de luptă de la Mizil – sufocate de *căpuşe* civile" – G, 10.10.05, p. 10) şi ca nume-epitet (cu valoare adjectivală) în textul articolului: „Societatea Comercială MFA Mizil, o uzină de tradiţie în peisajul industriei de apărare româneşti, se luptă cu firmele-*căpuşă*" (*ibidem*);

– în context, numele adjectivizat are o citire „predicativă", fiind parafrazabil prin construcţii de tipul „care este / constituie / pare...": film-*eveniment* = film care *este / constituie* un eveniment.

Formaţiile nominale realizate prin juxtapunere, în care elementul secund (determinantul) este un substantiv cu valoare sintactică şi semantică de adjectiv (aşa-numitele „nume-epitet") sunt frecvent atestate în diverse registre ale francezei contemporane[25]. Este interesant de observat că aproximativ aceleaşi substantive au dezvoltat valori adjectivale în cele două limbi (franceză şi română), ducând la constituirea – prin analogie – a unor paradigme similare[26]. Multe formaţii româneşti care includ substantive adjectivizate calchiază modele din franceză: *cuvânt-cheie* (după mot-*clef*), poziţie-

cheie (după position-*clé*), problemă-*cheie* (după problème-*clé*), şedinţă-*maraton* (după séance-*marathon*), interviu-*fulger* (după interview-*éclair*), uzină-*pilot* (după usine-*pilot*), navă-*pirat* (după bateau-*pirate*), avion-*spion* (după avion-*espion*), portret-*robot* (după portrait-*robot*), film-*fluviu* (după film-*fleuve*), producţie-*record* (după production-*record*) (*apud* DCR_2).

Mai rar, sunt menţionate în DCR_2 modele din alte limbi: rusă (pentru oraş-*erou*), engleză (pentru navă-*mamă*), germană (pentru război-*fulger*), franceză, engleză, germană, rusă (pentru oraş-*satelit*).

Dificultatea de a distinge între conversiunile stabile şi cele în curs de gramaticalizare poate explica omisiunile şi inconsecvenţele din dicţionarele actuale.

De exemplu, MDN consemnează valoarea adjectivală pentru *kamikaze, mamut, monstru, pilot, pirat, record,* în timp ce alte substantive, frecvent utilizate cu aceeaşi valoare morfosintactică *(cadru, etalon, eveniment, fantomă, limită, maraton)* sunt însoţite numai de precizarea „figurat", fără referire la conversiune. Mai mult, pentru substantivele *bombă, document, fluviu, model, robot, simbol, surpriză, şoc*, MDN nu oferă nici o informaţie privind valoarea calificativă şi schimbarea categoriei gramaticale.

III.2. Conversiunile stabile (repetabile) s-au fixat în limbă în urma a două procese interdependente:

– **gramaticalizare** (realizată prin asumarea funcţiei de atribut, întotdeauna postpus, precedat, de regulă, de cratimă[27] şi invariabil sub aspect flexionar[28]);

– **lexicalizare** (realizată prin codificarea unui sens calificativ)[29].

În ceea ce priveşte **semantismul substantivelor adjectivizate**, se observă două situaţii distincte:

– *Identitatea semantică* este rezultatul *transferării integrale* de la nume la adjectiv[30] a fascicolului de seme corespunzătoare denotaţiei, aşa cum se întâmplă în cazul adjectivizării substantivelor *şoc, gigant, surpriză, spion, simbol, etalon, model, cadou.*

– *Reducţia semantică* presupune *selectarea* unei trăsături esenţiale pentru semnificaţia numelui[31]; prin utilizare repetată, în diverse colocaţii, se ajunge la fixarea sensurilor calificative, care pot avea valoare *denotativă* sau *conotativă.*

Ilustrăm prima categorie (a calificărilor de **tip denotativ**) prin exemple selectate din DCR$_2$: *pilot* actualizează sensul „model" în plan / uzină / sat / experienţă-*pilot*; *record* apare, în funcţie de context, cu sensurile (1) „foarte ridicat, înalt" (privind estimările numerice) în cifră / deficit / nivel / număr / preţ / producţie-*record*; (2) „foarte scurt" (ca durată) în timp-*record*; *surpriză* („imprevizibil") figurează în compuse ca personaj / rezultat-*surpriză; etalon* („exemplar") apare adjectivizat în apartament / fermă / gospodărie / magazin / mostră / unitate-*etalon*; sinonimul lui este *model* (magazin / pescărie-*model*); *cadru* („cu caracter general") figurează în portret / acord / regulament-*cadru*.

Acestora li se adaugă permanent altele, demonstrând vitalitatea procedeului:

– *şcoală*: „În «meciul-*şcoală*» Piţurcă a trimis pe teren toţi jucătorii din lot, împărţiţi în două echipe" (G, 8.10.05, p. 8);

– *simbol*: „Dresda a devenit un oraş-*simbol* după al doilea război mondial" (G, 3.10.05, p. 2);

– *surpriză:* „telespectatorii vor avea parte de un concurs-*surpriză*" (TeleG, 22/2005, p. 7); „mişcare-*surpriză* în PNL" (A, 2.02.05, p. 2); „descindere-*surpriză* la Spitalul Ministerului Justiţiei, (AC, 32/2005, p. 15); „vizită-*surpriză* de la iubit" (L,

11.04.05, p. 15); „împăcare-*surpriză* de dragul sinistraţilor" (G, 3.10.05, p. 3); „strategie-*surpriză* [a avocaţilor apărării]" (G, 26.01.06, p. 1); „martor-*surpriză*" (*ibidem*, p.12);

– *monument*: „oraş-*monument* ca New Orleans-ul" (G, 30.12.05, p. 9); „Strasbourgul este un oraş-*monument*" (RL, 16.08.05, p. 8); „magistraţii au dat câştig de cauză celor care voiau să salveze casa-*monument*" (A, 28.03.05, p. 4);

– *ţintă*: „grup-*ţintă*" (JN, 1.04.05, p. 26); „public-*ţintă*" (G, 26.09.05, p. 1) (noua valoare lexicală a substantivului adjectivizat *ţintă* reprezintă un calc semantic după engl. *target*, cu care, de altfel, alternează când este utilizat autonom: „*targetul* promoţiei");

– *spectacol*: „Liga Campionilor revine cu aceeaşi ofertă: fotbal-*spectacol*" (C, 13.09.05, p. 2);

– *problemă*: „Ministerul de Interne a promis că îşi va face timp în fiecare săptămână să viziteze câte o suburbie-*problemă* [a Parisului]" (G, 2.11.05, p. 9); „oamenii-*problemă* ai partidului"; „lista «pesediştilor-*problemă*»" (G, 13.01.06, p.4);

– *pilon*: „Spusele liderului celui mai important partid de guvernământ sunt, de fapt, un îndemn la torpilarea unei instituţii-*pilon* în orice sistem democratic" (G, 17.11.05, p. 1);

– *protest*: „La un an după evenimentul-*protest* [...], Muzeul Ţăranului Român anunţă redeschiderea sălilor Ferestre şi Timp" (G, 13.09.05, p.13); „Scrisoarea-*protest* a rămas fără nici un fel de urmări" (G, 4.10.05, p. 4);

– *şablon*: „Industria americană a cinematografului [...] produce, de cele mai multe ori, pelicule-*şablon*" (TeleG, 21/2005, p. 31).

Mai frecvent, semul selectat pentru utilizare adjectivală corespunde unor *valori conotative* ale numelui, asimilabile metaforelor catacretice. Dinamica procesului de metaforizare asociat conversiunii poate fi urmărită într-un context care

prezintă, succesiv, acelaşi substantiv într-o construcţie comparativă şi în poziţie de nume-epitet (adjectivizat): „Sâmbătă noaptea, o informaţie apărută de nu se ştie unde a căzut *ca o bombă* în redacţiile principalelor ziare şi televiziuni. Unii s-au grăbit să mediatizeze «ştirea-*bombă*»" (JN, 5.04.05, p. 5); vezi, în acelaşi sens, posibilitatea dublei utilizări a lui *maraton*, ca substantiv („Poate vom mai realiza un alt *maraton* jurnalistic de aici, din Delta Dunării" – ReTV, 12.09.05) şi ca adjectiv („eveniment-*maraton* [concert]" – ReTV, 30.06.05). Aceeaşi strategie explicativă apare în cazul cuvântului *închisoare*, utilizat ca „epitet", prin conversiune, în supratitlu şi ca substantiv în titlul propriu-zis al unui articol: „noi dezvăluiri pe tema avioanelor-*închisoare* care au tranzitat state membre şi candidate la UE"; „anchetă în cazul *închisorilor* secrete ale CIA" (G, 16.11.05, p. 10). În situaţii similare se află o serie de substantive *(cheie, fantomă, fulger, mamă, mamut, maraton, marionetă, pirat)*, care figurează în DCR_2 ca determinanţi în cadrul unor sintagme nominale.

Sensul metaforic poate fi pus în evidenţă prin strategii de tip ludic: jocul de cuvinte între denotaţie şi conotaţie („Guvernul *fantomă* [cf. engl. *shadow* government] al PSD este chiar *fantomă*" – G, 18.06.05, p. 1) sau raportarea la construcţii idiomatice („Muzicienii de azi au diversificat gama de sentimente, patria-*mumă* a ajuns pentru mulţi *ciumă* în toată regula" – G, 29.08.05, p. 13).

La nivelul uzului, *reducţia semantică* asociată conversiunii poate antrena şi alte evoluţii. De pildă, în raport cu adjectivul echivalent ca sens, numele adjectivizat se poate diferenţia prin *intensitate* (exprimând valori de superlativ) sau prin *„elasticitate" semantică* (evidenţiată de prezenţa polisemiei şi a sinonimiei[32]).

Valori lexicalizate de superlativ se exprimă frecvent – în discursul publicistic – printr-o serie de substantive adjectivizate. Prin utilizare repetată (uneori chiar abuziv), în virtutea unei „mode" lexicale, unele dintre aceste substantive tind să își „tocească" expresivitatea. Ca soluții de contracarare a fenomenului se observă: căutarea unor (para)sinonime mai puţin uzate (vezi *infra*) sau plasarea într-un context menit să potenţeze valoarea de superlativ: „un dosar-*mamut* cu 340 de inculpaţi, 6000 de cercetaţi penal şi cu prejudiciu de 1.500 miliarde de lei" (A, 15.03.05, p. 1); „un hamburger-*record* de 6,75 Kg" (RL, 5.05.05, p. 8); „o şedinţă *fulger* care a durat doar cinci minute" (JN, 5.04.05, p. 28); „utilaje-*minune*, capabile să sece un lac dintr-o sorbire" (G, 5. 10.05, p. 1); „o acţiune-*maraton* [a poliţiştilor în angroul Europa], care a durat peste 6 ore" (G, 14.11.05, p. 8).

Pe baza atestărilor din presa actuală, prezentăm, în continuare, lista substantivelor care s-au impus în uz cu valori de superlativ absolut:

- *cheie* („foarte important") apare în DCR_2 ca determinant al substantivelor *cuvânt, episod, frază, meci, partidă, replică, rol;* alte colocaţii atestate în presa actuală sunt: „posturi-*cheie* în PSD" (A, 18.04.05, p. 9); „aliat-*cheie* al SUA" (A, 2.03.05, p. 13); „elemente-*cheie* ale educaţiei" (A, 2.02.05, p. 10); „personaj *cheie* al opoziţiei" (G, 12.08.05, p. 10); „fotografii-*cheie* ale atentatului" (ReTV, 29.07.05); „locaţii-*cheie*" (ReTV, 27.07.05); „săptămâna-*cheie* a privatizării CEC" (ReTV, 24.07.05); „actorul-*cheie* în introducerea monedei unice europene" (ReTV, 1.08.05); „omul-*cheie* în politica energetică a MEC" (ReTV, 26.08.05); „martorul-*cheie* din dosarul DIP – Electrica" 18.08.05, p. 1); „un punct-*cheie* din agenda Alianţei" (G, 23.08.05, p. 4); „implantarea camarilei sale în funcţiile-*cheie*" (G, 3.10.05, p. 8);

- *maraton* şi *fluviu* („de foarte lungă durată") apar în compuse ca meci / partidă-*maraton* şi proces / film-*fluviu* (în DCR_2), la care se pot adăuga: „audierile-*maraton* de zeci de ore" (G, 30.07.05, p. 1); „şedinţe-*maraton*" (G, 26.07.05, p. 1); „spectacole-*maraton*" (TeleG, 29/2005, p. 6); „concerte-*maraton* organizate în aer liber" (G, 27.07.05, p. 13); „întâlnire *maraton* [a coaliţiei]" (G, 12.08.05, p. 4); „audienţe-*maraton* la Boc" (G, 1.06.05, p. 2); „turneu-*maraton* de o săptămână" (A, 5.02,05, p. 9); „audieri-*maraton*" (A, 28.02.05, p. 11); „interviu-*fluviu*" (EZ, 13.03.05, p. 10); „roman-*fluviu*" (AC 45/2005, p. 17);
- *record* („foarte mare ca volum sau ca valoare / preţ"): „investiţie-*record* la Renault Piteşti" (ProTV, 12.08.05); „absenteism-*record* [în campania electorală]" (A, 4.04.05, p. 1); „număr-*record* de uragane" (G, 30.12.05, p. 9); „număr-*record* de forţe de ordine" (A, 4.04.05, p. 13); „ofertă-*record*" (JN, 1.04.05, p. 19); „prime-*record*" (A, 25.03.05, p. 11); „salariu-*record*" (RL, 28.04.005, p. 18); „mită-*record*" (RL, 28.04.05, p. 18); „temperaturi-*record*" (G, 5.09.05, p. 8); „pierderi-*record*" (G, 29.09.05, p. 11); „vânzări-*record*" (G, 25.10.05, p. 7); „greva-*record*" (G, 18.11.05, p. 3);
- *fulger* („foarte rapid"): spălătorie / interviu-*fulger* (DCR_2); „vizită-*fulger* a lui Traian Băsescu în Irak" (A, 30.03.05, p. 10); „vizită operativă *fulger*" (construcţie pleonastică – G, 11.08.05, p. 1); „inspecţii-*fulger* prin Capitală" (G, 24.08.05, p. 11); „operaţiune-*fulger* [de evacuare a coloniilor israeliene]" (ReTV, 23.08.05); „conferinţă-*fulger*" (G, 5.10.05, p. 3); „mânărie-*fulger* pe traseul DAFI – Primărie" (G, 18.10.05, p. 1);
- *şoc* şi *bombă* („cu impact foarte puternic"): „declaraţia-*şoc* a patronului stelist" (A, 18.04.05, p. 10);

„momentul-*şoc* al reuniunii" (G, 14.11.05, p. 4); „măsură-*şoc*" (G, 18.01.06, p. 4); „afirmaţii-*şoc*" (ReTV, 8.08.05); „turism şi terorism – dezbaterea-*şoc*" (G, 29.07.05, p. 7); „propunere-*bombă*" (A, 30.03.05, p. 2);

• *mamut* şi *gigant* („de dimensiuni foarte mari"): „oraş-*mamut*" (DCR_2); „reuniunile-*gigant* cum a fost cea de la ONU" (G, 16.09.05, p. 1); „o tumoare-*gigant* de 13 Kg" (A, 10.02.05, p. 16); „facturi-*gigant* la curent" ((JN, 8.04.05, p. 32); „avionul-*gigant*" (JN, 27.04.05, p. 14); „statuie-*gigant*" (ReTV, 12.08.05); „companiile-*gigant* din domeniul petrolului" (G, 5.10.05, p. 10); „ministere-*mamut*" (ReTV, 15.08.05); „studio-*mamut* [de televiziune]" (G, 6.06.05, p. 7); „instituţie-*mamut*" (G, 30.09.05, p. 10).

Valoarea de superlativ se poate exprima şi prin alte substantive adjectivizate. Printre cele aflate – în opinia noastră – în curs de lexicalizare se înscriu:

– *eveniment* („foarte important", „original"): „Am asistat la un inedit concert-*eveniment* Tudor Gheorghe" (JN, 26.04.05, p. 31); „filmul-*eveniment* «Regele Mihai I al României – Nimic fără Dumnezeu»" (RL, 10.05.05, p. 21); „spectacol-*eveniment* în regia lui Liviu Ciulei" (EZ, 3.04.05, p. 12);

– *unicat* („foarte valoros prin unicitate"): „mărturii şi documente-*unicat* din timpul Procesului de la Timişoara" (RL, 14.04.05, p. 14); „institutul-*unicat*" (A, 3.02.05, p. 6);

– *fenomen* („cu mare impact", „foarte popular"): „actorii telenovelei-*fenomen*" (G. 3.05.05, p.7);

– *rege* („situat deasupra tuturor"): „Unul e sportul-*rege* [fotbalul]" (G, 19.10.05, p. 1);

– *monstru* („uriaş"): „scandal-*monstru*" (G, 21.01.06, p. 3).

Alte valori calificative (lexicalizate sau în curs de lexicalizare) evidenţiază diverse evoluţii semantice asociate conversiunii, la care ne vom referi în continuare.

• **Polisemia** (aspect al „elasticităţii" semantice) caracterizează o serie de substantive adjectivizate, care îşi actualizează un anumit sens prin raportare la numele pe care le determină:

– *capcană* apare în două tipuri de colocaţii: (a) formaţii calchiate după fr. *voiture-piégée* („maşină încărcată cu explozibil"): „atentat cu maşină-*capcană* în Georgia (A, 2.02.05, p. 9); „atentat cu camion-*capcană*" (G, 26.07.05, p. 11); (b) formaţii interne care actualizează sensul figurat al cuvântului românesc *capcană* („cursă"): „amendament-*capcană* la Legea referendumului" (G, 29.07.05, p. 4); „colet-*capcană*" [sinonim cu „pachet de legi utilizat subversiv"] (G, 3.08.05, p.4); „mesaj-*capcană*" (G, 28.07.05, p. 11); „întrebări-*capcană*" (A, 14.03.05, p. 16);

– *limită* este utilizat cu sensurile: (a) „dus / împins până la extrem" în „experiment-*limită*" (JN, 2.04.05, p. 17); decizie-*limită*" (JN, 23.04.05, p. 2) şi (b) „valoare extremă (cu referire la timp sau durată)": „termenul-*limită* de depunere a candidaturilor"; „data-*limită* anunţată iniţial" (G, 15.08.05, p. 9);

– *fantomă* figurează cu două sensuri figurate: (a) „inexistent, ireal" în „universitate-*fantomă*" (DCR_2); „fundaţii-*fantomă*" (RL, 7.04.05, p. 2); „ostatici-*fantomă*" (JN, 19.04.05, p. 11); „guvern *fantomă*" (G, 18.06.05, p. 1); „oraş-*fantomă*" (ReTV – 6.09.05); „elita-*fantomă*" (G, 17.01.06, p. 7); (b) „ilegal, neînregistrat": „societăţi-*fantomă* care practică în Capitală concurenţa neloială" (G, 28.07.05, p. 7); „clinică-*fantomă* de fertilizare in vitro" (A, 10.02.05, p. 15); „firme-*fantomă* care îşi fac reclamă pe internet" (26.10.05, p. 5);

– *pilot* se utilizează, de regulă, în română – ca şi în franceză (cf. PR: 1948) – cu sensurile (a) „model" sau „experimental": „librărie-*pilot*", „liceu-*pilot*" (DCR_2) şi (b) „iniţial" sau „prototip" (episod-*pilot* [al unui serial]; emisiune-*pilot* [la TV]; „prima staţie-*pilot* studenţească din ţară de producere a berii" – G, 3.10.05, p. 15);

– *minune* apare, de regulă, cu sensul (a) „de excepţie, precoce" în *copil-minune*: „Copilul-*minune* H.N. a început să cânte la pian la vârsta de 7 ani" („Ghid Astral TV", 6/2005, p. 25)"; (b) „Copilul-*minune* a împlinit şase luni" (ReTV, 22.07.05), unde substantivul adjectivizat nu îşi actualizează sensul lexicalizat (referitor la dotarea intelectuală sau artistică de excepţie a copilului), ci evocă un „miracol medical" (al naşterii de către o femeie de 67 de ani); acelaşi sens („miraculos") reiese din contextele „loţiuni-*minune*" [contra ridurilor]" (A, 11.03.05, p. 11); „utilaje-*minune*, capabile să sece un lac dintr-o sorbire" (G, 5.10.05, p. 1) şi „tehnologia VIOP [...] s-a dovedit a fi «copilul-*minune*» al telefoniei" (G, 28.09.05, p. 5); „leac-*minune* contra SIDA" (G, 12.01.06, p. 9);

– *jucător* figurează cu sensul (a) etimologic, propriu în *antrenor-jucător* („Dorinel Munteanu, antrenorul-*jucător* al FC Cluj" – „Fanatik", 14.09.05) şi cu sensul (b) figurat, introdus în română prin calc semantic, din sintagma „preşedinte-*jucător*" („Doar lumea ruptă-n două îi oferă preşedintelui-*jucător* [Traian Băsescu] condiţii prielnice pentru a da randament politic" – G, 13.09.05, p. 1);

– *bombă* apare frecvent cu valoarea figurată de superlativ („ştire-*bombă* – JN, 5.04.05, p. 5), dar şi cu sensul propriu, desemnând o „teroristă sinucigaşă" („Femeia-*bombă*. Confesiunile irakiencei care a încercat să se arunce în are cu soţul său, la atentatele din Iordania" – „Ziarul", 15.11.05, p. 15).

Între modalităţile de extindere a polisemiei substantivelor adjectivizate se remarcă tendinţa de utilizare figurată a unor nume cu trăsătura /+ Uman / în colocaţii care neutralizează opoziţia / Uman / vs. / Nonuman/:

– *mamă* este utilizat cu „sensul propriu /+ Uman / în „regina-*mamă*" (RL, 10.05.05, p. 2) şi cu sensuri figurate derivate / –Uman / în „patria-*mamă*" („Un obiectiv politic fundamental primordial urmărit este reunificarea ţării [China] prin revenirea Taiwanului la patria-*mamă*" – A, 15.03.05, p. 9), „partidul-*mamă*" (G, 27.05.05, p. 7) (vezi şi colocaţia de tip livresc – arhaizant din contextul „Sunt multe exemple pe care le-am putea alege pornind de la latina-*mumă*" – Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate*, Editura Capricorn, Bucureşti, 1989, p. 56);

– *pirat* s-a impus cu sensul (1) „clandestin" în colocaţia *radio-pirat* (< fr. *radio-pirate*) (cf. DCR_2: 195); prin extensiune semantică, a devenit sinonim cu (2) „ilegal, neautorizat", fiind atestat, cu precădere, în domeniul infracţionalităţii transfrontaliere: „firme-*pirat*", „societăţi-*pirat*" [de transport pasageri] (A, 3.02.05, p. 13); „transportatori-*pirat*", „curse-*pirat*" (A, 8.02.05, p. 10); „primul pas al «ilegaliştilor» este să apeleze la firmele-*pirat*" (G, 9.05.05, p.3). De remarcat că sensul colocaţional al substantivului adjectivizat (epitet) este atribuit ulterior şi numelui utilizat independent, contribuind astfel la îmbogăţirea polisemiei acestuia: „La Milano, *piraţii* [transportatorii-*pirat*] intră pe liniile celorlalte companii care au curse de Spania. Sub acoperirea acestora, *piraţii* ajung la Madrid" (G, 9.05.05, p. 3);

– *vedetă* apare ca nume adjectivizat cu sensul consemnat în MDN: 915 („artist de mare renume; sportiv de mare popularitate"): „răbufnirile tinerilor-*vedetă* [fotbalişti] care se plângeau că îşi irosesc talentul la tineret şi că locul lor este la

echipa mare" (JN, 8.04.05, p. 14); prin extensiune semantică, poate determina şi alte substantive: „jurnalistul-*vedetă* al canalului de televiziune Al-Jazeera" (G, 27.09.05, p. 9). El poate însoţi şi nume care desemnează inanimate, dezvoltând un sens secundar, mai puţin precis: „Spania rămâne, în continuare, una dintre destinaţiile-*vedetă* [„favorite", „principale", „de top"] ale verii" (JN, 8.04.05, p. 14).

Ambiguitatea se menţine în cazul unor nume adjectivizate plasate în contexte lingvistice nerelevante, ceea ce impune o interpretare de timp pragmasemantic, bazată pe fondul de cunoştinţe comun emiţătorului şi receptorului (contextul presupoziţional). De exemplu, în enunţul „Prin utilizarea unuia dintre cele mai mici modele ale gamei Fiat [Panda 4X4], agentul 007 [James Bond] se va rupe de tradiţia automobilelor-*vedetă*, cu performanţe superioare, care datează încă din 1964" (G, 16.08.05, p. 8), substantivul adjectivizat poate primi sensul consacrat cu referire la artişti („celebru", „cu mare popularitate"), ca şi pe cel referitor la automobile („de lux");

– *gazdă*: „echipa-*gazdă*" (A, 22.03.05, p. 3); „formaţia-*gazdă*" (A, 18.04.05, p. 10), „ţară-*gazdă* [a unor obiective NATO]" (A, 22.03.05, p. 14);

– *prieten*: „Următorul primar nu va mai putea face afaceri cu firme-*prietene* în domeniul reparaţiilor şi întreţinerii străzilor" (A, 11.03.05, p. 1).

Situaţia inversă – prin care se adjectivează *substantive cu trăsătura* / – Animat / se întâlneşte mai rar. Ca exemple, pot fi citate substantivele *cheie* (vezi *supra*), *surpriză* („aliat-*surpriză* pentru guvernul Tăriceanu" – A, 26.03.05, p. 1; „candidaţi-*surpriză* [pentru preşedinţia Uniunii Scriitorilor]" – C, 20.05.05, p. 19; „pretendent-*surpriză* [pentru alegerea ca Papă]" – JN, 6.04.05, p. 17; „Sandra Bullock, mireasa-*surpriză*" – TeleG, 11/2005, p. 2) şi *robot* („fostele gimnaste-*robot*, instruite la Deva" – G, 29.11.05, p. 9).

• La polul opus polisemiei, se situează **restrângerea şi specializarea semnificaţiei** substantivului adjectivizat.

Fenomenul este frapant în cazul numelor care dobândesc prin conversiune valori de superlativ (vezi *supra*), dar apare şi în alte cazuri.

Dintre acestea, unele s-au impus ca termeni specializaţi din categoria „metaforelor terminologice”, fiind preluaţi de presă din diverse limbaje profesionale:

– *tampon* şi *paravan* sunt utilizate în terminologia politică: „zonă *tampon* în N-E Fâşiei Gaza” (ReTV – 27.12.05); „o firmă-*paravan* a serviciilor secrete siriene” (G, 30.12.05, p. 7);

– *filtru* circulă în terminologia administrativă: „acţiuni-*filtru* de verificare a peste 300 de şoferi” (G, 5.09.05, p. 7);

– *surogat* apare în domeniul medical pentru a desemna aşa-numita „mamă purtătoare” (cf. fr. *mère-porteuse*): „Filiaţia copilului provenit dintr-un act de reproducere asistată în care este implicată o mamă-*surogat*, va fi stabilită înainte de concepţie, nu după naştere” (A, 16.03.03, p. 3);

– *fair-play* este înregistrat în MDN: 349 sub forma *fair-play* (< engl. *fair-play*) exclusiv ca substantiv, cu sensul „joc cinstit”, dar el apare în domeniul sportiv şi sub o formă adjectivizată, la gradul superlativ: „Federaţia Română de Fotbal a oferit Constanţei două premii, pentru cea mai bună galerie şi pentru cea mai *fair-play* echipă” (G, 19.08.05, p. 8);

– *spiţe* şi *inele* sunt utilizate ca metafore terminologice (cu sensurile „radial” şi „circular”) în domeniul urbanismului: „Miezul oraşului, cu străzi-*spiţe* şi străzi-*inele* nu e conceput rău” (G, 12.09.05, p. 1); în aceeaşi terminologie se înscriu *cartier-dormitor* (calc după fr. *banlieue-dortoir* – PR: 788) şi bulevard-*coloană vertebrală*: „Cartierele-*dormitor* au fost construite cu un bulevard-*coloană vertebrală* şi puzderie de străduţe care se varsă în el” (G, 12.09.05, p. 2);

– *bombă* este utilizat în domeniul publicităţii cu sensul „foarte ieftin”, care nu îl exclude pe cel consacrat în presă („surprinzător”, „senzaţional” – cf. „ştire-*bombă*”), ci îl presupune, în subsidiar: „preţ-*bombă*” (pliant publicitar al unui supermarket).

Alte adjectivizări reprezintă inovaţii cu coloratură stilistică apărute în *limbajul publicistic*:

– nume de alimente sunt asimilate nomenclaturii coloristice, pentru a exprima nuanţe în cadrul unor compuse cu valoare expresivă (din care a fost omis elementul de comparaţie *ca*): „reliefuri liniare în trei culori: alb-*unt*, maro-*ciocolată*, maro-*negru*, la colecţia Dune [gresie şi faianţă]” (G, 13.08.05, p. 11)[33];

– substantivul *kamikaze* (înregistrat în MDN: 496, ca adjectiv, cu sensul – apropiat de cel etimologic – „de o temeritate sinucigaşă”) s-a impus în uzul actual pentru desemnarea atentatorilor sinucigaşi: „teroristul-*kamikaze*” (ReTV, 26.02.05); „atacatorii-*kamikaze* de la Londra” (ReTV, 21.07.05); de reţinut că termenul înregistrează „devieri” semantice prin îndepărtarea de sensul etimologic, aşa cum rezultă din contextul următor, extras dintr-un reportaj referitor la cursele preorăşeneşti: „Într-o săptămână, scaunele autobuzului-*kamikaze* au fost sfâşiate, iar controlorii au mâncat bătaie cam la două curse. În medie, sunt 3 inşi, plus şoferul, contra a 30-40 de călători nervoşi”;

– substantivul *căpuşă* s-a impus – prin intermediul presei – cu un sens adjectival, marcat de expresivitate, în sintagma „firmă / societate-*căpuşă*” (ReTV, 15.08.05, G, 1.07.05, p. 10) care desemnează o modalitatea frauduloasă de privatizare, prin „parazitarea” unei întreprinderi de stat;

– substantivul *suveică* desemnează sugestiv societăţi comerciale fără activitate proprie: „Foarte mulţi parlamentari deţin firme-*suveică*" (ReTV,18.01.06);

– substantivul *santinelă* a fost preluat de presă cu sensul din domeniul sanitar-veterinar („animale / păsări folosite în testări epidemiologice"): „Trei pui-*santinelă* au murit la Maliuc" (ReTV, 17.11.05).

• **Sinonimia** substantivelor adjectivizate este pusă în evidenţă de constituirea unor *arhisemanteme*[34]:

– „foarte mare, imens" – exprimat prin substantivele *mamut, maraton, monstru, fluviu*;

– „prototip" – exprimat prin numele *etalon, pilot, model, şcoală*;

– „neaşteptat" – exprimat prin substantivele *şoc, surpriză, bombă, eveniment, fenomen.*

În anumite colocaţii, termenii circumscrişi aceluiaşi arhisemantem pot comuta între ei, dovedindu-se interşanjabili: „ştire-*şoc*" (A, 26.03.05, p. 1) – ştire-*bombă*" (JN, 2.04.05, p. 7); „spectacol-*fluviu*" – „program-*maraton*" (EZ, 13.04.05, p. 10); „sonerie-*standard*" (JN, 5.04.05, p. 19) – „contract-*tip*" (A, 22.03.05, p. 14); „filme-*document*" – „filme *mărturie*" (ReTV - 7.09.05); „pui-*santinelă*" – „pui-*cobai*" (ReTV, 29.12.05).

Exemple suplimentare sunt oferite de inventarierea „epitetelor" sinonime care pot însoţi substantivele *piesă* şi *spectacol*[35] în discursul public.

În acelaşi tip de discurs, se pot stabili şi *sinonimii ocazionale* între nume-epitet care îşi actualizează sensuri metaforice cu grade diferite de expresivitate (în funcţie de ineditul asocierilor): „În Deltă vor fi trimişi pui-*santinelă*, pui-*martor* sau pui-*cobai* care vor fi testaţi dacă rezistă în acest

focar de gripă aviară" (declaraţie a ministrului Agriculturii – ReTV, 17.10.05); „Ministerul Agriculturii trimite un pluton de pui-*kamikaze* în Delta Dunării" (N24, 18.10.05).

Suprapunerea parţială a sensurilor (datorată polisemiei substantivelor-epitet) este exploatată în articole cu caracter critic sau satiric: sintagmele „transmisii-*maraton*" [„foarte lungi"] şi „transmisii-*monstru*" [„foarte lungi" şi „nereuşite"] apar într-un articol intitulat „Somnul raţiunii lui Tatulici în timpul şedinţelor naşte transmisii-*monstru*" – AC, 33/2005, p. 16); un exemplu similar este perechea formată din compusele „managerul-*măscărici*" şi „managerul-*scandalagiu*" (G, 5.09.05, p. 1, 14), având acelaşi referent.

III.3. Conversiunile „accidentale" (nelexicalizate) reprezintă **utilizări ocazionale** (adesea cu statut de *hapax*) ale unor substantive care, în colocaţii ad-hoc, dezvoltă valori calificative condiţionate contextual (lingvistic şi extralingvistic).

– Ca exemple de **adjectivizări de tip denotativ**, cităm: „ziarist-*şantajist*" (G, 23.08.05, p. 1); „ziarist-*mafiot*" (G, 13.08.05, p. 1); „declaraţii-*ameninţare*", „protocoale-*jurământ*" [în cadrul coaliţiei de guvernământ] (G, 17.08.05, p. 4); „biserică-*necropolă*" [Mănăstirea Putna] (G, 15.08.05); „casă-*fortăreaţă*" (G, 6.08.05, p. 7); „robot-*examinator*" [pentru depistarea cancerului mamar] (G, 13.08.05, p. 5); „gangsteri-*simbol* ai marelui ecran" (Tele G, 10/2005, p. 2); „maşini-*fiţe* de ultimă oră" (G, 21.01.06, p. 2); „audienţă-*buluc*" (G, 26.01.06, p. 3); „firme-*cămătar*" (Ant 1 – 24.08.05); „fostul deputat-*delapidator*" (G, 5.12.05, p. 4); „câine-*ghid* care însoţeşte persoane cu handicap" (G, 6.01.06, p. 3); „avioane-*închisoare* ale CIA" (G, 22.11.05, p. 10); „filmul-*satiră*" (G, 19.12.05, p. 9); „film-*fantezie*" (TeleG, 32/2005, p. 15);

„oraşul-*emblemă* a Emiratelor Arabe Unite" (G, 28.11.05, p. 9); „acţiuni-*ripostă*" (G, 25.08.05, p. 4); „elevii-*robi* [în viile Iaşiului]" (G, 25.10.05, p. 3); „rugăciune-*protest*" (G, 18.08.05, p. 14); „ziaristul-*ostatic*" (JN, 31.03.05, p. 8); „antrenorii-*dădacă*" (G, 15.09.05, p. 8); „tricourile-*replică* ale jucătorilor, în special cel al atacantului Daniel Niculae" (G, 19.10.05, p. 8); „bloc-*cazarmă* de la marginea Bucureştiului istoric" (G, 4.10.05, p. 13); „familie-*victimă* [a hoţilor]" (G, 13.10.05, p. 2); „panou-*reclamă*" (G, 21.10.05, p. 5); „întrebări-*încuietoare*" (G, 23.05.05, p. 4); „cimitirul-*muzeu* [de la Săpânţa]" (G, 18.11.05, p. 2); „zonele-*şantier* [din Capitală]" (G, 18.11.05, p. 3).

– Mai interesante pentru aspectele semantice ale conversiunii sunt **adjectivizările motivate stilistic** prin dorinţa publicistului de a găsi formulări cât mai expresive. Dat fiind caracterul inedit, adesea surprinzător sau chiar şocant al asocierilor, rolul contextului devine esenţial pentru receptare: „liderul partidului-*televiziune*, PUR, Dan Voiculescu" (A, 28.02.05, p. 3); „partidul-*portavoce* al lui Traian Băsescu [PD]" (G, 28.06.05, p. 4); „varianta fetusului-*medicament* nu pare atât de improbabilă" [titlul articolului fiind „Celulele fetale, un medicament pus la îndemână chiar de natură" – G, 5.09.05, p. 8]; „Firme-*mamă* şi filiale-*tată*" [subtitlu într-un articol cu tematică economică] (RL, 14.04.05, p. 3); „pagină-*oglindă*", „pagină-*mamă*" [într-un articol despre escrocherii pe internet] (G, 28.07.05, p. 11); „ministrul-*trompetă*" [demagog şi ineficient] (G, 13.10.05, p. 3); „premierul-*frână*" [care nu sprijină sportul] („Gazeta Sporturilor", *apud* OTV 13.10.05); „procurorul-*vânător* Ioniţă [care practică sistemul miliţienesc al anilor '50]" (G, 26.10.05, p. 10); „C. V. Tudor: omul-*orchestră* din PRM" (ReTV, 19.11.05); „palatul-*blazon* al Iaşilor" (G, 31.11.05); „primarul-*oracol*" (G, 24.11.05, p. 4);

„partidul-*zombi*" [PNŢCD] (G, 25.11.05, p. 4); „partidul-*matcă*" [PSD] (G, 13.01.06, p. 1); „dosarul casei-*chilipir* din Mihăileanu" (G, 14.12.05, p. 1); „mesajul-*coşmar* de 15 ani pentru români" (G, 16.08.05, p. 1).

Contextul lingvistic poate asigura dezambiguizarea prin prezenţa sinonimelor sau a antonimelor. De pildă, textul unui editorial intitulat „Samsarii de blocuri-*monstru*" (G, 9.05.05, p. 3) include sinonime metaforice care direcţionează univoc receptarea: „*tumori arhitecturale* cu parfum aşa-zis occidental"; „*mamuţi* [care] nu doar strivesc pur şi simplu atmosfera din jur, precum clădirea diformă din Piaţa Charles de Gaulle [...]".

Numele-epitet cu valori metaforice în context pot crea efecte stilistice de tip antiteză: „România, de 16 ani între teroriştii-*călăi* [din 1989] şi teroriştii-*victime* [din avioanele-închisoare ale CIA]" (G, 22.12.05, p. 9); „Societatea-*mamă* devenea doar o cochilie goală, golită de active, care rămânea în cârcă cu datoriile. Societatea-*pui* prelua contractele jucătorilor, marca şi palmaresul grupării fotbalistice respective, iar clubul renăştea a doua zi precum pasărea Phoenix" (G, 19.10.05, p. 1). Acelaşi tip de antonimie contextuală (explicitată cataforic) se stabileşte între sensurile figurate ale unor termeni preluaţi din domeniul sportiv: „De acum înainte, din ziarist-*jucător*, o să devin mai mult ziarist-*antrenor*. O să mă ocup mai mult de scrisul altor ziarişti mai tineri decât de scrisul meu" (G. 22.12.05, p. 15).

Stabilirea ad-hoc a unor parafraze definiţionale orientează receptarea în sensul dorit de emiţător: „Nici măcar Dracula Park, proiectul-*vampir* al fostului ministru Agathon *care a supt miliarde de la buget*, n-a înviat din morţi" (G, 23.07.05, p. 1); „un public gonit din teatru de jocul fără chef al actorilor-*funcţionari*, *care se cred uneori la ghişeu*" (G, 13.12.05, p. 13).

Ghilimelele pot funcționa ca indice grafic al metaforizării: „Din cauza oboselii, probabil, «omul-*păianjen*» a alunecat în gol, suferind mai multe fracturi și traumatisme craniene" (G, 17.06.05, p. 6); „Pentru a face loc unei stații de epurare pe tehnologie veche produsă de «firma-*mamă*», proiectantul a propus demolarea unei școli" (A, 17.03.05, p. 14).

Deloc întâmplător, acest tip de conversiune – asimilabil limbajului figurat – apare, cu precădere, în texte de opinie și atitudine (de exemplu, în *editoriale*) și în *titluri* (menite să capteze atenția receptorului).

Cu sau fără distorsiuni semantice, substantivele adjectivizate devin elemente ale unei strategii discursive puse sub semnul ironiei, persiflării sau sarcasmului. Cităm, în acest sens, titluri precum: „Ministrul-*savarină* Copos își trimite colegii din Guvern, la muncă"(G, 28.07.05, p. 4); „Procurorii-*șpagă* de la Parchetul Curții de Apel Galați – rămași în funcții" (*ibidem*, p. 8); „Samsarii de blocuri-*monstru*" (G, 9.05.05, p. 3); „Consilierii-*voiajori* – buni de plată pentru miliardele tocate din banii publici pe excursii de plăcere în străinătate" (G, 15.08.05, p. 11); „Partidele-*insignă* [titlu de editorial]" (G, 28.09.05, p. 4).

Adjectivizarea substantivelor generează valori metaforice inedite, similare celor din stilul beletristic în contextele următoare, privitoare la inundații: „Bătrâne-*rucsac*, cărate în spate de bărbați. Copii înșirați pe garduri, uitându-se speriați la ulițele-*râu*" (G, 6.07.05, p. 4); „Oraș-*mlaștină*: După o ploaie torențială, Curtea de Argeș a fost acoperită de noroi" (ReTV, 5.08.05); „satul-*insulă* din Bacău" (ReTV, 15.07.05); „dig-*sendviș*" (G, 27.09.05, p. 1).

Ambiguitatea poate fi menținută deliberat, pentru a lăsa receptarea în zona presupozițiilor, așa cum se întâmplă cu

sintagma *Boc-Degeţel*, în care determinantul diminutivat poate fi considerat rezultat dintr-o adjectivizare ocazională, cu conotaţii peiorative sugerând ideea de „mic" (privitoare la statură şi / sau la prestaţia politică) ori poate fi interpretat (în „cheie" pozitivă) prin raportare la personajul de basm Tom Degeţel: „Traian Băsescu şi *Boc-Degeţel* fac ce fac şi iar încearcă să împingă lumea la urne" (G, 26.07.05, p. 1).

Un tip similar de ambiguitate apare în enunţul: „Pentru cei bogaţi Parisul era şi capitala-*perlă* a lumii" [documentar la N24 – 26.08.05 privind creatorii parizieni de bijuterii din perle].

IV. Substantivizarea adjectivului

IV.1. Acest procedeu a reprezentat, în timp, una dintre cele mai productive modalităţi de conversiune.

Este relevantă, în acest sens, cercetarea statistică realizată pe baza *Dicţionarului limbii române moderne* (1958), conform căreia 1688 de adjective (dintr-un total de 7871) erau atestate cu dublă valoare (adjectivală şi substantivală)[36].

Continuitatea şi dinamica acestui tip de conversiune este demonstrată prin numeroasele formaţii lexicalizate, prezente în dicţionare ale limbii actuale (DEX, MDN, DAEF), dar şi prin cercetări recente consacrate acestui procedeu[37].

Sub aspectul *structurii morfematice*, adjectivele substantivizate pot fi primare, derivate sau compuse.

În ultima categorie se înscriu compuse „lexicalizate", consacrate în limbajul curent:

– „Am văzut femei şi bărbaţi ascultând cu evlavie spusele unor guru sau *clarvăzători*" (G, 29.08.05, p. 13);

– „*Mai-marele* poliţiştilor din Iaşi a făcut o declaraţie şocantă" (G, 17.08.05, p. 4);

– „Trei sferturi dintre *nou-născuţi* ies din spitale cu stafilococi pe piele" (G, 10.05.05, p. 4);

– „*Roş-albaştrii* (fotbaliştii stelişti) joacă în această săptămână un amical cu Gloria Buzău" (ReTV, 18.07.05);

– „Finalista Cupei Intertoto, CFR Cluj, a fost incapabilă să treacă pe teren propriu de *nou-promovata* Jiul Petroşani" (G, 15.08.05, p. 9).

După modelul acestora, pot apărea noi conversiuni: „*proaspăt-convertitul* la conservatorism" (G, 3.06.05, p. 4); „*nou-intratul* [în Tripleta de Aur] Luciano Pavarotti" (TeleG, 5/2005, p. 2).

În funcţie de natura adjectivelor substantivizate (*participiale, determinative, calificative*), conversiunea se realizează prin procedee preponderent morfosintactice sau semantice[38].

IV.2. Substantivizarea adjectivelor participiale are ca rezultat apariţia – în presa actuală – a numeroase conversiuni motivate prin economia lingvistică pe care o realizează.

Majoritatea au referent /+ Uman/ şi pot fi considerate conversiuni „permanente", deoarece sunt înregistrate în dicţionare (DEX, MDN) cu dublă valoare – adjectivală şi substantivală. Substantivizarea se realizează prin mijloace morfosintactice sau exclusiv sintactice (contextuale); sensul lexicalizat corespunde unuia dintre sensurile verbului-bază:

– „Preşedintele american i-a anunţat pe *nenorociţi* că este alături de ei" (G, 2.09.05, p. 9);

– „14 *morţi* şi 15 *răniţi* într-un nou incendiu la Paris" (G, 5.09.05, p. 9);

– „Gazda emisiunii avea pe masă cărţile *invitatului*" (G, 6.07.05, p. 5);

– „*Apropiaţii* fostului preşedinte au trecut deschis la atac" (G, 22.07.05, p. 10);

– „Doar *licențiații* care nu găsesc nimic de lucru vor să se facă profesori" (G, 5.09.05, p. 3);

– „Majoritatea *angajaților* sunt în concediu" (G, 23.07.05, p. 7);

– „Drama *sinistraților* continuă" (ReTV, 25.07.05);

– „Mai mulți teroriști se ascund printre *refugiații* uzbeci" (ReTV, 26.08.05);

– „Eu însumi sunt *un* fost *exilat*" (OTV, 17.07.05);

– „Latifundiarii și *păgubiții* Dacia [deponenții la CEC înainte de 1990]" (G, 11.05.05, p. 3);

– „O vizită la muzeul *emanatului*" (G, 20.08.05, p. 12);

– „*Travestiți* la Mamaia" (B1TV, 2.08.05);

– „*Calificații* [în învățământ] refuză să meargă la țară" (G, 18.08.05, p. 7);

– „*Răspopitul* Daniel Corogeanu se află în arest" (ReTV, 21.07.05);

– „*Însărcinatul* cu afaceri al SUA" (G, 13.09.05, p. 15).

Din lexicul curent, au fost preluate în presă și conversiuni „permanente" cu referent /- Animat/:

– „Premierul Tăriceanu analizează *spusele* președintelui" (ReTV, 18.08.05);

– „Adrian Năstase este considerat o piedică în calea bunului *mers* legislativ" (ReTV, 29.08.05).

Productivitatea acestui tip de conversiune este demonstrată prin apariția unor noi substantivizări, încă neînregistrate în dicționare, deși sunt frecvent atestate în mass-media:

– „Locul *remaniaților* a fost luat de cinci noi miniștri" (ReTV, 27.08.05);

– „*Arestații* nu pot fi dați la televizor împotriva voinței lor" (G, 25.08.05, p.13);

– „Trebuia să angajeze la firmă doi *disponibilizați*" (Ant 1, 2.08.05);

– „Astăzi liceele afişează listele *admişilor*" (G, 18.07.05, p. 11);

– „un dosar-mamut cu 340 de inculpați, 5000 de *cercetați* penal" (A, 15.03.05, p. 1);

– „Ion Iliescu şi Petre Roman sunt doi *refugiați* care ar vrea să mai facă politică mare" [citat din editorialul „Polul *frustraților*"] (G, 8.08.05, p. 4);

– „Printre cei 12 *nominalizați* se află şi cunoscutul regizor Silviu Purcărete" (G, 15.09.05, p. 13).

– „Polițiştii care descoperă *corupți* în Ministerul de Interne primesc spor la salariu" (G, 3.09.05, p. 10);

– „În Țara *Excluşilor*, crima înseamnă libertate" (AC, 34/2005, p. 26);

– „Numărul *debranşaților* [de la încălzirea centrală] este mult mai mic decât în iernile trecute" (G, 17.10.05, p. 3);

– „Bătrânii din Căminul de *Asistați* din Bacău intră în greva foamei" (G, 19.10.05, p. 3); „Nu avem nici o strategie, suntem un popor de *asistați*" (G, 24.08.05, p. 4); „*Asistații* social din Alba vor munci în uniforme militare" (G, 30.01.06, p. 3).

– „S-au predat la *privați* păduri din grupa I de protecție, deşi legea 18 interzice acest lucru" (G, 16.07.05, p. 3).

Evoluții semantice interesante în raport cu verbul-bază se observă în cazul adjectivelor substantivizate *mascat, ales* şi *aliat*, utilizate preponderent cu forma de masculin plural[39]:

– *Mascați* a fost preluat de mass-media din limbajul familiar cu „tentă" argotică pentru a desemna polițiştii serviciilor de intervenție rapidă (care acționează cu fețele acoperite de cagule): „Țiganii din Hădăreni – păziți zi şi noapte de jandarmi şi *mascați*" (G, 13.08.05, p. 3); „Pentru că au fost

filmaţi în timp ce făceau o miuţă lângă maşina de serviciu, «*mascaţii*» craioveni s-au răzbunat pe presă" (G, 20.08.05, p. 10). Ocazional, termenul apare – cu sensul primar – pentru a desemna „colindătorii *mascaţi*": „Dacă maramureşenii cântau pe mai multe voci, moldovenii aduceau în scenă *mascaţii*" (G, 14.12.05, p. 4).

– *Aleşi* – cu sensul „câştigători ai alegerilor" apare frecvent în mass-media cu forma de plural, atât singur, cât şi cu determinări adjectivale, menite să îi restrângă sfera referenţială (extensiunea): „Cu presa pe cap, de voie-de nevoie, *aleşii* au abrogat hotărârea prin care unii dintre colegii lor se puseseră în capul listei de priorităţi" (G, 15.06.05, p. 3); „Ce dacă legea Statului *aleşilor* locali [cf. fr. *élus locaux,* PR: 855] le interzice să ceară pentru ei sau pentru alţii orice foloase sau avantaje?" (*ibidem*). De reţinut că sensul mai vechi al adjectivului substantivizat (*alesul* / *aleasa* „partener de viaţă; soţ / soţie"), utilizat numai la singular pare astăzi uşor desuet şi livresc: „Destinat unei frumoase cariere, o roagă pe *aleasa* inimii sale să-l urmeze la Los Angeles" [cronică de film] (TeleG, 13/2005, p. 31).

Dincolo de conotaţiile întotdeauna ironice, termenul îşi precizează sensul – prin relaţii (con)textuale între titlu şi subtitlu – de tip anaforic („Prin Statutul *parlamentarilor* // *Aleşii* şi-au făcut salarii de magistraţi şi pensii suplimentare din bani publici" - G, 7.07.05, p. 4) sau cataforic („Zeci de miliarde pentru distracţia *aleşilor* // *Deputaţii* şi-au scrijelit numele pe fotoliile din piele" – RL, 24.08.05, p. 1).

– Termenul *aliaţi* s-a impus în presă după alegerile din 2004, cu un sens politic restrictiv în raport cu verbul („membru al Alianţei D.A"): „*Aliaţii* au pus de un compromis până la toamnă" (G, 3.08.05, p. 4). Pentru precizarea sensului, termenul este pus, de regulă, în relaţie cu sintagma *Alianţa*

D.A. sau cu elementele componente ale acesteia (de exemplu, termenul *aliații* din titlul citat este explicitat prin subtitlul „*Democrații* și *liberalii* au revenit luni seara la sentimente mai bune” – *ibidem*).

În afara contextului politic actual, adjectivul substantivizat are sensul generic consemnat în MDN: 45 („persoană, organizație, stat care face parte dintr-o alianță”). Ambiguitatea semantică se rezolvă prin raportare la contextul istorico-politic, așa cum reiese din următoarele două exemple:

– „Victoria *Aliaților* împotriva germanilor [în al doilea război mondial]” (Tele G, 15/2005, p. 15);

– „*Aliații* România și Bulgaria nu au mai beneficiat de avantajele economice oferite de SUA [...]” (G, 12.09.05, p. 1).

Semnificații distincte poate avea și participiul substantivizat al verbului *a fi*:

– În limbajul familiar, el desemnează „un fost partener de viață (soț / iubit; soție / iubită)”: „«*Fostele*» (< *fostele* iubite) lui Ronaldo au mare căutare în Brazilia” (G, 13.10.05, p. 9);

– În context politic, termenul se referă – ironic – la politicienii care și-au pierdut funcția: „Îl agasează întrebările ziariștilor despre planurile lui politice. Îl scoate din sărite statutul de «*fost*» (< *fost* președinte [al țării])” (G, 17.10.05, p. 1); „Timp de 12 ani, Iliescu și alți «*foști*» le-au stat [țărăniștilor și liberalilor] ca sula-n coaste [...]. Acum, «*foștii*» au pierdut alegerile [...]” (G, 11.05.05, p. 3).

IV.3. Mecanismele semantice ale conversiunii au o pondere mai mare în cazul **adjectivelor determinative care nu presupun un referent precis** (deoarece nu provin din sintagme nominale, iar suportul este greu de reconstituit sau chiar nereconstituibil)[40].

În această situaţie se află atât adjective *calificative (evaluative)*, cât, mai ales, adjective *determinative* (*individualizatoare* sau *clasificatoare*)[41].

În funcţie de complexitatea flexionară şi de gradul de abstractizare al semnificaţiei, se pot deosebi *două categorii de adjective substantivizate*.

IV.3.1. Imposibilitatea utilizării la plural şi semnificaţia abstractă, generalizantă caracterizează un număr de adjective substantivizate – cu semantism vag – care apar frecvent în stilul publicistic şi în diverse variante ale limbajului cultivat (în critica şi teoria literară, filmologie, filosofie, estetică etc.), cu **formă unică de neutru singular**. Modelul unor asemenea conversiuni se găseşte în franceza contemporană, unde adjectivele cu suport nereconstituibil apar sub forma non-marcată de masculin singular[42].

Selectăm, la întâmplare, câteva exemple din aceeaşi culegere de texte semnate de Constantin Noica (*Istoricitate şi eternitate*): „Există o înţelepciune a *posibilului* şi a nebunie a *realului*"; „primatul *posibilului* asupra *realului*"; „*specificul* românesc" (p. 57); „întâlnirea dimensiunii *eternului* cu cea a *istoricului*" (p. 40); „Treptele *concretului* [...] se încheiau aşadar cu *sacrul*" (p. 239); „*Metafizicul* e cel care hotărăşte" (p. 187).

Schimbarea categoriei gramaticale este marcată, de regulă, prin prezenţa obligatorie a articolului hotărât, „neutralizat" din punctul de vedere al genului, după modelul limbii franceze (de unde provin, de altfel, multe formaţii de acest tip din lexicul românesc[43]).

În continuare, nu ne propunem o departajare netă între împrumuturi şi formaţiile româneşti după tipar francez, deoarece considerăm posibile ambele explicaţii, atât timp cât adjectivele respective există, ca atare, în română[44]. De altfel pot fi citate –

pe lângă neologisme – exemple de asemenea conversiuni şi în cazul unor adjective din lexicul românesc uzual:

– „Statul plăteşte «*grosul*» despăgubirilor pentru culturile distruse de inundaţii" (G, 20.07.05, p. 1);

– „În ultimii patru ani, *întâmplătorul* [angajarea cadrelor didactice necalificate] a devenit fenomen" (ReTV, 15.08.05, p. 7);

– „Spectatorii râd mult şi *firescul* se simte ca la el acasă" (AC, 29/2005, p. 30);

– „*Greul* abia începe" (G, 6.10.05, p. 5).

Semantismul *general* şi *abstract* al adjectivelor substantivizate, ca şi caracterul lor perceput ca *„tehnic" (specializat)*, explică preferinţa discursului publicistic pentru acest tip de formaţii lexicale, în ciuda restricţiilor de ordin morfosintactic pe care le implică prezenţa lor. O paralelă între substantivele *necesarul* şi *necesitate, nevoie* (care se pot substitui în contextul „*Necesarul* intern de zahăr este de 550.000 tone pe an" – ReTV, 27.06.05) va releva, pe lângă caracterul mai abstract (şi, implicit, mai „tehnic") al adjectivului substantivizat, o „disponibilitate sintactică" mai redusă în raport cu substantivele primare (care pot fi utilizate la plural, pot primi determinanţi adjectivali etc.).

Domeniile de referinţă în care se observă o frecvenţă semnificativă a acestor conversiuni sunt:

- **arta** şi **cultura** (adjectivele substantivizate, desemnează categorii ale esteticii în cronici, recenzii, interviuri sau reportaje):

– „Biografia nu «ucide» bibliografia, iar *esteticul* nu sucombă în faţa *eticului*" (G, 31.08.05, p. 7);

– „O carte îngrozitoare despre *imaginarul* nostru" (A, 25.03.05, p. 4);

– „Între *sublim* şi *derizoriu*, România a rămas muză-constantă pentru cei care cântă" (G, 20.08.05, p. 13);

– „A rămas în amintirea oamenilor drept un creator al bonomiei şi *grotescului* rafinat" (G, 22.08.05, p. 7);

– „*Original* şi *tradiţional* – coabitarea spectaculoasă a contrastelor" (JN, supliment, 23.04.05, p. 4);

– „Nu ştiu cum ne-am putea consola tot asistând neputincioşi la invazia *urâtului*" (G, 2.08.05, p. 13);

– „Televiziunea îi familiarizează pe copii [...] cu *senzaţionalul*" (G, 2.08.05, p. 16);

– „Au succes în teatru oamenii care au cunoscut *sordidul* şi extazul" (G, 17.10.05, p. 7);

– „*Clar-obscurul* reprezintă, alături de celelalte componente ale lucrărilor, o marcă" (G, 14.07.05, p. 13).

- **psihologia şi sociologia:**

– „Pentru a construi o adevărată echipă (team-building), exploatăm *ludicul* din ei" (G, 18.08.05, p. 7);

– „*Mentalul* înregistrează de-a lungul zilei diferite elemente" (ProTV, 4.07.05); „*mentalul* lumii artistice de la noi" (G, 6.10.05, p. 13);

– „Este şi acesta, unul dintre paradoxurile vieţii noastre şi anume ca *normalul* să stârnească nu numai emoţie, ci şi uimire" (G, 2.08.05, p. 13);

– „Mărturiile mai multor pasionaţi de *paranormal* [...] încearcă să dezlege misterele [...]" (Tele G, 13/2005, p. 4);

– „*Arbitrarul* deciziei este eliminat" (OTV, 24.06.05);

– „Trăim într-o epocă a *absurdului*" (G, 13.08.05, p. 10);

– „Vorbim despre greutatea şi *sordidul* muncii de procuror" (ProTV, 4.07.05);

– „pseudo-concursurile de angajare desfăşurate la limita *penibilului*" (G, 30.06.05, p. 13);

– „România devine tot mai mult o ţară a contrastelor. Între *rural* şi *urban*, între săraci şi bogaţi, între o regiune şi alta" (C, 13.09.05, p. 1); „celebra bursă pentru *rural* oferită de stat studenţilor proveniţi de la sat"; „salariul mic şi nediferenţiat faţă de cei [profesorii] din *urban*" (G, 18.08.05, p. 7);

– „Musicalul este, prin definiţie, produsul cultural menit să-l ajute pe spectator să evadeze în mod plăcut din *cotidian*" (G, 6.10.05, p. 13);

– „Ele [ziarele şi politica] arată din plin această imensă energie negativă care macină *subconştientul* colectiv al poporului lui Băsescu" (G, 13.09.05, p. 1);

– „Aceasta [mărinimia] n-a întârziat să se manifeste [...] oscilând, fireşte, între *sublim* şi *ridicol*"; „Omul a întregit lista cu încă patru lucrări, într-o mărinimie vecină cu *penibilul*"; „«eroisme» vecine cu *derizoriul*" (G, 28.07.05, p. 7);

– „Din ce ai făcut până acum, e limpede că te interesează teatrul ca oglindă a *realului* imediat" (G, 12.09.05, p. 13);

– „Nu spun că totul era perfect pe acest post [TV], dar nu mi-aş fi imaginat că îl pândeşte *penibilul*" (G, 12.09.05, p. 13);

– „Nu toţi interpreţii au capacitatea de a atrage simplitatea *firescului*, unii dintre ei păstrându-se într-un regim al *pateticului* puţin credibil pe scenele de azi" (G, 13.09.05, p. 13).

• **economie, justiţie**:

– „*Necesarul* de gaze naturale al României va creşte cu peste 30%" (ReTV, 26.08.05);

– „Trocul propus de preşedintele conservator prevedea ca aliaţii şi udemeriştii să susţină o lege a «*ilicitului*»" (G, 9.08.05, p. 4);

– „Mafiile din *economic*" (ReTV, 18.08.05);

– „Va trebui să vedem care este *disponibilul* bugetar" (ReTV, 13.09.05);

– „Fostul şef al PNA, Ioan Amarie, a fost numit în aceeaşi funcţie deşi avea un trecut la limita *penalului*, fiind autorul unui accident mortal de circulaţie" (G, 10.08.05, p. 8); „Ziariştii ies din zodia *penalului*" (ReTV, 16.09.05);

– „Consiliul [municipal] ar fi fost desfiinţat întrucât instanţa a anulat două hotărâri ale *deliberativului* bucureştean" (G, 6.01.06, p. 8);

– Sportul – o lume expusă *comercialului* cu orice preţ" (N24 – 23.10.05).

- **medicină:**

– „*Necesarul* zilnic de vitamina D pentru zona noastră geografică şi climaterică este de 400 de unităţi" (G, 23.02.05, p. 5).

- **politică:**

– „*Politicul* induce instabilitate în economic" (ReTV, 7.09.05); „Copos a implicat *politicul* în fotbal" (ReTV, 27.07.05); „Legea învăţământului declară că şcoala nu se află sub jurisdicţia *politicului*" (G, 12.05.05, p. 9).

- **publicitate** (sloganuri publicitare):

– „Dacă exigenţa cere *impecabilul*, exigenţa cere Ariel" (ReTV, 2.08.05);

– „Saprosan – prevăzut pentru *neprevăzut*" (ProTV, 17.07.05);

– „Foloseşte Perwoll Black Magic: *Negrul* rămâne negru, ca nou" (ReTV, 11.10.05);

– „Descoperă sub capacele de «*Natural*» cele cinci gusturi ale iaurtului «Danone Natural»".

- O poziţie aparte între adjectivele determinative cu formă unică de *neutru singular* este ocupată de **termenii cromatici** substantivizaţi cu ajutorul articolului definit sau prin mijloace sintactice.

Sub *aspect semantic*, aceştia pot exprima: (a) *valoarea cromatică* (sens propriu, denotativ) şi (b) *alte semnificaţii* (simbolice, figurate) proprii unor domenii care nu au legătură directă cu nomenclatura[45].

(a) Prima situaţie este ilustrată de contexte selectate din presă, dar şi din discursul ştiinţific:

– „În zonă, culorile tradiţionale sunt *ocrul, verdele* şi *albastrul*, iar motivele predilecte ale artiştilor din Horezu sunt valul, spirala, şarpele şi mai ales cocoşul" (G, 2.09.05, p. 9);

– „Clubul are două încăperi în care *bejul* se îmbină cu *verdele*" (G, 10.09.05, p. 7);

– „*Negrul* rămâne negru cu Perwoll Black Magic" (reclamă la detergent – ReTV, 16.09.05); „*Negrul*, culoarea la modă pentru bradul de Crăciun" (G, 7.11.05, p. 9).

– „*Albul* pur. *Albul* sigur. Chiar şi pentru sintetic" (reclamă la înălbitor – ReTV, 29.07.05);

– „Dintre arhilexemele cromatice care au cele mai multe ocurenţe în diverse domenii, se disting *negrul* cu 21 de sintagme, *albul* cu 17 sintagme, *roşul* cu 17 sintagme şi *verdele* cu 16 sintagme" (Dimitrescu 2002: 180).

(b) „Cromatica politică" include accepţii specializate ale unor nume de culori.

– Unele sunt împrumutate[46], reprezentând calcuri semantice: *roşu* cu sensul „comunist", după fr. *rouge* („Într-un an de zile, portocaliul a făcut carieră cât *roşul* comunist în decenii" – G, 24.06.05, p. 4; *verde* cu sensul „ecologist" (în special la plural).

– Dintre cele dezvoltate recent în română (cu o simbolistică proprie unor formaţiuni politice) reţinem *portocaliul* (cu sinonimul *oranjul)* şi *albastrul*: „În analizele de partid, s-a ridicat observaţia că alegerile au fost pierdute şi datorită notei de pesimism pe care a dat-o *albastrul* PSD, în

opoziţie cu *oranjul* Alianţei" (G, 24.05.05, p. 5); „*Portocaliul* virează spre *albastru*" (ReTV, 9.07.05); „Reforma Macovei va promova în viitorul Birou Electoral ghergutul de tip nou, cu roba asortată la *portocaliul* din suflet" (G, 18.08.05, p. 1); „Dezastrul în *portocaliu* şi *albastru*" (G, 19.07.05, p. 5).

– Adjectivul *verde* (degajat din expresia calchiată *a da lumină verde*[47]) apare cu sensul „permisiune, acord" în poziţii sintactice proprii substantivului: „Croaţia a primit *verde* pentru începerea negocierilor cu UE" (N24 – 9.10.05); „*Verde* din partea Ungariei" (N24-27.09.05).

– Sub forma unică de *feminin singular* se realizează conversiunea adjectivelor *stânga* şi *dreapta*, consacrate în terminologia politică românească după modelul limbii franceze (unde substantivele *la gauche* şi *la droite* sunt atestate din 1791 – cf. PR: 1166; 802).

În absenţa unei sintagme iniţiale [*nume* + *adjectiv*] – care ar permite recuperarea semantică a centrului absent[48] – semnificaţia celor două adjective substantivizate păstrează un anumit grad de generalitate care favorizează frecventa lor utilizare în mass media, în diverse contexte[49]: „Acum nu mai avem nevoie de un război al *dreptei* contra *dreptei* [referire la conflictele între PNL şi PD în cadrul Alianţei D.A.], ci de un război al *dreptei* [= Alianţa D.A] contra *stângii* [PSD şi alţii]" (declaraţie a unui politician liberal la B1TV, 10.07.05); „PSD este singurul partid al *stângii* româneşti în acest moment" (G, 1.09.05, p. 4); „Semnatarii [...] cer partidului să adopte o strategie de coagulare a *dreptei*, în care PNL să fie «pivotul politic»" (G, 7.07.05, p. 4); „Ajunsă la putere, *stânga* suferă cum prea bine ştim, o «deviaţie de cord» luând-o razna spre dreapta. E nevoie de *o stânga a stângii*, zice [Carlos] Fuentes, ca să facă opoziţie unei *stângi* ajunse la putere" (G, 3.09.05, p. 7).

Rezolvarea ambiguităţilor semantice şi / sau ideologice se face la nivelul textului prin glosări cu funcţie explicativă, care restrâng referinţa adjectivelor substantivizate:

– „Victoria lui Kacinski [în alegerile din Polonia] survine la capătul unor alegeri atipice, în care locul veşnicului duel dintre *stânga* (urmaşa comuniştilor) şi *dreapta* („fiica” sindicatului Solidaritatea), în turul doi au ajuns liderii celor două partide *de dreapta* ce vor forma viitorul guvern” (G, 25.10.05, p. 9);

– „Mai multe grupări fasciste din Europa, printre care Noua *Dreaptă*, organizaţie legionară românească [...]” (G, 7.07.05, p. 11).

Aceeaşi funcţie revine determinărilor de tip denotativ sau conotate peiorativ: „PD [...] îşi propusese, după trecerea la *dreapta* populară [= Partidul Popular European], să ajungă un partid mare, capabil să câştige alegerile parlamentare” (G, 9.07.05, p. 1); „începutul unei noi vieţi politice, sub steagul *stângii «adevărate», sărace şi cinstite*, întruchipate de Ion Iliescu” (G, 3.06.05, p. 4); „Lucrătorii cu braţele nu vor mai pune botul la o nouă formaţiune *de stânga* [...]. Nici dracu nu i-ar mai putea convinge acum, când sunt hărţuiţi pe la graniţă, că *dreapta* românească e de dreapta şi că stânga e *de stânga*” (G, 9.08.05, p. 16).

Reţinem posibilitatea celor două substantive de a figura în titulatura unor formaţiuni politice autohtone, unde apar cu iniţială majusculă: „Noua *Dreaptă*” (G, 7.07.05, p. 11); „Polul *Stângii*” (G, 26.10.05, p. 4).

Sub aceeaşi formă (de feminin singular), s-a realizat, în argou, „lexicalizarea” termenului *alba-neagra*, compus din două adjective substantivizate. Mass-media actuală a preluat termenul, utilizându-l cu valoare metaforică în contexte cu caracter peiorativ, pentru desemnarea unor situaţii incorecte:

„*Alba-neagra* cu banii pentru plata profesorilor" (G, 30.06.05, p. 16); „*Alba-neagra* cu impozitele" (Ant1, 27.06.05); „Tăriceanu joacă *alba-neagra* cu anticipatele" (OTV – 13.07.05).

IV.3.2. *Adjectivele substantivizate,* **cu referent uman şi flexiune completă sub aspectul numărului, dar cu formă unică de masculin**, constituie o clasă deschisă, în care coexistă conversiuni „permanente" (lexicalizate), alături de multe altele cu caracter ocazional.

• **Conversiunile lexicalizate** sunt frecvent atestate în terminologia politică şi în cea sportivă.

– *Oficial* se bucură de o frecvenţă impresionantă în mass-media[50] datorită scurtimii sale şi „elasticităţii" semantice, care permite variate utilizări contextuale.

Sfera de referinţă a termenului (extensiunea) este foarte mare deoarece semele definitorii sunt numai două: /+ Uman/ şi /+ Autoritate/.

Precizarea semnificaţiei se realizează în context, prin relaţii anaforice sau cataforice, care indică precis referentul:

– „Ministrul Justiţiei Monica Macovei [...] – *oficialul* român [...]" (G, 14.10.05, p. 4); „Guvernatorul BNR, Mugur Isărescu [...] – *oficialul* Băncii Centrale" (G, 24.08.05, p. 5);

– „Comisarul european pentru extindere, Olli Rehn [...]. – Înaltul *oficial* european [...]" (G, 19.07.05, p. 1);

– „*Oficialii* care acordă contracte iau comisioane [...]. Milioane de dolari acordate pentru reconstrucţia Irakului sunt deturnate de *funcţionari şi oameni de afaceri* americani" (G, 30.07.05, p. 1).

În majoritatea cazurilor, semnificaţia termenului (folosit mai ales la plural) rămâne una generică, desemnând funcţionari

ai unor organisme naţionale sau internaţionale, firme, societăţi comerciale: „*oficialii* din Electrica" (G, 13.08.05, p. 1); „*oficialii* [companiei] Bechtel" (G, 4.06.05, p. 1); „un înalt *oficial* al aviaţiei elene" (G, 17.08.05, p. 10); „*oficialii* dinamovişti" (G, 3.09.05, p. 8).

– *Mai-marele* apare – în virtutea apartenenţei sale la limbajul popular – în contexte cu o implicită coloratură familiară, ca termen generic cu sensul „şef", „conducător": „*mai-marele* poliţiştilor din Iaşi" (G, 17.08.05, p. 4); „*mai-marele* FRF, Mircea Sandu" (N24 – 18.10.05); „*mai-marii* breslei jurnalistice" (G, 13.08.05, p. 1); „*mai-marii* industriei" (G, 20.08.05, p. 7); „*mai-marii* guvernării" (G, 1.07.05, p. 4). Conotaţiile peiorative ale termenului sunt evidente în contextele următoare: „Numai somnul *mai-marilor* învăţământului veniţi la «socializarea» de la Poiana Braşov a costat pentru 3 nopţi, circa 250 de milioane" (G, 12.09.05, p. 14); „Dar ce mai contează ce vrea poporul dacă *mai-marii* zilelor noastre sunt deranjaţi de mult invocata instabilitate politică?" (JN, 12.04.05, p. 2).

– *Greul* apare (mai frecvent la plural) cu sensul figurat, adesea conotat peiorativ, de „om cu greutate (în plan politic, financiar)"; „boss": „De câţiva ani, *greul PSD* [V. Hrebenciuc] jonglează cu o jumătate de sută de hectare pe care le-ar fi obţinut în 1999" (G, 18.01.06, p. 12); „zonele turistice unde «*greii*» Clujului şi-au construit lăcaşuri de recreere" (G, 26.09.05, p. 3); „unul dintre *greii* mişcării sindicale, liderul Bogdan Hossu de la Cartel Alfa" (G, 18.07.05, p. 4); „Hayssam dă detalii concrete despre relaţiile şi afacerile pe care le-a avut cu mai mulţi *grei* din PSD" (G, 19.10.05, p. 17); „Au sosit *greii* FIFA [Federaţia Internaţională de Fotbal Amator]" (G, 30.05.05, p. 1); „Nici unul dintre *greii* PSD nu a onorat deschiderea forumurilor lui Geoană" (G, 5.07.05, p. 4). De

reţinut că în domeniul sportiv, termenul se referă fie la boxeri din cadrul categoriilor superioare de greutate, fie la echipe de fotbal considerate favorite, graţie valorii lor într-o competiţie („Intră «*greii*» în luptă în Cupa Intertoto" – G, 16.07.05, p. 9).

Pentru ultima semnificaţie, jargonul presei sportive dispune de un sinonim, realizat prin substantivizarea adjectivului *grand* (< fr.), „românizat" sub forma de plural *granzii*: „Liberec [...] nu-şi permite nici un pas greşit. Cu atât mai mult în faţa unei echipe din mijlocul clasamentului care nu mai pune probleme «*granzilor*» campionatului ceh de fotbal" (G, 17.10.05, p. 8).

După modele străine (din franceză, engleză, italiană), *membrii unor partide* sunt desemnaţi prin adjective simple sau compuse substantivizate, preluate din denumirea respectivelor formaţiuni politice[51]:

– „*Social-democraţii* cer anchete" (OTV, 17.07.05);

– „*Conservatorii* se plâng că i-au furat *liberalii* la Giurgiu" (G, 6.07.05, p. 4);

– „*Pesediştii* i-au pârât pe *democraţi* şi *liberali* că nu vin la muncă" (G, 26.07.05, p. 4);

– „O altă lovitură dată ordonanţei a venit de la o colegă de Alianţă a lui Blaga, *liberala* Norica Nicolai" (G, 19.10.05, p. 3);

– „Primăria – condusă de *ex-umanistul* Romeo Stavarache n-a găsit altceva mai bun de făcut, decât să dea o replică lipsită de tact, ca să nu zicem cinică" (G, 19.10.05, p. 3).

Prin acelaşi procedeu sunt desemnaţi membri ai unor partide sau organizaţii politice străine, ca şi reprezentanţi ai unor orientări ideologice:

– „PD ar putea intra în rândul *popularilor europeni* [membri ai Partidului Popular European]" (ReTV, 28.08.05);

– „Poziţia papei este susţinută de *conservatorii* germani" (ReTV, 28.08.05);

– „În această colonie, *ultranaţionaliştii* [evrei] au aruncat cu sticle în soldaţi" (G, 24.08.05, p. 10);

– „*Extremist* israelian – linşat după ce a ucis patru arabi" (G, 6.08.05, p. 10);

– „Expulzarea *islamiştilor* din Marea Britanie încalcă drepturile omului" (ReTV, 24.08.05);

– „*Radicalii* din PD au tăbărât acum pe Şereş de la Economie" (G, 24.08.05, p. 1); „Colonia din Cisiordania a devenit un adevărat bastion al *radicalilor* evrei" (ReTV, 23.08.05).

Adjectivele cromatice substantivizate s-au fixat – cu semnificaţii specializate şi paradigmă de masculin (singular / plural) – în aceleaşi terminologii menţionate *supra*, respectiv cea politică şi cea sportivă. În plan semantic, se recunoaşte – în ambele terminologii – *transferul metonimic*, prin care culorile asociate siglei partidului sau cele prezente în echipamentul sportivilor pot desemna (în mod colectiv sau individual) referenţii respectivi.

• În *terminologia politică*, se remarcă substantivizări care pot fi asimilate calcurilor lexico-gramaticale (*verzii* „ecologiştii", după modelul fr. *les vertes* sau al it. *i verdi*[52]), dar şi conversiuni realizate pe teren românesc (*albaştrii*, *portocalii*):

– *verzii* („ecologiştii"): «*Verzii*» europeni anunţă un sprijin consistent pentru ecologiştii români la alegerile pentru Strasbourg" (C, 13.09.05, p. 7);

– *portocalii* („membrii coaliţiei D.A"): „Dacă scrii de bine [despre Traian Băsescu] te înjură pesediştii, dacă scrii de rău, te înjură *portocaliii* [...]" (G, 13.09.05, p. 1);

– *albaştrii* („membrii PSD"): „Pe fondul viiturilor devastatoare, *portocaliii* şi *albaştrii* au intrat în hiperactivitate mediatică întru pregătirea scrutinului anticipat" (G, 19.07.05, p. 5).

Eventualele ambiguităţi referenţiale se rezolvă prin precizări contextuale: „simpatia de care s-au bucurat *portocaliii din Ucraina* [partidul lui V. Iuşcenko]" (G, 23.08.05, p. 4).

• În *presa sportivă* sunt consacrate prin conversiune adjective substantivizate (de regulă compuse[53]) din sfera cromatică, prin care se desemnează jucătorii unor echipe de fotbal (ca indivizi sau ca echipă)[54]:

– *Roş-albastrul* [stelistul] Bănel Nicoliţă a fost numit «ţigan» într-o manieră jignitoare" (G, 23.08.05, p. 9); *„Roş-albaştrii* [steliştii] pun remiza pe seama ghinionului" (ReTV, 11.08.05);

– „În minutul 64, în duelul dintre atacantul Surdu şi fundaşul Ionuţ Badea a câştigat *galben-verdele* [jucător al FC Vaslui], care a protejat mingea" (G, 22.08.05, p. 9);

– „Şeful *alb-vişiniilor* [rapidiştilor] spun că Rapidul va mai achiziţiona jucători" (ReTV, 23.07.05);

– „Plecarea lui Gigel Bucur la Poli Timişoara a subţiat atacul *alb-negrilor* [echipa Sportul Studenţesc]" (ReTV, 23.07.05);

– „Jandarmii [...] au escortat la altă peluză fanii ieşeni care întărâtau galeria *alb-roşilor* [dinamoviştilor]" (G, 30.08.05, p. 9).

Prin analogie, conversiuni similare celor din jargonul sportiv pot apărea, ocazional, şi în alte contexte: „*negrii* de la DPIR [precedat în text de sintagma „*mascaţii* Poliţiei"] s-au proptit fix în porţile liderilor de clan" (G, 15.09.05, p. 10).

Numeroase *alte adjective (nespecializate)* – atât din fondul vechi, popular, cât şi din cel neologic – apar în presă sub formă substantivizată.

Dintre *conversiunile lexicalizate* (consemnate în MDN), selectăm câteva:

– „Codul etic încinge spiritele sociologilor și *universitarilor*" (GE, 15.08.05, p. XII);

– „Se solicită o poziție oficială a *omologilor* cehi cu privire la acest caz" (G, 11.08.05, p. 1);

– „Motivând lipsa judecătorilor, instanțele gălățene își bat joc de *justițiabili*" (G, 26.01.06, p. 1);

– „Arghezi a avut o posteritate incomparabil mai fastă și mai repede victorioasă decât *depresivul* Bacovia" (G, 14.09.05, p. 7);

Pentru adjectivele substantivizate din enunțurile următoare, MDN nu consemnează conversiunea:

– „Au făcut cale întoarsă, făcând loc *durilor* de la antitero" (G, 5.09.05, p. 6); „Mircea Miclea putea fi «*durul*», bărbatul care nu se prea încurcă în a lua decizii" (în același text, din GE 17.10.05, p. I), apare și un sinonim contextual: („primul *macho* al Educației");

– „*Autohtonilor* [primarilor autohtoni] le lipsește, însă, exercițiul democratic al implicării și responsabilizării" (G, 25.08.05, p. 7);

– „Marii *corupți* ai ultimilor 15 ani au ieșit până acum basma curată" (ReTV, 14.09.05);

– „*nostalgicii* Epocii de Aur" (ReTV, 21.10.05);

– „Cei 4 *fantastici* [traducerea titlului unui film de benzi desenate – „Fantastic Four"]" (TeleG, 23/ 2005, p. 31) (cf. „Cei 7 *magnifici*").

IV.3.3. Cea mai complexă formă de conversiune este **substantivizarea adjectivelor determinative care fac parte din sintagme** (mai mult sau mai puțin fixate în uz) de tipul N_1N_2 (echivalente cu nume + adjectiv).

Cu o frecvență mult inferioară celei actuale, procedeul este atestat și în epoca „limbajului de lemn”, sub forma unor denumiri curente specifice regimului comunist: *colectivă* < gospodărie agricolă colectivă; *județeană* [de partid]; *prim(ul)* < prim-secretarul organizației de partid.

Exemple similare se pot da și din domeniul comercial (magazine numite *Metalo-chimice, Cosmetice, Alimentara* etc.).

Procedeul – funcțional în toate limbile romanice[56] – cunoaște o productivitate crescândă în diverse variante ale românei actuale[57]. Dinamica procesului de conversiune poate fi urmărită cu ușurință în cazul sintagmei – recent apărute în mass-media românească – *gripa aviară*. Caracterul senzațional al știrilor referitoare la acest subiect și prezența sa obsesivă în întreaga presă au avut drept consecințe în plan social declanșarea așa-numitei „isterii *aviare*” (ReTV, 23.10.05), iar în plan lingvistic, substantivizarea rapidă a adjectivului, folosit din ce în ce mai frecvent pentru denumirea bolii: „*Aviara* lovește turismul” (G, 21.10.05, p. 6); „Nici porcii nu se mai fură că au auzit ciorditorii ceva despre o «*aviară* combinată»” (G, 18.10.05, p. 2); „Repetenți la *aviară*: Primarii brăileni care nu au știut ce este gripa aviară – amendați de DSV” (titlu pe ecran – ReTV, 22.10.05); „*Aviara* lovește România” (titlu pe ecran – OTV, 9.10.05); „*Aviara* penală” (Z, 17.01.06, p. 1). Prin analogie cu conversiuni de tipul *interlopii* (< capi ai lumii *interlope*), a putut apărea și forma *aviarii* (< bolnavi de gripa *aviară*), în titlul unui editorial („Tebeciștii de azi, *aviarii* de mâine” – G, 16.01.06, p. 12) care evocă – în registru parodic – titlul unui cântec al epocii comuniste („Utecistii de azi, comuniștii de mâine”).

Ca explicații pentru marea productivitate a acestui tip de conversiune, pot fi invocate, pe lângă modelul francez (difuzat,

mai ales prin intermediul discursului ştiinţific şi publicistic), caracterul economic şi (cvasi)automat al transformării prin care adjectivul substantivizat păstrează genul şi numărul numelui, fiind însoţit, de regulă, de articol (hotărât sau nehotărât)[58].

IV.3.3.2. Ilustrăm, în continuare, creşterea ponderii acestui procedeu prin exemple atestate atât în mass-media, cât şi în limbajul curent / standard, grupându-le în funcţie de **domeniile referenţiale.**

- **Domeniul politic**

– „candidatul ţărăniştilor la *prezidenţialele* (< alegerile *prezidenţiale*) din 2000" (G, 23.08.05, p. 1);

– „cu două săptămâni înaintea *legislativelor* (< alegerile *legislative*) din Germania" (G, 6.09.05, p. 11);

– „*localele* (< alegerile *locale*) de anul trecut" (G, 17.10.05, p. 1);

– „Traian Băsescu insistă pentru *anticipate* (< alegeri *anticipate*) până în septembrie" (A, 3.03.05, p. 1); „*anticipatele* din partid" (G, 17.10.05, p. 1); „PNL şi PD: li s-a pus *anticipata* pe Voiculescu" (C, 4.10.05, p. 1) [se remarcă jocul de cuvinte din titlul citat, având ca punct de plecare expresia argotică „a (i) se pune pata pe cineva]";

– „*tricolorul* (< drapelul *tricolor*) de pe turnul Primăriei Sf. Gheorghe" (G, 5.08.05, p. 3); „Ziua *Tricolorului*"; „Piaţa *Tricolorului*" (TVR1 – 29.07.05);

– „candidaţii pentru alegerile parlamentare europene din 2008 sau 2009 nu vor mai fi senatori şi deputaţi în *Legislativul* (< forul *legislativ* [Parlamentul]) de la Bucureşti" (C, 13.09.05, p. 7);

– „În loc să-i ajute pe sinistraţi, *Executivul* (< forul *executiv* [Guvernul]) face pomeni electorale pe banii statului" (G, 16.07.05, p. 1);

– „Partidul *etnicilor* (< cetăţean de *etnie*...) turci din Bulgaria va avea cinci ministere" (N24 – 18.08.05);

– „Activiştii de la PSD Bucureşti strâng semnături pentru *uninominal* (< vot *uninominal*)" (G, 14.10.05, p. 2); „cortul de racolat adepţi ai *uninominalului* (< votul *uninominal*) de la Perla" (G, 21.10.05, p. 6);

– „*Demisionara* (< ministrul *demisionar*) Mona Muscă rămâne *interimar* (< ministru *interimar*) la Cultură" (ReTV, 29.07.05);

– „UDMR doreşte îmbunătăţirea actualului sistem bicameral, iar peremiştii sunt ferm împotriva «*unicameralului*»" (G, 19.09.05, p. 4).

- **Domeniul economico-financiar**

– „Specialiştii în *imobiliare* (< tranzacţii *imobiliare*) spun că preţurile terenurilor din nordul Capitalei va scădea în urma inundaţiilor"(N24 – 27.09.05);

– „Multimilionarii ruşi controlează *active* (< fonduri *active*) sub formă de lichidităţi în valoare de 300 – 350 milioane de dolari" (ReTV – 3.08.05); „Pământul este *un activ* mort în România, pentru că băncile nu-l acceptă ca garanţie" (G, 3.09.05, p. 3);

– „Dilema *textilelor* (< produse *textile*) importate din China" (TVR1, 5.09.05);

– „şefii *multinaţionalelor* (< societăţi *multinaţionale*) de tutun" (G, 7.09.05, p. 1);

– „Cabinetul Tăriceanu a decis să crească salariile *bugetarilor* (< salariat *bugetar*) cu 6 %" (G, 16.07.05, p. 1);

– „Nu vor mai fi taxate scăderile de portofolii ci numai *netul* (< venitul / câştigul *net*)" (A, 5.10.05, p. 5); „Când te duci la angajare negociezi *netul*, nu *brutul*" (câştigul *net* / *brut*) (B1TV – 18.10.05);

– „ARO Câmpulung rămâne «pe mâna» *strategicului* (< investitor *strategic*) John Perez" (G, 24.08.05, p. 11);

– „Gazele de la intern (< producţia *internă*) mai scumpe cu 25% în 2006" (G, 3.11.05, p. 5).

• **Domeniul tehnic**

– „Altuia i-a sunat *mobilul* (< telefonul *mobil*) fix în faţa examinatorului. Profesorii s-au holbat la el, în tip ce candidatul şi-a scos liniştit *celularul* (< telefonul *celular*) din buzunar" (G, 23.08.05, p. 11);

– „echipamente şi *consumabile* (< materiale *consumabile*) tipografice" (ReTV – 16.09.05);

– „Seria [accidentelor] a fost deschisă lunea trecută de rapidul (< trenul *rapid*) 696, plecat de la Timişoara spre Bucureşti"; „Locomotiva şi primele două vagoane ale unui *personal* (< tren *personal*) de pe ruta Bistriţa – Luduş au sărit de pe şine" (G, 23.08.05, p. 12);

– „Pompierii au intervenit cu o *autospecială* (< maşină [*auto*]*specială*)" (N24 – 29.08.05);

– „Poliţia a oprit *utilitara* (< maşina *utilitară*) în cauză" (ReTV – 25.07.05);

– „*tipizate* (< formulare *tipizate*) utilizate în domeniul fiscal" (G, 29.07.05, p. 5);

– „Maşina [...] a ricoşat în afara *carosabilului* (< spaţiul *carosabil*) într-o parcare neamenajată de pe marginea şoselei" (G, 22.08.05, p. 1);

– „deschiderea oficială a *comunalului* (< drum *comunal*) pe bani europeni" (G, 10.11.05, p. 6);

– „M3cabrio poate fi considerat o *decapotabilă* (< maşină *decapotabilă*) supersportivă" (G, 26.07.05, p. 9);

– „Sătenii obişnuiţi cu *preorăşenească* (< linia de autobuze *preorăşenească*) de pe vremuri, îşi apără cu pumnul dreptul de a face blatul" (G, 10.10.05, p. 1);

– „Cinci inşi, suspectaţi că au atacat, în urmă cu aproape o săptămână, cu *automatele* (< puşti *automate*) în mână, o familie rivală" (G, 2.09.05, p. 1);

– „Într-o simulare de anihilare a unor grupări teroriste, tiruri de *semiautomate* (< puşti *semiautomate*) în Portul Constanţa" (G, 5.09.05, p. 6);

– „*Regionala* (< Direcţia *Regională*) de căi ferate Galaţi" (ReTV, 18.07.05).

- **Domeniul social**

– „Diferenţele dintre *rural* (< mediul *rural*) – *urban* (< mediul *urban*), săraci-bogaţi sau o regiune şi alta confirmă existenţa a două Românii" (C, 13.09.05, p. 5); „informatizarea şcolilor *din rural*" (G, 18.10.05, p. 14);

– „În anul 2004, actualul senator şi-a cumpărat două terenuri în *intravilanul* (< spaţiul *intravilan*) al comunei Chiajna" (G, 18.10.05, p. 15).

- **Domeniul geografiei şi climatologiei**

– „*Transfăgăraşeanul* (< drumul / traseul *transfăgărăşean*) a fost redeschis" (G, 2.07.05, p. 3); „Circulaţia în *Transfăgărăşean* este închisă" (ReTV, 18.10.05);

– „În *Pacificul* (< Oceanul *Pacific*) de Est se aşteaptă valuri de 12 m înălţime" (ReTV – 22.08.05); „În *Atlanticul* (< Oceanul *Atlantic*) de Vest acţionează un ciclon tropical" (ReTV – 11.08.05); „În 2005, *Atlanticul* s-a dovedit mai rău ca oricând" (G, 30.12.05, p. 9);

– „Cerul va fi variabil, cu înnorări ziua în Carpaţii Orientali, iar noaptea în *Occidentali* (< Carpaţii *Occidentali*)" (G, 26.08.05, p. 11);

– „*Maximele* (< temperaturile *maxime*) zilei sunt mai mici decât *normalele* acestei perioade" (ReTV – 21.08.05); „*Minimele* (< temperaturile *minime*) vor rămâne la 20°" (ProTV – 29.07.05); „În Bucureşti se anunţă o *maximă* spectaculoasă de 34°" (ReTV – 27.07.05);

– „cunoscutele *abrupturi* (< versanţi *abrupţi*) ale Caraimanului şi Coştilei" (ReTV, 31.07.05);

– „Pământul musteşte, iar «*freaticul*» (< pânza *freatică*) a dat în wc-ul din curte" (G, 5.11.05, p. 12).

- **Domeniile medical şi farmaceutic**

– „O echipă de cercetători americani a măsurat conţinutul de *antioxidanţi* (< substanţe *antioxidante*) a peste o sută de alimente" (G, 3.09.05, p. 5);

– „O noapte cu lună nouă umple camerele de gardă cu *cardiaci* (< bolnavi *cardiaci*)" (G, 16.07.05, p. 6);

– „Directoarea DCP Vrancea – acuzată de atitudini naziste după ce a propus sterilizarea *seropozitivilor* (< bolnavilor *seropozitivi*)" (A, 23.03.05, p. 1);

– „Medicii spun că acel *antidiabetic* (< medicament *antidiabetic*) oral se foloseşte în tratament de 20-30 de ani" (G, 5.09.05, p. 6); „Acum ni se cer *antiinflamatoare, antibiotice, analgezice* [...]" (G, 21.01.006, p. 3);

– „Tăriceanu, şocat că şpaga pentru *o cezariană* (< operaţie *cezariană*) e de 1000 de euro" (G, 18.01.06, p. 4);

– „*Veterinarii* (< medicii *veterinari*) cer vânătorilor să împuşte cât mai multe vulpi" (G, 7.09.05, p. 3); „*Veterinare* (< consultaţii *veterinare*) non-stop: 9931" (N24 – 27.08.05);

– „*Legiştii* (< medicii *legişti*) mureşeni s-au mai confruntat cu alte trei cazuri de sinucidere în ultimele trei zile" (N24 – 23.08.05);

– „Pericolul gripei aviare determină ţările UE să-şi facă stoc de *antivirale* (< medicamente *antivirale*)" (G, 22.10.05, p. 5); „Medicamentul Tamiflu este singurul *antiviral* (< medicament *antiviral*) eficient împotriva gripei aviare" (ReTV, 15.10.05);

– „Păsările au primit injecţii cu *antigripală*" (< medicament *antigripal*)" (G, 18.10.05, p. 2);

– „De azi, noi formulare pentru reţete de *compensate* şi *gratuite* (< medicamente *compensate* şi *gratuite*)" (G, 17.10.05, p. 11);

– „Amendă de 5 milioane pentru stăpânii de câini care nu strâng *fecalele* (< materiile *fecale*) animalelor" (G, 22.10.05, p. 3);

– „Un bâtlan a mutat *aviara* (< gripa *aviară*) în judeţul Vaslui" (G, 22.10.05, p. 1); „*Aviara* loveşte turismul" (G, 21.10.05, p. 6);

– „Dar această femeie superbă nu are doar un *fizic* (< aspect *fizic*) spectaculos, ci şi minte şi chiar talent autentic" (Tele G, 12/2005, p. 5);

– „Jennifer Lopez, femeia cu cel mai invidiat *posterior* (< parte *posterioară*) din lume" (Tele G, 23/2005, p. 2); „WC-ul high-tech permite reglarea individuală a jetului de duş pentru masajul *posteriorului*" (G, 17.08.05, p. 10).

- **Domeniul învăţământului**

– „Era vorba de a trece nişte profesori din *preuniversitar* (< învăţământul *preuniversitar*) în *universitar* (< învăţământul *universitar*)" (GE, 4.07.05, p. V); „Dl Miclea a aruncat şi *preuniversitarului* o provocare" (G, 15.08.05, p. 1);

– „profesorii noştri din *primar* şi din *mediu*" (GE 15.08.05, p. III);

– „Cât despre *secundar*, avem încă nevoie de manuale serioase pentru formarea profesorilor" (*ibidem*);

– „A luat note bune şi la *scris* (< examen *scris*) şi la *oral* (< examen *oral*);

– „Sunt elevi picaţi din vară, de la fără frecvenţă şi de la *seral* (< învăţământ *seral*)" (G, 23.08.05, p. 11);

– „*Olimpicii* (< elevii *olimpici* [laureaţi la olimpiade]) au obţinut, din nou, rezultate excepţionale, ocupând locul I pe naţiuni la Balcaniada de Informatică" (G, 10.09.05, p. 3).

- **Domeniile mass-media şi cultural-artistic**

– „Acelaşi *cotidian* (< publicaţie *cotidiană*) citează şi o afirmaţie a lui Traian Băsescu, din septembrie 2004" (G, 7.08.05, p. 12);

– „*Săptămânalul* (< publicaţie *săptămânală*) «Banii noştri» îl situa pe locul 10 în topul celor mai influenţi români" (ReTV – 25.08.05);

– „Va apărea un *lunar* (< publicaţie *lunară*), care se va chema «Om bogat, om sărac»" (ReTV, 21.10.05);

– „Un *trimestrial* (< publicaţie *trimestrială*) are sorţi de a se situa la o distanţă reflexivă faţă de imediat" (ReTV, 19.07.05);

– „Ion Caramitru vorbeşte despre *muzicalul* (< spectacolul *muzical*; cf. engl. *musical*) «Chicago», cea mai costisitoare producţie montată la instituţia pe care o conduce" (G, 15.09.05, p. 13); de reţinut că adjectivul substantivizat se utilizează în paralel cu anglicismul *musical*, nefiind exclusă „contaminarea" dintre cele două sinonime („*Musicalul* este, prin definiţie, produsul menit să «distreze»" – G, 6.10.05, p. 13);

– „*finala* (< etapa *finală*) din noiembrie a concursului «Eurovision-junior»" (TeleG, 13/2005, p. 30);

– „NYPD Blue – un *clasic* (< un film *clasic*) al serialelor poliţiste" (TeleG, 19/2005, p. 8);

– „«Apa ca un bivol negru», tulburătorul *documentar* (< film *documentar*) de lungmetraj din 1970" (G, 18.07.05, p 7);

– „*Matinal* (<program *matinal*) la Realitatea TV: «Trezirea la realitate cu Măruţă» debutează mâine dimineaţă" (ReTV, 23.10.05);

– „«Măi mândruţo, hai cu mine!» zbiară *vocalul* (< interpretul *vocal*)" (G, 10.06.05, p. 2);

– „O altă problemă frecventă în *audiovizual* (< domeniul *audiovizual*) este publicitatea mascată"; „Legea

Audiovizualului"; „Consiliul Național al *Audiovizualului*" (G, 8.10.05, p. 7).

- **Domeniul sportiv**

– „*Naționala* (< echipa *națională* a României; cf. fr. *la nationale*, PR: 1710) feminină de volei a învins *reprezentativa* (< echipa *reprezentativă*) Italiei" (ReTV – 19.07.05);

– „Francezii de la Saint Etienne, eliminați după două *egaluri* (< meciuri *egale*)" (G, 26.07.05, p. 14);

– „*Amicale* (< meciuri *amicale*; cf. fr. *un amical*, PR: 81) fără antrenor principal pentru naționala de baschet" (G, 28.06.05, p. 4);

– „Defensiva lui Shelbourne va fi de netrecut în *dubla* (< partida *dublă* [tur-retur]) cu Steaua" (G, 28.07.05, p. 10);

– „Victoria Cehiei în fața Finlandei a trimis *naționala* (< echipa *națională*) României pe locul trei al grupei, ceea ce înseamnă că «*tricolorii*» (< fotbaliștii naționalei, purtători ai tricoului *tricolor*) au mai ratat o calificare la *Mondiale* (< Campionatul *mondial* de fotbal)" (G, 14.10.05, p. 8);

– „*Internaționalul* (< fotbalistul *internațional*) s-a alăturat *alb-violeților* (< fotbaliștilor *alb-violeți* [de la Poli Timișoara])" (ReTV – 9.07.05);

– „Consiliul de Administrație al FC Unirea a decis demiterea staffului tehnic compus din «*principalul*» (< antrenorul *principal*) și *secunzii* (< antrenorii *secunzi*) E. Ursu și P. Purina" (G, 3.11.05, p. 10);

– „Imediat ce Băsescu și-a ocupat locul de la *oficială* (< tribuna *oficială*), războiul galeriilor a reînceput" (G, 25.10.05, p. 11);

– „*Centralul* (< arbitrul *central*) a lăsat libere disputele între jucători" (G, 19.08.05, p. 8).

– „Nicolae Dică a luat un *roşu* (< un cartonaş *roşu*) absolut surprinzător în meciul de la Shelbourne" (ReTV, 23.08.05);

– „*preliminariile* (< etapele *preliminare*) Ligii Campionilor" (ReTV – 27.06.05);

– „A început şi *B-ul* (< divizia *B*)" (OTV, 21.08.05);

– „*Europenele* (< Campionatul *European*) de fotbal în sală" (G, 18.10.05, p. 3).

- **Domeniul juridic**

– „Aceste fapte intră în sfera *ilicitului* (< comportamentul *ilicit*) civil şi atrag răspunderea civilă delictuală a celor în culpă" (G, 5.10.05, p. 9);

– „Judecătorii din *penal* (< procesul *penal*) iau sporul, cei din *civil* (< procesul *civil*), nu" (ReTV – 9.08.05);

– „Ministerul Public şi PSD se opun scoaterii calomniei din *penal* (< Codul *Penal*)" (G, 20.20.05, p. 4);

– „Senatorul este acuzat de *interlopi* [membri / capi ai lumii *interlope*]" (ReTV, 4, 09.05).

- **Rase de animale**

– „Clubul *ciobăneştilor* (< câine *ciobănesc*) româneşti"; „*ciobănescul* carpatin"; „*ciobănescul* mioritic" (ReTV, 13.08.05);

– „*Pursângele* arab (< calul *pursânge* arab) e bun de galopuri, sărituri şi viteză, că e mărunt şi rapid"; „*Românescul* de sport e mai mare şi mai forţos: perfect pentru dresaj şi sărituri" (G, 16.09.05, p. 2);

– „Nişte splendide *bălţate* (< vaci *bălţate*) din Ţările de Jos" (G, 2.09.05, p. 12);

– „O *sură* de stepă (< vaca *sură*) a dat naştere unei viţele albe, botezată ad-hoc Europa" (G, 3.11.05, p. 14);

– „Pescarii pe care i-am vizitat într-o dimineaţă nu prinseseră decât vreo trei «*fitofagi*» (< peşte *fitofag*)" (G, 22.07.05, p. 3).

IV.3.3.3. Conversiunea unor asemenea adjective implică atât **modificări formale**, cât şi – în unele cazuri – **evoluţii semantice specifice.**

Primele sunt imediat sesizabile: în *plan sintactic* are loc reducerea (suprimarea) numelui – centru de grup, iar în *plan morfologic* determinantul preia informaţia gramaticală (dar şi semantică) a centrului, primind şi flective specifice substantivului pentru exprimarea categoriilor de gen, număr şi caz.

În *plan semantic*[59], principalele dificultăţi – generate de absenţa centrului nominal – sunt *polisemia* şi *omonimia* unor adjective, care creează riscul de ambiguitate, deoarece „calitatea" exprimată apare ca nepertinentă.

Pot fi citate în acest sens contextele următoarele:

– „*Olimpicii* români [elevi sau sportivi] au obţinut patru medalii de aur" (ReTV, 20.07.05);

– „Îl scoate din sărite statutul de «*fost*» [partener de viaţă sau politician]" (G, 17.10.05, p. 1);

– „Există probleme juridice care ţin de *penal* [dreptul *penal* sau Codul *Penal*]" (N24 – 21.10.05);

– „*Veterinare* [consultaţii] non-stop: 9931" (N24 – 27.08.05) vs. *veterinari* [medici].

Dezambiguizarea se realizează prin diverse procedee (de regulă, cumulate).

• *Raportarea la contextul lingvistic* permite recuperarea semantică a suportului absent prin relaţii de tip anaforic sau cataforic[60].

În prima situaţie, sursa referenţială (sintagma nominală) precedă adjectivul substantivizat, asigurându-i decodarea corectă: „Meleşcanu prezice *alegeri anticipate* în primăvară [...] În viziunea vicelui liberal, *anticipatele* s-ar putea face, cel mai devreme, după raportul de ţară din primăvara anului viitor" (G, 24.08.05, p. 4).

Relaţia anaforică se poate stabili, implicit, între un nume cu statut de hiperonim şi adjective substantivizate, aflate în poziţie de hiponime:

– „În ţarcul din Băneasa, *caii* sunt împărţiţi în boxe pe talente: *pursângele* arab e bun de galopuri, sărituri şi viteză [...]. *Românescul* de sport e mai mare şi mai forţos: perfect pentru dresaj şi sărituri" (G, 16.09.05, p. 2);

– „*Medicamentul* Tamiflu este singurul *antiviral* eficient împotriva gripei aviare" (ReTV, 15.10.05).

Relaţia cataforică este frecvent întâlnită în presa scrisă, unde adjectivul substantivizat apare în titluri (realizând economie de spaţiu şi brevilocvenţa specifică ştirilor), în timp ce sursa referenţială apare în text:

– „*Un cagulat* înarmat cu pistol a jefuit o casă de schimb din Baia Mare" (titlu) – „*Un bărbat care purta pe cap o cagulă* a furat [...]" (G, 22.12.05, p. 14);

– „Deputaţii au acceptat că tarabele pot fi amplasate şi pe *carosabil*" (titlu) „Comercianţii vor avea voie să-şi vândă produsele pe spaţiul *carosabil*" (G, 14.10.05, p. 4);

– „*Suborbitalul* Orizont a fost prezentat publicului în Piaţa Constituţiei" (titlu); „vehiculul *suborbital* Orizont" (G, 29.08.05, p. 14).

Sursa referenţială (centrul) poate fi dedusă dintr-o enumerare de termeni care reprezintă hiponime ale acestuia: „Producţia a fost diversificată începând din 2003, fiind fabricate *televizoare, maşini de spălat, aragazuri* şi *aspiratoare,* pe lângă *frigidere.* La ora actuală, Arctic exportă *electrocasnice* în 27 de ţări" (G, 13.10.05, p. 3).

• *Contextul situaţional (extralingvistic)* permite dezambiguizarea adjectivului substantivizat în funcţie de domeniul de utilizare:

– Numele propriu *Național* poate desemna o instituție teatrală („La *Naționalul* bucureştean, stagiunea începe cu un proiect ce aduce la un loc vechiul şi noul" – G, 5.10.05, p. 3) sau echipa de fotbal FC Național („Portarul *Naționalului* a prins mingea expediată cu capul de Falemi" – G, 3.10.05, p. 7);

– Termenul *dublă* desemnează în jargonul sportiv „două goluri înscrise de acelaşi jucător" („Ianis Zicu a prins *o dublă* care a deschis dinamoviştilor drumul spre victorie" – emisiune de sport la ReTV, 12.08.05) sau o partidă tur-retur („Defensiva lui Shelbourne va fi de netrecut în *dubla* cu Steaua" – G, 28.07.05, p. 10); în domeniul hotelier, acelaşi termen are sensul „cameră cu două paturi" („La trei stele, *dubla* costă 2450 RON", G, 21.10.05, p. 6), iar în cinematografie apare în expresia „a trage o *dublă*" („a filma de două ori aceeaşi scenă");

– *Nativ* este frecvent utilizat în previziunile astrologilor („*nativul* din Balanță" – horoscop la B1TV, 19.08.05); în lingvistică el poate desemna, prin elipsă, vorbitorului nativ al unei limbi;

– Forma de plural *verzii* desemnează în domeniul politic ecologiştii („Instalația radar a NATO nu s-a realizat până acum tocmai datorită protestelor energice ale «*verzilor*»", G, 26.09.05, p. 9), iar în sport – prin metonimie – pe fotbaliştii unei anumite echipe („«*Verzii*», aşa cum sunt porecliți fotbaliştii de la Saint Etienne" – G, 19.07.05, p. 14);

– Termenul *conservator* are sensurile de „tradiționalist" în domeniul artei şi al modei („Vestimentația nonconformistă, coafurile lui extravagante alcătuiesc o imagine care îi amuză pe avangardişti şi îi scandalizează pe *conservatori*" – G, 19.07.05, p. 15), „membru al Partidului Republican din SUA" („Bush propune *un conservator* pentru Curtea Supremă" – G, 21.07.05, p. 11) şi „membru al Partidului Conservator (fost PUR) din România" („La rândul lor, umaniştii s-au înfiorat la tribuna

Parlamentului [...]: „La fel ca *omonimii noştri din istorie* [*subl. ns.*], *conservatorii* au jucat şi acum rolul de cumpănă" – G, 14.07.05, p. 4);

– Termenul *cruciat* (consacrat în istorie cu sensul „participant la cruciade") apare într-un titlu citat cu semnificaţia recentă, proprie discursului grupărilor teroriste („participant la coaliţia statelor care luptă în Irak"): „Gruparea care a revendicat atacurile de la Londra dă un nou ultimatum, «*Cruciaţii*» au o lună să-şi retragă trupele din Irak" (G, 19.07.05, p. 11).

• Ambiguitatea poate fi înlăturată prin *restricţii morfologice de gen şi / sau număr*, aşa cum se observă în situaţiile următoare:

– „Acum i se caută un loc călduţ şi lui Ruşanu, unul dintre *greii* Partidului" (G, 9.09.05, p. 4) vs. „Consumul duce *greul* creşterii economice" (G, 12.09.05, p. 6);

– „Dacă scrii de bine, te înjură pesediştii, dacă scrii de rău, te înjură *portocalii* [adepţii Alianţei D.A.]" (G, 13.09.05, p. 1) vs. „În opoziţie cu *portocaliul* [culoarea Alianţei D.A.] roşul ar fi mai pregnant" (G, 24.05.05, p. 5);

– *diplomat* („posesor al unei diplome universitare") vs. *diplomat* (< valiză-*diplomat*): „Cu pungi de plastic pe post de *diplomate* [...], «gulerele albe» au mărşăluit din faţa Senatului până la Guvern" (G, 15.09.05, p. 4);

– „Proba de *dublu* din cadrul turneului de tenis de la Moscova" (N24 – 14.10.05) vs. „*dubla* [partida tur-retur] cu Steaua" (G, 28.07.05, p. 10);

– „Pentru mâine *o maximă* [temperatură] de 18°" (ReTV, 1.10.05) vs. „*Maximumul* [eclipsei de soare] va fi la ora 12.32" (G, 28.09.05, p. 8);

– „Era vorba de a trece nişte profesori din *preuniversitar* (< învăţământul *preuniversitar*) în *universitar* (<învăţământul

universitar) (GE, 15.01.05, p. I) vs. „Dascălii din *preuniversitar* se întorc în şcoli, *universitarii* (< profesorii *universitari*) continuă greva" (G, 15.11.05, p. 14).

Forma unică de masculin/neutru singular apare în titulatura unor pagini specializate de ziar: *Actual, Politic, Internaţional, Economic* (în „Gândul"); *Juridic, Financiar, Interior* (în Supliment la „Jurnalul Naţional").

Forma unică de feminin singular este întâlnită în titulatura unor societăţi comerciale: „*Electrica* Banat" (G, 21.10.05, p. 10); „*Avicola* S.A. Iaşi"; „*Siderurgica* S.A." (*ibidem*, p. 8); „SC *Agroindustriala* Consult S.A. Nalbant" (G, 18.11.05, p. 10).

Procedeul substantivizării adjectivelor se află la originea a numeroase titluri de emisiuni TV: *Matinal, Arhitectonic* (ReTV); *Special* (Prima TV); *Enesciana, Văzute şi nevăzute, Simbolica* (TVR Cultural); *Documentar, Nocturne* (TVR1).

• *Diferenţierea prin grafia cu iniţială majusculă* apare în cazul adjectivelor substantivizate folosite ca nume proprii:

– „Ministerul Administraţiei şi *Internelor* (< Afaceri *Interne*): „Ioan Rus, fost ministru de *Interne*" (G, 11.06.05, p. 4); „*Internele* deschid «războiul» cu infractorii" (G, 6.06.05, p. 8);

– *Antiaeriana* (< Unitatea Militară *Antiaeriană*): „Un militar de la *Antiaeriana* Cluj s-a aruncat pe geam" (G, 19.07.05, p. 16);

– *Universitar* (< Spitalul *Universitar*): „Luni, angajaţii de la *Universitar* au trimis memorii către Guvern, Preşedinţie şi Curtea Europeană pentru Drepturile Omului" (G, 14.12.05, p. 3);

– *Judeţean* (< Spitalul *Judeţean*): „Directorul *Judeţeanului* din Oradea – destituit după ce a plătit toate datoriile spitalului" (G, 13.12.05, p. 3);

– *Gemenii* (< Turnurile *Gemene* de la World Trade Center): „Pe toate monitoarele TV erau imagini cu «*Gemenii*» din New York în flăcări" (G, 13.09.05, p. 4; „Ziua atacurilor asupra *Gemenilor*" (C, 13.09.05, p. 24).

În această categorie de conversiuni pot fi incluse şi adjectivele „consacrate" ca nume proprii în limbajul familiar – argotic, pentru desemnarea fostului dictator Nicolae Ceauşescu: „Pluguşoristul numărul unu al *Împuşcatului*, dinozaurul Vadim [...]" (G, 14.09.05, p. 12); „în scaunul de ministru [al Sănătăţii] ajunge un personaj la fel de înfricoşător, comparat cu *Odiosul*" (G, 26.10.05, p. 1) (cf. DAEF: 136, 185).

„Vagul" semantic[61] (cultivat ca sursă a umorului în presă) se rezolvă, de regulă, prin deducţii bazate pe informaţii (con)textuale şi pe analogii de formă:

– „Scris în *iliesciana* de altădată, discursul a militat pentru consens, raţiune, conlucrarea tuturor forţelor [...]" (G, 7.09.05, p. 4 – titlul articolului: „Iliescu scoate din lada cu amintiri consensul naţional"); modelul conversiunii poate fi termenul familiar [limba] *păsărească*: „Sigur că nu înţelege nimeni, am vorbit în *păsărească* [limbajul matematicienilor]" (GE, 17.10.05, p. IX);

– „Sârbu le arată pisica *iliescienilor* [susţinătorilor lui Iliescu]" (G, 15.09.05, p. 14); „Răzvan Theodorescu sună adunarea *iliescienilor*" (G, 20.01.06, p. 4);

– „Supracompensarea de 90 de procente, un nivel pe care abia şi-l permite Germania, a primit şi ea un nume: din «*compensata*», pastila cu pricina a fost alintată «*electorata*»" (A, 28.03.05, p. 1);

– „Judecătorii vişinii [de la Curtea Constituţională] vor decide dacă *albaştrii* [social – democraţii] sau *portocaliii*

[Alianţa D.A] câştigă meciul «Justiţie şi proprietate»" (G, 6.07.05, p. 5).

Prezenţa ghilimelelor semnalează accepţii contextuale particulare sau orientează receptarea spre registrul ironic:

– „Din 25 martie 2005 şi până acum, s-au dat afară «*ilegalii*» din case şi s-au băgat comisarii zonali ca să păzească ruinele" (G, 15.09.05, p. 4);

– „«*Amărâţii*» care vin la Primărie cu Mercedesul nu vor mai primi venitul minim garantat" (G, 31.08.05, p. 1);

– „Monica Macovei i-a prins pe «*destabilizatorii*» justiţiei: jurnaliştii şi prietenii lor" („Gardianul", 29.08.05);

– „o strategie a conducerii partidului [PSD] care s-a săturat să-i tot acopere greşelile «*puşcăriabilului*» [Marian] Oprişan, «curtat» şi el intens de DNA în ultima perioadă" (G, 21.01.06, p. 4).

Prin utilizare frecventă în mass-media, unele adjective substantivizate s-au impus cu *valori figurate, metaforice* (proprii domeniului politic):

– *fumigenă* („informaţie falsă, deliberat deturnată"): „Deputatul Dragoş Ujeniuc susţine că aşa-zisul său dosar de corupţie este o *fumigenă*" (ReTV, 3.10.05); „După ce i-a tras scatoalce de pe scara avionului premierului Tăriceanu, Traian Băsescu aruncă acum *fumigene* de peste Ocean" (G, 15.09.05, p. 1);

– *migrator* („parlamentar care practică migraţia politică / traseismul politic"): „Aliaţii au deschis porţile pentru «*migratori*»" (G, 18.06.05, p. 4); „Lege împotriva *migratoarelor* mici" (G, 20.10.05, p. 4).

IV.3.3..4. Un tip aparte de conversiune constă din substantivizarea unor **adjective detaşate din unităţile frazeologice.**

Procedeul este specific limbajului familiar datorită conciziei sale:

– „*Un plin* de benzină costă acum cu 300 000 lei în plus" (ReTV, 7.09.05) (cf. a-şi face *plinul* [rezervorul *plin*]: „Lucru cert – nici preşedintele Băsescu şi nici preşedintele Consiliului Concurenţei, Mihai Berinde, nu-şi fac singuri *plinul* la maşină" – G, 9.09.05, p. 1);

– „Ani grei de puşcărie a primit şi temutul *interlop* Silviu Dudiţă, zis Fluturică" (G, 19.07.05, p. 16); „Cele două personaje lezate, omul legii şi *interlopul*, au deschis procese penale împotriva lui Narcis Voicu" (G, 28.07.05, p. 6) (cf. „membru al lumii interlope" – *ibidem*); „Anchetatorii susţin că cei şase *interlopi* au fost puşi în libertate din lipsă de probe" (G, 2.09.05, p. 10);

– „Statul român, în dulce complicitate cu BOR, în loc să restituie toate bunurile şi proprietăţile greco-catolicilor confiscate de comunişti [...] fără obligaţia formulării vreunei revendicări din partea *uniţilor*, a dus la o politică de tergiversare" (C, 13.09.05, p. 17) (cf. „Biserica greco-catolică *unită* cu Roma");

– „Sorin, şi el fost *olimpic naţional* la informatică" (G, 23.07.05, p. 3) (cf. „ laureat la *olimpiada naţională*");

– „Păsările trebuie să nu fie lăsate *în liber* pentru a nu intra în contact cu păsările sălbatice" (declaraţie a ministrului Agriculturii – ReTV – 15.10.05) (cf. „aer *liber*");

– „*Maniaco-depresiv* ucis pe aeroportul din Miami după ce a pretins că are o bombă" (G, 9.12.05, p. 9) (cf. „bolnav *maniaco-depresiv*");

– „Shopping la *confiscate*" (G, 11.01.06, p. 2) (cf. „magazine cu produse *confiscate*");

– „În privinţa *opţionalelor* (adică a ceea ce lipseşte din dotarea standard), preferinţele se îndreaptă către pachetele

menite să sporească siguranţa" (G, 13.12.05, p. 7) (cf. „dotări *opţionale*");

– „*Maidanezii* au intrat în vizorul autorităţilor locale" (ReTV, 30.01.05) (cf. „câinii *maidanezi*").

V. Alte tipuri de substantivizări

V.1. Fără a fi cu adevărat productivă în stadiul actual de limbă, **substantivizarea pronumelor** se înscrie între conversiunile gramaticalizate.

– **Pronumele personal** românesc sau latinesc de persoana I singular apare articulat, cu semnificaţia „personalitate, individualitate" proprie registrului livresc: „Ce testaţi din *eul* dvs. profund?" (interviu în AC, 36/2005, p. 4); „Un slalom printre rafturile încărcate cu produse [din supermarket] calmează *ego-ul* de «om de casă» [...]" (G, 11.01.06, p. 2).

– **Pronumele negative** *nimeni* şi *nimic* apar şi în presă cu semnificaţiile depreciative consacrate în registrul familiar: „Tipul era *un nimeni*, un ratat" (ProCinema, 31.07.05) (vezi şi expresia peiorativă „neica *nimeni*", înregistrată în DAEF: 181, cu sensul „individ insignifiant"); „Marele *nimic*" (titlu de editorial în EZ *apud* ReTV, 2.09.05); „seria *nimicurilor* pentru care pot opta potenţialii cumpărători" (TeleG, 12/2005, p. 3); „Lui Văcăroiu, din *nimicul* pe care l-a făcut, e greu să-i găseşti un abuz" (G, 16.11.05, p. 1).

– **Pronumele nehotărâte** *ceva, altceva şi altcineva*[62] pot fi supuse unor conversiuni ad-hoc cu efect de oralitate: „Te interesează ceva şi ştii că vei găsi *ceva-ul*" (promo la emisiunile informative – ReTV, 26.08.05); „Liberalii nu-l mai iubesc pe Traian Băsescu. Ludovic Orban a mărturisit că stau cu el de nevoie. Le zice că au pe altcineva. Iar *altcinevaul* nu se

dă în lături să împrăştie el însuşi bârfe de alcov" (G, 3.10.05, p. 4); „Întotdeauna acel «*altceva*» [pasiune extraprofesională] înseamnă frumosul din pictură, din muzică sau din subtilitatea textelor literare" (GE, 17.10.05, p. VII).

Efecte stilistice de tip antitetic se obțin – în texte publicitare – cu ajutorul pronumelor substantivizate: „Red Bull Flag este genul de eveniment la care te duci ca un mare *Nimeni*, iar după o baie rece ai toate şansele să devii *Cineva*" (campanie publicitară).

V.2. Substantivizarea numeralului apare sub forma lexicalizată în cazul – frecvent întâlnit în articole cu tematică sportivă – al metonimiei *unsprezece(le)* cu sensul „echipă de fotbal": „«Nu m-am decis asupra primului *unsprezece*, aşa cum nu m-am decis încă asupra sistemului de joc», a spus Pițurcă" (G, 30.08.05, p. 9); „primul «*11*»" (G, 7.09.05, p. 8).

Procedeul tinde să se extindă şi în domeniul automobilismului, indicând – în registru colocvial – diverse tipuri şi mărci de maşini:

– „Octombrie – luna *4X4* (< automobil *4X4*) la Nissan" (clip publicitar – ReTV, 14.10.05); „Enormele *4X4* la modă merg în tăcere, alături de vechiul R12"(G, 21.10.05, p. 8);

– „Pe vremea listelor de aşteptare de la IDMS [...] *o 1310* (< Dacia 1310) pentru export era prilej de mândrie pentru orice descurcăreț" (G, 6.12.05, p. 8);

– „Vinde *307-le* (< Peugeot 307) meu!" (clip publicitar – ReTV, 10.01.06);

– „Sunt preferate maşini cât mai scumpe, sau, în orice caz, mai scumpe decât micuțul *206*" (G, 13.12.05, p. 7).

Ocazional, prin elipsa centrului (suportului), se pot substantiviza şi alte construcții formate din numerale:

– „Teoretic, gazdele nu au nici o şansă în faţa unei echipe care a zdrobit-o [*sic*!] în ultima întâlnire directă, în luna mai a acestui an, cu *un* sec *4-1* (< scor de *4-1*)" (G, 12.09.05, p. 9);

– „Cei prezenţi s-au lăsat furaţi de magia acordurilor şi au renunţat la scaune în favoarea *un-doi-trei-ului* (< pasului [de vals] *un-doi-trei*) celebru" (G, 29.09.05, p. 13);

– „Cernica, faţă cu *H5-ul* [virusul gripei aviare]" (G, 18.10.05, p. 2).

V.3. Majoritatea **adverbelor substantivizate** din presă reprezintă conversiuni fixate în limbă de mult timp (sub forma neutrului singular):

– „Niciodată în istorie [...] *Răul* nu s-a proclamat pe sine *ca Rău*, în mod deschis, fără vreo justificare estetică" (G, 3.09.05, p. 7);

– „Geoană predică despre o «coaliţie a *binelui*» care să lupte cu «mafioţi»" (G, 16.08.05, p 4);

– „Consumul duce *greul* creşterii economice" (G, 12.09.05, p. 6);

– „Capitala pleacă la muncă boiereşte, la 9 jumătate. E ora la care *grosul* maşinilor iese din boscheţi" (G, 12.09.05, p. 1);

– „Cunoaşte-ţi *aproapele*" (G, 6.07.05); prin analogie se explică o formaţie ocazională ca *departele*, „creată" de G. Liiceanu („Cartea te pune în legătură cu *departele* tău" – TVR1, 17.07.05);

– „*Un da* sau *un nu* la un referendum nu se poate da pe un anumit proiect de lege, ci pe o anumită idee, pe un anumit mesaj" (G, 20.07.05, p. 4);

– „Tăriceanu i-a transmis lui Băsescu *un nu* hotărât" (ReTV, 16.09.05); „Emil Boc a trântit public *un «NU»* sec părerilor prezidenţiale" (G, 14.10.05, p. 4); „etapele şi

întâmplările care au precedat *«da-ul»* spus în faţa ofiţerului stării civile" (TeleG, 19/2005);

– „Lupul de mare Băsescu se lăuda că va răsturna cu *susul* în jos toate instituţiile statului" (G, 18.08.05. p.1); „balon cu aer cald care zboară cu *susul* în jos" (G, 21.06.05, p. 14);

– Un caz aparte este reprezentat de locuţiunea adverbială *la mişto*, care apare în articole de opinie – ca determinant al unui verb („Nici o femeie nu mi-a vorbit tot timpul *«la mişto»*, aşa cum fac de ani buni mai mulţi bărbaţi" – JN, 16.04.05, p. 3), dar şi ca substantiv neutru, în DAEF: 174 („ironie, batjocură"); „La noi, la români, *miştoul* e parte firească din orice conversaţie. Cu nemţii, cu englezii, nu-i indicat *să dialoghezi în doi peri,* deoarece iau tot ce spui în grav, ca pe ceva adevărat, care cere participare, o rezolvare" (*ibidem*); „Imaginea lui de lider mână-forte se va duce pe apa Sâmbetei, însoţită de chiuiturile şi *miştourile* adversarilor" (G, 25.07.05, p. 4). Aceeaşi relaţie între adverb şi substantiv apare în enunţurile: „Tânărul povesteşte că sirianul era mai tot timpul luat *la mişto*"; „Hayssam – ciuca *miştourilor*" (G, 10.09.05, p. 1; 11).

– Adverbul *contra* apare substantivizat în locuţiunea *a da o contră* (în box, scrimă, lupte, judo), sinonimă cu verbul *a contra* < fr. *contrer* (MDN: 215). Din terminologia sportivă, adverbul substantivizat a pătruns, cu sens figurat (metaforic) în comentariul publicistic pe teme politice: „*Contrele* dintre partide" (titlu la ReTV, 11.08.05); „Tăriceanu – trei *contre* la Băsescu" (titlu în G, 18.08.05, p. 4, explicitat prin subtitlu: „Premierul Călin Popescu Tăriceanu a prins curaj. El l-*a contrazis* pe preşedintele Traian Băsescu, în mai toate subiectele pe care le-a abordat în conferinţa de presă de ieri").

Reţinem şi posibilitatea apariţiei substantivului în alte poziţii sintactice: „În Parlament se joacă *pe contre*: puterea şi opoziţia se luptă fără menajamente"; „Sătul de *contrele* lui

Băsescu, Tăriceanu ripostează" (ReTV, 16.09.05); „Bugetul de stat, primit cu *contre* procedurale în Parlament" (G, 16.11.05, p. 4).

Adjectivizarea lui *contra* (ca antonim al lui *pentru*) este specifică limbajului politic (cu referire la opinii, voturi): „Au luat cuvântul [...] ca să exprime pe foarte larg părerile *contra* ale partidelor lor despre schimbarea Regulamentului şi a preşedintelui Senatului" (G, 15.09.05, p. 4).

– Adverbul *bis* apare substantivizat (cf. fr. *bis* – PR: 127) cu sensul din domeniul artistic „număr prezentat a doua oară la cererea publicului sau ca supliment de program" (MDN: 127): „Nigel Kennedy a dat *un bis* din cântecele Mariei Tănase" (RL, 12.09.05); de reţinut şi posibilitatea folosirii la plural, asociată cu extinderea semnificaţiei („Solistul a acordat câteva *bisuri*").

Din categoria *conversiunilor accidentale* reţinem două exemple:

– „Utilizarea abuzivă, în limba actuală, a cultismului *vizavi (de)* poate explica apariţia nerecomandabilă în discursul unui gazetar sportiv a adverbului *vizavi* într-o poziţie sintactică specifică substantivului şi purtând mărcile morfologice respective: „În cazul discriminării pozitive, majoritarii încep să aibă complexe în *vizaviul* lor cu minoritarii" (ReTV, 9.09.05);

– Substantivizarea *antonimică* cu funcţie metalingvistică (prin care semnul lingvistic este utilizat nu pentru a trimite la sensul „real", ci pentru a se autodesemna[63]) se întâlneşte în cazul adverbului *poate*, plasat într-un context specific substantivului (precedat şi urmat de adjective): „Toţi aceşti «*poate*» relativizanţi nu ne dau nicidecum dreptul de a uita şi de a ne pierde cu uşurinţă iresponsabilă «religia suvenirurilor»" (G, 10.09.05, p. 3).

V.4. Interjecţiile substantivizate (inclusiv **onomatopeele**) apar relativ rar în presa scrisă. De regulă, e vorba de conversiuni gramaticalizate, unele fiind chiar înregistrate cu valoare substantivală în dicţionare. În procesul substantivizării, interjecţia primeşte flective de tip substantival, iar sintactic, trece din vorbirea directă în cea indirectă, ocupând poziţii specifice numelui[64].

Ilustrăm acest tip de conversiune prin câteva exemple de substantivizări care s-au impus în limbă:

– *tam-tam* (< fr. *tam-tam*) este înregistrat în MDN: 853 cu două valori figurate: „zgomot mare, gălăgie, vacarm" şi „protest zgomotos" În presă, apare cu un sens peiorativ, corespunzător celui din locuţiunea franceză „faire du *tam-tam* autour d'un événement" (cf. PR: 2560): „S-a făcut mare *tam-tam* cu terenul [privind starea deplorabilă a terenului de fotbal]" (G, 5.09.05, p. 11); „*Tam-tam-ul* legat de «stimularea» finlandezilor ne arată lumii aşa cum suntem" (ReTV, 11.10.05); „Cu toate controalele şi *tam-tamul* făcute atunci de orgoliosul primar Traian Băsescu, puţini oameni şi-au spălat trotuarul din faţa casei" (G, 13.08.05, p. 3);

– *bau-bau* este preluat din limbajul familiar al copiilor şi utilizat cu coloratură metaforic-peiorativă: „Boc a uitat de *baubaul* lui Hrebenciuc şi se pune în prima linie în lupta pentru vot uninominal" (G, 18.07.05, p. 4); „Ideea asta cu alegerile anticipate e un fel de *bau-bau* pe care alianţa D.A. îl arată [...] UDMR-ului şi PUR-ului" (JN, 12.04.05, p.2); „Asistăm la spectacole măreţe de sunet şi lumini, cu baletul de rigoare al halatelor albe încontrându-se cu *bau-baul* aviarei prin coteţele patriei" (G, 16.01.06, p. 12);

– *bla-bla* (< fr. *blabla*, substantiv neutru cu sensul „propos verbaux destinés à endormir la méfiance" – PR: 263) nu figurează în MDN, deşi circulă în exprimarea colocvială a

persoanelor instruite: „Ca să nu ne urecheze coana Europa asistăm [...] la *bla-bla-ul* televizat al tovarăşilor cu munci de răspundere [privind gripa aviară]" (G, 16.01.06, p. 12);

– *hop* apare cu sensul „dificultate majoră" în diverse contexte: „După ce a trecut *hopul* demisiei, premierul pregăteşte remanierea guvernului" (ReTV, 22.07.05); „Mai avem trei *hopuri* pentru a spera la baraj [pentru calificarea la Campionatul Mondial de fotbal]" (G, 3.09.05, p. 11;

– *hei-rup* este atestat ca substantiv cu sensul propriu al interjecției („Acolo [la Salva Vişeu] se mai vorbeşte încă despre brigadieri, iar folclorul lui *hei-rup* încă nu a murit" – ReTV, 4.07.05), dar şi cu sensul figurat conotat peiorativ de „acțiune făcută în grabă şi în forță, cu mult zgomot": „Nu e *un hei-rup* economic, e *un hei-rup* politic, o chestiune de imagine" (ReTV, 6.09.05); „*un hei-rup* à la Salva Vişeu" (G, 17.01.06, p. 12);

– *of* este utilizat în presă cu sensul consacrat în limbajul popular / familiar: „*ofurile* şoferilor de la Senat, strânse într-o petiție, trimisă conducerii acestei Camere" (G, 9.06.05, p. 1); „distanța care-l separă pe omul de afaceri prosper de *ofurile* amărăştenilor" (G, 11.06.05, p. 3);

– *fâs* (înregistrat în DAEF: 105 cu sensurile „eşec" şi „decepție") apare – în virtutea coloraturii sale argotic-familiare – în contexte conotate ironic: „Eliminarea abonamentului la gaze – *un fâs* financiar" (G, 27.05.05, p. 5); „Sechestrul pe bunurile magnatului Ioan Neculaie – *un fâs* mediatic" (G, 21.10.05, p. 8).

Substantivizările accidentale (ocazionale) ale unor onomatopee sau interjecții vizează crearea efectului de oralitate în texte cu caracter critic sau satiric: „Fiecare set de câte două – trei fraze este acompaniat de sonoritatea unor *ha, ha-uri* ce vor să indice neîncrederea fundamentală a prezentatorului [...]" (G, 24.08.05, p. 7); „Țara s-a ales cu un preşedinte care mitraliază

hă-hă-uri în cadenţă de pluton de execuţie" (G, 30.12.05, p. 1); „Şi *«bă»-urile* populare, aruncate pe uliţele calamitate de preşedintele ţării şi ţipetele alarmiste ale şefului PSD au în spate calcule minuţioase de strategie politică" (G, 19.07.05, p. 5).

Substantivizarea ocazională poate actualiza – în context – sensul figurat al onomatopeei: „Nu va fi deloc surprinzător să constatăm că vitejia nu va ţine decât trei zile şi că Boc nu face nici *un poc*" (G, 14.10.05, p. 4).

V.5. Un tip recent de conversiune – realizat prin analogie cu modele străine, adoptate şi în română[65] – constă în utilizarea unor **prefixoide, prefixe** şi, mult mai rar, **sufixe ca unităţi lexicale independente** semantic şi sintactic.

V.5.1. Adjectivizarea prefixoidelor se situează pe primul loc sub aspectul frecvenţei de utilizare şi al numărului de afixoide care funcţionează ca adjective invariabile în discursul mass-media actuale.

Dinamica acestui tip de conversiune este ilustrată de utilizarea adjectivală a unor prefixoide pentru care dicţionarele de neologisme (MDN, DCR_2) nu consemnează valoarea respectivă:

- *bio*: „cea mai mare parte a producţiei de miere *bio* [miere ecologică] pleacă la export" (A, 10.03.05, p. 4); „produse alimentare *bio*" (ReTV, 9.09.05);
- *eco*: „Mierea *eco* este mai scumpă cu circa 20% decât cea convenţională" (A, 10.03.05, p. 4); „motorina *eco*" (ReTV, 11.03.05); „Cultura *Eco*" (emisiune la TVR1 – AW, 143/2005, p. 26);
- *cripto*: „Aşa se exprimă toţi post-comuniştii mai mult sau mai puţin *cripto*"[66] (talk-show la ReTV, 14.06.05);

• *etno*: „Rocsana Marcu nu a renunţat la cariera muzicală. Nici la stilul *etno*" (TeleG - 6/2005, p. 4); „Liza Panait a surprins prin reîntoarcerea la stilul [vestimentar] care a consacrat-o: *etno* cu puternice influenţe populare româneşti" (RL – TL, 18/2005, p. 42);

• *homo* (< *homosexual*): „Parada «*homo*» a încins Bucureştiul" (ReTV – 30.05.05);

• *macro*: „Sindicaliştii cer Guvernului reforme *macro*" (G, 26.06.05, p.1); „Noi [sindicatele] contestăm indicatorii *macro* pe care a constituit Guvernul bugetul" (ReTV, 27.10.05);

• *hidro*: „Energia *hidro* este asigurată" (A, 28.02.05, p. 6);

• *termo*: „Unităţile *termo* produc 62% din energia electrică la nivel naţional" (ReTV, 26.08.05);

V.5.2. Substantivizarea prefixoidelor este mai puţin productivă decât adjectivizarea.

Ca exemplu recent, neinclus în MDN cu valoare substantivală, poate fi citat prefixoidul *vice*, utilizat (în raport de context) pentru a desemna – în manieră colocvială, uşor peiorativă – funcţiile de vicepreşedinte în ierarhia administraţiei sau în cea a partidelor: „Declaraţia lui Olteanu, era un semnal pentru cei care s-ar vedea premieri interimari, cum este cazul *vicelui* Gheorghe Flutur" (G, 19.07.05, p. 1); „*Vicele* liberal Puiu Haşoti a susţinut că a fost o greşeală impunerea acestui nou termen" (G, 5.09.05, p. 4); „Troc pentru funcţiile de *vici* în PD" (G, 30.06.05, p. 5).

Prefixoidul *mini*, inclus în MDN ca substantiv aparţinând terminologiei vestimentare, circulă în presa actuală – după modele străine – şi cu semnificaţia „automobil de mici dimensiuni"[67], absentă din dicţionarele româneşti: „Acest *mini*

[Kia Picanto] este construit pe o platformă comună cu viitorul Hyundai Atos" (A, 3..03.05, p. 7).

V.5.3. Ocazional, se poate realiza şi **adverbializarea unor prefixoide**, neconsemnată în MDN şi DCR2:

– „Toţi primarii generali preferă să gândească *macro*" (G, 4.10.05, p. 3);

– „Patronii vor putea înregistra *video* sau *audio* orice control al Fiscului sau Gărzii Financiare" (G, 5.05.05, p. 6).

V.5.4. Conversiunea afixelor este un fenomen rar întâlnit. Dintre *substantivizările* lexicalizate pot fi citate *prefixe*:

– *ex* (cu forma unică de masculin singular şi sensul „fost") se referă – în funcţie de context – la o relaţie oficială sau familială încheiată: „salutările pe care cetăţeanul de onoare al Piteştiului [Adrian Mutu] le-a trimis *ex-ului* său [fostul antrenor] Mourinho" (AC, 35/2005, p. 31); „Şi-a pus silicoane după ce *ex-ul* [fostul soţ] s-a afişat alături de posesoarea celui mai râvnit bust din România" (L, 11.09.05, p. 8);

– *pro* şi *contra* apar cu funcţie *adjectivală* în colocaţii care actualizează sensurile „favorabil", respectiv „opus, contrar": „Fostul preşedinte a adus argumente *pro* şi *contra* [alegerilor anticipate]" (G, 7.09.05, p. 4); de reţinut şi valoarea adjectivală a prefixului în sintagma familiar – argotică „Gică-*Contra*" (DAEF: 120 consemnează valoarea ironică, explicând sintagma drept „epitet atribuit unei persoane care adoptă puncte de vedere diferite de cele ale majorităţii").

Dintre *sufixe*, singurul atestat – în registrul colocvial – cu valoare substantivală este *–ism* (detaşat din substantive care desemnează doctrine, ideologii, curente de gândire, pentru a desemna generic asemenea referenţi): „Pe acest fundal creşte

fundamentalismul, terorismul şi toate *ismele* de care noi ne temem" (talk-show la ReTV, 11.09.05).

VI. Conversiunea împrumuturilor reprezintă un argument suplimentar care demonstrează „vigoarea" procedeului în româna actuală.

VI.1. În virtutea frecvenţei de care se bucură – atât în mass-media, cât şi în limbajul curent – pot fi considerate **conversiuni lexicalizate:**

– *living* (< engl. *living-room*) figurează în MDN: 517 ca substantiv (alături de *living-room*) cu sensul de „cameră de zi": „o locuinţă de serviciu compusă dintr-*un living* şi două dormitoare" (G, 10.08.05, p. 11);

– *open* (< engl. *open*) este inclus în MDN: 614 ca substantiv cu sensul „competiţie la care participă profesionişti şi neprofesionişti": „*Openul* [de tenis] care se dispută la Arenele BNR" (ReTV, 14.09.05) (cf. „US *Open*" – G, 14.11.05, p. 8).

VI.2. Dintre **conversiunile ocazionale** atestate în presă menţionăm:

• *adjective împrumutate din engleză* se substantivizează, preluând atât informaţia gramaticală, cât şi pe cea semantică a centrului (numelui) suprimat care poate fi dedus, de regulă, din context:

– „Se poate bea *un fresh* [suc proaspăt] de portocale" (G, 19.07.05, p. 9);

– „Din punctul de vedere al stilului vestimentar, ceremonia din Miami a fost un mixaj de rafinament şi *casual* [îmbrăcăminte de tip sport]" (EZ, 4.09.05, p. 14);

– „Cum a intrat [Orient Express-ul] în Gara de Nord, *homleșii* [indivizii fără adăpost] au sărit să îl pipăie și să se convingă că e real" (G, 7.09.05, p. 2);

– „Pe lângă *evergreenurile* [șlagăre nemuritoare] cântate de cei doi muzicieni participanți la bal se pot alege [...] și cu o operă de artă" (G, 3.11.05, p. 13);

– „*Off-ul* [secțiunea *off* – „în afara concursului"] independenților în festival" (G, 3.11.05, p. 13) [de remarcat și jocul de cuvinte cu titlul citat, bazat pe omofonia dintre anglicism și rom. *of* „nemulțumire, plângere"];

– „Acest *off-shore* [< societate *off-shore* – „înregistrată în pardisuri fiscale"] nu a alimentat contul de numerar înainte de cumpărare" (G, 2.11.05, p. 10);

– „Candidații nu au voie să intre la examene cu mobile sau *hands-free-uri* [< dispozitive *hands-free*]" (ReTV – 20.11.05).

• *sintagme împrumutate*, utilizate cu valoare substantivală, îndeosebi în registrul colocvial:

– „Tricoul cu nasturași și guleraș este *un must-have* [obiect absolut necesar]. De un an și jumătate a reintrat puternic în tendințe" (AC, 28/2005, p. 19);

– „Pălăria, *«un must-have»* [o obligație] al sezonului" („Ciao", 9/2004, p. 12);

– „cel mai nou *number one* [loc întâi] în top" (JN, 27.08.05, p. 24);

– *O.K.* (< engl. amer. *OK* [*all correct*]) este utilizat în românește, în registrul familiar cu cele trei valori atestate în franceză, după al doilea război mondial (cf. PR: 1776): ca adverb (cu sensul „de acord"), ca adjectiv invariabil (cu sensul de „foarte bine", „perfect" în „a fi *OK*") și ca substantiv (cu sensul „aprobare", „acord": „Toți investitorii interesați de CEC au *OK-ul* comisiei de privatizare" – G, 12.09.05, p. 5;

„Preşedintele Traian Băsescu [...] a dat *OK-ul* pentru schimbarea ministrului Finanţelor" – G, 23.08.05, p. 1);

– *angro(u)* (< fr. *en gros*) apare în MDN :62 exclusiv cu valoare adverbială („în cantităţi mari, cu ridicata"), deşi utilizarea sa ca substantiv este consacrată: „În două *angrouri* [depozite *angro*] au fost descoperite ţigări netimbrate [(ReTV, 2.09.05);

– *second-hand* (< engl. *second-hand*), absent din MDN, s-a impus ca substantiv pentru desemnarea magazinelor cu mărfuri la mâna a doua („pantofi de *second-hand*" – G, 13.09.05, p. 16), dar poate trimite şi la alţi referenţi („Cele două maşini luxoase cu care venea la job au fost înlocuite repejor, după apariţia articolului cu *un second-hand* amărât" – AC, 35/2005, p. 3); ocazional, am înregistrat utilizarea adjectivului substantivizat ca nume propriu, într-un context peiorativ („Modelingul în ţara lui *Second-Hand*" – C, 17.05.05, p. 9).

NOTE

1. Vezi Şerban; Evseev (1978: 278-279); Hristea (1984: 97-98); Coteanu; Forăscu; Bidu-Vrănceanu (1985: 184); ELR: 140-141; DSL: 143; Groza (2004: 114-116).

2. DSL: 143.

3. Vezi capitolul *Néologie par conversion*, în Guilbert (1975: 73-89); aceeaşi opinie se găseşte la Gaudin; Guespin (2000: 314-316). Perspectiva semantico-stilistică asupra conversiunii este prezentă – alături de cea morfologică – în Todi (2003).

4. „La néologie par conversion donne naissance à une classe particulière de néologismes sémantiques [...]. Le processus de néologie par conversion se situe au niveau le plus abstrait de la signification, celui qui est lié à la fonction categorielle même du substantif, de l'adjectif, du verbe" (Guilbert 1975: 72-73).

5. Cf. Guilbert (1975: 74-78); Gaudin; Guespin (2000: 315-316); Goes (1999); pentru antonomază, vezi, în acest volum, capitolul *Un procedeu complex: antonomaza*.

6. DSL: 516.

7. Vezi Pană Dindelegan (1999; 2003).

8. Lista acestora se află în Diaconescu (1962: 218-261).

9. Vezi exemplele selectate de Todi (2003: 404-408) din DCR_2 şi DAEF.

10. Vezi DSL: 26.

11. Cf. Hristea (1967: 252-276).

12. Vezi Hristea (1984: 98).

13. Cf. Todi (2003: 402).

14. Analize consacrate conversiunii în limbajele de specialitate se găsesc la Diaconescu (1962: 212-214) şi Pană Dindelegan (2003: 30-32); pentru cuvinte formate prin conversiune în argoul actual, vezi Todi (2003).

15. DSL: 143.

16. ELR: 141; Guilbert (1975: 75).

17. Din perspectivă morfosintactică, Pană Dindelegan (2003: 30) stabileşte trei categorii de conversiuni (gramaticalizate, „curente", accidentale).

18. Cf. Todi (2003: 411); în alte lucrări (ELR, DSL), procedeul este abia menţionat.

19. *Apud* Dimitrescu (1995: 160, 163).

20. Vezi Dimitrescu (1995: 160-161).

21. Vezi analiza realizată pe baza DCR_2 de Dediu; Dincă; Dragomirescu; Geană (2004: 104-107).

22. Vezi Ciobanu, în $FCLR_1$: 44 – 45.

23. Acest punct de vedere este susţinut de Dimitrescu (1995: 161): „În general, considerăm că termeni precum cei amintiţi [*cheie, şcoală, document, pirat, fulger* etc.], fiind frecvent utilizaţi, îşi pierd treptat semnificaţia iniţială şi devin cu timpul, printr-un proces îndelungat, simple afixe [...]. Ne aflăm deci în faţa unui caz de tranziţie a unor segmente de la statutul de elemente de compunere (cu poziţia II) la acela de afixe"; vezi, în acelaşi sens, opiniile unor lingvişti francezi, ca A. Sauvageot şi J. Dubois, citaţi în Dimitrescu (1995: 161-162).

24. Michelle Noailly, *Le substantif épithète* (1990), *apud* Goes (1999: 151) subliniază faptul că „si le substantif peut être épithète, cela ne veut pas dire qu'il devient adjectif". Dintre cele patru tipuri de raporturi posibile între numele dintr-o construcţie de tipul N_1N_2 (calificare,

determinare, coordonare şi identificare), am urmărit aici, în principal substantivele cu *valoare calificativă*, care se apropie cel mai mult din punct de vedere semantic de *adjectiv*, iar din punct de vedere stilistic de *epitet*.

25. „Ce procédé linguistique [l'emploi des noms épithètes] s'avère d'une ampleur considérable en français contemporain [...]. Bien qu'il y ait de genres qui affectionnent cette position du substantif plus que d'autres, elle s'est dévéloppée et s'est diffusée de façon exceptionnelle dans la langue commune, apparaissant à l'écrit comme à l'oral, que les groupes nominaux soient lexicalisés ou non" (López Díaz 2004: 87-88); vezi şi Guilbert (1975: 244): „Dans notre lexique contemporain, on voit proliférer ces noms adjectivaux comme second élément générateur d'une série".

26. Dintre numele-epitet citate de Guilbert (1975: 244) *apud* P. Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, majoritatea funcţionează ca adjective şi în română: *-cadre, -clé, -choc, -éclair, -limite, -miracle, -pilote, - record, - robot, -satellite, -surprise, -type, - modèle, -espion, -marathon, - express, -fantôme*.

27. Spre deosebire de franceză, unde prezenţa cratimei este considerată facultativă (Guilbert 1975: 77; López Díaz 2003), în română, absenţa cratimei este un fapt izolat, fiind atestat mai ales în titlurile de ştiri televizate rulate pe ecran: *anunţ şoc* (ReTV, 12.08.05); *control surpriză* (ReTV, 13.08.05).

28. Cf. preţ / preţuri *record*; afirmaţie / afirmaţii-*şoc*; firmă / firme-*pirat* etc. Cu totul izolat se întâlnesc „substantive-epitet" acordate: *„părinţii-vedete"*; *„vedetele-părinţi"*; *„clienţi-personalităţi"* (G, 13.12.05, p. 6).

29. Acordăm termenului *lexicalizare* sensul din DSL: 288: „Proces prin care se dă o anumită formă unui anumit conţinut într-o limbă, proces în care este antrenat raportul dintre gramatică şi lexic (în favoarea celui din urmă); este un proces de codare / codificare".

30. „Certains substantifs se transforment en véritables adjectifs dans la mesure où le faisceau des sèmes constitutifs du substantif peut être transféré intégralement dans la fonction d'adjectif" (Guilbert 1975: 77); vezi şi Gaudin; Guespin (2000: 315). O tipologie semantică a construcţiilor din DCR_2 (incluzând calificarea, identificarea, complementarea şi coordonarea) se găseşte la Dediu; Dincă; Dragomirescu; Geană (2004: 104–107).

31. Vezi Guilbert (1975: 244): „La réduction sémantique du second nom à un trait essentiel qui fonde la valeur adjectivale, permet l'extension des formations analogiques construites avec cet élément devenu disponible en dehors de la formation initiale qui leur a donné naissance".

32. „Le substantif offre à la qualification une dimension nouvelle, celle de l'intension sémantique et de la multidimension, qui le fait moins

souple, moins adaptable que l'adjectif pouvant par là même entraîner le flou, l'incertitude lors de l'interprétation, si le contexte ou la situation de communication ne fournissent pas suffisamment d'indices" (López Díaz 2004: 90).

33. Alte compuse de acelaşi tip (albastru-*petrol*, brun-*ciocolată*, galben-*pai*, galbem-*praz*, gri-*fer*, gri-*şobolan*, negru-*abanos*, verde-*iarbă*) sunt discutate în Dimitrescu (2002a: 163), iar clasa substantivizărilor rămâne deschisă: „costum de vară gri-*petrol*" (G, 13.09.05, p. 16).

34. Vezi Dimitrescu (1995: 162).

35. *Ibidem* (1995: 232).

36. Vezi Diaconescu (1962: 217-218). Reţinem precizarea autoarei privind caracterul deschis al acestei clase de cuvinte: „De aceea, trebuie spus că, privit în dezvoltarea lui, procesul substantivizării adjectivului are un caracter schimbător în sensul că ceea ce astăzi nu apare cu valoare de substantiv, la un moment dat el poate fi folosit şi cu această valoare". Ca o confirmare a acestei previziuni, prezentăm o listă de adjective pentru care DLRM nu consemna valoarea substantivală (*apud* Diaconescu 1962: 218 – 261), existentă în etapa actuală: *absolut, adeziv, adiţional, alegoric, alternativ, anecdotic, anticipat, arbitrar, baroc, bienal, bugetar, carosabil, celular, convenţional, deponent, derizoriu, doric, dominant, excepţional, falsificator, figurativ, gotic, imaginar, inadaptabil, inevitabil, internist, interlop, investigator, justiţiabil, legislativ, macabru, magistral, marginal, mascat, matinal, matur, medaliat, minor, mondial, naţional, normal, numit, oficial, olimpic, păgubit, penibil, periferic, persecutat, pistruiat, pletos, prematur, privilegiat, provincial, răsfăţat, riveran, roşcovan, rural, sacru, social, tradiţionalist, universal, urban, vasodilatator, vizionar.*

37.Cf. Pană Dindelegan (2003); Todi (2003).

38. Cf. Guilbert (1975: 74): „La véritable transformation consiste dans l'autonomisation de la forme adjectivale en substantif selon un processus syntactico-sémantique soit plus spécifiquement syntaxique, soit plus proprement sémantique".

39. „On peut noter, d'un part, que la substantivation comportant le trait essentiel «humain» se réalise le plus souvent sous l'aspect le plus général du pluriel, ce qui exclut la différenciation de sexe, et entraîne la forme neutralisée du masculin" (Guilbert 1975: 76).

40. „Le processus de transformation de l'adjectif en substantif met en jeu un mécanisme plus spécifiquement sémantique quand il n'intervient pas directement à partir d'un syntagme réalisé. Le syntagme est alors implicite et se dégage des principaux traits sémiques contenus dans l'adjectif

substantivé" (Guilbert 1975: 75). Goes (1999: 148-150) stabileşte două categorii de nominalizări: „substantivation avec support difficilement ou non reconstituable" vs. „substantivation avec abstraction totale". Interesante consideraţii asupra semantismului adjectivelor substantivizate din română se găsesc la Diaconescu (1962: 209-214) şi Coja (1962).

41. Pentru distincţia dintre cele două categorii de adjective, vezi Pană Dindelegan (2003: 27-28; 32).

42. Cf. Goes (1999: 150). Guilbert (1975: 75) precizează: „Le processus de transformation sémantique l'emporte le plus nettement sur la mutation purement syntaxique dans la forme de substantivation à valeur généralisante. C'est alors le conténu sémantique même, en dehors de tout référence à un être ou à une chose qui est substantivé".

43. De exemplu, MDN indică etimonul francez şi, uneori, latin (savant) sau italian pentru substantivele *necesar, sublim, normal, tragic, grotesc, alternativă, reciprocă, caracteristică.* Vezi, în acest sens, Groza (2004: 114-115), care consideră că „o distincţie netă între creaţiile interne şi cele externe nu se poate face", citând exemple ca *absurdul* (cf. fr. *l'absurde*), *naturalul* (cf. fr. *le naturel*), *ridicolul* (cf. fr. *le ridicule*).

45. Într-un amplu studiu consacrat dinamicii sensului în sfera terminologiei cromatice actuale se demonstrează, cu numeroase exemple, „dezvoltarea *polisemantismului* termenilor cromatici, trecerea lor din registrul pur cromatic – în special în ultima perioadă de evoluţie a limbii române – în altele, de ex. *oranj* în alimentaţie, *alb, albastră, verzi* etc. în economie, *roşu, verde, brun* în politică, *verde* în spaţiul social, *azzur, verde, vişiniu, galben, negru* în sport" (Dimitrescu 2002a: 180); observaţii similare se găsesc în Goes (1999: 145), care se referă la adjective cromatice cu valori distincte, în funcţie de referent: „un (vin) *rouge*"; *„les rouges* (les communistes)"; „un Peau-*Rouge*".

46. *Ibidem*, p. 179.

47. Cf. Dimitrescu (2002a: 179): *lumină verde* după fr. *feu rouge* sau după engl. *green light*, *undă verde* după fr. *onde verte* sau după germ. *grune Welle*.

48. Vezi, în acest sens, construcţiile „a porni cu *dreptul*", „a-şi da cu *stângul* în *dreptul*" (unde sintagma implicită este „piciorul *stâng / drept*") şi „nu ştie *stânga* ce face *dreapta*" (unde sintagma iniţială este „mâna *dreaptă / stângă*"), atestate în presă cu sensul figurat consacrat în limbajul popular: „Dinamo vrea să pornească *cu dreptul* în noul sezon" (ReTV – 27.07.05); *„Cu stângu'n dreptul*: Steaua a ratat calificarea în sferturile Ligii Campionilor" („Pro Sport, 24.08.05, p. 1); „Pentru că *stânga* nu ştie ce face

dreapta, bucureştenii sunt plimbaţi de la un birou la altul, ca să ia singuri urma hârtiilor" (G, 6.09.05, p. 3).

49. Pentru mutaţiile semantice suferite de termenul politic *stânga* de-a lungul secolului al XX-lea, vezi C. Stănescu, *Stânga stângii* (G, 3.09.05, p. 7).

50. În mod surprinzător, MDN: 608 nu consemnează valoarea substantivală a adjectivului *oficial*, deşi acesta tinde să se substituie în mass-media termenului *oficialităţi* (înregistrat în MDN: 608 cu formă unică de plural).

51. Sinonimia dintre adjectivele substantivizate şi numele de agent având ca bază siglele partidelor permite, în stilul publicistic, evitarea repetiţiilor supărătoare: *liberalii – PNL-iştii / peneliştii; democraţii – PD-iştii / pediştii; social-democraţii – PSD-iştii / pesediştii.*

52. Cf. Dimitrescu (2002a: 179).

53. „Trebuie menţionat că formaţiile de tipul *alb-albaştrii, alb-roşii* etc. au fost, la origine, un cod pentru iniţiaţi dar, extrem de repede, au căpătat o largă răspândire având în vedere interesul pentru sport – şi, în special, pentru fotbal –al multor concetăţeni" (Dimitrescu 2002a: 174).

54. La baza formaţiilor româneşti se află modele străine, care circulă în română ca împrumuturi: „Conducătorii *«nerazzuri-lor»* [fotbaliştii de la Inter Milano] au ezitat" (G, 26.09.05, p. 8).

55. Vezi Pană Dindelegan (2003: 27): „Adjectivele *determinative (individualizatoare / clasificatoare)* sunt acele adjective care restrâng referinţa substantivului la *o subclasă de referenţi*, caracterizaţi prin aceeaşi proprietate / trăsătură individualizantă [...]. Adjectivele *determinative / individualizatoare* nu satisfac testele «calificării», dar satisfac testul «identificării»".

56. Cf. ELR: 141; Gaudin; Guespin (2000: 314); Goes (1999: 140-146).

57. Pană Dindelegan (2003: 30-31) evidenţiază caracterul de „clasă deschisă şi dinamică" al acestui tip de conversiune, întâlnit frecvent atât în limbajul curent / standard *(bienală, celular, cezariană, consumabile, cosmetice, decolorant, demachiant, insecticid, magistrală)*, cât şi în terminologii ştiinţifice, cum ar fi cea lingvistică (unde apar substantive de tipul *abstracte, anaforice, copulative, deictice, delocutive, factitive, interogative, relative*) sau cea farmaceutică *(antidepresive, anticoncepţionale, antireumatismale, calmante, citostatice)*.

58. Fenomenul se petrece în mod similar în franceză: *le périphérique* < *le boulevard périphérique, les présidentielles* < *les élections*

présidentielles (cf. Guilbert 1975: 75). Goes (1999: 141) precizează: „Du point de vue morphologique, l'adjectif prend le genre, et parfois le nombre (*les cantonales* mais *la* ou *les presidentielles*) de son support. Pour les objets du type *vin*, *apéritif*, il reprend le caractère non nombrable du support (Je préfère *le rouge*, * *les rouges*). En fait, le phénomène de l'accord est strictement observé".

59. Nu vom relua aici consideraţiile privind semantismul adjectivelor substantivizate prezentate de Diaconescu (1962: 209-214) şi Coja (1962), dar considerăm că ele trebuie completate cu precizările lui Goes (1999: 145): „D'un côté elles sont unidimensionelles (on met en relief *une seule qualité* du référent), et de l'autre côte, on doit pallier leur caractère référentiellement vague (beaucoup de supports différents portent la même qualité) en acceptant qu'elles ne désignent qu'un seul référent parmi tous les référents possibles".

60. Vezi şi situaţiile discutate de Pană Dindelegan (2002: 28-29) şi Goes (1999: 143): „Généralement, il n'y a qu'*un seul support* possible, fixé par convention, et qui s'inscrit dans un contexte socio-culturel bien défini"; ca exemple, sunt indicate cele trei valori ale adjectivului substantivizat *une blonde*, corespunzând – în context francez – domeniilor *humains, cigarettes, bières* (*ibidem*: 144).

61. Cf. Pană Dindelegan (2003: 29): „Vagul" semantic nu permite decât o decodare foarte aproximativă în cazul unui anunţ publicitar: „Pentru magazinele noastre din Bucureşti angajăm şef raion / adjunct şef raion *proaspete*" (RL, 24.03.05, p. 8).

62. Cf. Pană Dindelegan (2003: 24).

63. *Ibidem*: 37.

64. *Ibidem*: 24.

65. Cf. adjective invariabile înregistrate în MDN ca împrumuturi din franceză *(meteo, porno, retro)*, franceză şi engleză *(afro, audio, disco, video)* sau din franceză şi germană *(auto)*. Fenomenul adjectivizării prefixoidelor (simple sau compuse) este semnalat în Dediu; Dincă; Dragomirescu; Geană (2004: 100-101), care precizează şi restricţiile sintagmatice ale acestui tip de conversiune: „Din punct de vedere sintactic, formaţiile de acest tip funcţionează obligatoriu postpuse regentului, de unde şi imposibilitatea de a prelua de la acesta articolul".

66. De remarcat capacitatea de exprimare a categoriei comparaţiei (atestată, deocamdată, numai în registrul oral).

67. Cf. „un nou concept de automobil *mini*" (G, 6.09.05, p. 7).

VII

Derivarea regresivă – în regres

I. Între procedeele interne de îmbogățire a vocabularului, **derivarea regresivă (inversă)** ocupă o poziție aparte, datorită particularităților sale (astfel se explică frecventele dificultăți de recunoaştere şi analiză a derivatelor regresive).

În lucrările româneşti de lexicologie, derivarea regresivă este tratată, de regulă, sumar[1], fiind considerată un procedeu de importanță secundară.

Prezentarea critică a unor teorii româneşti şi străine privind fenomenul în discuție se datorează lui Th. Hristea care delimitează riguros sfera *derivării regresive lexicale* (față de fenomenul similar din morfologie), stabilind caracteristicile definitorii şi tipologia formațiilor regresive din limba română[2].

II. Derivarea regresivă reprezintă reversul derivării progresive (propriu-zise), deoarece se creează noi unități lexicale prin *suprimarea de afixe reale* sau *aparente* din componența unor cuvinte existente în limbă. Este numită şi **derivare inversă** (cf. engl. *back-formation*, span. *derivación inversa*, it. *retro formazione*), întrucât derivatul regresiv are, de regulă, un corp fonetic mai redus decât primitivul său: *auz* < *a auzi, câştig* < *a câştiga, portocal* < *portocală, ortoped* < *ortopedie, a candida* < *candidat, candidatură, a regiza* < *regizor.*

Derivarea regresivă se bazează pe **principiul analogiei:** noile unități lexicale (derivatele regresive) se formează după tipare preexistente în limbă, conform formulei celei de a patra proporționale[3]. Astfel, după modelul unor perechi de *termeni împrumutați*, care includ numele unei științe și numele specialistului respectiv *(filologie – filolog; geologie – geolog; psihologie – psiholog)*, prin derivare regresivă au apărut în limba română denumiri pentru specialiști, prin suprimarea afixului – *ie* din structura unor împrumuturi: *biolog* < *biologie, ecolog* < *ecologie, etimolog* < *etimologie* (în franceză, de unde au fost împrumutate numele de științe, specialiștii sunt desemnați prin derivate sufixale – cf. fr. *biologiste, écologiste, étymologiste*). Acestora li se pot adăuga și termeni medicali, ca *neonatalog, anatomopatolog* (absenți din PR). În mod similar, de la formațiile românești *viitorologie* (calc după fr. *futurologie*) și *ozeneologie* (< *OZN*) provin derivatele regresive *viitorolog* și *ozeneolog* (numai primul figurează în MDN).

Dată fiind complexitatea procesului derivării regresive, interpretarea corectă a noilor formații lexicale (înțelegerea raportului *real* dintre cuvântul-bază și derivat) impune *abordarea diacronică (istorică)*, menită a stabili care este cuvântul cel mai vechi în limbă. În acest mod s-a demonstrat, de pildă, că termenul poetic *cânt*, apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este un derivat regresiv postverbal de la *a cânta*, moștenit din latină *(< cantare)* și nu un primitiv, cum ar indica aspectul său formal.

III. Morfemele suprimate în cadrul derivării regresive pot fi:

a) afixe reale sau autentice:

– sufixul moțional – *ă* (marcă a genului feminin): *moș* < *moașă* „femeie bătrână”, *mâț* < *mâță, Adelin* < *Adelina, Lilian* < *Liliana, Alin* < *Alina;*

– sufixe pentru nume de agent: *a transla < translator, a legisla < legislator*;

– sufixe pentru nume de instrument: *a râşni < râşniță*;

– sufixe verbale de infinitiv: *avânt < avânta; deranj < deranja, răsfăț < răsfăța*;

– sufixe verbale de participiu: *a timora < timorat, a nemulțumi < nemulțumit*;

b) afixe aparente (pseudosufixe sau desinențe): *a gelozi < gelozie, etimolog < etimologie, cais < caisă, smochin <smochină.*

IV. Tipologia derivatelor regresive se stabileşte în funcţie de partea de vorbire care constituie cuvântul-bază (primitivul); în derivarea regresivă se pot distinge formaţii regresive *postsubstantivale, postadjectivale* şi *postverbale*. În bibliografia problemei, se semnalează existența unor derivate regresive cu origine multiplă, pentru care se indică mai multe forme primitive, din aceeaşi familie lexicală: *a audia < audiție, auditor, audient, audiență; corela < corelat, corelație, corelativ; selecta < selecţie, selector, selectiv; a nemulțumi < nemulțumit, nemulțumire*[5].

IV.1. Derivarea regresivă postsubstantivală constă în suprimarea de sufixe sau desinenţe aparţinând unor substantive. În acest mod s-au format:

– substantive care denumesc ființe de sex masculin de la feminine (după tiparul *prieten – prietenă*): *maşter* „tată vitreg" < *maşteră* „mamă vitregă", *pisic < pisică, cintez < cinteză, Corin <Corina, Georgian < Georgiana, Mădălin < Mădălina*;

– substantive care denumesc arbori fructiferi (îndeosebi exotici) de la numele de fructe (după modelul moştenit din latină: *păr < pară*): *banan < banană, curmal < curmală,*

mandarin < *mandarină, măslin* < *măslină, portocal* < *portocală*.

Derivarea regresivă a jucat un rol important în sistematizarea câmpului semantic al arborilor și arbuștilor fructiferi (conform tiparului fructul – feminin; pomul – masculin)[6]. Dintre numeroasele nume de arbori și arbuști fructiferi refăcute prin suprimarea unui afix aparent (desinența – *ă*) de la numele fructelor reținem: *smochin* < *smochină* (< sl.), *vișin* < *vișină* (< sl.), *zarzăr* < *zarzără* (< tc.) *cais* < *caisă* (< ngr.), *castan* <*castană* (< ngr.), *banan* < *banană* (< fr., it., engl.), *mandarin* < *mandarină* (< fr.), *măslin* < *măslină* (< sl.), *portocal* < *portocală* (< ngr.);

– substantive care denumesc specialiștii, formate de la numele științelor respective: *geodez* < *geodezie* (< fr., germ.), *ortoped* < *ortopedie* (< fr., germ.), *otorinolaringolog* < *otorinolaringologie* (< fr.);

– verbe formate de la substantive abstracte cu aspect de infinitiv lung: *a aniversa* < *aniversare, a calcifica* < *calcificare, a comunica* < *comunicare*.

IV.2. Derivarea regresivă postadjectivală – mult mai puțin productivă decât cea postsubstantivală – dă naștere la verbe prin suprimarea unor afixe de la:

– adjective propriu-zise: *a catifela* < *catifelat, a nemuri* < (a face) *nemuritor*;

– adjective participiale: *a desăvârși* < *desăvârșit, a tărca* < *tărcat, a timora* < *timorat, a uzita* < *uzitat, a nenoroci* < *nenorocit* (și *nenorocire*), *a nemulțumi* < *nemulțumit* (și *nemulțumire*).

IV.3. Derivarea regresivă postverbală produce *substantive postverbale (deverbale* sau *deverbative)*. Cele mai

multe au sens abstract, de nume de acţiuni. Este considerată tipul cel mai frecvent întâlnit, atât în limba comună, cât şi în stilul beletristic[7]. Modelul său – prezent în latină şi moştenit de limbile romanice – este reprezentat de perechi corelative formate dintr-un verb şi un substantiv aparţinând aceleiaşi familii lexicale *(gust – gusta, joc – juca, luptă – lupta)*.

Prin analogie cu acest model, când în limba română nu există decât verbul (moştenit din latină sau împrumutat), a fost creat *un substantiv postverbal*.

Sub aspect formal, se pot distinge două categorii de derivate postverbale[8]:

– substantive de *genul neutru*, care coincid cu radicalul verbului sau cu forma cea mai frecventă din paradigma verbală (la baza derivatelor stau, de regulă, verbe de origine latină): *auz < a auzi, blestem < a blestema, botez < a boteza, câştig < a câştiga, port < a purta, schimb < a schimba;*

– substantive de *genul feminin*, cu desinenţa – *ă* adăugată la radicalul verbului (care, de regulă, are origine slavă): *dobândă < a dobândi, goană < a goni, ispită < a ispiti, omor < a omorî, pază < a păzi, trai < a trăi*; de la verbe de origine bulgară, s-au format *grabă < a (se) grăbi, odihnă < a (se) odihni, risipă < a risipi*; de la verbe de origine latină provin *ceartă < a certa, laudă < a lăuda* şi *rugă < a ruga.*

Derivarea postverbală şi-a dovedit marea productivitate în *limbajul popular (scaldă < a scălda, zdroabă < a zdrobi, zvoană < a zvoni)* şi în *stilul beletristic* (mai ales în limbajul poeziei). Pot fi citate, în acest sens, numeroase derivate postverbale cu funcţie stilistică, din opera lui M. Eminescu *(rugă, cânt, descânt)*, G. Coşbuc *(alint, răzbun)*, O. Goga (*tremur, vaiet*)[9].

V. Dinamica derivării regresive

Moştenit de română din latină, procedeul derivării regresive se află în prezent *în scădere de productivitate*, deşi, în comparaţie cu situaţia din latină şi alte limbi romanice, derivarea regresivă românească – mai diversificată şi mai sistematică – a jucat un rol important în îmbogăţirea lexicului[10].

Continuitatea procedeului în cursul istoriei limbii române este evidențiată de numărul şi frecvenţa derivatelor regresive înregistrate în scrieri din secolele XVI–XVIII[11].Multe dintre acestea sunt prezente şi astăzi în vocabularul activ al limbii române *(botez, ceartă, câştig, dobândă, laudă, lipsă, odihnă, port, trai)*.

În limbajul standard actual, se remarcă numărul mare al derivatelor postverbale formate, în general, de la verbe neologice împrumutate: *accept, avort, balans, condens, dejun, denunț, deranj, enunț, speculă*[12]. MDN înregistrează ca derivate regresive: *a oferta* < *ofertă, a prefabrica* < *prefabricat, a prelimina* < *preliminar, a recepta* < *receptor, a vernisa* < *vernisaj*. Din DCR_2 reţinem derivate postsubstantivale ca *a antologa* (< *antologie*) şi *a emula* (< *emulație*), precum şi derivate postadjectivale ca *a prelimina* (< *preliminar), a dezeroiza(< dezeroizat)*.

Dintre formațiile regresive cu baze neologice, neînregistrate în MDN, dar prezente în presa actuală, menționăm câteva:

– *a itinera* < *itinerant:* Expoziţia *a fost itinerată* prin marile capitale europene;

– *a calamita* < *calamitate*: „Din cauza *calamitării* [infinitiv lung] culturilor, agricultorii încep să aibă restanţe la plata utilajelor" (G, 28.07.05, p. 5); Ploile *vor calamita* şi recolta de fructe" (OTV, 3.08.05);

– *a aplica* < *aplicație* (după engl. *to apply)*: „Compania speră să poată *aplica* pentru autorizația de deschidere a minei" (ReTV, 9.09.05).

Un caz aparte este reprezentat de *a oferta (< ofertă)*, înregistrat în MDN: 608 ca verb intranzitiv, cu sensul „a face o ofertă"; în terminologia sportivă actuală, el apare ca tranzitiv, însemnând „a primi / a i se face o ofertă": „«Am înțeles că s-a vorbit şi cu Ladislau Böloni, deci nu sunt singurul *ofertat*» a mai spus Rednic" (G, 17.08.05, p. 9).

Fără a fi cu adevărat productivă în etapa actuală, obţinerea de substantive / adjective masculine de la feminine (prin suprimarea desinenței specifice) poate fi ilustrată printr-un derivat regresiv cu şanse de impunere în limbă: „Dimineața, când cei doi îl descoperă pe Paul în pat cu un băiat *prostituat* (< *prostituată*), entuziasmul lor piere brusc şi invitatului i se cere să plece" (Tele G, 37/2006, p. 13); „Nişte *prostituați*" [titlu în „7 Plus", 8.04.05, p. 3, despre oamenii politici cu ambiții literare].

Acelaşi tip de derivare regresivă se recunoaşte şi în formații evident ocazionale, conotate peiorativ: *„Alb ca Zăpada*" [cu referire la Corneliu Vadim Tudor]: *„Alb ca Zăpada* şi cei şapte vicepreşedinţi" (titlu, în RL, 21.01.06, p. 1); *mămic* (< *mămică*): „Dumitru Sechelariu [fost primar milionar al Bacăului] şi-a ridicat prima indemnizaţie de *mămic*" [indemnizaţia pentru creşterea copilului] (G, 16.02.06, p. 1).

Derivate regresive postsubstantivale (şi mai rar, postadjectivale), cu caracter ocazional, continuă să apară atât în mass-media (*brâncuşolog* < *brâncuşologie, noicolog* < *noicologie, vampirolog* < *vampirologie*, după modelul *eminescolog* < *eminescologie*), cât şi în registrul colocvial. Menționăm, din ultima categorie verbele *a abera* < *aberație; a nedumeri* < *nedumerit* („Veți *nedumeri* cu această fațetă a

caracterului dumneavoastră" – Horoscop); *a (se) copilări* < *copilărie* („Lumea se *copilăreşte*" – G, 30.07.05, p. 7); *a gelozi* (pe cineva) < *gelozie* („Ca să arăţi că nu mă *gelozeşti*" – OTV, 23.07.05); *a căpuşa* < (societate) *căpuşă* („Aceste firme *au căpuşat* statul pentru profitul lor" – ReTV, 12.09.05)[14]; *a se nesimţi* < *nesimţit* („Economia românescă se va resimţi în urma prăpădului inundaţiilor, iar Parlamentul *se va nesimţi*" – G, 7.10.05, p. 1); *a se nehotărî* < *nehotărât* („Reprezentanţii PD s-au hotărât *să se nehotărască*" – talk-show la ReTV, 11.10.09); *a şmecheri* < *şmecherie* („Năstase *a şmecherit* şi statutul PSD" (A, 17.01.06, p 1).

Un presupus derivat regresiv (neatestat) – verbul **a (se) cagula* (< subst. *cagulă* < fr. *cagoule*) pare a sta la baza adjectivului participial *cagulat* (cf. seria *mască* – *a (se) masca* – *mascat*): „Un sexagenar [...] a fost bătut de un protestatar *cagulat*" (în acelaşi text – din G, 8.11.05, p. 5 – apare sintagma „tineri cu *cagule*").

După modelul perechii *patriarhat* – *patriarh* (unde ambii termeni sunt împrumutaţi), pare a se fi constituit cuplul *matriarhat* (< germ. *Matriarchat*, fr. *matriarcat* – MDN: 539) – *matriarhă*, în care substantivul feminin (creaţie jurnalistică ocazională) reprezintă un derivat regresiv, creat prin analogie cu termenul consacrat *patriarh*: „O cheamă Flower, dar nu este chiar atât de dulce pe cât pare. Este *matriarha* clanului de manguste Whiskers şi nu dă voie nimănui să îi spună ce are de făcut" (Tele G, 19/2005, p. 8).

În unele cazuri, MDN înregistrează exclusiv ca împrumuturi cuvinte care ar fi putut apărea în română şi ca derivate regresive de la baze împrumutate[15]:

– *a ecarisa* (după *fr. équarrir* – MDN) poate fi derivat postsubstantival de la *ecarisaj* (fr. *équarrisage*): „100 de tone animale *ecarisate*" (ReTV – 21.07.05);

– *a bracona* (<fr. *braconner* – MDN) poate fi formație regresivă de la *braconaj* (< fr. *braconnage*) „Cei trei membri ai echipajului *au braconat* rechinii cu plase" (G. 18.07.05, p. 11); „Cine *bracona* balta?" (OTV, 21.01.06);

– *neurochirurg* (< germ. *Neurochirurg* – MDN): „*Neurochirurgii* au declarat că starea premierului israelian este gravă, dar stabilă" (ReTV, 7.01.06);

– *a handicapa* (< fr. *handicaper* – MDN) poate fi explicat și ca derivat de la adjectivul / substantivul *handicapat* (< fr. *handicapé*): „Îl *handicapați* [îl puneți într-o situație de inferioritate] pe interlocutorul nostru aflat la telefon" (talk-show la ReTV, 4.10.05);

– *a gafa* (< fr. *gaffer* – MDN) poate fi considerat și derivat regresiv de la substantivul *gafă* (< fr. *gaffe*): „Noul purtător de cuvânt al PSD, Cristian Diaconescu, *a gafat* ieri în fața conducerii partidului" (G, 2.08.05, p. 4);

– *a panaroma* (< germ. *panoramieren* – MDN) poate fi derivat regresiv de la substantivul *panoramă*: „Uitați-vă cum *panoramează* camera" (ReTV – 30.07.05);

– *a prognoza* (după germ. *prognostisieren* – MDN) poate fi derivat regresiv de la substantivul *prognoză*: „Vremea poate fi *prognozată*, dar nu poate fi schimbată" (ReTV – 1.10.05);

– *accept* (<germ. *Akzept* – MDN) poate fi obținut prin derivare regresivă de la verbul *a accepta* (< fr. *accepter*; lat. *acceptare*): „S-a obținut *acceptul* a două treimi din totalul proprietarilor" (ReTV – 26.07.05);

– *a diserta* (< fr. *disserter*, lat. *dissertare* – MDN) poate fi explicat ca derivat regresiv de la substantivul *disertație* (după modelul perechii *a comunica* „a prezenta o comunicare științifică" – *comunicare*).

În cazuri de felul celor menționate în ultimul paragraf, considerăm că ar mai fi adecvată soluția etimologiei multiple

(externă şi internă), care ar permite evitarea unor inconsecvenţe de interpretare (aşa cum sunt cele din MDN referitoare la anumite ramuri ştiinţifice[16]).

NOTE

1. Vezi Şerban; Evseev (1978: 274); Coteanu; Forăscu; Bidu-Vrănceanu (1984: 184); prezentări sintetice ale procedeului, în ELR: 483 şi DSL: 162-163.

2. Hristea (1984: 73-80); vezi în acelaşi sens precizările lui Groza (2004: 108-109) privind *derivarea regresivă morfologică* („fenomen care nu este determinat de necesitatea de a denumi noi obiecte din realitate, ca în cazul *derivării regresive lexicale* [...], ci de presiunea sistemului morfologic românesc asupra unor unităţi lexicale cu forme insolite").

3. Hristea (1984: 78).

4. *Ibidem*: 76.

5. *Apud* Hristea (1984: 83-84).

6. Vezi Hristea (1968).

7. ELR: 483; Hristea (1984: 93-95).

8. *Apud* Hristea (1984: 90-91).

9. *Ibidem*: 91-95.

10. Cf. ELR: 483; Hristea (1984: 80).

11. Vezi Todi (2002).

12. *Apud* Hristea (1984: 91).

13. Deşi forma de masculin (*prostitué*) este atestată în franceză – ca substantiv masculin – încă din anul 1930 (cf. PR: 2100 – „homme se prostituant, le plus souvent à d'autres hommes"), considerăm mai plauzibilă, pentru română, explicarea sa prin derivare regresivă (din *prostituată* < fr. *prostitutée* – MDN: 710) faţă de cea prin împrumut.

14. Creşterea numărului de atestări pentru verbul *a căpuşa* denotă tendinţa de impunere în limba actuală: „Liderii de sindicat *căpuşează* mina Anina" (RL, 17.01.06): „Existau societăţi private care *căpuşau* întreprinderi miniere de stat" (ReTV – 29.12.05).

15. În sprijinul acestei interpretări pot fi invocate aspectul formal al termenului românesc, dar şi frecvenţa de utilizare a presupusei baze, net superioară celei a etimonului indicat în MDN.

16. De exemplu, dicţionarul menţionat tratează diferit situaţii similare: consideră ca împrumuturi termenii *neurolog* (< fr. *neurologue*), *antropolog* (< fr. *anthropologue*), *neurochirurg* (< germ. *Neurochirurg*) şi chiar *zoolog* (< fr. *zoologue*, calificat în PR: 2825 drept „vieilli", forma în uz fiind fr. *zoologiste*), dar prezintă ca derivate regresive *neurobiolog* (< rom. *neurobiologie*), *etimolog* (< rom. *etimologie*); în sfârşit, *anatomopatolog* apare ca un calc după fr. *anatomopatologiste* (deşi, conform MDN, rom. *patolog* < germ. *Patholog*), iar *neonatolog* ca un calc după engl. *neonatologist* (deşi rom. *neonatologie* < fr. *néonatologie*).

VIII

Un procedeu complex: antonomaza

I. Dată fiind ponderea aspectelor semantice şi stilistice implicate în realizarea sa, **antonomaza** este prezentată în lucrările lingvistice româneşti ca „figură semantică (trop) care constă în substituirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă; mai rar antonomaza permite şi substituirea inversă"[1].

II. Din **perspectiva neologiei lexicale**, antonomaza reprezintă un procedeu complex, deoarece dă naştere unor formaţii substantivale de tip special, obţinute prin *conversiune*. În româna actuală, ele se întâlnesc frecvent, atât în varianta literară standard, cât şi în diverse stiluri (beletristic, publicistic) şi registre (argou). Schimbarea clasei lexico-gramaticale presupune analiza **mecanismelor** (a) **morfo-sintactice** şi (b) **semantice** (devieri metonimice şi metaforice) prin care se obţin noile formaţiuni lexicale în interiorul limbii române, precum şi (c) evidenţierea **efectelor stilistice** obţinute (cu precădere în discursul publicistic)[2].

III. În timp, lexicul românesc s-a îmbogăţit cu numeroase **neologisme provenite din nume proprii**. Sub aspect etimologic, acestea sunt, de regulă, împrumuturi cu circulaţie internaţională, majoritatea încadrându-se – din punct de vedere

semantic – în categoria metonimiilor „persoană pentru lucru" *(diesel, ford, marghiloman, gambetă, joben)* şi „locul pentru produs" *(şampanie, havană, damasc, astrahan)*[3].

Exemplelor de mai sus – citate în mod tradiţional – li se pot adăuga multe altele, consacrate prin uz în domenii variate: gastronomie (*sandwich, joffre, chateaubriand* – tip de biftec), băuturi (*curaçao* – lichior, purtând numele unei insule din Antile, *daiquiri* – cocteil numit după un cartier cubanez), vestimentaţie (*bikini* şi *bermude* – după numele unor insule, ***alain delon*** – model de haină îmblănită), arme de foc *(colt, kalaşnikov)*, sport (***tsukahara*** – un tip de săritură în gimnastică)[4].

Pe măsură ce creşte frecvenţa în uz a împrumuturilor din această categorie, relaţia cu numele propriu devine tot mai dificil de stabilit pentru vorbitorul mediu (mai ales după înlocuirea majusculei cu literă mică). Un exemplu edificator în acest sens este termenul *paparazzo* (împrumut din italiană, cu circulaţie internaţională), definit în MDN: 636 ca „fotograf insistent care umblă după imagini insolite cu personaje celebre" şi folosit în română, de regulă, cu forma unică de plural *paparazzi* (ca în franceză – cf. PR: 1834): Niciodată nu mi-aş fi permis să lovesc un jurnalist. Era vorba de *un paparazzi* [...] a adăugat actorul [Gerard Depardieu]" (G, 9.10.05, p. 9). La originea termenului se află marele regizor italian F. Fellini: agasat de un fotograf inoportun care o urmărea pe vedeta feminină Anita Ekberg în timpul filmărilor pentru „La dolce vita" (1959), acesta i-a acordat numele unui fost coleg de şcoală (Paparazzo), insolent şi agresiv[5]. De reţinut că, în texte de specialitate (din sfera artistică), termenul este folosit corect, marcând opoziţia singular/plural: „fotograful Dario Orlando, probabil *un paparazzo* ca mulţi alţii" (TeleG, 22/2005, p. 8); „Chiar dacă la nuntă vor apărea niscaiva musafiri nepoftiţi, Charlize Theron a

avut deja parte de o petrecere de la care au lipsit *paparazzi*" (TeleG, 13/2005, p. 5).

În mod similar, modificările de natură grafică și morfologică (privind genul și numărul substantivului comun) „maschează" relația dintre numele feminin *bermudă* „șort până la genunchi" (MDN: 120) și sursa acestuia (Insulele Bermude), astfel încât devin posibile utilizări contextuale care depășesc sfera terminologiei vestimentare: „Părul de pe picioare trebuie uscat musai în răspăr, să vină umflat ca *o bermudă* [...]. Asta e linia pentru coafura pe care o cere juriul la expozițiile canine" (G, 25.08.05, p. 2).

Presa actuală (ca și limbajul curent) recurge frecvent la antonomaze, ca procedeu al brevilocvenței: „Jaguar S-Type – *un diesel* în frac" [mașină cu motor diesel] (A, 15.10.04, p. 11); „*Un Ford T* – cea mai bătrână mașină din România" (G, 19.07.05, p. 9); „un vechi conducător de *Renault*" (G, 24.05.05, p. 9); „*un Porsche*, ca semn al ascensiunii sociale" (G, 23.07.05, p. 7); „pe străzile germane rulează deja 500 de «*Golfuri*» românești" [Dacia Logan] (ReTV, 27.06.05); „*Logan-uri* făcute în Maroc" (G, 11.08.05, p. 10); „*un Chardonnay* bio-dinamic din viță franțuzească" (G, 5.05.05, p. 5) „*un Boeing* civil ceh" (ReTV, 19.08.05).

IV. Utilizarea unui **nume propriu ca nume comun** este cel mai productiv tip de antonomază, atât în română, cât și în franceză[6]. Un nume propriu – considerat reprezentativ pentru clasa respectivă – este utilizat cu *sens generic*, putând fi însoțit de indici morfologici și sintactici specifici substantivelor comune, inclusiv scrierea cu inițială mică în loc de majusculă *(antonomază generalizantă)*.

Grafiile paralele (cu literă mare sau mică la inițială), reflectă dinamica procesului de conversiune. De pildă, în

acelaşi text, (G, 27.09.05, p. 7) coexistă două grafii: „Cu *Diesel-ul* e pe dos: nu poţi uita de el, pentru că ronţăie din spatele bordului”; „La *diesel*, viteza întâi nu există”. De reţinut că DOOM$_2$: 242 diferenţiază două situaţii, stabilind norma grafică prin raportare la criteriul referenţial-semantic: *diesel* [motor], subst. neutru, pl. *dieselе* vs. *Diesel* [nume de persoană], subst. propriu. În practica jurnalistică însă, această diferenţiere nu este respectată: „Mai mult de jumătate dintre autoturismele străine comercializate în 2005 sunt *diesel-uri*” (G, 23.10.06, p. 11).

Păstrarea majusculei denotă frecvenţa mai redusă în uz a numelor respective, fără a anula valoarea lor generalizantă: „Înarmat cu *un Colt 45*, Steven Segal a tras ieri prin Băneasa” (G, 3.09.05, p. 12); „Va pune el mâna pe *Kalaşnikov* [...]?” (G, 2.09.05, p. 1).

Prezenţa ghilimelelor subliniază valoarea metaforică (figurată) în context a termenului chiar dacă acesta este impus în uz ca nume comun (vezi, de exemplu, substantivul *odisee*, înregistrat în MDN: 607 cu un sens nemarcat stilistic: „călătorie lungă şi plină de aventuri; şir de întâmplări neprevăzute”): „Presa americană compară «*odiseea*» domnului Lăzărescu [eroul filmului *Moartea domnului Lăzărescu*] cu cea a sinistraţilor din New Orleans” (G, 27.09.05, p. 13).

Prin contrast, utilizarea termenului *odisee* într-un context nepotrivit este susceptibilă de neintenţionate efecte comice: „Ministrul Agriculturii a anunţat că *odiseea* gripei aviare continuă” (ReTV, 2.12.05).

Procedeul invers – transformarea unor **nume comune** în **nume proprii** – este mult mai rar întâlnit, nemaifiind productiv în limba actuală. Avem în vedere *antonomaza particularizantă*, prin care numele comun capătă valoare de individualizare, pierzându-şi caracteristicile morfo-sintactice ale clasei

substantivelor comune. Prin acest tip de antonomază au apărut, în timp, prenume şi nume de persoană *(Floarea, Brânduşa, Lăcrămioara, Crizantema, Crina, Bujor, Creangă, Lupu, Ursu, Pisică, Muscă, Vrabie, Şchiopu, Pădure, Frunză),* precum şi toponime *(Omu, Moldoveanu, Buşteni, Brazi, Cheia, Mamaia).* Statutul ambiguu al unor nume proprii provenite din nume comune devine, în presă, sursa unor jocuri de cuvinte: *„Flutur* şi *muscă* [miniştrii Gh. *Flutur* şi Mona *Muscă*] *dau aripi* soluţiei Stolojan" (ReTV, 23.07.05); „Alianţa D.A. [...] ar dori să ne abată atenţia de la hârşitul *Cinteză* sau de la junele *Piţigoi* [politicieni liberali] ce umblă din creangă-n creangă" (G, 17.05.05, p. 12). Acelaşi gen de antonomază devine o sursă de umor voluntar („doamna doctor *Şpaga*" – A, 15.04.05, p. 1) sau involuntar („Un jandarm de 35 de ani [...] este acuzat că ar fi violat-o pe *Facultatea*, 17 ani, fiica unor romi din clanul Catalanilor" – G, 22.08.05, p. 5).

V. Examinarea antonomazelor generalizante din limba actuală evidenţiază două categorii de procedee productive: **metonimice** şi **metaforice.**

V.1. Mecanisme substitutive de **tip metonimic** (bazate pe o relaţie de contiguitate logică)[7] explică acele conversiuni prin care:

– *numele unor mărci comerciale* ajung să denumească generic toate produsele similare[8]:

• *adidaşi* (de la numele firmei „Adidas") este larg folosit cu sensul „pantofi de sport" (indiferent de marcă): *„adidaşi* Puma" (A, 16.02.99, p. 7); *„adidaşi* Nike" (A, 10.06.96, p. 7); în argoul „Epocii de Aur", termenul era utilizat cu un sens peiorativ („partea de jos a picioarelor de porc vândute în măcelării"), înregistrat în DAEF şi DCR_2, dar şi în

presa postdecembristă („Ici-colo, o ciosvârtă sau *un adidas*, justifică renumele magazinului botezat imediat după inaugurare «Circul Foamei»" – A, 2.11.94, p. 1);

- *xerox* (de la numele companiei „Rank Xerox") desemnează în limba actuală orice copiator, fiind fixat în expresii (a trage la *xerox*): „Cozi interminabile la *xerox-urile* din campusurile studenţeşti [...] *se xeroxează* cursuri"; „N-am prea fost la cursuri iar acum am venit să mi le *trag la xerox*" (A, 13.01.04, p. 10). Prin metonimie a apărut, în limbajul colocvial, sensul de „copie" (*un xerox* după diplomă); un sens figurat, conotat peiorativ, apare în sintagma *tras la xerox* („perfect copiat / imitat"): „seriale *trase* parcă *la xerox*" (A, 2.04.97, p. 4)[9];

- numele propriu *Caritas* (desemnând cel mai cunoscut sistem piramidal din România) a devenit sinonim cu „escrocherie de mari proporţii": „*Caritas-urile* albaneze au înghiţit 1,5 miliarde dolari" (A, 30.01.97, p. 7);

– *numele unui cercetător* desemnează obiectul investigat / inventat: „Amfetaminele, terapie în *Parkinson*?"; „persoanele care suferă de *parkinson*" (G, 6.08.05, p. 7); „o serie de simptome cauzate de *Alzheimer* sau *Parkinson*" (G, 10.09.05, p. 11); „Când cobori dintr-un Logan pe benzină şi te sui într-unul *Diesel* [cu motor *Diesel*], prima senzaţie e de hărmălaie"; „La *diesel*, viteza întâi nu există" (G, 27.09.05, p. 7); „cutremurul a avut magnitudinea 7,6 pe *Richter* [scara Richter]" (N24 – 9.10.05);

– *numele unui premiu* desemnează trofeul respectiv: „*Nobelul* pentru pace din 1990 a fost adjudecat de Mihai Gorbaciov" (ReTV, 7.10.05); „Linus Pauling – singurul om care a primit două *Nobel-uri* nu şi-a luat bacalaureatul" (GE, 17.10.05, p. VIII), „Mariska Hargitay este deja posesoarea *unui Emmy* (echivalentul *Oscarurilor* pentru televiziune)" (Tele G,

12/2005, p. 2); „două producţii cu pretenţii la *Oscaruri*" (ReTV, 28.08.05); „Emma Thompson îşi ţine *Oscarurile* în baie" (G, 18.01.06, p. 9);

– *numele creatorului* desemnează produsul: „*Un Rembrandt* şi *un Rubens*, furate dintr-un muzeu" (G, 10.01.06, p. 9); „De inundaţii, premierul Călin Popescu Tăriceanu şi-a dat jos *armaniurile, gucciurile, lagerfeldurile* şi *gaultierurile* [...]" (AC, 28/2005, p. 19); „ăl de l-a trimis pe Năstase astă toamnă la Cornu să-şi numere ouăle, piticuţii de grădină şi *picasoii* din sufragerie [...]" (A, 5.05.05, p. 5)[10];

– *numele persoanei* reprezentate într-un tablou desemnează obiectul respectiv: „Şefii locali au obligaţia să agaţe noua conducere pe pereţi, alături de *Năstaşii* şi *Ilieştii* din perioadele anterioare" (G, 8.11.05, p. 4);

– *nume proprii geografice* (reprezentând locaţii) desemnează diverse instituţii, conform metonimiei „conţinătorul pentru conţinut"; de regulă, procedeul trimite la instituţii statale şi guvernamentale: „Andrei Pleşu părăseşte, învins, *Cotroceniul* [Preşedinţia]" (G, 5.05.05, p. 5); „*Moscova* îşi proclamă interesul deosebit pentru «vecinătatea apropiată»" (RL, 13.05.05, p. 2); „Clinton ameninţa *Belgradul* cu bombardamentele NATO" (A, 16.03.99, p. 11); „Ministrul britanic al apărării şi *Downing Street* [reşedinţa primului ministru] s-au grăbit să dezmintă aceste afirmaţii" (A, 30.05.03, p. 14); „*Bruxelles-ul* [Comisia Europeană] va prezenta rapoarte de monitorizare în luna noiembrie" (G, 6.07.05, p. 10); „ *Varşovia* şi *Sofia* vor astfel să nu mai fie ţinte ale terorismului şi vor să dea în acelaşi timp satisfacţie *Parisului* şi *Berlinului*" (G, 3.08.05, p. 10); „trupele *Washingtonului*" [alternează în acelaşi articol cu „trupele *SUA*"] (G, 6.08.05, p. 9); „cercurile conservatoare din apropierea *Casei Albe* [administraţia SUA]" (A, 14.04.03, p. 13).

Mai rar, nume geografice s-au identificat cu alte tipuri de referenți: „*Hollywoodul* [cinematografia americană] virează brusc pe linia corectitudinii politice” (AW, 27/2002, p. 15); „Irakul nu mai exportă [petrol]. *Golful* [țările din Golful Piersic] profită la maximum” (G, 12.09.05, p. 16); „*Vasluiul* [echipa FC Vaslui] se agață de divizia A” (Ant 1, 27.08.05);

– numele unui *referent colectiv* (formație muzicală, publicație) desemnează – printr-un proces de fracționare – pe membrii săi: „*Divertișii* [membrii formației Divertis] nu-ți saltă adrenalina” (A, 8.03.05, p. 4); „*cațavencul* [membru al redacției „Academia Cațavencu”] Liviu Mihaiu” (C, 19.05.05, p. 24); „Pentru trei ani, *cațavencii* vor vinde publicitatea televiziunii publice” (G, 1.11.05, p. 16); „Ce au făcut «*Irișii*» [membrii formației Iris] la ultimul lor concert a fost ca în visele cele mai frumoase ale românilor” (G, 13.12.05, p. 13)[11].

În limbajul familiar, *prenume străine*, considerate tipice pentru un anumit popor pot deveni – în timp – nume comune (etnonime): *un friț* („neamț”); *un ivan* („rus”) (cf. DAEF).

V.2. Un alt tip de *antonomază generalizantă*, realizează trecerea de la propriu la comun prin mecanisme de identificare de **tip metaforic**. Acestea presupun transferul unor trăsături definitorii de la *referentul inițial* (considerat ca reprezentant prototipic sau simbolic al unei categorii) la *referentul discursiv*, în virtutea unor analogii stabilite de locutor și dependente de context (atât de cel pragmatic – situațional, cât și de cel lingvistic[12]).

Nu vom insista aici asupra unor nume proprii metaforice lexicalizate (din categoria catacrezelor cu circulație internațională), prezente și în MDN: *adonis* „bărbat tânăr foarte frumos”; *mecena* „protector al literaturii, artelor și științelor”; *mesalină* „femeie desfrânată”; *harpagon* „om foarte zgârcit,

avar"; *robinson* „om care duce o viață izolată, în condiții depărtate de civilizație"; *don juan* „bărbat ahtiat după aventuri amoroase, om seducător, crai".

Procedeul este atestat şi în argou, unde a dat naştere unor formaţiuni lexicale cu marcată coloratură expresivă:

– „fraţii *Petreuş*" cu sensul „pui de găină congelați, foarte mici, vânduţi câte doi în aceeaşi pungă (în anii '80)" (DAEF: 113), apare în presa actuală cu o precizare menită să faciliteze decodarea: „Nu sunt câtuşi de puţin genul de om predispus să lăcrimeze la vederea *fraţilor Petreuş* (*ăi de Gostat*)" (G, 17.05.05, p. 12);

– „*Gică* Contra" (ironic) – „epitet atribuit unei persoane care adoptă întotdeauna puncte de vedere diferite de cele ale majorității" (DAEF: 120);

– „*Gigi* Muşchea" – „bărbat solid, care face paradă de forța sa fizică" (DAEF: 120);

– *julietă, juliete* – „iubită, amantă" (DAEF: 146);

– „Lady *Mary*" (eufemism) – „prostituată" (DAEF: 148).

„Comunizarea" numelor proprii prin metaforizare este un procedeu extrem de productiv în presa postdecembristă deoarece satisface principalele cerinţe ale discursului jurnalistic: *brevilocvenţa* (concizia) şi *expresivitatea* (situată, în cvasitotalitatea cazurilor, în registrul ironic, peiorativ)[13].

Originalitatea figurii este relativ redusă, deoarece se bazează pe o schemă previzibilă şi are caracteristici formale proprii: articularea (de regulă, cu articol nehotărât), folosirea pluralului marcat prin desinenţe specifice, preferinţa pentru iniţiala minusculă a numelui.

Sub aspect pragmasemantic, *notorietatea referentului iniţial*[14] reprezintă condiţia primordială pentru ca mecanismul de interpretare a numelui propriu metaforic să funcţioneze, iar

relaţia de identificare a acestuia cu referentul discursiv să fie corect stabilită.

Este interesant de remarcat că acelaşi referent iniţial poate figura în diverse contexte, în funcţie de caracteristicile selectate ca definitorii în situaţia respectivă. De exemplu, toponimul *Siberia* îşi actualizează semnificaţia de „pol al frigului" („Gerul transformă România într-o mică *Siberie*" – ReTV, 24.01.06) sau pe cea de „loc de exil sau penitenţă" („Basarabia era atunci un fel de *Siberie* românească" – ReTV, 6.08.05).

„*Transparenţa*" construcţiilor în care identificarea dintre referentul iniţial (numele propriu metaforic) şi cel discursiv poate crea dificultăţi receptorului este asigurată de prezenţa în context a ambelor componente ale metaforei explicite (chiar dacă dispunerea lor se realizează sub formă necanonică): „Mi s-a spus că sunt *o casandră*, că prezic sfârşitul lumii" (C.T. Popescu – ReTV, 22.11.05); „Medicul de ţară e *bradpitt-ul* sistemului sanitar. În caz că o doctoriţă se încumetă să apostoleze prin comunele patriei, o putem considera *J. Lo* [Jennifer Lopez], fără să exagerăm prea mult. Nu există reprezentaţie la Ministerul Sănătăţii sau la Casa de Asigurări fără aceste *vedete, cap de afiş*" (A, 26.02.05, p. 5).

V.2.1. Prima categorie de nume proprii metaforice include **toponime** cu „rezonanţă" simbolică, istorică sau politică:

- *Waterloo* („înfrângere zdrobitoare"): „*Un Waterloo* politic pentru Opoziţie [cu referire la respingerea în Parlament a unei moţiuni de cenzură]" (A, 9.07.94, p. 1);
- *Nürenberg* („proces de mare avengură"): „*Nürenbergul* comunismului" (RL, 21.11.90, p. 1);
- *Ialta* („împărţirea lumii în zone de influenţă"): „Nouă *Ialtă* în «vecinătatea» apropiată?" (RL, 13.05.05, p. 2);

„România, Georgia şi Ucraina pregătesc o «*Ialta*» regională” (G, 11.05.05, p. 10);

• *Siberia* („loc de surghiun şi izolare”): „O bună, dacă nu covârşitoare, parte a lor [a cărţilor poeţilor optzecişti] e nutrită de gustul sălciu al vieţii între ziduri, în «exilul intern», resimţit ca un teribil surghiun într-o *Siberie* autohtonă” (G, 24.08.05, p. 7);

• *Srebrenica* („masacru interetnic”) „Avem datoria de a ne reaminti pentru a nu mai avea alte *Srebrenica*” (ReTV, 11.07.05);

• *Kosovo* („zonă de război interetnic”): „Preşedintele României vrea un al doilea *Kosovo*” [comunicat al UCM] (G, 28.11.05, p. 8);

• *Pearl Harbour* („înfrângere de mare răsunet a SUA”): „Scandalul acesta a devenit pentru administraţia Bush un veritabil «*Pearl Harbour* diplomatic», având repercusiuni asupra iniţiativelor americane din întreaga lume” (A, 11.05.04, p. 13);

• *Watergate* („scandal politic instrumentat în scop de şantaj”): „Scandalul stenogramelor PSD este *un* nou *Watergate*” (telespectator, la OTV, 18.08.05); „Casa Albă, pusă în faţa *unui* nou *Watergate*” (G, 31.10.05, p. 9);

• *Argentina* („refugiu al criminalilor nazişti”): „Spitalul Ministerului Justiţiei mai are şi alte îndeletniciri, în afară de aceea de a fi *o Argentină* a securiştilor” (AC, 32/2005, p. 15);

• *Belarus* („stat cu regim nedemocratic”): „Retragerea PSD din Parlament ar transforma România într-*un Belarus*” (politician la B1TV, 21.08.05);

• *Sicilia* (locul de origine al Mafiei): „Mircea Geoană: «Faimoasa cârciumă Golden Blitz a devenit *Sicilia* politicii româneşti»” (ReTV, 9.09.05);

- *Guantanamo* („centru american de detenție și tortură pentru teroriști"): „Scandalul anului: *Un Guantanamo* în inima Europei" (ReTV, 4.12.05); „«*Guantanamo-ul* european» s-ar fi putut afla într-o bază NATO din Kosovo, crede un comisar al Consiliului Europei" (G, 28.11.05, p. 9);
- *El Dorado* („tărâm al îmbogățirii rapide") „România a fost prezentată englezilor, într-o emisiune televizată, ca un adevărat *El Dorado* imobiliar" (C, 9.01.06, p. 12);
- *China* („țară cu ritm rapid de dezvoltare"): „La Viena, România și Bulgaria sunt numite cele două *Chine* de la ușă, datorită posibilităților nelimitate de dezvoltare" (ReTV, 28.12.05);
- *Posada* („luptă bazată pe strategii – capcană"): „Lupta cu alde Năstase și Geoană s-a purtat pe felii ministeriale, în «*posadele*» provocate îndeosebi de liberali" (JN, 16.12.05, p. 4);
- *Vietnam* („război pierdut de SUA"): „Puterea republicanilor din Congres, slăbită de «noul *Vietnam* irakian»" (G, 21.11.05, p. 10).

Referentul inițial poate fi și un toponim cu „rezonanță" religioasă („Putna este *Mecca* ortodoxiei" ReTV, 15.08.05) sau culturală: „Olanda: *Woodstock-ul* [sărbătoare, festival de mare amploare] hackerilor" (N24 – 30.07.05); vezi și formule-clișeu ca: „Iași – *Florența* României" (G, 21.01.06, p. 7); „București – micul *Paris*" (G, 10.12.05, p. 3); „Blaj – mica *Romă*" (G, 8.12.05, p. 3).

Mai rar, numele propriu metaforic aparține unui monument religios, cultural etc.: „Tot în Rășinari se găsește și Biserica Sfânta Paraschiva, cea mai veche biserică ortodoxă, supranumită «*Voronețul*» Ardealului" (G, 29.07.05, p. 7); „Considerată «*Voronețul* Munteniei», biserica [din Filipeștii de

Pădure] a fost construită la sfârşitul secolului XVII" (G, 4.01.06, p. 7); „Veneratul frate Roger Schutz [...] a înfiinţat pe colinele Burgundiei, la Taizé – Franţa, un al doilea *Vatican* al lumii" (G, 19.08.05, p. 1).

În funcţie de context, referentul iniţial îşi actualizează conotaţii apreciative sau, din contră, depreciative: – „Ratând şansa de a se transforma într-*o Elveţie* a Estului, România a devenit o ţintă militară din ambâţul politicienilor noştri" (G, 23.01.06, p . 12); „Bucureştiul – *o Veneţie* a mizeriei şi neputinţei" (G, 3.10.05, p. 1); „acuzaţii inepte la adresa României, care ar fi *un* «*Congo* al Europei», guvernat de legea junglei" (G, 13.08.05); „*o niagară* de Paciuli [abundenţă]" (G, 11.08.05, p. 12);

V.2.2. A doua categorie de nume proprii metaforice – mult mai bogată şi diversificată decât prima – apare pe baza unor referenţi iniţiali reprezentaţi prin **nume de persoane** (reale sau fictive).

Deoarece acestea satisfac în grade diferite criteriul notorietăţii, se poate vorbi de (V.2.2.1.) valori semantice prototipice cu *caracter instituţionalizat* (consacrate ca atare şi recunoscute de vorbitori) vs. (V.2.2.2.) valori semantice *dependente de contextul lingvistic* şi *de cel pragmatic*.

V.2.2.1. Referenţii iniţiali cu *semnificaţii fixate* atât în plan denotativ, cât şi conotativ provin din:

– sfera religiei:

- *Crist(os)* („simbolul sacrificiului"): „Domnul nostru Don Quijote de la Mancha, *Cristul* spaniol" [citat din Miguel de Unamuno]; „Eminescu al nostru [...] *un Crist* răstignit pe crucea «ocultei liberale»" (G, 25.07.05, p. 7);

- *Iuda* („prototipul trădătorului”): „«Acest *Iuda* al politicii româneşti, nu are voie să demoleze România» a declanşat atacul Dan Voiculescu” (A, 11.10.04, p. 1);
- *Satana* („spirit al răului”): „Dacă nu ne lepădăm de *Satana*, pentru că avem o groază de *Satane* în PSD, pierim” [declarație a lui Mircea Geoană] (G, 6.07.05, p. 1); „*Satane* autohtone” (G, 5.07.05, p. 4);
- *Lazăr* („cel tămăduit miraculos”): „Până şi *taica Lazăr* [Ion Iliescu] proaspăt ridicat din mormântul pesedist, a abuzat de priveliște [...]” (G, 14.07.05, p. 16);
- *Moş Crăciun* („simbolul dărniciei, aducătorul de daruri”): „În ajunul Sărbătorilor, Guvernul a fost un soi de *Moş Crăciun*. A mărit indemnizațiile şi ajutoarele sociale pentru tot poporul” (G, 28.12.05, p. 1);

– domeniul politic:

- *Ilici* („simbolul comunismului”): „Sunt mulți alegători cu convingeri de stânga, care îl socotesc pe Iliescu *un Ilici*” (G, 13.07.05, p. 4);
- *Hitler* („dictatorul nazist”): „Până la recrearea [prin clonare], în zilele noastre ori în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat *a unui Hitler* ori chiar *a mai multor Hitleri* e cale lungă” (A, 8.01.03, p. 10);
- *Stalin* („tiranul sângeros”): „Sadam este considerat *un Stalin* arab” (ReTV, 19.10.05).
- *Ceauşescu* („dictatorul comunist”): „Copiind la indigo modelul pecerist al secretarului de județeană, *un Ceauşescu* în miniatură, PDSR / PSD a dus sistemul pe cele mai înalte culmi ale abjecției politice, concretizată în acele personaje groteşti botezate baroni locali” (G, 23.08.05, p. 4); „Ceauşescu a murit pentru ca toți micuții *Ceauşeşti* (securişti, activişti...) să iasă la iveală” (talk-show, ProTV – 8.01.06);

• *Kennedy* („preşedintele ucis la datorie"): „*Un Kennedy* al Columbiei" [despre preşedintele Gaviria, ameninţat cu moartea de cartelul traficanţilor de droguri] (L, 6.09.90, p. 2);

• *Jirinovski* („politicianul extremist"): „*Un Jirinovski* belarus" (*ibidem*);

• [*Jean Marie*] *Le Pen* („politicianul naţionalist"): „Le Monde: Vadim – «*Le Pen* din Carpaţi» îşi face bagajele" (A, 17.03.05, p . 3);

• [*Vaclav*] *Havel* („disidentul devenit preşedinte"): „Negăsind *un Havel* român, Voiculescu îl aruncă pe Codruţ Sereş în lupta pentru Cotroceni" (A, 5.07.04, p. 10);

– istorie:

• *Corneliu Coposu* („lider politic al opoziţiei postdecembriste"): „[Emil] Constantinescu se vede un fel de *Corneliu Coposu* [...]" (G, 30.11.05, p. 4);

• *Ecaterina Teodoroiu; Passionaria* („femeia-erou"): „Pozând într-un soi de *Ecaterina Teodoroiu* a liberalismului românesc, Mona Muscă a căzut de pe catafalcul culturii într-un post călduţ [...]" (G, 29.07.05, p. 16); „Iulia Timoşenko-*Passionaria* revoluţiei portocalii din Ucraina" (N24 – 9.10.05);

• *Napoleon* („simbolul absolutismului"): „[Ariel] Sharon era *un Napoleon* israelian, aflat pe drumul puterii absolute" (ReTV – 6.01.06);

• *Apolodor din Damasc* („constructor de poduri"). „Prezenţi la Mărăcineni, Traian [Băsescu] şi Tăriceanu sunt *apolodorii* celui mai scurt şi firav pod spre anticipate din istoria României" (AC, 29/2005, p. 1);

• *Mata Hari* (celebră spioană din timpul primului război mondial): „O agentă a serviciilor secrete de la Bucureşti

a fost expulzată din Ungaria. Există câteva indicii în legătură cu noua *Mata Hari*" (ReTV, 23. 08.05);

• *Casanova* (tipul aventurierului galant): „În următorul său film [...], legendarul *casanova* şi agent secret [James Bond] va conduce un automobil mai puţin costisitor decât predecesoarele sale" (G, 16.08.05, p. 8); „Potrivit studiului, dintre cei 1000 de bărbaţi chestionaţi, jumătate se văd precum *nişte Casanova* într-ale artei culinare" (G, 15.09.05, p. 11 – ştire sub titlul „Bărbaţii devin maeştri în arta culinară pentru a seduce femeile"); „Cât ai zice peşte, blândul şi teribil de timidul savant se transformă într-un adevărat *casanova*" (Tele G, 30/2005, p. 11);

– domeniul financiar:

• *Rockefeller* („mare bogătaş"): „Nu suntem nici noi [conducătorii clubului Dinamo] *Rockefellerii* României" (G, 5.07.05, p. 3);

– domeniul artei:

• *Mozart* („copilul-minune" în domeniul muzical): „Nu ştiu dacă joi [la Concursul Eurovision Young Musicians] vom descoperi *un Mozart*" (G, 18.01.06, p. 4);

– domeniul personajelor de teatru, film şi opere literare:

• *Miţa Baston* (ipostaza comică a femeii cu aspiraţii politice): „Invazie de *Miţe Baston* liberale sau pediste, în budoarul funcţiilor babane [...]" (G, 12.05.05, p. 16);

• *Caţavencu* (prototipul politicianului demagog): „Noul *Caţavencu*, alias Emil Boc" (discurs politic, OTV 17.09.05);

• *Domnişoara Cucu* (tipul comic al profesoarei / dirigintei severe): „Sigur că una era să te caute la unghii tătucul

Stalin de la Moscova şi alta să te caute la unghii *domnişoara Cucu* de la Bruxelles [Uniunea Europeană]" (G, 8.08.05, p.12);

- *Sherlock Holmes* (prototipul detectivului): „Dacă până acum detectivii români operau practic în clandestinitate [...], de acum încolo *Sherlock Holmeşii* noştri îşi pot trece pe cartea de vizită îndeletnicirea" (G, 12.09.05, p. 1);
- *Robin Hood* (prototipul rebelului justiţiar): „La începutul lui '99, Miron Cozma era perceput în Vale ca un fel de *Robin Hood* sindical" (G, 30.09.05, p. 2); „Personajul respectiv [E. J. Hoover – fost şef al FBI] întruchipa dorinţa poporului american de a-şi făuri un mit şi de a crede, în vremuri nesigure, într-un erou al său, un fel de *Robin Hood* trecut din haiducie în politica de stat" (G, 15.12.05, p. 13);
- *Cenuşăreasa* (simbolul sărăciei şi al persecuţiei): „Cât timp vor rămâne cultura, învăţământul şi sănătatea *cenuşăresele* României?" (OTV, 13.09.05); „*Cenuşăreasa* competiţiei [Liga Campionilor] este de departe, Artmedia Bratislava" (C, 13.09.05, p. 21); „Prin această nouă porcărie, Onişoru a făcut din noi [CNSAS] *o Cenuşăreasă* în faţa SRI" (G, 8.10.05, p. 4);
- *J. R.* şi familia *Ewing* (personaje din serialul american „Dallas", reprezentative pentru lumea afaceriştilor veroşi, îmbogăţiţi de pe urma petrolului): „*J. R.-ul* de Slobozia încearcă să se deblocheze financiar"; „*Ewingii* de Ploieşti scot zilnic din gropi sute de tone de petrol" (A, 11.08.95, p. 1);
- *James Bond* (prototipul agentului): „Un fel de *James Bond* în variantă feminină (dar nu cu fustă) se face că îndreaptă un fel de pistol către nu se ştie cine [...]" (A, 8.05.04, p. 4); „*Jamesbonzii* noştri [angajaţii serviciilor secrete] bugetofagi cheltuiesc miliarde şi miliarde de lei ascultând telefoane" (A, 27.01.05, p. 1);

- *Dinu Păturică* (tipul arivistului): „Cozmin Guşă este *un Dinu Păturică* al timpurilor noastre" (telespectator, la OTV, 18.08.05);
- *Parpanghel* (erou din epopeea „Ţiganiada"; aici, „ţigan" / „rrom"): „ghemul înveninat ce se rostogoleşte încă între comunitatea rromă şi nepoţii lui Traian, înfrăţiţi de astă dată cu urmaşii lui Attila contra *parpangheilor* aflaţi în şomaj tehnic de pe vremea lui Bolliac" (G, 16.08.05, p. 12);
- *Ostap Bender* (tipul combinatorului, creat de Ilf şi Petrov): „Un brănduitor avant la lettre a fost şi *ostaptbenderul* Viorel Hrebenciuc, pe vremea când dădea pe sub mână [albumul] «Eterna şi fascinanta Românie»" (G, 19.08.05, p. 1);
- *Jean Valjean* (victima justiţiei): „Numai că nu-i vorba de *un Jean Valjean* român care a şterpelit o pâine pentru că-i era foame, ci de bande organizate" (G, 21.12.05, p. 3);

– lumea vedetelor (îndeosebi din sport şi cinematografie): „Avem şi noi cum s-ar spune, «*Schwarzennegerii*» [culturiştii] noştri" (A, 1.02.95, p. 4); „Antrenorul [Octavian Belu] clona noi *Nadii* pentru România" (A, 1.02.05); „*Popeye marinarul* [Traian Băsescu] mi-a răspuns senin că răcit fiind a fiert chardonnayul ca pe spanac şi l-a beut ca pe poşircă să-i treacă guturaiul" (G, 5.05.05, p. 5); „Impenetrabila şi intangibila *Marilyn Monroe* [consiliera Elena Udrea] a Cancelariei prezidenţiale s-a uitat vreme de-o oră ca-n tăiţei înspre politicienii convocaţi la vorbitor" (G, 14.07.05, p. 16); „*O Joan Baez* a românilor" [folkista Maria Gheorghiu] (JN, 27.08.05, p. 12); „Dumitru Timofte, zis badea Mechea, e un fel de *John Wayne* al locului" (G, 13.09.05, p. 2); „Un tabloid finlandez a publicat un articol de două pagini cu titlul «Mutu, *Nykanen* din Carpaţi», Nykanen fiind schiorul finlandez care a dominat anii

'80 [...]. Viața lui, însă, a fost un dezastru, de unde și comparația cu Adrian Mutu" (G, 8.10.05, p. 8);

– argou: „Știți care este diferența între un om politic și *un gică-contra* politic? (G, 23.06.05, p. 4); „Nu vreau să fiu un fel de *Gică Contra* în interiorul partidului" [declarație a lui Ion Iliescu] (ReTV, 6.06.05); „Parlamentul se vede la televizor ca o adunătură gălăgioasă de mici *Gâgă*" (G, 19.09.05, p. 4).

V.2.2.2. În presa actuală este frecvent întâlnită **metaforizarea unor nume proprii de persoane** din realitatea românească imediată. În absența unor convenții instituționalizate, procesul de antonomază este dependent de contextul circumstanțial (factual) și de contextul presupozițional (fondul de cunoștințe al receptorului). Deloc întâmplător, numele proprii din această categorie aparțin, în majoritate, lumii politice, celei interlope și mass-media, fiind asociate – în opinia publică – cu o serie de conotații negative sau peiorative, care tind să le transforme – cel puțin temporar, în funcție de „celebritatea" referentului – în catacreze.

Dinamica procesului este evidențiată de cazurile în care coexistă, în același articol, numele propriu (scris cu majusculă) și cel metaforizat (scris cu minusculă): „Tăriceanu a scăpat de *Seculici* [Gh. Seculici, vicepremier], care are ghinionul că este dotat cu bun-simț. Ceilalți *seculici* din Guvern [politicieni ai PD, fără scrupule și obedienți față de președintele Băsescu] sunt însă un pericol" (G, 5.08.05, p. 4). Într-o manieră similară, un editorial intitulat „Cine n-are *cozmâncă*, să-și cumpere" (G, 29.07.05, p. 4), asociază antonomaza cu numele propriu al „personajului politic" real: „Liberalii nu-l au pe *Cozmâncă*. Dacă-l aveau, ar fi pus osul la treabă" (*ibidem*).

Într-un număr redus de cazuri, contextul lingvistic nu oferă repere suplimentare de interpretare, în afara mărcilor morfologice (flexionare) şi grafice (scrierea cu minusculă), definitorii pentru conversiune. (vezi, de exemplu, următoarele contexte dintr-o cronică referitoare la emisiunea TV „Don Juan de România": „inflaţie de *donjuani*"; „fabrică de *donjuani*", „*donjuani* de Congo sau de Australia", G, 20.08.05, p. 7).

Se observă cu uşurinţă – din citatele următoare – că predominarea formei de plural (neobişnuită pentru numele proprii de persoană) se justifică prin capacitatea sa generalizantă şi prin implicaţiile depreciative, minimalizatoare[16]: „«Umbrela de securitate» [a NATO] – vorba *meleşcanilor* şi *ungurenilor* [miniştrilor de externe] – nu e destul de largă încât să ne acopere şi pe noi" (G, 1.06.05, p. 4); „La secetă, te mai rezolvi cumva cu paparudele, la inundaţii te înspăimântă aiurea crainicele şi *tatulicii* [moderatorii TV]" (AC, 28/2005, p 8); „Rezistenţa *gherguţilor* [judecători din „vechea gardă", refractari la schimbări]" (titlu de editorial, G, 8.07.05, p. 4); „afacerile arabo-penale ale *hayssamilor* şi *hrebenciucilor* [afacerişti din PSD]" (G, 8.07.05, p. 1); „Cheia succesului stă în organizare. Cu toate bubele lor, *cozmâncii, hrebenciucii* şi *năstaşii* se dovedesc buni la casa omului" (G, 29.07.05, p. 4); „În această poveste cu *seculici*, cei cu bun simţ vor rămâne nişte anonimi neiculici" (G, 5.08.05, p. 4); „Boiernaşii de ţară portocalii care au scăpat acum nemaziliţi nu diferă ca structură umană de *mischii* şi de *oprişeni*" (G, 23.08.05, p. 4); „Activism ecologic, nu, educaţie ecologică, nu, doar *hrebenciuci* şi *verestoi*, aruncaţi de partidul – stat ca arme de distrugere în masă" (G, 5.10.05, p. 4); „Vom numi un alt colegiu [CNSAS] fără *onişori*" (G, 8.12.05, p. 4).

În cazul **metaforelor implicite (in absentia)**, stabilirea relaţiei dintre referentul discursiv şi cel iniţial necesită un

context presupozițional menit să actualizeze cunoștințe bine fixate în mentalul colectiv. Acestea pot aparține paremiologiei populare: „Cine n-are *cozmâncă*, să-și cumpere [cf. „Cine n-are bătrâni, să-și cumpere"] (G, 29.07.05, p. 4). Contextul biblic se asociază celui politic pentru a elucida mecanismul metaforic de identificare: „Până când *sfântul Gheorghe al Cotrocenilor* va trage *balaurul corupției* în țeapă, bine ar fi să pună în folosință măcar niște scobitori [...]" (G, 3.08.05, p. 12). În alte situații, se apelează la contextul istoric („*Țepeșul* nostru de apă sărată [președintele Traian Băsescu]" – G, 8.09.05, p. 12) sau la referințe livrești. Cele din urmă pot avea conotații apreciative („Cu aerul lui de *Sherlock Holmes* literar, Eugen Negrici ar putea face o emisiune de mare audiență, dacă ar avea un producător priceput să exploateze dezvăluirile din și despre lumea literară pe care le fac invitații lui Negrici" – C, 9.01.06, p. 22) sau dimpotrivă, conotații satirice („Parlamentul a fost populat, în acești ani, de personaje sinistre sau ridicole, de afaceriști în căutare de colegi sau de *Moși Teacă* în căutare de o sinecură la bătrânețe" – G, 19.09.05, p. 4; [liderii politici se comportă neserios] „ca niște adolescenți, niște puștani, niște *Gavroși*" – talk-show la TVR1, 9.10.05).

Mai rar, pot apărea în context și determinanți adjectivali meniți să actualizeze *anumite* trăsături ale referentului inițial. De exemplu, într-un titlu ca „PSD, între *andronicii* **dâmbovițeni** și specialiștii de peste Ocean" (A, 20.08.04, p. 2), numele propriu metaforizat (care desemnează firma autohtonă de consultanță electorală a lui Dan Andronic) este însoțit de un adjectiv cu conotații peiorative consacrate în discursul social-politic.

În mod similar, numele personajului orwellian Big Brother apare folosit metaforic – cu determinări specifice noului sens – într-un titlu de știre – referitoare la radare și

camere de supraveghere a circulaţiei instalate pe DN_1: „*Big Brother* **de 3 milioane euro**” (JN, 7.12.05, p. 1).

În alte cazuri, determinările însoţesc referentul discursiv, pentru a-l particulariza în raport cu referentul iniţial: „Reforma Macovei va promova în viitorul Birou Electoral **ghergutul de tip nou, cu roba asortată la portocaliul din suflet**” (G, 18.08.05, p. 16); „Fireşte, nu mă deranjează cu nimic faptul că cei doi [„un bogătaş în vârstă frustrat” şi „o pipiţă de liceu”] încearcă să joace la televizor rolurile *unui Romeo* **scăpătat, plin de bani**, şi al *unei Juliete* **provinciale** [...]” (C, 9.01.06, p. 8).

În contexte cu coloratură ironică sau peiorativă, referentul iniţial este frecvent precedat de adjectivul *mic*, cu semnificaţie minimalizatoare: „detectarea **micilor** Hitleri [politicieni antisemiţi] care se învârtesc printre noi” (G, 1.09.05, p. 12); „modelul declarat al «**micului** Titulescu» [şeful TSD, Victor Ponta]” (G, 2.09.05, p. 1); „Viaţa a dovedit că fiecare plutonier de la Securitate devine **un mic** Ceauşescu sau, în cazul de faţă, **un mic** Băsescu” (G, 16.02.06, p. 1). Un efect similar se obţine prin (supra)diminutivarea unor hipocoristice de la prenume de patroni din domeniul fotbalului: „De ani de zile, în fotbalul românesc nu se aplică decât legile lui *Gigel, Romel, Fănel* şi *Jenel*, cum e denumită generic «cooperativa» din sportul rege” (A, 9.03.05, p. 1).

Procedeul determinării prin articolul hotărât se întâlneşte şi în cazul numelor proprii de obiecte [-Animat], utilizate cu semnificaţie generică: „O româncă la un pas de *Oscarul* porno [explicitat în text prin „laurii pentru filme porno” şi prin precizarea „premiile Adult Video News”]” (G, 25.08.05, p. 15); „Acest tip de aeronave, numite popular «*Boiengul* săracului» [avioanele Iliuşin], au avut în ultimul timp o serie de probleme la sistemul de frânare” (G, 25.08.05, p. 11); „Ar fi

fost suficient ca un singur «organ» mai luminat să acţioneze ca să «îngheţe» mineriada. *James Bondul* mioritic nu trebuia să pună zahăr în rezervor, nu trebuia să tragă cu luneta în cauciucuri" (G, 30.09.05, p. 2).

Un mod şi mai evident de orientare a interpretării prin indici contextuali apare într-un text referitor la afaceristul arab Omar Hayssam: „În **partidul putred**, plin de *hrebenciuci, oprişeni, iacubovi,* găsea înțelegere ca-n familie" (G, 11.06.05, p. 4). Explicitarea contextuală precedă antonomaza într-un discurs parlamentar polemic: „Călin Popescu Tăriceanu către Mircea Geoană: «Aţi făcut recomandări, ameninţări şi profeții ceea ce vă face să semănaţi cu o nouă *Mama Omida* a politicii româneşti»" (G, 23.12.05, p. 5).

Când referentul iniţial este o antonomază consacrată în uz cu un sens generic, contextul poate evidenţia o anumită latură a semnificaţiei: „În timp, «clujenii» lui Rus au nădușit să-şi creeze imaginea că sunt mai morali decât «băcăuanii» lui Hrebenciuc şi mai serioşi decât «*miticii*» lui Dan Ioan Popescu" (G, 19.08.05, p. 4) (contextul – referitor la grupările concurente din PSD – actualizează trăsăturile „muntean" şi neserios", definitorii pentru personajul lui Caragiale).

Metaforele explicite (in praesentia) sunt mai rar atestate în presă. De regulă, referentul iniţial, este precedat de articolul nehotărât, care funcţionează ca operator tipic de instanţiere[17] sau de anumiţi modificatori: „Preşedintele este capul tuturor răutăţilor, «*un Carol al II-lea*» [declaraţie citată a PSD]" (G, 29.06.05, p. 4); „El [Iordan Chimet] este *un Prospero* specializat în proiectarea unor «insule» menite să dilate, să lărgească necontenit aria spirituală a libertăţii" (G, 6.08.05, p. 7); „Palatul Cotroceni este **un fel de** *Maglavit*, iar Băsescu a devenit **un fel de** *Petrache Lupu*, căci are intervenţii malefice"

(AC, 30/2005, p. 2); „[...] Coposu, perceput într-adevăr, spre sfârşitul vieţii, ca **un** adevărat *Sfânt Gheorghe*" (G, 22.08.05, p.12), „Tăriceanu – **un** *Brătianu* al găinilor moarte" (JN, 19.11.05, *apud* OTV). Acelaşi „tipar" constructiv se recunoaşte în enunţul „ziarul «Cotidianul» **e un fel de** «Arici Pogonici» al presei cotidiene" (B1TV – 8.09.05).

Un mecanism de identificare foarte simplu – similar celui care generează metafora explicită – permite apariţia unor construcţii ad-hoc (specifice registrului colocvial), care asociază un nume real cu un (pre)nume metaforic: „*Gâgă Nicolăescu* [cf. Eugen Nicolăescu, purtătorul de cuvânt al PNL] a mai scos o perlă" (OTV, 6.08.05); După un arbitraj dezastruos în meciul Farul – CFRCluj, Tudor «*Brad Pitt*», acuzat că a scufundat flota constănţeană" (G, 5.12.05, p. 9).

Utilizarea ludică a numelui propriu metaforic presupune o interpretare literală restrictivă, realizată prin plasarea într-un context lingvistic relevant: „Dumitru Sechelariu [fost primar al Bacăului], *un Ştefan cel mare* **la burtă şi fălci**" (AC, 26/2005, p. 16); „*Un boc* [Emil Boc] – unitatea de măsură a «puterii definitive»" (G, 17.06.05, p. 1); „Scandalurile în cascadă [...] au zgâriat reputaţia partidului şi l-au transformat pe premier în *Călin Pinocchio Tăriceanu*" (G, 5.11.05, p. 1).

În absenţa determinărilor contextuale, ironia poate fi marcată prin prezenţa ghilimelelor: „*«Maladia Puwak»* [deturnări de fonduri europene] a atins şi un important membru al guvernului Tăriceanu" (G, 5.09.05, p. 1).

Efectul expresiv poate creşte prin asocierea antonomazei cu alte procedee stilistice, cum sunt sufixele diminutivale conotate peiorativ: „Hiturile moldovenilor au zguduit lumea, în timp ce *Marcelicii Pavelicii* noştri nu se mai ascultă decât prin

Berceni" (AC, 33/2005, p. 16); „Liberalii şi-au *orbanizat* [< Ludovic Orban] în aşa hal discursul, încât electoratul i-a scos de la inimă" (JN, 16.12.05, p. 4).

Efecte satirice se pot realiza şi prin jocuri de cuvinte care asociază antonomaza cu ambiguitatea indusă de omonimie: „În timp ce pediştii cresc în sondaje, dublându-şi zestrea de simpatie, *bourenii* [tinerii liberali – cf. numele Cristian Boureanu] Tăriceanului se prăbuşesc zgomotos" (JN, 16.12.05, p. 4).

VI. Fără a încerca generalizări valabile pentru limba actuală în ansamblul său, putem afirma că **antonomaza** reprezintă, în prezent, **un procedeu viu şi complex** de îmbogăţire a lexicului prin asocierea mijloacelor semantice, morfosintactice şi stilistice.

Dincolo de raţiuni practice, ţinând de concizia exprimării (evidente mai ales în limbajul standard şi în registrul oral), productivitatea crescândă a procedeului se explică şi prin caracterul său formalizat, ca şi prin capacitatea de a antrena receptorul în rezolvarea unor jocuri *implicit / explicit* (specifice discursului publicistic), care presupun informaţii cvasienciclopedice (culturale, istorice, religioase, politice, ideologice etc.).

NOTE

1. DSL: 61; pentru abordarea antonomazei ca procedeu al neologiei stilistice, vezi Stoichiţoiu Ichim (2001: 75-76).

2. Un asemenea tip de analiză complexă, cu accent pe corelarea aspectelor pragmasemantice cu cele sintactice, se găseşte la Miron-Fulea (2002a) şi (2002b); perspectiva retorică este prezentă la Zafiu (2001: 59-

61), care constată că „stilul publicistic actual uzează şi abuzează de antonomază”.

3. Coteanu; Forăscu; Bidu-Vrănceanu (1985: 47-48; 51).

4. Cu excepţia termenilor scrişi cu aldine, toţi ceilalţi sunt înregistraţi în PR, ceea ce le conferă statutul de împrumuturi cu caracter internaţional.

5. *Apud* Gaudin;Guespin (2000: 315-316).

6. „Le passage des noms propres dans le langage usuel est un phénomène très fréquent” (Gaudin; Guespin 2000: 315); vezi, în acelaşi sens, Goose (1975: 61-62) şi Guilbert (1975: 84).

7. *Metonimia* este definită drept „figură semantică (trop) şi fenomen lingvistic prin care un nume de obiect este înlocuit cu altul, pe baza unei relaţii de contiguitate logică existentă între acestea (spaţială, temporală sau cauzală)” (DSL: 313). Statutul lingvistic şi structurile în care sunt implicate numele proprii de persoană metonimice sunt analizate în detaliu de Miron-Fulea (2002b).

8. „Les noms de marques qui deviennent des noms communs acquièrent fréquemment une valeur générique, c'est à dire qu'ils servent pour désigner tout produit comparable” *(ibidem)*; vezi şi Stoichiţoiu Ichim (2001: 76).

9. DCR_2 consemnează numai primul sens menţionat („copiator”).

10. Se observă că formele de plural potenţează valoarea peiorativă în raport cu singularul, nemarcat stilistic (un [costum] *Armani*, un [tablou de] *Picasso*), accentuând impresia de oralitate; observaţii similare se găsesc la Zafiu (2001: 60).

11. Procesul interpretativ al unor asemenea metonimii ocazionale (nelexicalizate), specifice registrului colocvial, impune cunoaşterea referentului originar (vezi şi alte exemple similare: *phoenicşii, talismanii* denumesc pe membrii formaţiilor muzicale Phoenix, respectiv Talisman).

12. Un model de analiză a numelor proprii metaforice din perspectivă pragmasemantică şi sintactică se găseşte la Miron-Fulea (2002a).

13. Zafiu (2001: 60) observă că „majoritatea zdrobitoare a exemplelor contemporane ilustrează varianta negativă, transformarea numelui propriu în nume comun funcţionând în genere ca o degradare, cu clare conotaţii peiorative”.

14. Un punct de vedere identic apare la Miron-Fulea (2002a: 346), care precizează că singura condiţie ce trebuie îndeplinită este aceea a „notorietăţii” referentului iniţial (a numelui-model).

15. În legătură cu contextul pragmatic, vezi tipologia cvadripartită propusă de F. Armengaud, care include: contextul circumstanţial, contextul

situaţional pragmatic, contextul interacţional şi contextul presupoziţional (*apud* Miron Fulea 2002a: 341).

16. Cf. Zafiu (2001: 60).

17. „*Instanţierea* este procesul prin care numele trimite, printr-o relaţie de substituţie, nu la întreaga clasă de obiecte, ci la nişte obiecte oarecare ale ei" (Miron-Fulea 2002b: 361). Reţinem precizarea aceleiaşi autoare privind funcţia articolului nehotărât: „Operator tipic de instanţiere, articolul nedefinit, atunci când determină un Npm [nume propriu metaforic], are rolul de a surprinde referentul discursiv ca membru nemarcat al extensiunii, ca element ce nu interesează decât din perspectiva trăsăturilor pe care le partajează cu toate celelalte elemente ale clasei referenţiale" (*idem* 2002a: 345). Articolul nehotărât (cu funcţie de generalizare), „depersonalizează" pe purtătorul numelui, imprimând o tonalitate peiorativă enunţului, în timp ce articolul hotărât – mult mai rar folosit – exprimă „obiectualizarea" individului (Zafiu 2001: 60-61).

IX

Strategii lexico-semantice în discursul politic actual

I. Studiile consacrate în ultimii ani lexicului politic românesc au relevat caracterul deschis, dinamic şi deosebita sa mobilitate[1]. Perspectiva analizelor a fost, de regulă, lingvistică (lexico-semantică, îmbogăţită de comentarii etimologice sau stilistice). Examinat în raport cu principiile riguroase care definesc terminologiile ştiinţifice, lexicul politic apare ca o *terminologie „slabă”*, marcată pe de o parte de caracterul de cod deschis, iar pe de altă parte, de *mobilitatea contextuală* (denotativă şi conotativă) care poate conduce la *ambiguitatea sensului*[2].

Mai puţin s-au discutat însă aspecte interdisciplinare, aparţinând *semanticii politice*[3], precum variaţia semnificaţiilor, strategiile semantice de persuadare şi / sau manipulare, rolul clişeelor şi al metaforelor lexicalizate prezente în limbajul politic.

II. Observaţiile care urmează reprezintă o primă etapă dintr-o cercetare mai amplă consacrată unei teme care interesează în egală măsură discursul politic şi discursul jurnalistic: **relaţia dintre stereotipie (clişeu) şi inovaţie** în presa scrisă actuală.

Nu ne propunem aici o analiză completă a corpusului (care cuprinde circa 1000 de fişe – text), ci, mai curând, o schiţare a cadrului teoretic şi a principalelor unghiuri de abordare a problematicii *clişeului*.

Cercetarea se plasează în zona de interferenţă dintre *comunicarea politică* şi cea *mediatică*[4], deoarece avem în vedere un discurs cu tematică şi finalitate politică, transmis prin canale media, cu mijloace specifice jurnalisticii[5].

III. În ceea ce priveşte **comunicarea politică**, premisa principală – evidenţiată din unghiuri specifice de numeroşi autori – este consubstanţialitatea politicii şi a comunicării, reflectată de întrepătrunderea organică între *actul politic* şi *actul de comunicare*[6].

Fără a intra în problematica deosebit de complexă a definirii *comunicării politice*, caracterizată de majoritatea cercetătorilor ca un *concept multidimensional*, reţinem faptul că mediatizarea este considerată o condiţie esenţială pentru asigurarea dimensiunii „interacţioniste" şi dialogice care defineşte acest tip de comunicare în societăţile democratice[7]. Aceasta ar trebui să se realizeze nu numai în sens descendent (dinspre guvernanţi spre guvernaţi), ci şi în sens ascendent (ca o dovadă a implicării cetăţenilor şi societăţii civile în deciziile publice)[8], ceea ce presupune formarea unei culturi politice a populaţiei.

Complexitatea discursului politic mediatizat se explică prin dubla calitatea a mass-media: (1) *mediator* între „actorii politici" şi public; (2) *coautor* al discursului politic.

În acest fel, autoritatea presei (caracterizată drept „a patra putere în stat" sau „puterea fără contra putere"[9]), rezidă în capacitatea ei de a construi o „realitate secundă" (ficţională sau reflectată)[10], care se interpune între public şi realitatea propriu-zisă, fără a coincide întotdeauna cu aceasta.

Strategiile implicate în procesul de orientare şi modelare a opiniei publice privesc: selecţionarea informaţiilor considerate de interes prioritar (funcţia de *agenda-setting*), ordonarea lor (funcţia de *agenda-building*) şi evaluarea *(agenda atributelor)*[11].

Se ajunge astfel ca imagini standard simplificate sau stereotipe *(clişee)* să dobândească legitimitate şi să vehiculeze anumite opinii (pozitive sau negative), cu efect persuasiv[12].

IV. Deoarece asocierea aparent paradoxală dintre **stereotipie** şi **invenţie semantică** este motivată de caracterul strategic, convenţional şi ritualizat al comunicării politice mediatizate[13], cercetarea presupune o dublă perspectivă: a *semanticii politice*[14] şi a *retoricii politice* [15].

Se impune, de asemenea, raportarea la *tipologia genurilor publicistice*, conform distincţiei între *jurnalismul de informare* (ştirea) şi *jurnalismul de opinie*, (editorial, comentariu, analiza), ştiut fiind că acestea diferă sub aspectul tipului discursiv, al gradului de libertate stilistică şi în funcţie de finalitatea informativă, respectiv interpretativă[16].

V. Din perspectiva semanticii politice, **inovaţia** şi **stereotipia** reprezintă aspecte corelative ale **dinamicii sensului**, condiţionate pragmatic (funcţional) şi referenţial (ideologic). Între ele se realizează un permanent „du-te-vino", prin care inovaţiile se banalizează, devenind clişee (de exemplu, catacrezele), în timp ce clişee supuse unei „prelucrări" gazetăreşti pot dobândi noi valenţe expresive.

Dacă primul concept *(inovaţia)* nu necesită o (re)definire din perspectiva comunicării politice, termenii *stereotipie, stereotip* şi *clişeu* necesită câteva precizări.

V.1. Accepţia curentă (consemnată în DEX şi preluată în lucrări de stilistică normativă) identifică *stereotipia* cu „faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu acelaşi"; *stereotip* este considerat sinonim cu *neschimbat, obişnuit, banal. Clişeu* (conform DEX) este sinonim cu *şablon*, fiind definit ca „formulă stilistică, expresie etc. banalizată din cauza repetării excesive".

V.2. O primă abordare a problematicii *stereotipurilor* (din perspectiva mai largă a comunicării publice) se găseşte în

lucrarea de referință *Public Opinion* (1922) a cunoscutului politolog american W. Lippmann[17]. În opinia sa, stereotipurile reprezintă structuri mentale cu rol de selectare şi evaluare a informației. În calitate de mecanisme cu caracter unificator, stereotipurile (între care se înscriu şi miturile şi simbolurile) contribuie la realizarea solidarității de grup şi la formarea opiniei publice.

V.3. În viziunea majorității cercetătorilor din sfera comunicării politice, *stereotipul (clişeul)* este un procedeu discursiv plurifuncțional cu valențe specifice (pozitive sau negative). De aceea, apare ca singulară şi simplificatoare tratarea clişeului, într-un manual românesc de jurnalism[18], dintr-o perspectivă exclusiv critică, drept semn al incapacității ziaristului de a sesiza si exprima noul.

V.3.1. Valorizarea pozitivă a stereotipurilor are în vedere avantaje ca scurtimea, simplitatea şi lipsa de ambiguitate. Prin repetare frecventă, ele fixează în mentalul colectiv imagini simplificate ale realității[19], care nu reflectă obligatoriu adevărul obiectiv. Clişeele permit „modelarea” opiniei publice prin focalizarea mediatică asupra unor aspecte ale vieții politice, pe care le „etichetează”[20], de regulă, într-o manieră ironică sau peiorativă (vezi, de exemplu, sintagmele *baron local, migrație politică, traseism politic*).

Prezența masivă a stereotipurilor (formule, imagini, slogane) între strategiile propagandei se datorează capacității lor de a fi memorate şi de a crea empatie, consens social.

Clişeele se formează şi se impun în timp, de aceea efectele lor în plan ideologic, social şi lingvistic (fixarea în limbă a unor unități lexicale sau sensuri) nu sunt imediat perceptibile; pe de altă parte, durata lor de existență diferă în funcție de importanța referentului (care se modifică odată cu trecerea timpului). Ca exemple de clişee ale primilor ani de după 1989, înregistrate de MDTA cu multiple atestări, dar

aproape uitate astăzi, menţionăm câţiva termeni cărora li s-au atribuit valori politice ad-hoc. Termenul *golan* (cu valoare semantică accentuat pozitivă în contextul manifestărilor din Piaţa Universităţii) apare astăzi cu sensul consacrat (acela de invectivă): „«*Golanii*» din PSD au şters pe jos cu Geoană" (G, 17.03.06, p. 1); „*Golaniada* din PSD: Deputaţii supăraţi vor ca Geoană să ceară scuze" (ReTV – 16.03.06).

În mod similar, termenii peiorativi *emanat* şi *emanaţie* (a Revoluţiei), intens folosiţi în anii 1990-1991,alături de clişeul asocierii dintre numele (Ion)*Iliescu* şi *Ilici*(Lenin) nu mai cunosc în prezent decât apariţii cu totul sporadice: „Ion Iliescu s-a erijat în *emanat* al Revoluţiei" (declaraţie a unui procuror – ReTV, 20.12.05); un alt exemplu se găseşte într-un titlu de editorial, cu valenţe satirice şi eufonice, totodată – „Kiciul bate *Iliciul*" –, unde se face referire la „comunismul reprezentat încă de Ion *Ilici* Iliescu" (G, 23.03.06, p. 1)

Din examinarea corpusului, a reieşit cu claritate faptul că exprimările stereotipe (clişeele) sunt prezente în discursul de tip informativ (ştiri), având funcţie denominativă, dar pot fi întâlnite şi în discursul de tip evaluativ sau persuasiv (editorial), unde constituie „pivoţi" care facilitează decodarea unor mesaje cu caracter figurat, alegoric, sau simbolic.

Se pot da în acest sens numeroase exemple de texte construite alegoric, pe baza unei metafore catacretice (clişeizate): un editorial intitulat *Ţarismul democratic* (A, 10.12.03, p. 1) se construieşte pe baza clişeului „ţarul Putin"; comentariile politice cu titlurile *Sezonul păsărilor călătoare* şi *Partidele parlamentare răvăşite de migraţii* (A, 14.02.04, p. 2) au ca temă fenomenul „migraţiei" parlamentarilor de la un partid la altul; un titlu precum „«*Miticism*» electoral" (JN, 31.03.05, p. 9) se referă la „ridicolul peisaj electoral [campania pentru Primărie] din urbea ctitorită de ciobanul Bucur", exploatând conotaţiile depreciative ale stereotipului reprezentat de eroul lui Caragiale.

V.3.2. Efectele negative ale stereotipurilor sunt asociate frecvent cu „limba de lemn" a regimurilor totalitare[21]. În opinia lui George Orwell[22], clişeele *(ready-made phrases)* şi metaforele „tocite" *(dying metaphors)* reprezintă cauzele majore ale deprecierii discursului politic.

Un punct de vedere asemănător apare la Tatiana Slama - Cazacu, după care clişeul funcţionează ca stratagemă de manipulare, utilizată – indiferent de regimul politic sau epocă – de către reprezentanţii Puterii[23], aşa încât se poate vorbi despre „limba de lemn" ca fiind o „universalie în context românesc"[24].

Fenomenul este semnalat relativ frecvent în presă: „Raportul [despre reforma Armatei] este redactat într-*un stil care aminteşte de fosta securitate*" (G, 23.03.06, p. 10); „M. Geoană a preluat *retorica populistă - stângistă - comunistoidă* care a făcut gloria PSD-ului" (ReTV, 23.03.06); „ceea ce este numit într-*un nou limbaj de lemn* «specificul local»" (G, 23.03.06, p. 7); „aceiaşi corespondenţi [Radio] pentru ştiri, *cu acelaşi limbaj de lemn*" (G, 16.08.05, p. 7); „C. Guşă l-a acuzat pe Boc de *limbaj UASCR-ist tip «Scânteia»*" (ReTV, 10.02.05).

Recent, exprimarea stereotipă a fost inclusă între trăsăturile definitorii pentru varianta modernă a „limbii de lemn" numită „*limba de bumbac*" sau „*de vată*", prin care se formulează şi se propagă principiile „corectitudinii politice": „Limba de lemn", denunţată de Françoise Thom, a fost o specialitate a marxism-leninismului. Adaptată fructuos nevoilor corectitudinii politice, ea s-ar putea numi «limba de bumbac»"[25].

Interesante comentarii de tip ideologic, dar şi metalingvistic – privind „limba de lemn/bumbac" a politicienilor români apar într-un articol intitulat „Codul secret al PSD impune etichetarea liberalilor şi pediştilor ca «securişti, comunişti, oligarhi şi corupţi»" (G, 23.11.05, p. 4), în care se precizează:

„la un an de la pierderea puterii, pesediştii au confiscat arsenalul lingvistic al Alianţei".

Este interesant de semnalat că discursul publicistic „de opinie" recurge relativ frecvent la „citarea" unor clişee ale limbii de lemn din epoca comunismului stalinist sau ceauşist ca tehnică discursivă intertextuală, cu funcţie evaluativă. Utilizarea ghilimelelor marchează distanţarea jurnalistului şi tonalitatea peiorativă a discursului: „*Tovul* pleca bucuros burduşit cu «realizări» pe post de suveniruri comuniste" (A, 5.03.04, p. 1); *„tovarăşele de viaţă şi de muncă"* (A, 9.03.04, p. 1); „«*politrucii*» din sănătatea gălăţeană" (A, 27.01.04, p. 2).

Între dezavantajele utilizării clişeelor în discursul politic, trebuie menţionată şi sărăcirea limbajului prin „desemantizarea" sau „golirea de sens" a unor termeni ori sintagme folosite abuziv. Exemple de acest gen oferă „noua limbă de lemn" a perioadei gorbacioviste *(perestroika, glasnosti)*[26], dar şi discursul politic al „tranziţiei" româneşti *(acquis, reformă, corectitudine politică, lider, transparenţă)*[27].

Imprecizia lor semantică este subliniată ironic prin comentarii metalingvistice ale jurnalistului: „astfel de schimbări – restructurări – remanieri – reorientări *sau cum s-or mai fi numit ele* [...]" (RL, 11.03.04, p. 1). În alte cazuri, prezenţa unui determinant are rolul de a restrânge sfera semantică vagă, imprecisă a determinatului sau de a-l actualiza: („neoimperialismul *de tip rusesc*" (RL, 12.03.04, p. 5); „foaie de parcurs *pentru integrarea României în UE*" (A, 17.03.04, p. 1); „*noul* nostru Mare Cârmaci". (G, 24.08.05, p. 1); „*foşti* şi *actuali* tovarăşi" (G, 16.08.05, p. 7).

VI. Vom ilustra, în continuare, câteva **modalităţi de manifestare a stereotipiei** frecvent întâlnite în presa actuală. Ele se adaugă celor pe care le-am semnalat anterior în cercetări consacrate dinamicii sensului în presa post-decembristă şi semanticii anglicismelor din discursul politic[28].

VI.1. Stereotipuri grafice cu funcţie persuasiv-evocatoare se realizează prin scrierea cu majusculă a unor cuvinte cu valoare simbolică („Statul post-comunist moşteneşte multe trăsături de la «*Vechiul Regim*»" - ST*, p. 24) şi prin ortografierea într-o formă apropiată etimonului rusesc a unor termeni cu puternice conotaţii politice („De ce i-a fost frică *nomenklaturii* româneşti" - ST, p. 46; „*apparatciki* PCR" - ST, p. 37).

Ortografierea cu minusculă marchează utilizarea numelor proprii, prin *antonomază*, ca *nume* comune categoriale (prototipice), conotate peiorativ: „Triumful *onişorilor*" (G, 29.03.06, p. 1), unde se precizează: „O specie nouă, *onişorul* (<Gh. Onişor, preşedintele CNSAS), ins viclean, maleabil, oportunist, arogant şi ghiftuit, bun să compromită ori de câte ori va fi nevoie, principii şi valori"; alte exemple apar în contextul următor: "Cu toate bubele lor, *cozmâncii, hrebenciucii,* şi *năstaşii* se dovedesc buni la casa omului" (G, 29.07.05, p. 4) (pentru o discuţie mai amplă asupra antonomazei, a se vedea *supra*, cap. VIII);

Prezenţa ghilimelelor este o modalitatea consacrată de evidenţiere a sensurilor deviate sau deturnate de la denotaţie („*vidul de putere*" – ST, p. 21), a antifrazei („«*Democratul*» Traian Băsescu" – A, 10.03.04, p. 2) sau a metaforei („«*Ţarul* Vladimir» ar putea rămâne la putere până în 2018" – A, 7.02.04, p. 9).

VI.2. Într-un număr redus de situaţii putem vorbi de **stereotipii strict semantice** (care afectează exclusiv semnificatul), aşa cum este cazul termenilor *nostalgie, nostalgic* şi *politichie,* care au dobândit sensuri politizate conotate peiorativ: „*nostalgicii* vechiului regim" (ST, p. 14) sunt „cei care exprimă regretul pentru epoca regimului comunist"; „În realitate marile sfori se trag şi în *politichie* nu la

* ST = Stelian Tănase, *Revoluţia ca eşec*, Iaşi, Polirom, 1996.

masa tratativelor oficiale, ci la mesele de taină, când se bea adălmaşul" (G, 17.10.05, p. 16).

O situaţie similară apare la numele de culori, simbolic asociate unor orientări politice: „liderul *verzilor* austrieci" (A, 9.03.04, p. 9); „preşedintele *roşu* chinez" (AC, 8/2004, p. 24). Cele mai frecvente clişee din cromatica politică actuală sunt reprezentate de termenii *portocaliu* şi *oranj* (cu semnificaţia „democrat" sau „de dreapta"), utilizaţi atât cu conotaţii pozitive, cât şi cu valori peiorative: „Revoluţia *portocalie* din Ucraina a murit înecată în corupţie" (G, 9.09.05, p. 1); „Comunistul Voronin încearcă să se coloreze *în portocaliu*" (G, 4.03.05, p. 13); „Nicolăescu - «contabilul *portocaliu*»" (G, 22.03.06, p. 4; „Roşul bate *oranjul* Alianţei" /G, 24.05.05, p. 5).

Autorul unui editorial evidenţiază extinderea semantică motivată ideologic prin care se explică noua semnificaţie politică a termenului *Occident*, distinctă de cea consacrată, geografică: „statele care împărtăşesc acelaşi set de valori"; „lumea civilizată"(A, 19.03.04, p. 1); în mod similar, prefixoidul *euro–* se referă, în limbajul politic, la Uniunea Europeană şi nu la continent în totalitatea sa.

Este limpede că în toate cazurile citate a avut loc o „manipulare denotativă"[29] constând din impunerea unei intensiuni modificate prin restrângerea extensiunii termenilor.

VI.3. Din categoria **metonimiilor clişeizate**, cele mai frecvente implică nume geografice („Relaţiilor dintre *Washington şi Madrid* – aproape de punctul de a îngheţa" – A, 19.03.04, p, 13) şi ani care evocă anumite evenimente („Miza este aceeaşi ca în Ungaria şi Polonia după *'56*. Să nu se repete *1989*! – ST, p. 49). Mai rar, se recurge la stereotipuri culturale puse în antiteză: „Rusia nu va prefera vreodată *Coca-Cola vodcii"* [în sensul că nu va deveni o adevărată democraţie de tip occidental] (A, 10.12.04, p. 1).

VI.4. Ca exemple tipice de „**manipulare conotativă**"[30], pot fi semnalate două sintagme – clişeu, cu largă utilizare în discursul politicienilor, al mass-media şi chiar al publicului larg: *baron local* şi *migraţie parlamentară*. Succesul lor se explică nu atât prin denotaţie (relativ vagă în raport cu sensurile înregistrate în DEX pentru termenii – pivot), ci, mai ales, prin asociaţiile de sens pe care le generează la nivelul receptorilor.

– *Baron local* desemnează generic reprezentanţi ai autorităţii politice şi administrative din diverse zone ale ţării, caracterizaţi prin comportament abuziv şi corupţie. Particularizările se fac – ironic – prin determinări formulate conform tradiţiei nobiliare („*baron* de Ilfov", A, 7.02.04, p. 12), sau prin nume şi (eventual) apartenenţa politică („*baronul* PSD Balcan", A, 13.03.04, p. 1).

La fixarea conotaţiilor evaluative de tip peiorativ, contribuie şi asocierile contextuale cu alte sintagme din acelaşi câmp lexico-semantic: „*barosani* locali" (G, 9.09.05, p. 12); „*vătaf* de judeţ" (A, 5.03.04, p. 1); „*naşul* de Ilfov" (A, 7.02.04, p.12). În textele de tip umoristic, parodic se recurge la prezentarea după tipare consacrate în domeniul genealogiilor: „un Baron Roşu *de Dolj*", „un Mischie *von Gorj*" (A, 14.02.04, p. 6).

Clişeul *baron local* este frecvent întâlnit şi în rubricile de dialoguri cu cititorii (RL, 29.01.04, p. 2; 8.01.04, p. 3), ceea ce demonstrează acceptarea lui în uzul limbii.

– A doua sintagmă metaforică este *migraţie parlamentară*, (A., 3.02.04, p. 2), cu sinonimul mai recent, *traseism politic / parlamentar* (Antena 1, 3.03.04). Derivatele respective pentru nume de agent (*migrator* – RL, 29.01.04, p. 24 şi *traseist* – ProTV, 1.02.03) se bucură şi ele de largă circulaţie, deşi sunt concurate de numeroase sinonime (*muşte politice, voiajori, cameleoni, păsări călătoare, papagali*

politici etc.). Precizarea semnificaţiei metaforice se realizează prin prezenţa în context a unor cvasisinonime având sens denotativ (ca în primul caz) sau conotativ conotaţii peiorative, de tip popular – colocvial (cum se vede din al doilea citat:

– „PNL condamnă politica de *racolări* dusă de PD" – „Pentru a nu fi acuzaţi că favorizează *migraţia politică*, liderii PD nu au primit în partid decât persoane publice cunoscute" (G, 25.02.06, p. 4);

– „Aleşii locali au liber la *migraţie* încă 45 de zile" – „Primarii sau consilierii opoziţiei care *vor să treacă în barca Puterii* mai au câteva luni la dispoziţie" (G, 24.02.06, p. 4).

VI.5. Un stereotip lexico–semantic productiv în discursul politic este **crearea unor sintagme** cu caracter mai mult sau mai puţin specializat (politic), prin asocierea[31] dintre un cuvânt – pivot popular, uzual sau familiar, cu sens figurat consacrat şi un determinant din terminologia social-politică: *gogoşi propagandistice* (RL, 8.01.04, p. 1); *bălăceală pre-electorală, puşculiţa electorală* [a partidului] (RL, 4.03.04, p. 1); *scamatorii electorale* (A, 14.01.04, p. 1); *circ politic* (B1TV, 10.03.03), *marionete politice* (A, 31.01.04, p. 1); *ciolan cultural* (AC, 8/2004, p. 19); *paranghelie politică* (G, 17.06.05, p. 4).

Modelul unor asemenea unităţi lexicale ar putea fi metaforele „terminologice" (lexicalizate) consacrate în domeniul politologiei: *actor politic, joc politic, scenă politică.*

În cazul unor concepte esenţiale – atât în practica politicii, cât şi în politologie (cum este cel de *manipulare*) – se observă o mai mare diversitate şi complexitate a construcţiilor metaforice.

De exemplu, metafora *jocului de şah* apare cu o accepţie uzuală într-un context care se referă la strategia politică: „Şi atunci de ce trimite PSD cântece de sirenă către liberali? Doar pentru a destrăma coaliţia sau *şahiştii* din Kiseleff au anticipat şi *mutările politice* următoare?" (G, 29.07.05, p. 4). În schimb

într-un editorial referitor la alegerile din PD, intitulat „Pionii pedişti înnebuniţi de şahistul Băsescu" (G, 2.06.05, p. 4), aceeaşi metaforă îşi actualizează sensul de joc condus autoritar (dar neconform regulilor) de un „lider maximus": „Pe *tabla de şah* democrată, nu mută decât un singur personaj, care nu înţelege că rolul său este de a veghea şi nu de a controla. El este Traian Băsescu, iar modul în care o face demonstrează că nu are milă şi nici nu-i pasă. Boc, Videanu, Frunzăverde sau Blaga au fost pe rând *nebuni* sau *regi*" (*ibidem*)

VII. Atitudinea creatoare, inovativă a jurnalistului se manifestă în texte cu funcţie persuasiv-interpretativă (de ex., editoriale) prin strategii semantice care vizează **„reîncărcarea" expresivă**[32] a unor cuvinte sau sintagme din categoria clişeelor:

- schimbarea referentului: „o a doua mare înfrângere pe care o suferă Adrian Năstase în *războiul rece* cu magistrul său Ion Iliescu" (A, 1.03.04, p. 1);
- „deconstrucţia" unor sintagme sau frazeologisme, urmată de „reconstrucţia" lor: „Lui Ion Iliescu i-*a slăbit vederea* politică" (G, 7.09.05, p. 4); „Năstase umblă cu *PSD-ul vopsit*" (A, 23.01.04, p. 1); „*Omul* politic *de Neanderthal*" (titlu de editorial) (A, 10.03.04, p. 1); „*coioţii* tineri" – sintagmă creată urmând modelul expresiei *lupii tineri*, calchiată după franceză – CTP*, p. 31); „dl Eyal şi-a pierdut *busola politică*" (RL, 18.03.04, p. 5); „România se situează între *ciocanul* american şi *nicovala* europeană" (Realitatea TV, 4.02.04); PSD *bate şaua* pe Băsescu să priceapă Călin Popescu Tăriceanu" (G, 29.06.05, p. 4).

Aceleaşi finalităţi (persuasive în plan ideologic şi expresive în plan stilistic) motivează asocieri lexicale în care

* CTP = Cristian Tudor Popescu, *Un cadavru umplut cu ziare*, Iaşi, Polirom, 2001.

stereotipia coexistă cu invenţia verbală. În *sfera macro–stereotipurilor* din limbajul politic actual se înscriu câteva **câmpuri lexico-semantice** din care provine majoritatea metaforelor, mai mult sau mai puţin lexicalizate. În linii mari, aceste câmpuri se structurează în jurul unor concepte politice sau simboluri cu sens foarte general:

- câmpul lexico-semantic al *spectacolului* include îndeosebi termeni conotaţi peiorativ: „*circ* politico-administrativ" (A, 27.12.03, p. 1); „*scenarii* catastrofice" (A, 17.01.03, p. 2); „guvernanţi au jucat *comedia* inocenţilor" (A, 3.03.04, p. 2); *mascarada* candidaturilor la funcţia de preşedinte al PD" (G, 2.06.05, p. 4); „Ca o *marionetă de iarmaroc*, PD nu mai exprimă decât ce vrea *păpuşarul*" (G, 6.03.04, p. 4);
- câmpul lexico-semantic al *comerţului (tranzacţiilor)*: „*troc* politic", „*clientelă* politică" (A, 6.02.04, p. 2); „boala *clientelismului*" (A, 17.01.04, p. 2); „*tarabagii* ai propriei funcţii" (CTP, p. 32);
- câmpul lexico-semantic al *numelor de animale*[33]: „*papagali* politici" (RL, 29.01.04, p. 24); „*muşte* politice" (RL, 5.02.04, p. 3); „*dinozaurul* bolşevic" (RL, 11.12.03, p. 2); „*maidanez politic*" (A, 22.03.04, p. 2); „noua hoardă de *animale* politice" (CTP, p. 30); „*Guvidul* şi *piranha de Jiu*" (A, 28.05.05, p. 1); „*cameleoni* politici" (ReTV – 24.02.05);
- câmpul lexico-semantic al *jocurilor de noroc*: „*poker* prezidenţial" (N, 29.01.04, 6); „*Jolly Jocker* al politicii locale" (A, 23.08.04, 2).
- câmpul lexico-semantic al *sportului*: „Startul olimpiadei naţionale de ipocrizie politică şi demagogie «Cui îi pasă mai mult» i-a prins pe aleşii poporului, de orice culoare politică or fi ei" (G, 15.06.05, p. 43);

VIII. Deşi stadiul actual al cercetării nu permite formularea unor concluzii tranşante, considerăm că aspectele prezentate aici contribuie la „reabilitarea" clişeului şi motivează înscrierea sa în rândul strategiilor semantico-stilistice proprii discursului publicistic.

NOTE

1. Vezi Avram (1999), Bidu-Vrănceanu (2000); (2003); (2004) Stoichiţoiu Ichim (2003b) şi (2003c).
2. O asemenea analiză comparativă; realizată din perspectiva terminologiei şi a terminografiei moderne, se găseşte la Bidu-Vrănceanu (2004), care relevă – pe baza analizei unor termeni politici de bază – caracteristici contradictorii sub aspectul preciziei şi stabilităţii termenilor.
3. Pentru conceptul de *semantică politică* şi problematica sa de studiu, vezi Van Cuilenburg et al. (2000: 194–198); reţinem atenţia acordată dintr-o perspectivă interdisciplinară (semantică şi pragmatică) *strategiilor semantice*, care determină „opţiunile terminologice dictate de o anumită intenţie persuasivă" (*ibidem*: 183-184).
4. Din bibliografia extrem de bogată consacrată integral sau parţial celor două tipuri de comunicare, vezi Beciu (2000), Bertrand (2001), Dobrescu-Bârgăoanu (2002), Gerstlé (2002), Lochard; Boyer (1998), Marinescu (2003), Pop (2000). Pentru analiza discursului mass-media din perspectivă semantică şi stilistică, vezi Zafiu (2001), Cvasnîi-Cătănescu (2003), Stoichiţoiu–Ichim (2001).
5. „O altă particularitate evidentă şi specifică acestei terminologii este circuitul deschis al lexicului politic, care nu se limitează la texte de strictă specialitate, ci, prin mass-media mai ales, interesează şi vorbitorul obişnuit sau mediu" (Bidu-Vrănceanu, 2004:255).
6. Bertrand (2001: 193), Beciu (2002: 17); Gerstlé (2002: 27).
7. Prezentarea diverselor perspective asupra comunicării politice (comportamentalistă, structuro-funcţionalistă şi dialogică), se găseşte la Gerstlé (2002: 32– 4, 38). Van Cuilenburg et al. (2002: 280–283) prezintă cele trei funcţii mediatice (informativă, expresivă şi critică) din perspectiva

interdepedenţei dintre mass-media şi democraţie: „Media participă la construcţia democraţiei" (*ibidem*: 275).

8. Gerstlé (2002: 121).

9. Cf. Dobrescu; Bârgăoanu (2002).

10. „Media informează, oferă analize şi evaluări, construiesc pentru noi o «realitate», realitatea mediatică, un mediu de reprezentări, în funcţie de care judecăm, evaluăm, luăm atitudine". Un punct de vedere similar este susţinut într-un editorial de Cristian Tudor Popescu: „E bine să ştiţi, stimaţi cititori: astăzi, *realitatea o naşte presa* [*subl. ns.*], altfel n-am trăi decât un şir subţire, cenuşiu şi inform de fapte şi vorbe [...] Verbul muncii de presă nu este a se opune, cu orice preţ, ci a prezenta şi interpreta realitatea" (A, 23.02.2004, p. 1).

11. Vezi prezentarea detaliată a celor trei funcţii la Beciu (2002: 115–120). Strategiile semantice de tip persuasiv sunt descrise de Van Cuilenburg et al. (2000: 183-191).

12. Într-o exprimare metaforică, Dobrescu; Bârgăoanu (2002) îşi intitulează un subcapitol „Media cultivă opinii aşa cum un agricultor cultivă pământul"; aceiaşi autori precizează: „Privim şi interpretăm segmente ale realităţi prin «ochelarii» pe care îi pun la dispoziţie aceste reprezentări oarecum legitimate prin simpla publicare sau difuzare" (2002: 255).

13. Cf. Beciu (2003: 16–18).

14. Vezi Van Cuilenburg et al. (2000: 195): „Limbajul, strategia semantică şi cea politică sunt interdependente, servind nu numai transmiterii de informaţie, ci şi persuadării. Ele oferă terenul de joc al manipulării politice".

15. Dimensiunea teatral–retorică a discursului politic a fost evidenţiată, între alţii, de Bertrand (2001: 193), Beciu (2002: 93), Sălăvăstru (1999: 291-345).

16. Pentru distincţia între jurnalismul de informare şi cel de opinie, vezi îndeosebi Popescu (2003: 174–177; 215–216); pentru specificul „discursului ştirilor", vezi Hartley (1999), iar pentru editorial – Cvasnîi – Cătănescu (2003).

17. *Apud* Dobrescu; Bârgăoanu (2002: 40–46).

18. Cf. Popescu (2003: 68-69).

19. Vezi Dobrescu; Bârgăoanu (2002: 240–242).

20. „Etichetarea" *(name calling)* este considerată unul dintre mecanismele principale ale propagandei: „Use of «bad names» without all their esential meaning, without all their pertinent implications, comprises perhaps the most common of all propaganda devices" (Goshgarian 1980:

86–87). Gerstlé (2002: 41) subliniază rolul mecanismelor de instituţionalizare a sensului în „construcţia realităţii politice".

21. Thom (1993: 125) vorbeşte despre „o limbă căzută în afară semanticii".

22. „One ought to recognize that the present political chaos is connected with the decay of language" (Orwell 1945: 110); vezi, în acelaşi sens, Linyer (1995).

23. Slama-Cazacu (2000: 39–40).

24. *Ibidem*, p. 56-100; „Pe lângă existenţa şi particularităţile unei limbi de lemn în epoca dictaturii «comuniste», este evidentă şi o limbă de lemn în noul regim, fie cu menţinerea exactă a aceloraşi forme, clişee ale vechii societăţi, fie cu folosirea unor noi stratageme (ca termenii străini, necunoscuţi), fie cu introducerea noilor forme – clişeu în vechile stratageme" (p. 95).

25. Volkoff (2001: 56).

26. Thom (1993: 86).

27. Slama-Cazacu (2000: 39-95) citează termeni ca *globalizare, indexare, lichidare, lobby, scenariu, terorist, tranziţie*; vezi şi Stoichiţoiu-Ichim (2003b).

28. Stoichiţoiu Ichim (2001: 53-78; 83-118); (2003b); (2003c).

29. Cf. Van Cuilenburg et al. (2000: 185–186).

30. Van Cuilenburg et al. (2000: 190–191) asociază manipularea conotativă cu aşa-numita *image-building*: „De multe ori, în limbajul politic, conotaţiile (eventual evaluative) sunt mai importante decât denotaţia".

31. Rolul asocierilor contextuale în constituirea terminologiilor politice a fost evidenţiat de Dubois (1960) şi Bidu-Vrănceanu (2002).

32. Dobrescu; Bârgăoanu (2002: 57) subliniază, între condiţiile de performanţă ale persuasiunii, „forţa cuvintelor active": „Limbajul trebuie forţat pentru a străpunge platoşa de indiferenţă, de plictiseală a individului; să aibă măreţie, distincţie, să nu recurgă la clişee obosite".

33. Cf. caracterizarea consacrată a omului ca „animal politic" (*zoon politikon*). Metafore din aceeaşi sferă semantică apar şi în discursul politicienilor: „În *bestiarul politic* [*subl. ns.*], Mircea Geoană crede despre sine că este o «*pisică* blândă»" [...] „Un animal politic pe care Mircea Geoană îl admiră este «*lupul singuratic*». Acesta este Traian Băsescu" (G, 29.02.06, p. 4).

BIBLIOGRAFIE

AVRAM, MIOARA (1990) – *Ortografie pentru toţi (30 de dificultăţi)*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

AVRAM, MIOARA (1995) – *Abrevieri din actualitate*, în LLR, 1, p. 3–6.

AVRAM, MIOARA (1997a) – *Compuse de tip tematic în presa actuală*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Philologia", XLII, 4, p. 25–36.

AVRAM, MIOARA (1997b) – *Un formant terminologic devenit expresiv în limbajul publicistic: –* **ZAUR**, în LR, XVLI, 1–3, p. 21–27.

AVRAM, MIOARA (1997c) – *Vocabularul actual al limbii române*, în LLR, 3, p. 3–5.

AVRAM, MIOARA (1997d) – *Anglicismele în limba română actuală*, Bucureşti, Editura Academiei.

AVRAM, MIOARA (1998a) – *L'histoire complexe d'un élément de composition en vogue: roum. –* **CRAT**, în RRL, XLIII, 3–4, p. 159–169.

AVRAM, MIOARA (1998b) – *Noutăţi reale şi noutăţi aparente în vocabularul românesc actual*, în LL, 1, p. 31–35.

AVRAM MIOARA (1999) – *Comentarii lingvistice despre politică şi problemele conexe*, în LR, XLVIII, 3–4, p. 181–191.

AVRAM, MIOARA (2003) – *Consideraţii asupra dinamicii limbii şi asupra studierii ei în româna actuală,* în $ADLRA_2$, p. 15–41.

BECIU, CAMELIA (2002) – *Comunicare politică*, Bucureşti, Editura Comunicare.ro.

BERTRAND, CLAUDE-JEAN (coord.) (2001) – *O introducere în presa scrisă şi vorbită*, Iaşi, Polirom.

BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA (2000) – *Lexicul social-politic, precizări semantice şi contextuale*, în „Revista română de comunicare şi relaţii publice", 2–3, p. 87–95.

BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA (2003) – *Dinamica sensurilor cuvintelor româneşti din 1990 până în 2002*, în ADLRA$_2$, p. 291–298.

BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA (2004) – *Tradiţie şi inovaţie în lexicul politic. Există terminologie politică?*, în TISLR, p. 255–263.

CALVET, LOUIS-JEAN (1980) – *Les sigles*, Paris, P.U.F.

CANDEL, DANIELLE (1992) – *À propos d'un nouveau dictionnaire de sigles*, în „Études de linguistique appliquée”, 85–86, p. 154–165.

CARABULEA, ELENA (1983) – *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, în SCL, XXXIV, 6, p. 517–523.

CIOBANU, FULVIA; HASAN, FINUŢA (1970) – *Substantive compuse din abrevieri*, în FCLR$_1$, p. 151–165.

COSERIU, EUGENIO (1999) – *Introducere în lingvistică*, ediţia a doua, Editura Echinox, Cluj.

COTEANU, ION; FORĂSCU, NARICSA; BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA (1985) – *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

CUNIŢĂ, ALEXANDRA (2003) – *Din nou despre sufixul verbal* **-iza**, în ADLRA$_2$, p. 107–115.

CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA (2003) – *Retorica textului jurnalistic cu referire la editorial*, în ADLRA$_2$, p. 443–458.

DEDIU, CRISTINA; DINCĂ, RALUCA; DRAGOMIRESCU, RALUCA; GEANĂ, IONUŢ (2004) – *Adjectivul invariabil nepronominal în româna actuală*, în TISLR, p. 97–109.

DIACONESCU, IOANA (1962) – *Substantivizarea adjectivului în limba română*, în SMFC$_2$, p. 197–278

DÉSIRAT, CLAUDE; HORDÉ, TRISTAN (1998) – *La langue française au 20^e siècle*, Paris, Bordas.

DIMITRESCU, FLORICA (1962) – *Cuvinte şi sensuri noi în presa actuală*, în LR, XI, 4, p.378–399.

DIMITRESCU, FLORICA (1969) – *Notes sur les sufixoïdes dans le roumain littéraire actuel*, în RRL, XIV, 1, p. 3–6.

DIMITRESCU, FLORICA (1995) – *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi*, Cluj-Napoca, Bucureşti-Clusium, Logos.
DIMITRESCU, FLORICA (2002a) – *Despre culori şi nu numai. Din cromatica actuală*, în ADLRA$_1$, p. 147–184.
DIMITRESCU, FLORICA (2002b) – **EURO-**. *Portret neterminat al prefixoidului* **euro-**, în *ACCLR*, p. 117–130.
DIMITRESCU, FLORICA (2003) – *Drumul neîntrerupt al limbii române*, vol. 2, Cluj-Napoca, Clusium, p. 105–109; p. 121–125.
DOBRESCU, PAUL; BÂRGĂOANU, ALINA (2002) – *Mass media – puterea fără contraputere*, Bucureşti, ALL.
DRINCU, SERGIU (1999) – *Compunerea şi prefixarea*, Timişoara, Amphora.
DUBOIS, JEAN (1960) – *Le vocabulaire politique et social en France de 1869 à 1872*, I, Paris, Larousse.
DUMITRESCU, MARIA; SURJICOV, AURELIA (1987) – *Abrevierea în limba română*, în LR, XXXVI, 5, p. 388–399.
GAUDIN, FRANÇOIS; GUESPIN, LOUIS (2000) – *Initiation à la lexicologie française. De la néologie aux dictionnaires*, Bruxelles, De Boeck. Duculot.
GEORGE, KENNETH E. M. (1977) – *La siglaison et les dérivés de sigles en français contemporain*, în „Le français moderne", 1, p. 33–40.
GERSTLÉ, JACQUES (2002) – *Comunicare politică*, Iaşi, Institutul European.
GOES, JAN (1999) – *L'adjectif. Entre nom et verbe*, Paris, Duculot.
GOOSE, ANDRÉ (1975) – *La néologie française aujourd'hui. Observations et réflexions*, Paris, Conseil International de la Langue Française.
GOSHGARIAN, GARY (ed.) (1980) – *Exploring Language*, second edition, Boston-Toronto, Little, Brown & Company.
GROZA, LIVIU (2004) – *Elemente de lexicologie*, Bucureşti, Humanitas.
GUILBERT, LOUIS (1975) – *La créativité lexicale*, Paris, Larousse.

GUŢU-ROMALO, VALERIA (1994) – *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, în LL, 3–4, p. 20–30.

GUŢU-ROMALO, VALERIA (2000) – *Corectitudine şi greşeală. Limba română de azi*, Bucureşti, Humanitas.

GUŢU-ROMALO, VALERIA (2002) – *Dinamica limbii şi normele*, în $ACCLR_1$, p. 41–51.

GUŢU-ROMALO, VALERIA (2005) – *Aspecte ale evoluţiei limbii române*, Bucureşti, Humanitas.

HARTLEY, JOHN (1999) – *Discursul ştirilor*, Iaşi, Editura Polirom.

HRISTEA, TH. (1968) – *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

HRISTEA, TH. (coord.) (1984) – *Sinteze de limba română,* ediţia a treia revăzută şi din nou îmbogăţită, Bucureşti, Albatros.

HRISTEA, TH. (1997a) – *Tipuri de calc în limba română,* în LL, 3–4, p. 10–29.

HRISTEA, TH. (1997b) – *Trunchierea cuvintelor şi fenomenele înrudite*, în LLR, 1, p. 13–17.

HRISTEA, TH. (2002) – *Inovaţii lingvistice negative în limba română contemporană*, în $ADLRA_1$, p. 185–206.

HRISTEA, TH. – *Conceptul de neologism în lingvistica românească* în TISLR, p. 23–36.

HRISTEA, VALENTINA (1967) – *Adjectivarea gerunziului*, în $SMFC_4$, p. 253–276.

INSTITUTE FOR PROPAGANDA ANALYSIS (1937) – *How to Detect Propaganda*, în GOSHGARIAN (1980), p. 85–92.

IONESCU, RALUCA (2003) – *Valori superlative ale prefixoidelor în limba română actuală – utilizări cu baze substantivale*, în $ADLRA_2$, p. 151–162.

IORDAN, IORGU (1947) – *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Bucureşti, Socec.

LOCHARD, GUY; BOYER, HENRI (1998) – *Comunicarea mediatică*, Iaşi, Institutul European.

LÓPEZ DÍAZ, MONTSERRAT (2004) – *L'emploi des noms épithètes : faits des discours spécialisès ou de la langue commune ?*, în Ondřej Pešek (éd.), *Langue et société. Dynamique des usages*, „Opera Romanica 5, Editio

Universitatis Bohemiae Meridionalis“, Česke Budějovice, p. 86–93.
LYNIER, GOEFFROY (1995) – *Dictionnaire de la langue de bois en politique*, Paris, Les Belles Lettres.
MAAMRI, MOHAMED (2005) – *Le rôle de la troncation et des règles de formation dans la construction des mots: le cas du morphème* **euro-**, în *Les journées de linguistique*. Actes du 18e colloque, 11–12 mars 2004 (sous la diréction de J. Bérubé, K. Gauvin, W. Remysen), Université Laval / CIRA.
MANECA, CONSTANT (1959) – *Cuvinte compuse în terminologia ştiinţifică şi tehnică actuală*, în $SMFC_1$, p. 191–202.
MARINESCU, VALENTINA (2003) – *Introducere în teoria comunicării – principii, metode, aplicaţii*, Bucureşti, Tritonic.
MARTINET, ANDRÉ (1961) – *Éléments de linguistique générale*, Paris, Armand Collin.
MARTINET, ANDRÉ (1979) – *Grammaire fonctionnelle du français*, Paris, Crédif-Didier.
MIRON-FULEA, MIHAELA (2002a) – *Numele proprii metaforice în limba română actuală*, în $ADLRA_1$, p. 337–348.
MIRON-FULEA, MIHAELA (2002b) – *Numele proprii metonimice în limba română actuală*, în $ADLRA_1$, p. 349–362.
MIRSKA, HALINA (1959) – *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în $SMFC_1$, p. 145–189.
MITTERAND, HENRI (1965) – Les mots français, Paris, P.U.F.
MOROIANU, CRISTIAN (2003) – *Un aspect al calcului lingvistic în limba română*, în $ADLRA_2$, p. 377–388.
MORTUREUX, MARIE-FRANÇOISE (1997) – *La lexicologie entre langue et discours*, Paris, SEDES.
ORWELL, GEORGE (1945) – *Politics and English Language*, în GOSHGARIAN (1980), p. 99–111.
PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA (1999) – *Formaţii substantivale recente şi rolul „clasificatorilor”*, în LR, p. 117–127.
PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA (2003) – *Aspecte ale substantivizării în limba română actuală. Forme de manifestare a substantivizării adjectivelor*, în $ADLRA_2$, p. 23–41.

PICONE, MICHAEL (1996) – *Anglicisms, Neologisms and Dynamic French*, Amsterdam / Philadelphia.

PITIRICIU, SILVIA (2004) – *Abrevierile în limba română*, ediţia a doua revăzută, Craiova, Scrisul Românesc.

POP, DORU (2000) – *Mass media şi politica. Teorii, structuri, principii*, Iaşi, Institutul European.

POPESCU, CRISTIAN FLORIN (2003) – *Manual de jurnalism*, I. *Redactarea textului jurnalistic. Genurile redacţionale*, Bucureşti, Tritonic.

PREDA, IRINA (1992a,b,c; 1993) – *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada post-decembristă)*, în LR, XLI, 9 (p. 483–490); 10 (p. 541–548); 11–12 (p.585–590); XLII, 1 (p. 19–24).

RADIMSKÝ, JAN (2004) – *Les nouveaux confixes en italien contemporain*, în Ondřej Pešek (éd.), *Langue et société. Dynamique des usages*, „Opera Romanica 5, Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis", Česke Budějovice, p. 151–157.

REINHEIMER-RÂPEANU, SANDA (1980) – *Lexicalizarea compuselor formate prin abreviere*, în SCL, XXXI, 4, p. 465–467.

SĂLĂVĂSTRU, CONSTANTIN (1999) – *Discursul puterii*, Iaşi, Institutul European.

SLAMA–CAZACU, TATIANA (2000) – *Stratageme comunicaţionale şi manipularea*, Iaşi, Polirom.

STOICHIŢOIU ICHIM, ADRIANA (2001) – *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate*, Bucureşti, ALL (ediţia a 2-a – 2005).

STOICHIŢOIU ICHIM, ADRIANA (2002a) – *Aspecte actuale ale compunerii tematice*, în $ADLRA_2$, p. 225–248.

STOICHIŢOIU ICHIM, ADRIANA (2002b) – *Un prefixoid „la modă": **MEGA***, în ACCLR, p. 225–232.

STOICHIŢOIU ICHIM, ADRIANA (2003a) – *Sigle de origine engleză în româna actuală*, în LLR, 1 (p.5–7); 2 (p. 9–13).

STOICHIȚOIU ICHIM, ADRIANA (2003b) – *Influența engleză în terminologia politică a românei actuale*, în ADLRA₂, p. 299–322.

STOICHIȚOIU ICHIM, ADRIANA (2003c) – *Observații privind semantismul termenului* ***lider*** *în româna actuală*, în AUBLLR, LII, p. 130–135.

STOICHIȚOIU ICHIM, ADRIANA (2005) – *Tendințe actuale în domeniul siglării*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.) „*Limba română – structură și funcționare* .Actele celui de al 4-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (25–26 nov. 2004), București, Editura Universității, p. 379–391.

SURJICOV, AURELIA (1995) – *Abrevierea și omonimia*, în LR, XLIV, 1–2, p. 9–10.

ȘERBAN, VASILE; EVSEEV, IVAN (1978) – *Vocabularul românesc contemporan. Schiță de sistem*, Timișoara, Facla.

THOM, FRANÇOISE (1993) – *Limba de lemn*, București, Humanitas.

THOVERON, GABRIEL (1996) – *Comunicarea politică azi*, București, Antet.

TODI, AIDA (2002) – *Derivarea regresivă în limba română veche*, în ACCLR, p. 243–248.

TODI, AIDA (2003) – *Considerații asupra conversiunii în limba română actuală*, în ADLRA₂, București, p. 401–414.

TOLÉDANO, VIOLETTE (1995) – *Traitement lexicographique des sigles. Disparité, consensus possible*, în „Cahiers de lexicologie", 67, p. 55–70.

VAN CUILENBURG, J. J.; SCHOLTEN, O. NOOMEN, G. W. (2000) – *Știința comunicării*, ediția a doua, București, Humanitas.

VOLKOFF, VLADIMIR (2001) – *Manualul corectitudinii politice*, București, Antet.

ZAFIU, RODICA (2001) – *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității.

Tiparul s-a executat sub cda 1562/2006
la Tipografia Editurii Universității din București